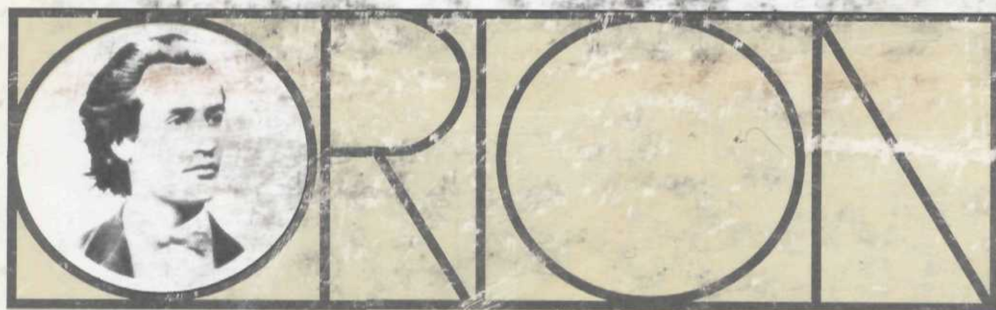


M. EMINESCU

OPERE
II

POEZII (2)



M. EMINESCU

OPERE

II

POEZII (2)

ACEASTĂ EDIȚIE APARE CU SPRIJINUL MINISTERULUI CULTURII

M. EMINESCU

OPERE
II

POEZII (2)

Ediție critică de D. MURĂRAȘU
Postfață de EUGEN SIMION

EDITURA „GRAI ȘI SUFLET - CULTURA NAȚIONALĂ"
BUCUREȘTI, 1995

Coperta de **DONE STAN**

1875-1879

FĂT-FRUMOS DIN TEI

— Blanca, află că din leagăn
Domnul este al tău mire,
Căci născută ești, copilă,
Din nevrednică iubire.

Mâni în schit la sfânta Ana
Vei găsi la cel din stele
Mângâierea vieții tale,
Mântuirea fetei mele.

- Nu voi, tată, să usuce
Al meu suflet tânăr, vesel:
Eu iubesc vânatul, jocul;
Traiul lumii alții lese-l.

Nu voi părul să mi-l taie,
Ce-mi ajunge la călcâie,
Să orbesc cetind pe carte
În fum vânăt de tămâie.

- Știu mai bine ce-ți priește,
Las' de-a lumei orice gând.
Mâni în zori de zi pleca-vom
Cătră schitul vechi și sfânt.

Ea aude -plânge. - Parcă
Îi venea să plece-n lume,
Dusă de pustie gânduri
Și de-un dor fără de nume.

Și plângând înfrâna calul,
Calul ei cel alb ca neaua,
Îi netează mândra coamă
Și plângând îi pune șeaua.

S-avântă pe el și pleacă,
Păru-n vânturi, capu-n piept,
Nu se uită înainte-i,
Nu privește îndărăpt.

Pe cărări pierdute-n vale
Merge-n codri făr' de capăt,
Când a serei raze roșii
Asfințind din ceruri scăpat.

Umbra-n codri ici și colo
Fulgerează de lumine...
Ea trecea prin frunza-n freamăt
Și prin murmur de albine;

În mijloc de codru-ajunse
Lângă teiul nalt și vechi,
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare,
Vede-un tânăr, ce alături
Pe-un cal negru stă călare.

Cu ochi mari la ea se uita,
Plini de vis, duioși plutind,
Flori de tei în păru-i negru
Și la sold un corn de-argint.

Și-ncepu încet să sune,
Fărmăcat și dureros -
Inima-i creștea de dorul
Alstrăinuluifrumos.

Părulluii-atingepărul,
Și atunci c-obrazulroș
Ea apleacă gene lunge
Peste ochii cuvioși

Iarpebuze-itrece-unzâmbet
Înecat,fărmăcător,
Caregur-abia-ideschide,
Cea uscată deamor.

Când cu totului răpită
Se-ndoi spre el din șele,
El încetă din cântare
Și-igrăicugraidejele,

Ș-o cuprinde de calare -
Ea se apără c-o mână,
Insă totuși lui se lasă,
Simteinimacă-iplină.

Și pe umărul lui cade
Al ei cap cufața-n sus;
Pe când caii pasc alături,
Ea-lprivea cu suflet dus.

Numai murmurul cel dulce
Din izvorul fărmăcat
Asurzește melancolic
A lor suflet îmbătat.

Lun-atunci din codri iese,
Noaptea toată stă s-o vadă,
Zugrăvește umbre negre
Pe câmp alb ca de zăpadă.

Și mereu ea le lungește,
Și urcând pe cer le mută,
Dar ei trec, se pierd în codri
Cu viața lor pierdută.

La castel în poartă calul
Stă a doua zi în spume,
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută-n lume.

RIME ALEGORICE

Corabia vieții-mi, grea de gânduri,
De stânca morții risipită-n scânduri,
A vremei valuri o lovesc Și-o sfarmă
Și se izbesc într-însa rânduri-rânduri.

Iar eu pe-un țărm pustiu murii în pace.
Deasupra frunții-mi luna-n nouri zace,
Trecând încet pustiile Saharei
Și luminând o lume care tace.

La miezul [nopții] vezi pustia plană
Născând de subtu-i mândră caravană
De morți în văluri lungi Și, trează,
Mergând încet spre-un vis: Fata—morgana.

Într-adevăr: adânca depărtare
Arată un palat numai splendoare.
Pintre ferești pătrunde o lumină;
Perdelele—i păreau muiate—n soare.

De prin deserturi lungi și depărtate,
In șiruri vin scheletele uscate.
Pustiu-atunci cu caravane-sate,
Dormea ca mort sub luna care bate.

O caravană lângă mine trece,
Naintea ei vine-o suflare rece.
În șiruri lungi se strecur și se strecur:
Eu număr unul, număr doisprezece.

Un chip atuncea de pe cal coboară.
La mine-ndreaptă-a lui privire-amară
Și fața slabă, tristă, adâncită
Ș-osoasa mână o întinde-avară.

Dar să mă mișc nu am nicicum putere,
Căci țapăn mort eram Și fără vrere.
Pleoapele-mi pe ochi erau lăsate,
Deși prin ele eu aveam vedere.

Iar umbra-n vălu-i de mătasă sură
D-urechea mea și-apropie-a ei gură
Și-mi spune lin și-ncet povestea mare,
Ce ca un râu etern în minte-mi cură:

„Colo-n palat rezidă-o vrăjitoare
Și om cu ochii vii de-o vede moare;
Iar celor morți, lumina lor adâncă,
Li dă viața nopții trecătoare.

Deci vin și tu pe un schelet să-ncalici,
Să vezi palatu-i în lumini opalici;
De șirul nostru să te ții în urmă
Pân' la grădina ei cu flori italici.

Și iată vălul meu ți-l dau - pe față
Să-l pui, s-acoperi ochii tăi de gheață,
Ca nu cumva să se topească iute
De a privirei ei tiranică dulceață."

Mă sui Și plec... o umbră sunt din basme
Și o fantasmă sunt între fantasme,
Prin mâna mea de o ridic se vede
Ca Și prin corpul străveziei iasme.

Din ce în ce cu toții se apropii.
Grădini lucesc și flori cresteau cu snopii.
Iar rouă curge în briliante umezi -
Din crengi de arbori luminează stropii.

Pe scări de marmur ne suim cu toții
Și morții-și caut prin coloane soții:
Sunt tineri unii ca iubirea moartă,
Iar alții au barbe albe ca preoții.

Dar toți cu toții sunt de om ruine
Și risipiți din cârduri beduine
Au fost găsit amara, cruda moarte
Într-un pustiu arzând Și fără fine.

Vorbesc încet... ca-n somn... și vorba sună
Ca frunze-uscate cari vântu-adună,
Sau ca murmurul cel vrăjit de ape
Când peste codri-apare blonda lună.

Deodată-n două șirul se desface.
În fund apare-un mândru chip ce tace;
Cu roșii flori de mac în păru-i negru,
Cu ochii-nchiși un semn cu mâna-mi face.

Eu o urmez prin galerii înalte.
Izvoare vii din vase stau să salte
Și lângă ele nimfele de marmur,
Făpturi cerești unor măiestre dalte.

Pe lucii muri auritele pilastre.
Înjurul lor sunt așezate glastre,
Din care cresc bogate-ntunecoase
Ici roze negre, colo flori albastre.

Și pe ferești perdele de purpură. -
Un miros răcoros simțirea-mi fură;
Deschisă lin e ușa unei sale
Și noi minuni uimiții ochi văzură.

Un pictor a-nflorit plafonul, murii,
Cu basme mândre, cu frumoase hurii
Și din cățui de-argint, copăr miroase
Cu fum albastru formele picturii.

Iar pe-un divan, ascuns între perdele
Albastre, înfoiate și cu stele,
Ședea regina basmelor măiastră -
Lumină lumea gândurilor mele.

Ea înșira mărgăritare-n poale
Și pe-un covor persan, frumos și moale,
Ea-ntinde surâzând ca-n vis Și leneș
A ei picioare de zăpadă - goale.

Ochii adânci ca două basme-arabe
Șaman cu-aceia ai reginei Sabbe,
Cum împăratul Solomon îi scrie,
Cu-a lor priviri de-ntunecime slabe.

Cu ochi pe jumătate-nchiși surâde;
- Deși privirea-mi pe cei vii ucide,
Te uită lung la mine, tu, ce mort ești,
Pân-al tău suflet ochii va deschide.

L-al tău mormânt tu ești în pragul porții,
Dar să te stingi nu este voia sorții,
Ci-n fata mea să lași încet să-ți cadă
De pe-ai tăi ochi de gheată vălul morții.

Îngenunchind atunci am zis în sine-mi:
„O, dulce chip, cu mâna fruntea ține-mi
Și de pe ochi ia-mi vălul trist și rece,
Căci simt bătaia renviatei inemi."

Și de pe ochii-mi cade ceata sură
Și noi minuni uimiții ochi văzură,
Căci înaintea mea stai vrăjitoare
Și basmu-asculți cu zâmbetul pe gură

Ș-atuncea pier anticele portale.
In jurul meu iluminate sale
Și-n loc de morți ființe vii, ce vesel,
Cu hohot râd - serbează bachanale.

Unde-s acum fantasticele șeme
Prin care luna străbătea-ntr-o vreme?
Acele mii risipuri din pustie
Trăiesc... nici unul moartea nu și-o teme.

Când ar avea moarte o vecinicie
De-amor, de viață Și de nebunie,
Ei nu s-ar veseli atât de tare
Precum o fac în astă moarte vie.

Ici vezi femeia plină și bălaie
Ce lasă-ncet să cadă a ei straie;
Zâmbind rămâne-n mijlocul mulțimei
Precum ar fi ieșit din caldă baie.

Ici una oacheșă se-ntinde-alene
În brațu-unui bărbat ce, de sub gene,
Ș-aruncă ochii-ntunecoși sălbateci,
Setoși de patimi c-ale unei hiene.

Iar una stă cu ochii ei să soarbă
Pe-un vechi ostaș cu-ntunecime oarbă
Și degețele fine ca de ceară
Și-mpleticește-n-a lui neagră barbă.

Un râs, un chiot, o vuire multă -
Cu toții strigă, nimeni nu ascultă;
Ocări frenetici sunt o desmierdare
Și desmierdarea deveni insultă.

Toți se iubesc - ș-o spun în gura mare.
Toți au făcut din viată sărbătoare:
De măști râzânde lumea este plină,
De comedianți și de femei ușoare.

Murmure doar s-aud de prin unghere,
Unde cu glasul blând amantul cere,
Pe când iubita gura ei, uscată
De sărutări, deschide la plăcere.

Ce-i lumea asta mă întreb acuma,
Au nebunit-au, sau domnește ciuma?
De-acopăr moartea, ranele hidoase
Cu râs, cu-amorul cu beții, cu gluma?

„Ba nu - răspunse-atunci Șeherazade
Nu, nu îi vezi așa precum se cade;
Viața lor un vis al morții este,
Azi pradă ei, iar mâni ea o să-i prade.

Ce afli-n lume? mii de generații.
Popoare mândre sau obscure nații
De mult periră Și pe-a lor cenușă
Trăiește... cine?... ei! Înmormântații.

Moarte și viață, foaie-n două fețe;
Căci moartea e izvorul de viețe,
Iar viața este râul ce se-nfundă
În regiunea nepătrunsei cețe.

Femeia goală, cufundată-n perne,
Frumsețea ei privirilor așterne;
Nu crede, tu, că moare vreodată,
Căci e ca umbra unei vieți eterne.

Iubirea ta-i viată - a ei iubire
E viață iar Și iar de omenire.
Vointa ei ș-a ta de se-mpreună,
Atunci e suflet în întreaga fire."

[1875]

CĂLIN NEBUNUL

Fost-a împărat odată Şi trei fete el avea,
Cât puteai privi la soare, da' la ele ca mai ba.
Una decât alta este mai frumoasă de poveste,
Dar din ele-acuma două mai era cum mai era,
Nu că doar ai putea spune, cum că-a fost aşa ş-aşa,
Nici o vorbă de poveste, cer cu stele presărat
Nu ajung la frumseţa ăstor fete de-mpărat.
Dar deşi nu-ţi poţi da sama despre ele cu cuvântul,
Mintea tot le-atinge umbra, ochii lor i-ajunge gândul,
Dar de cea mai mijlocie nici un gând să n-o măsoare,
E o floare de pe mare, cine-i cată-n faţă moare.
Mulţi feciori de împăraţi, de războinici lăudaţi
Le-au cerut ca s-o li-o deie, ca cu chipul de femeie
Să-mpodoabe c-o icoană viaţa lor cea năzdrăvană,
Da-mpăratul nici gândeşte să li deie-aşa comoară,
Ale casei lui mai mândre şi mai trainice odoară.

Da-ntr-o sară-n drum de ţară, cine dealul mi-l coboară?
Trei ficiori voinici de frunte ca trei şoimi voinici de munte,
Vin în zale îmbrăcaţi, pe cai negri-ncălicaţi,
Spiţelaţi, uşori ca vântul, de-o frumseţă-ntunecoasă
Au venit să-i ceară, Doamne, fetele cele frumoase.
Dar mai bine-ar fi să-i ceară tot bielşugul de pe ţară!
Şi ce nu se pun de-i cer trei luceferi de pe cer!
De-ar pute, de n-ar pute, trei luceferi el li-ar da
Dară fetele lui, ba. Unu-atunci din ei s-a dus
Şi în noaptea cea senină ca să fluiere s-a pus.
Vine-un nour, ce-i de nour? Vine-un vânt, da' ce-i de vânt?
Vine-o ploaie de şivoaie Şi furtună pe pământ
Şi în nori hrăniţi de fulger Şi prin râuri de scântei
Zboară fetele răpite, duse-n lume de cei trei.
Scrie carte împăratul, scoate veste-n ţara toată,
Cine s-ar găsi pe fete de la zmei să i le scoată,
Să le ieie de neveste Şi cine s-ar ispiti
Toată-mpărăţia mândră între ei vor împărţi...

Nu-și mai pieptăna nici capul de atâta supărare
Și lăsase ca să-i crească peste piept o barbă mare,
Care cade jos în noduri ca și câlții ce nu-i perii,
Sta să crească iarbă-ntr-însa, s-îmble gâze ca puzderii.
Nu mai iese sara-n prispă să stea cu tara de vorbă,
Ca un pomătuf de jalnic Și tăcut ca o cociorbă.
Și-a uitat de mult luleaua și clocește tot pe gânduri.
Doară plosca-l mai ochește de pe-a policioare-i scânduri.

Dar în satu cela-n care ședea împăratul dornic,
Era și un [om] de samă, un fruntaș... fusese vornic...
Avea trei ficiori din cari doi or fost cum or fi fost
Oameni harnici și ca lumea, dar cel mic era un prost.
Câtu-i ziua șade-n vatră și se joacă în cenușă,
Prost ca gardul de răchită, șui ca clanța de la ușă.
De vorbește, cine-ascultă? Știe că nu-i de vo samă,
Toți îi zic: „Ne-aude Tontul", - da' pe el Călin îl cheamă.
Cei doi frați se ispitiră și au zis: „Haidem Și noi,
Dulce măr e-mpărăția, de ne-a-ntoarce înapoi
Dumnezeu din calea lungă. - Cine-a fi să le găsească -
Tot voinic din astă lume, de vită pământenească!"
Deci, cum vrură să se ducă, zice prostul: „Hai și eu!"
„Hai! că tot n-are ce face, ș-așa îmbla teleleu,
Ne-a tine de-urât uitucul ș-a păzi la noapte focul."

Deci făcur-un arc puternic și vorbiră că-n tot locul,
Unde va cade săgeata, ei să steie de popas.
Repezi atunci cel mare o săgeată din pârlaz.
Mers-au ca vo două zile ș-au găsit. - Cel mijlociu
Aruncă și tot pe-atâta, ba ș-oleacă mai târziu.
Dară când zvârli nebunul, mers-au ei trei luni de-a rând
Zi și noapte pân' găsiră-a lui săgeată în pământ.
Ș-ajungând au scos amnarul, au scos cremene Și iască
Ca s-ațâțe foc în codru, să se-ntindă s-odihneas'că.
Dar întâi se sfătuiră că pe rând să steie pază
Și pe foc să puie vreascuri, a se stinge să nu-l lase,
Hotărând ca celui care va lăsa să se potoale,
Va lăsa să-i prindă noaptea, ei să-i puie capu-n poale.
Se culcară doi. Cel mare să păzească au rămas.
Dară pe la miez de noapte auzi-n văzduh un glas.
Vine-un zmeu în solzi de criță cu trei capete, și lui;
- Cum de calci moșia tatei făr' de voia nimărui?
Hai la luptă... Se luptară și-l lovi voinicul rău,
Făcu trei căpiți de carne clin trei capete de zmeu
Și când cei doi se treziră: - Uite, voi cât ați dormit,
Ce mai lupt-avui grozavă și ce treab-am isprăvit!

A rămas în noapte-a doua ca străjăriu cel mijlociu
Și tot pe la miezul nopții prin văzduh aude-un chiu,
Și prin vânt văzu cu-aripe sunătoare, fioroase,
Patru capete cumplite pe două umere groase.
- Hai la luptă, măi voinice - cum făcuși de te văzui,
Cum de calci moșia tatei făr' de voia nimărui?
Dar voinicul îl omoară și ca vai de mama lui,
Patru clăi de carne face el din capetele lui.
Când cei doi iar se treziră, au văzut a lui ispravă,
Izbândirea strălucită dintr-o luptă-așa grozavă.
Și când iar i-apucă noaptea, lui Călin de grijă-i dară
Să păzească bine focul de a nopții crunte fiară.
Când acum în noapte-a treia străjuia Călin, deodată,
Auzi un vuiet mare Și-nainte i s-arată
Cu opt capete cumplite un zmeu mândru năzdrăvan,
Cu ochi roșii de jăratec și cu sufletul avan.
- Haide-ha! Călin Nebune! Cum veniși nu te-i întoarce,
Nici s-a fierbe pentru tine, nici s-a țese, nici s-a toarce.
Se luptă Călin Nebunul mai ca sufletul să-i steie,
Iară zmeul cel puternic cât de cât să nu se deie,
El tăindu-i o ureche, cade-n foc un strop de sânge
Și în noaptea cea adâncă tot jăratecul se stinge
Și în negrul întuneric într-o luptă oarbă, crudă,
Mâni de fier în piept i-nfige - zmeul ostenit asudă,
Gâfâie pe cele-opt gâturi, sub genunchi Călin îl ține
Și cu sabia-i ratează a lui capete păgâne.

Dar acuma-mi stă pe gânduri: ce să facă el - foc nu e,
Frații se trezească numai și capul o să-i răpuie.
S-a luat și el și merge supărat înspre pădure,
Ca un hârb plin de funingini, subsuoară c-o săcure,
Să găsească vun cărbune. P-un copac înalt se suie,
Pe-ntinsori de codri negri aruncând privirea șuie,
În adâncă depărtare el văzu zare de foc,
El coboară și pornește ca s-ajungă-n acel loc.
Întâlnește-un om în drumu-i cam grăbit din cale-afară:
- Bună noapte! - Țam mitale! - Cum te cheamă?!
- De-cu-seară.
- He-he-hei, mă, De-cu-seară! Ean mai stai că nu-i așa,
Ce câți tu noaptea-n pădure, colinzi lumea iac-așa?!
Cot la cot Călin îl leagă cu odgonul de un pom
Și se cam mai duce. Iată că în cale-i iar un om.
- Bună noapte! - Țam mitale! - Cine ești? - Sunt
Miez-de-noapte.
- Elelei! Ce câți în codri, pepeni verzi Și stele coapte?
De-un copac și p-esta-l leagă și cum merge pe cărare,
Iar un om pin întuneric înaintea lui răsare.

- Bună noapte! - Țam mitale! - Cum te strigă? - —Zori-de-zi.
- Ei cumătre Zori-de-ziua, ia oprește-oleacă-aci,
Hai să stăm de vorbă-o țâră, să mâncăm păsat cu lapte,
Vin încoa că bate lună, hai la umbră, tot îi noapte.
- Omule, ce-mi câți pricină?... sunt grăbit... - Ce-atâta grabă?
Ciorilor! ia nu mai spune, știu că nu ai nici o treabă!
Îl legă și pe acesta, ca până va găsi foc,
Ziuă să nu se mai facă Și vremea să stea pe loc
El ajunge. Într-o groapă mare arde-un foc avan...
Pe-o părechi de pirosteie clocotește un cazan,
Doisprezece zmei în juru-i dorm adânc întinși pe burtă,
Împrejur de pirosteie se cocea o mare turtă
Și-n cazan notând în zamă clocoteau vo două vaci.
,,Hei,își zice năzdrăvanul, dete badea de colaci!"
Și deși în fata vetrei dorm șezând zmeoaice mame,
El, atins de-acea mireasmă a clocotitoarei zame,
Doi tăciuni luă în hârbu-i, un cărbune în lulea
Și luând o bucățică din o vacă ce fierbea,
Iată curge-un strop fierbinte pe a unui zmeu ureche,
Ăsta țipă cu-ngrozire ca un bou împuns de streche.
Toți treziți pun pe el mâna, unu-l leagă, altu-l ține,
Unu-i țasălă pe glavă, cetluindu-l colea bine.
Sfătuiesc ca Să-l omoare. - Da' mă rog domniilor-voastre,
Cine Și-ar mai pune mintea cu așa obrazuri proaste
Cumu-s eu, măria-voastră! Mă lăsați că-s om sărac,
De când sunt n-am văzt turaua, nici măcar de la petac.
Zise unul către dânsul: - Dacă tu ne-i pute face
Fata-mpăratului Roșu s-o luăm, poți merge-n pace.
- Ce n-o luați Domnia-voastră, că sunteți mai tari, mai mulți?
- Ei pe noi ne simte-ndată ce ne-apropiem desculți,
Suntem duhuri necurate și-mpăratul cela Roș
Are-n vatră, în cenușă, un cățel Și un cucoș;
Năzdrăvani-s, bată-i naiba, cum ne simt îi vezi că-ndrugă,
Unul bate, altul cântă... și-o tulim urât de fugă.
Să s-apropie nu poate decât omul pământean.
- De-i așa, poi las' pe mine..., zise Ștrolea cel viclean,
Îl dezleagă și-l urmează... El văzu atunci legat
Un voinic care, când vede că zmeii s-au depărtat,
Se smuci lăsând în urmă a lui mâni și-n codru piere.

Luna iese dintre codri, noaptea toată stă s-o vadă,
Zugrăvește umbre negre peste giulgiuri de zăpadă
Și mereu ea le lungește și suind pe cer le mută,
Parcă fața-i cuvioasă e cu ceară învăscută

Şi cu neguri îmbrăcate-s lan, dumbravă şi pădure,
Stele galben tremurânde mişcă-n negurele sure,
Între-n domele de nouri argintii multicoloane,
De-a lor rugă-i plină noaptea, a lor dulci şi mari icoane
Împle văile de lacrimi, de-un sclipit împrăştiet,
Când în cârduri cuvioase sus pe cer se mişcă-ncet.
Înrădăcinată-n munte cu trunchi lungi de neagră stâncă,
Repezită mult în aer din prăpastia adâncă,
A-mpăratului cel Roşu stă măreaţa cetăţuie,
Poalele-i în văi de codru, fruntea-n ceruri îi se suie,
Şi prin arcurile-nguste făclii roşii de răşină
Negrul nopţii îl pătează cu bolnava lor lumină,
Rănind asprul întuneric din a şalelor lungi bolţi,
Zugrăvind în noaptea clară a ei muchi şi a ei colţi.

Pe cărări săpate-n stâncă zmeii şi Călin se suie,
Numai luna îi îmbracă cu lumina ei gălbuie
Şi pândind trec uriaşii de pe-o stâncă pe-altă stâncă,
Într-o sură depărtare murmură valea adâncă,
Numai pe păreţii netezi ai stâncimii îndelunge
Ei arunc-umbre gheboase, uriaşe, negre, lunge,
Ce în şiruri tupilate după ei se mişcă, pare,
Noaptea-ntinde măreţia-i, lunca doarme, lunca moare,
Şi călcând încet cu greul lor s-apropie-n tăcere,
Ei ajung la poarta mare ferecată cu putere,
Ce nu-i om s-o poată trece. Dar Călin suit pe zid:
- Hai veniţi, zmeilor, zice, poarta nu pot s-o deschid,
Dară unul câte unul v-oi lua colea de chică
Si pe sus vă trec în curte... Abia-apucă să li-o zică
Şi ei unul câte unul s-apropie - şi de-a rândul
El la fiecare-i taie capul de chică ţinându-1,
Ş-a lor trupuri moarte-aruncă răşchiete în ogradă
Şi în urmă sare dânsul, ca să vadă, ce-a să vadă?
Împăratul de zid straşnic şi de poartă ce avea,
Ferestrile stau deschise şi uşile se crăpa.

Scări bătute-n pietre scumpe, repede voinicul suie,
Intră-n casele frumoase din înalta cetăţuie,
Pe covoare moi el calcă, intră în acea odaie
Care-i plină de a lunei blândă, tainică bătaie.
Pe păreţi icoane mândre zugrăvite-n umbră par
Cum că chipur'le din ele dintre codri mari răsar.
Pe un pat de flori frumoase, proaspete şi ude încă,
Doarme fata cea vestită şi-n visarea ei adâncă,
Ea zâmbind îşi mişcă dulce a ei buze mici, subţiri,
Înecată de lumină şi miros de trandafiri,

Iar din pod pân-în podele un paingân de smarald
A țesut pânza subțire, tremurând în aer cald,
Și m care luna bate de sclipește viorie
Și-o încarcă cu o bură, diamantoasă colbărie.
Și prin mreaj-asta vrăjită vedeai patul ei de flori,
Ea cu umeri de zăpadă Și cu părul lucitoriu
Și mai goală este-n somnu-i, numai bolta naltă, sură
A ferestrei este rece Și simțirea nu o fură,
Dar de pânz-acoperită-i cu un colb de piatră scumpă.
S-apropie-ncet voinicul și cu mâna va s-o rumpă,
Apoi lin o dă-ntr-o parte, peste fată se înclină,
Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
Ia inelul ei cel mândru de pe degetul ei mic...
Și se-ntoarce în codreana-i noapte tânărul voinic.

Lângă zmeii morți când trece, limbile le taie el,
Le adună sângerânde Și le pune-n testemel,
Trece zidul și pornește iar la drum pân' ce ajunge
La cazanul care fierbe în mijlocul verzii lunce.
Pe-o zmeoaică mum-o taie, pe-alta o scapă în pripă,
Ia din nou în hârb tăciune Și-un cărbune pune-o pipă;
Ia cazanul într-un deget Și în altul el ea turtă
Și se-ntoarce iar la frații, fluierând cu minte scurtă
Toate cântecele rele ce-n viață-i le cântară...
Dezlegă pe Zori-de-ziuă, Miez-de-noapte, De-cu-sară,
Din cazanul care-l duce, dându-le de drum merinde,
Abia-ajunge-unde dorm frații, abia focul îl aprinde,
Ziua cea întârziată năvăli din răsputeri
Și ca repezit în aer soarele se-nalță-n-cer.
Frații lui atât dormiră, cât intrase în pământ
De un stânjin Și-i împluse frunza adunată-n vânt.
Se treziră. -I! Căline, lungă fu și noaptea asta...
Dar nimic el nu le spune, ce făcuse-n vremea-aceasta,
Ci plecând ei mai departe tot Călin arcu-ncordează
Și zburătuind săgeata trece-n lume ca o rază,
Vâjâie-n văzduh cumplită, ei urmează unde-i cheamă,
Pân' ajung în faptul nopții la pădurea de aramă.
- Măi fârtați, Călin le zice, nu-ți putea trece prin crânguri
Și prin codri iști de-aramă, rămâneți aicea singuri,
Vă clădiți ici o colibă, vă săpați groapă de vatră,
Singurel voi merge numai pe cărările de piatră,
Să vedem ce-a fi de mine. Ei se pun de îl ascultă
Și el trece în pădure făr'a perde vorbă multă
Și la orice pas el face, codrul simțitor răsună
Și prin mrejele de frunze glasuri trec ca o furtună.
Căci o strună-i orice creangă și o limbă-i orice frunză,
Luna doar, trecând pe ceruri, voind codrul Să-l pătrunză,

Împle noaptea-i arămie cu mari dunge de omăt
Pe sub cari, răscolite, fulger' apele încet.
Și deodată-n codrul mândru el aude de departe
Răsunând un glas de fată, ce venea din lunci deșarte
Și urechea i-o desmeardă; el ascultă sub un trunchi
Și cântarea dureroasă îl pătrunde în rărunchi:

Greieruș ce cânți în lună
Când pădurea sună,
Cum nu știi ce am în mine
Greiere străine?
Că te-ai duce de-ai ajunge
Noaptea de te-ai plânge,
Ca o pasăre măiastră
La noi în fereastră.
Vai de picioarele mele
Pe-unde îmbla ele!
Vai de ochișorii mei
Pe-unde îmbla ei!
Inima-n mine-i bolnavă,
Floare de dumbravă,
Și vai lacrimile mele,
Cum le vărs cu jele!
Du-te greier, du-te greier,
Pân' la munte-n creier
Și privește-nduioșată
Zarea depărtată,
Lumea-ntreagă o colindă,
Mergi la noi în grindă,
Spune-i mamii: ce-am făcut
De m-a mai născut,
Căci ar fi făcut mai bine
Să mă ia de mâne,
Prefăcută că mă scapă
Să m-arunce-n apă,
Căci de cer ar fi iertată
Și de lumea toată.

Naintează și o vede lângă apa arămie,
Culegând flori amorțite de pe maluri cenușie
Și punându-le în poala grea de florile de piatră.
Luminează luna-n ceruri ca un foc pe-o mare vatră,
Colții munților ce rupți-s, uriașe stânci de cremeni,
Ce păreții și-i ridică îndărătnici, suri, asemeni,
Vântul care trece-n șuier, noaptea sură Și bolnavă
Împlu cu sălbătăcie arămoasa-acea dumbravă.

- Bună vreme, fată mândră de-mpărat, Călin îi zice.
- Mulțămim, răspunse dânsa, tinerel flăcău voinice!
Ce cați tu? Ce vânt te-aduce? Nu știi că om pământean
Nu poate călca pădurea de bărbatul meu avan?...
- Știu, fetiță-mpărătiță, dar nici frică n-am, nici teamă,
Că el zmeu e și puternic, dar și eu - Călin mă cheamă!
Cum vorbește, iată zmeul vine iute ca un vânt,
Cu o falcă-n cer el vine și cu una pe pământ.
- Bună vreme, zmeu de câne! - Mulțămesc Călin Nebune!
- Am venit să-ți iau nevasta... - De-i putea de ce nu? Bune
Sunt de zis ce-ți vine-n minte, dar mai greu e să le faci,
Zmeul codrilor de-aramă nu te-așteaptă cu colaci!
Eu mânânc patru cuptoare, patru boi mi-ajung abia
Și de vin patru antaluri abia trag la o măsea.
- Nici că-mi pasă! Și la luptă în dumbravă ei se scoală,
Se apucă de copacii tremurau de-nvălmășeală,
Tremură sub ei pământul de-a lor pășuri apăsate,
Scapără cremenea neagră a stâncimei detunate!
Crunt Călin de mijloc l-îmflă, pân' la vârf de brazi îl urcă,
Ca pe-un lemn el îl trântește, prin copaci trupul i-ncurcă
Și-n genunchi apoi l-îndoaie ca pe-un vreascur ce îl frânge,
I se îmflă mușchii vineți de oțel pe când îl strânge
Și lovit, pierzând simțirea, zmeul ca o muscă moare,
Ce lovită este iarna de-o scânteie de ninsoare.
- Să-mi rămâi cu bine fată, eu mă duc să cat acum
Cele două sori a tale... Se porni din nou la drum.
Trece codrii de aramă, de departe vede-albind
Și aude glasul mândru al pădurilor de-argint.

Noaptea-n rouă e scăldată, lucioli pe lacuri zboară,
Lumea umbrei, umbra lumei se amestec, se-nfașoară,
În pădurea argintoasă iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămâiet,
Pare că Și trunchii mândri poartă suflete sub coajă,
Ce suspină pintre ramuri cu a glasului lor vrajă,
Crengile sunt ca vioare pintre care vântul trece,
Frunze sun ca clopoțeii, trezind ceasul doisprezece,
Și pin albul întuneric al pădurii de argint,
Vezi izvoare zdrumicate peste prund întunecind
Și sărind în bulgări fluizi pe pietrișul din răstoace,
În cuibar rotit de ape, peste cari luna zace.
El aude-un cântec dulce, plin de lacrimi Și de noduri,
Doină de simțire ruptă ca jelania-n prohoduri,
Împlând codrul de zăpadă, sufletu-i de-o jale mare,
Pare-i că din piept de fată cântă o privighitoare:

Așa-mi vine când și când
Sa mă iau pe drum plângând,
Lumea ce-a fi să mă vadă
Nici să poată să nu-mi creadă,
În zadar mă mai jalese,
Vara vine, codrii cresc,
În zadar m-aș bucura
Iarna iar s-or scutura.
Îi de-mi vine, de nu-mi vine
Tot arde inima-n mine.
Nici n-am cui să mă jalese
Să spun pe cine doresc,
Mult mă mir, Doamne, de mine
Cum nu m-ai luat la tine,
Mult mă mir ce-oi fi gândit,
Ce-am făcut, de n-am murit...

În văzduhul plin de-a nopții moale luminoasă ploaie
El văzu o fată mândră, îmbrăcată-n lunge straie
De argint, ce stau ca umezi pe-a ei trup care tresare,
Ca o creangă mlădioasă sub a vântului suflare.
Naltă e, subțire este, ochii mari adânci ridică,
Părul ei de aur moale până la călcâie-i pică
Și cu poalele ei albe șterge stelele-i senine,
Lacrimi lungi ce curg pe fața-i ca și fire diamantine.
„Nu uita cum că seninul cerului este în aștri,
Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaștri.
E frumos pe când din cerul plin de-o sântă bogăție
Cade-o lacrimă frumoasă în adânca vecinicie,
Dar de cad rănite toate, ceru-i negru și pustiu,
Nu-i nălțime, nu-i albastru, e o noapte de sicriu.
Stea ce cade taie lumea ca o lacrimă de-argint,
Pe seninul cer albastru frumos lacrimile-l prind,
Și din când în când vărsate frumos lacrime te prind,
Dar de seci întreg izvorul, vai de ochiul tăi cel blând!
Pin diamanții tăi se scurge sânge fin de trandafiri
Și zăpada viorie din obrajii tăi subțiri -
Curge noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie,
Ce ușor se poate stinge prin plânsorile pustie.
Cine e nerod să ardă în cărbune-o piatră rară
Și eterna-i strălucire s-o strivească într-o pară!
Tu-ți arzi ochii și frumsețea - infinitul lor se stinge
Și nu știi ce răpești lumii! Ah nu plânge, ah nu plânge!"
Astfel'el se socotește. I-a căzut atât de dragă
Cât ar fi îmflat în spate pentru ea lumea întreagă.
- Bună vreme, fată mândră de-mpărat... - Mulțam, voinice,
Dar ce vânt te bate-ncoace și ce rău te-aduce-aice?

Zise ea zâmbind - de multă vreme zâmbea-ntâia dată,
Căci și ei îi cade drag el, deși n-ar vrea s-o arate,
Știe ea de ce îi place, ca să n-o prindă de veste
Ce frumos îl află dânsa, cum îi stă, ce drag îi este!
Dar deodată spăimântată de un sunet, ea îi spune:
- Fugi că dac-a veni zmeul, viața ta o va răpune!
- Vie numai! zise dânsul... ș-om vedea atunci cum plouă,
Nu se dă Călin săracul, nici cu una, nici cu două.
Și deodată peste codrii de argint vine în zbor
Zmeul falnic care mișcă cu aripa vârful lor,
Peste vârfurile-nalte parcă zborul lui îl simți
Frunzărimea cea mișcată de aripele-i cu zimți.
- Bună vreme, zmeu de câne! - Mulțămesc Călin Nebun!
- Am venit să-ți iau nevasta! - Ba să vezi ce-oi sta să-ți spun!
Opt cuptoare mâne de pâne și opt boi și opt antale
Abia sunt un prânz puternic pentru trupul meu în zale.
Si vrei să te bați cu mine? - Nici că-mi pasă! - Aide dară!
Sună frunza zgomotoasă, codrul din adânc trăsare,
Tremură mai surd pământul, oasele parcă se rup,
Când vânjoși și-ndoaie dânșii a lor brațe și-a lor trup,
Dar Călin în sus l-ardică și-I trântește la pământ
De sun' oasele ca hârburi și zbor aripele-n vânt.
Îl omoară. Apoi zice: - Rămâi fata mea cu bine,
Merg să scap pe sora mare și să auzim de bine.

Trece selbele-argintoase, trece-o vale-un colcăntaur,
Până vede dinainte-i răsărind pădurea de-aur.
Mult frumoasă e pădurea cu-a ei trunchi de aur ros
Ce în frunza lor cea moale suspinau întunecoși.
Iarba lin călătorește, o peteală stătătoare
Ce sclipind cu mii de raze sub al nopții dulce soare,
Poartă-n galbenele-i unde spice de mărgăritare,
Flori de mac ce îmflă noaptea capul lor cel roș Și mare;
Numai fluturi mici albaștri și mari roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare de luciri diamantine,
Ș-împlu aerul cel dulce de cristal și de răcoare,
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.
Iar aude-un cântec mândru care codrul îl trezește,
Parcă frunzele-l repetă, parcă vântul tot îl crește,
Și-nainte-i parcă vede satul lui și i se pare
C-auzea doinind o fată chiar la ei în șezătoare:

Maică, maică, draga mea
Ajungă-te jalea mea,
Să te-ajung-un dor și-un drag,
Să șezi toată ziua-n prag

Cu firuț băgat în ac
Și tu să nu-mi poți împunge
Pân' nu-i suspina Și plânge,
Pân' nu ți-a veni în gând
Unde-am fost Și unde sunt.

Lângă lacul cel albastru înstelat cu nuferi mari,
Pintre trestii auroase ce se leagăn solitari,
Vede fata cea cu ochii cuvioși ca în biseric'
Fața-i albă ca zăpada într-un păr de întuneric.
Ea'în haina ei cea verde se înmlădie bogată,
Cu flori albe-mpodobită, cu diamante presărată.
- Bună vreme, fată mândră de-mpărat! - Mulțam Căline,
Mult îți merge vestea-n lume, multe-am auzit de tine
Și prea rău de tine-mi pare c-ai venit să mori aice,
Căci de vine zmeul numai rău ți-a merge, măi voinice.
- Toți se laudă cu mâncarea. Spune-mi fată cât mânâncă
Zmeul tău, să văd pe-acesta, de îl pot învinge încă.
- Doisprezece boi, antale tot pe-atâta, iară pâne
Douăsprezece cuptoare abia îi ajung să cine.
- C-un antal de vin mai tare decât mine, zice iesta,
Dar va da Dumnezeu sfântul să mă scap Și de acesta.
Vine zmeul, vine iute mișcând codrii cei de aur,
Cu cap mare ca cuptorul Și cu aripi de balaur.
- Hei, Căline, rău de tine!, strigă el Și se aruncă
Pe voinicul care-l prinde, învârtindu-l jos în luncă.
Se luptară rău și zmeul cât de cât să nu se deie.
- Hei, nevastă, zice dânsul, dă-mi să beau Și dă-i să beie.
După ce mai odihniră, zise zmeul: - Măi Căline,
Nu s-alege-ntre noi lupta, ci-ostenim așa vezi bine,
Da m-oi face-o pară roșă și te-i face-o pară verde
Ș-om lupta pân' din noi unul se va stinge și s-a pierde.
Pară roșă este zmeul, pară verde e Călin
Și în galben întuneric ei se luptă cu venin.
Se-nfașoară, se desfășur, mestecând a lor văpaie,
Fulgerând umbra din codri cu a flacărei bătaie,
Joacă-n juru-le dumbrava când în umbră purpurie,
Când încremenește parcă într-o brumă-adânc-verzie,
Când în dungi înflăcărate, bolți, cărări în jur se casc
Sub lumini de curcubeie repezi ce se sting cum nasc,
Fâlfâie ca două candeli, obosiți se-nvârt, se-ncaier
Și aproape-aproape stinse s-urmăresc jucând prin aer,
Scoțând limbe ascuțite ca să-nghimpe pe cealaltă,
Ei jucau pin crengi înalte, pintre trestie pe baltă,
Balta tremură adâncă, somnoros și lin sclipește,

Azvârlind întunecată câte-o muscă, câte-un peste
Către flamele-ostenite... Peste ei deodată zboară
Ca o pată de cerneală-n noaptea aiurită-o cioară.
Zice zmeul: - Moaie, cioară, aripa-ţi în apă, stinge
Flacăra cea verde care nu-s în stare a o-nvinge.
- Împărate preanălţate, moaie-ţi aripa în apă -
Zice-atunci Călin - şi stânge flacăra roşă, mă scapă.
Iară cioara, cumu-i cioara, cum aude că o urcă,
Nici una nici două, iute se coboară, nu se-ncurcă
Şi lăsând din bot să-i cadă două picături de apă,
Potoleşte para roşă ce tresare, fuge, crapă.
Şi cu botul o ciupeşte, curge sânge ca fier ros,
Încât lacul cel albastru e-ncruşit ca vinul ros.
Zmeul a murit... Se face om Călin şi se îndreaptă
Cu trei fete-mpărătese unde fraţii îl aşteaptă.

Pe-ntinsori de codri negri un senin se desfăşoară,
Ce-a lui stele mari Şi albe peste ele le presară,
Şi la margine de codru ei aprind o focărie
Într-o groapă cu cenuşă... de juca trandafirie
Colibioara cea de trestii cu uşiţa-i răzimată,
Împletită din răchită, cu curmei de tei legată.
La o ploscă de vin negru stând de vorbă bucuroşi,
Parcă-i zugrăveşte focul cu răsfrângerele-i roşi,
Deasupra ceru-i negru, pe-ntinsori de catifea
Sunt cusute-n umed aur ici o stea, colo o stea
Şi aşa senin e focul, cât le numeri păru-n barbă,
Bătătura cea din ţoale, pe cărări fire de iarbă,
Şi ca merele de roşii stau fetiţele-n văpaie,
Două-s oacheşe ca sară, mijlocia e bălaie.
Iar Călin, lungit pe burtă şi cu manile pe coate,
Cam cu chef le povesteşte întâmplările lui toate
Şi la capăt se chiteşte: - Măi fârtaţi, socot aşa:
Fata mare şi cea mică le luaţi de v-or plăcea,
Dară pe cea mijlocie - mi-o căzut dragă de foc
Şi nici ea nu zice baiu! bat-o hâtrul de noroc!
Pe încet se stinge focul Şi s-acoperă cu spuză...
El de mânecă o trage... Şi curând buză pe buză,
Ei şoptesc... şi-ar spune multe şi nu ştiu de und' să-nceapă,
Căci pe rând şi-astupă gura, când cu'gura se adapă,
El o simte-n a lui braţe tânără, rotundă, tare,
Şi ea tremură ca varga de oţel de-a lui strânsoare.
Îşi ascunde faţa roşă de iubire şi sfială,
Ochii-n lacrimi îşi ascunde-n părul moale de peteală
Şi adorm. Somn greu îi varsă plumb în vinele-ostenite.

Fraţii lui, când văd cât doarme, ei se pun pe şopotite
Şi mărunt se sfătuiră ca picioarele să-i taie,
Să se laude c-omorâră ei pe zmeii în bătaie.
L-ar fi omorât, dar cesta, năzdrăvan fiind, nu pot.
Ei făcură cum gândiră Şi-l lăsară-aşa schilod.
La pornit pe fete scoală... Iar Călin de multă trudă,
Nu simţi nici o durere, numa-n somnu-i greu asudă,
Chiar picioarele în traistă i le iau, cu ei le-au dus,
Căci găsindu-le, cum fuse năzdrăvan, şi le-ar fi pus
Iar la loc... În zori de ziuă el a doua zi trezit
Vede cum îl schilodise, ce să facă, amărât?
Vo trei zile după-olaltă se mai târâie în brânci
Pin tufanii din pădure şi pin colţii cei de stânci,
Pân'ajunge ca să vadă un palat în văi de rai,
Cât ca să te uiţi la dânsul - de frumos - nu te-ndurai
Şi aude-un glas cu jele, chiar o grădină de glas,
Care inima i-o rupe de-aşa dor ş-aşa necaz,
Şi cum în palat el intră, pe voinicul vede, pare,
Care mâinile-Şi rupsese într-a zmeilor prinsoare.
- Bună vreme, măi voinice! - Mulţămim frumos, Căline,
Ce-ai păţit tu de picioare, ce rău dete peste tine?
Şi Călin începe-a-i spune cât păţise pân' acuma.
- Hai, ne-om prinde fraţi de cruce! - Hai, ne-om prinde, spune-mi numa
A cui eşti şi cum te cheamă? - Eu fecioru-s de-mpărat,
Codrii de-aur fur-ai noştri pân' ce zmeii i-au luat.
De când i-ai ucis, Căline, iar ai noştri sunt. Cu chin
Singurel îmi mai duc traiul ici în codri, măi Călin;
Amândoi însă în lume, tu schilod, eu fără mâne.
Ici pin noaptea drumbrăvană şi pin văi om duce-o bine.
Pin pădurile-uriaşe, pin grădini şi pin palat
Se primbla Călin pe gâtul feciorului de-mpărat,
Unu-n mâni, altu-n picioare, uriaşi fiind, de boi
Au putere, pe atâta cât le trebuie la doi.
Şi trecând aşa-n pădure, ei aud foşnind în frunze.
Trece-o umbră fugitoare ce ţuşnea ca să se-ascunză.
Călin mâna şi-o întinde şi pe sus când mi-o ridică,
Mama zmeilor pletoasă se zbătea răcnind de frică.
- Fă-mi picioare, babă hâtră, şi lui mâni, or te omor!
- De un stânjin mai la vale e, bădica, un izvor,
Vâră-te în el cu totul Şi-i ieşi întreg... Ei stăi -
De-i aşa - Călin mehenghiul - bagă-mi-te tu întâi!
- Ba eu baiu, că nu-mi trebui. Vârâţi-vă dumniavoastră!
Călin rupe-o creangă verde Şi o baga-n apa-albastră
Şi uscat-o scoate iară. -I! cum ţi-aş da pumni, tu babă,
Ai vrut să ne-usuci, şireato, spune dreptul mai degrabă!
- Să vedeţi, voinici, la vale pintre trestia înaltă
Apa vie tot sclipeşte, se roteşte colo-n baltă

Ei ajung la apa-n farmec Și băgând o creangă-uscată,
El o scoate numa-n muguri și cu frunze încărcată.
Se băgară-atunci în baltă și-amândoi ieșiră-ntregi
Și pe babă-o aruncară în izvorul c-unde reci
Și cu apă moartă... Dânsa se-nchircește, se năsprește
Ca un trunchi uscat cu noduri pe izvorul mort plutește.
Și acum se sfătuiră veseli ei Și bucuroși
Ca tartarul lui să ieie fata-mpăratului Roș.

Se gătiră omenește cu ițari și cu cojoc,
Cu chimirul plin de galbini, încinși bine la mijloc
Și pe drumuri părăsite ei se iau și se pornesc
Și trecând pintr-o pădure din ținutu-mpărătesc,
Din tufari cu crenge grele el s-apucă să adune
În basmaua pistruită ca o mână de alune.
Iată că ajunși la poartă - auzir-un vuiet mare,
Chiuiri, halai de nuntă, veselii de masă mare,
Când în poartă - văd o babă de-ale noastre. - Bună sară!
- Mulțămim voinici din lume! - Ce s-aude-aici afară?
- Ia-mpăratul... își mărită fata... - Cine-o ia, mătușă?
- Da' țiganul, bucătarul, un cioroi pistrui cu gușă!
Cică, bată-l naiba, cioară, a ucis doisprece zmei!
Zise-atunci Călin pe gânduri: - Ia auzi, mătușă hai,
Eu ț-oi da bănet de silă, galbeni-zimți chiar un căuș,
Dacă, cum vei ști, ghiontită, mi-ai pătrunde printre uși
Și la masă dinaintea împăratului vei pune
Ca poclon pentru mireasă astă mână de alune.
Iară baba, cumu-i baba, dă cu ghiotura să treacă,
Mai ghiontită, mai sucită, mai împinsă câte-o leacă,
Intră-n casă unde-i masa, pune-n talger dinainte
Testemelul cu alune, făr' a zice trei cuvinte,
Împăratul pune mâna Și alunele zglobie
Peste fața cea de masă durăind se împrăștie,
Dar în mijlocul basmalei un inel în loc rămasă,
Un inel care-l pierduse de mult tânăra mireasă.
- Tată, uite-inelul, care într-o-noapte mi-a pierit,
Făr' să știu nici cum, nici unde. Cine dară l-a găsit?
Cine-adus alunele-astea? Logofeții spun că baba.
O strigară de la poartă să s-urnească mai degrabă.
Când în locu-i cine vine? Un voinic străin. El spune:
- Împărate preanălțate, eu vi l-am pus în alune.
Iară cioara cea de mire pe trei perini șade-n puf,
Slugi îl apără cu crenge de muscuțe și zăduf.
Cum trecuse Călin pragul de sub [el] o pernă cade,
Cum veni-n mijlocul casei, nici a doua nu mai șade,
Când ajunse la-mpăratul, și a treia stă să cadă,
Că țiganului, vezi Doamne, nu îi se cădea să șadă.

Zice-atuncea împăratul: - Cum voinice Şi cu cale
A ajuns inelul fetei în manile dumitale?
- Împărate preanălțate, iaca cum Şi iaca cum...
Da' țiganul nici mai ştie, fața lui ii numai scrum:
- Împărate luminate, cum poți ca să-mi strici hatârul,
Eu am omorât toți zmeii! - Cum țigane? - Cu satârul,
Mă înec dacă l-ați crede, dar la fețe tot îmi schimbă!
- Să se cate zmeii, Doamne, dacă au vârfuri de limbă.
Îi cațără şi ce-i dreptul, nici la unul nu era,
Şi Călin atunci le scoate şi le-arată în basma.
Împăratul porunceşte ca s-aduc-un armăsar
Şi de coada lui să lege pe țiganul bucătar
Şi de coadă-i mai legară lâ'ngă el un sac de nuci,
Cade-onucă - o bucățică, astfel îl făcu hăbuci.
- Ş-acum tu voinice, zise, mi-i fi ginere. - Ba nu,
Altă fată, împărate, tare dragă îmi căzu.
Am un frate - însă de cruce, tot fecior de împărat.
Şi de mult ți-era s-o ceară, deşi nu s-a cutezat.
Uite-l ice. Dară fata se cam uită vrând-ne vrând.
Că tot pe Călin Nebunul l-ar fi vrut ea mai curând.
Cindure ca cu feciorul era mai de o potrivă,
La a ochilor lui jele s-a muiet mai milostivă.
Deci făcur-o nuntă mare ş-a ținut trei luni de rând.
Lăutari, banchet, halaiuri, tot ce-ți poate trece-n gând.
Ce nu era? Dragă Doamne, era nuntă-mpărătească.
- Dar acum mă duc, le zice... Pe-a mea Domnul s-o păzească!
Nici nu ştiu cum e, cum nu e... Geaba fratele-i de cruce,
Geaba tânăra mireasă îl mai țin cu vorbă dulce,
Dor i-i, Doamne, şi nici ştie cum l-apucă-un dor avan,
Că de când n-o mai văzuse se scursese şapte ani.

Când ajunse locul unde casa tatălui său fuse,
El văzu palate mândre şi livezi mărețe puse.
Şi pe o câmpie goală el văzu de vite-o ciurdă,
După ea copil calare c-un ciomag în mână zburdă.
Şi părea că are şase ai şi-ncă ceva mai bine,
- Bună vreme, măi băiete! - Mulțămim voinic străine!
- Nu-mi ştii spune cine şade-n aste rânduri de palat?
- Doi voinici ce-au scos'odată pe trei fete de-mpărat
Din a zmeilor prinsoare. Ş-au luat care pe care:
Mijlociul pe cea mică Şi cel mare pe cea mare.
- Da' ce-i de cea mijlocie? - La găini au pus-o ei
Şi să vezi, voinic streine, că eu sunt feciorul ei,
Mama-mi spune, câteodată de-o întreb a cui îs eu,
Că-s a lui Călin Nebunul. Cine-o mai fi nu ştiu zău!
Când aude... numai dânsul îşi ştia inima lui,
Că, să iertați dumneavoastră, de... era băietul lui.

- Da' mă rog, bade, ajută-mi să dau vitele-n ocol!
Înserează... Stele împlu tot seninul lin și gol...
Cu băiatu-n bordei intră Și pe capătu-unei laiți
Lumina mucos Și negru într-un hârb un roș opaiț,
Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă,
Un papuc e într-o grindă, celălalt e după ușă,
Pin gunoi se primbla iute legănată o rățușcă
Și pe-un țol orăcăiește un cucoș închis în cușcă,
Hârâie-n colt colbăită noduros râșnița veche,
În cotlon toarce motanul pieptănându-și o ureche;
Sub icoana afumată unui sfânt cu comanac,
Arde-n candelă-o lumină cât un sâmbure de mac,
Pe-a icoanei policioară busuioc uscat și mintă
Împlu casa de mireasmă pipărată Și preasfântă.
O beșică-n loc de sticlă e lipită-n ferestruie,
Pintre care trece-o dungă mohorâtă Și gălbuie,
Cofa-i albă cu flori negre Și a brad miroasă apa,
De lut plină, răzimată stă pe coada ei o sapă.
Pe cuptorul uns cu humă, Călinaș cel mititel,
Zugrăvise c-un cărbune un clapon Și un purcel,
Cu codița ca un sfredel Și cu fuse-n loc de labă
Cum i se ședea mai bine purcelușului de treabă.
Pe un pat cu paie numai doarme tânăra nevastă,
În mocnitul întuneric fata ei lângă fereastă...
Și tot sufletul dintr-însul pare-atunci că și-l înhoalbă
Și-l adună-n ochi de trece preste fata ei cea albă.
El s-așază lângă dânsa, fața ei o netezește,
O desmeardă cu durere, o sărut,-o drăgostește,
Pleacă gura la urechi-i, blând pe nume el o cheamă,
Ea deschide somnoroasă lunge gene de aramă
Și adânc la el se uită, i se pare că visează,
Ar zâmbi și nu se-ncrede, ar striga Și nu cutează;
El din patu-i o ridică și pe pieptul [lui] o pune,
Toată viața-i se adună-n al ei sân rotund Și june,
Ea se uită și se uită... mută... un cuvânt nu spune,
Doară râde c-ochi-n lacrimi, speriată de-o minune,
Ș-apoi îi sucește păru-n a ei degete subțire
Și-și ascunde fața roșă pe-al lui piept duios de mire.
El ștergarul îl desprinde și-l împinge lin la vale.
Drept în creștet o sărută pe-al ei păr de aur moale
Și bărbia ei ridică, s-uită-n ochii plini de apă
Și pe sânu-i o desmiardă și din gură-i se adapă.

Dar a doua zi voinicul mânios intră-n ogradă,
Frații lui cum îl văzură la genunchi veneau să-i cadă.
- Iartă frate, căci gresala zău de mult ne-apasă peptul.
- Ba nu, fraților, le zise, să vedem ce e cu dreptul,

Să facem o boambă mare, s-aruncăm spre cer în sus
Și tustrei să stăm sub dânsa pe când va cădea de sus,
Să vedem ce-o să gândească Dumnezeu și ce-a să zică.
Astfel, cum ți-ai face cruce, ei se pun alături... pică
Boamba grea zvârlită-n ceruri, din cei doi făcând fărâme.
Și Călin rămâne singur, rău îi pare ca la nime,
Dară nici c-avea ce face. Împăcat de-astă dreptate,
Lasă-n pace să trăiască tinerele lui cumnate
Și făcu o nuntă mare dup-opt ai de-nstrăinare.
Multă lume se dusese ca să vad-așa serbare,
Fui și eu... Dar cum făcură o ulcică cu papară,
Mi-au bătut căciula-n creștet și m-au dat pe ușă-afară.
Mă-nciudai urât. În grajduri pusei mâna pe-un cal graur,
Cu picioarele de ceară Și cu șeaua numai aur.
De fuior îi era coada, capu-i era de curechi,
Avea ochii de neghină și gândaci avea-n urechi,
Ș-am pornit pe-un deal de cremeni... picioarele se topeau,
Coada pârâie-ndărătu-i, ochi-n capul lui pocneau.
Cum văzui că nu-i de bine încălicai pe-o prăjină
Și mergând pe ea de-a hale v-am spus Și eu o minciună
Și încălicând pe-o șea, v-am spus-o toată așa.

[1875]

FATA-N GRADINA DE AUR

A fost o dat-un împărat, el fu-ncă
În vremi de aur ce nu pot să-ntorn,
Când în păduri, în lacuri, lanuri, luncă,
Vorbeai cu zeii, de sunai din corn.
Avea o fată dulce, mândră, pruncă,
Cu cari basme vremile ş-adorn',
Când trece ea, frumoase flori se pleacă-n
Uşorii paşi în valea c-un mesteacăn.

În van i-o cer. Bătrânul se gândeşte:
Prea e frumoasă, prea nu e de lume!
Mă mir cum cerul nu s-ademeneşte
Să scrie-n stele dulcele ei nume;
E rău poetul care n-o numeşte,
Barbară ţara unde-al ei renume
Încă n-ajuns - şi chipu-i răpitorul
Nu-i de privirea celor muritori.

În vale stearpă unde stânci de pază
Înconjurau măreaţa adâncime,
Clădi palat din pietre luminoase,
Grădini de aur, flori de-ntunecime;
Iar drumul văii pline de miroase
Afar' de el nu-l ştie-n lume nime -
Acolo ş-a închis frumoasa fată,
Ca nici o rază-a lumei să n-o bată.

Sale-mbrăcate în atlas, ca neaua,
Cusut în foi şi roze vişinii,
În mozaicuri strălucea podeaua,
Din muri înalţi priveau icoane vii.

Fereastra-i oarbă, deși stă perdeaua,
De-aceea-n sale ard lumini, făclii
Și aerul, pătruns de mari oglinzi,
E răcoros Și de miroase nins.

O noapte-eternă prefacută-n ziuă,
Grădină de-aur, flori de pietre scumpe,
Zefir trecea ca o suflare viuă
Și-n calea lui el crenge grele rumpe,
Cu-aripi de-azur, în noaptea cea târziuă,
Copii frumoși ai albei veri se pun pe
Boboci de flori, când ape lin se vaier,
Zbor fluturi sclipitori, ca flori de aer.

Acolo-nchisă cu mai multe soațe,
Ca ea copile și soții de joacă,
În lumea ei sălbatec se răsfață,
În străluciri viața ș-o îmbracă.
A ei priviri sunt tinere Și hoațe,
Zâmbirea-i caldă buza-i stă s-o coacă
Și-n acest rai, în astă lume suavă
De mulțămire se simțea bolnavă.

Dar de a ei frumusețǎ fără seamăn
Auzi feciorul de-mpărat Florin,
Norocul lui cu-al ei îi pare geamăn,
De-atunci un foc îl mistuie în sân.
„În van stau locului, stau să mă-ndeamăn
Cu munca mea, cu dorul, cu-al meu chin!"
Pătruns de dorul neștiutei Verguri
S-au dus să ceară sfat la Sânta Miercuri.

- Alai, convoi - îi zise-atuncea Sfânta,
Napoi trimite, nu lua nimica
Și singurel te du de-ți cată ținta,
Căci strâmt e drumul Și e grea potica.
Ia calul meu cel alb; el se avântă,
Ca gândul zboară-n lume fără frică,
Dar dacă vrei s-o afli, tine minte:
Nu sta în *valea-Aducerii-aminte.*

Porni în lume, singurel în toiu-i,
Îl duce calu-i frățior cu vântul,
De aur păru-i și frumos e boiu-i,
Fecior de-a drag, cum n-a văzut pământul,
O stea el pare-n neamu-i Și în soiu-i -
Cu bine meargă-mi și să-l ție Sfântul!
Ajunse-o vale mândră și frumoasă,
Părea că-i chiar grădina lor de-acasă.

Și sub un tei el de pe cal se dete,
Se-ntinse leneș jos pe iarba moale.
Din tei se scutur flori în a lui plete
Și mai că-i vine să nu se mai scoale,
Și calu-i paste flori, purtând în spete
Presunul lui Și șeaua cu paftale,
În valea de miros, de râuri plină,
În umbra dulce bine-i de odină.

De-a lui bătrân el își aduse-aminte,
Cum îl lăsă și cum porni în lume,
Dorind cu o iubire-așa fierbinte:
O umbr', un sunet, un nimic, un nume.
L-apuc-un dor de țară și părinte,
Tot ce-a dorit îi pare-atunci că-s spume
Și când pe calul lui el iar se simte
Napoi apucă peste drumuri strâmte.

Dar îndărăt ajuns, l-apucă dorul
Din nou - neliniște, iubire-adâncă -
S-aruncă iar pe cal, urmând amorul
Ce-n a lui suflet neclintită-i stâncă,
În van l-oprește regele, poporul,
E dus de-o stea ce arde-n mintea-i încă,
Dorit de raza unor doi ochi tineri,
S-a dus să ceară sfat la Sânta Vineri.

- Voinicul meu - îi zise-atuncea Sfânta,
De ce-ai stătut în valea amintirei?
Pentru oricare e frumoasă, blândă,
Cu curte-oricărui seamănă. Ceirii
Din acea vale inima-ți frământă.
Nu sta în ea, de te-nchinași iubirei
Te du de-o cată și-n a ei fereastă,
De-o vezi deschisă, zvârle floarea astă.

Dar să nu stai în valea desperării
Ce-n a ta cale tu vei trece-o sigur.
El iar porni în lumea întâmplării
Bolnav de dor și de-a iubirii friguri.
Dădu de-o vale-n asfințitul serii,
Prin crenge negre umbre se configur,
Întunecoasă-i, cum o simt doar orbii,
Și fâlfâiesc prin aer rece corbii...

El de pe cal se dete. În pădure
Șoptește frunza, ramuri stau de sfaturi,
Și somnul nu voiește ca Să-l fure,
Căci umedă e frunza lui de paturi,
Urechea-i trează a dumbrăvei gure
Le asculta șoptind din mii de laturi
Și corbii croncănesc și zboară-n fală
În aer clar ca pete de cerneală...

Atunci o frică inima-i pătrunde,
Pe cal se pune Și fugi din vale
Și-n loc s-urmeze drumu-acolo unde
Voia să meargă, s-a întors din cale.
Sosește iar din țara-i, de-l pătrunde
Din nou un dor, o amărâre,-o jale.
Atunci din nou el o luă pe mâneci
Să ceară sfat, acum, Sântei Duminеci.

- Ai stat în valea desperărei iară,
Îi zise Sfânta, ci din nou pornește!
Îți dau o pasăre cu tine - zboară
Cu calul tău unde norocu-ți crește.
Când vei vede frumoasa ta fecioară
Că plânge - atunci dă drum paserei ieste.
Tu dorul ți-l ajungi deși te ticăi.
Ea-ți fie tot, ce-ai suferit nimică-i.

Trecând prin valea desperării-astupă
A lui urechi, să n-o audă-n șopot.
În van se-ncearcă calea-i s-o-ntrerupă
Vuiri, murmure, s-o oprească n-o pot.
O umbră zboară, pân' se vede după
Atâta mers c-aude zvon de clopot;
Atunci văzu în zarea lui palatul
În care-nchise fata-i împăratul.

În ziduri de oțel lucea castelu-i
Cu streșini de-aur Și cu turnuri nalte
Și scris pe muri-i, minunat în felu-i,
Făptură grea a meșterilor dalte.
În mari gradine i se arătă lui
Izvorul viu ce cade, vrând să salte.
El se mira cum toate-astfel a fi pot;
Gradine, rediuri, lacuri, ziduri, șipot.

Dar un balaur tologit în poartă
Sorea cu lene pielea lui pestriță,
Cu ochi închiși pe jumătate, poartă
Privirea jucătoare Să-l înghită.
Iară Florin - inima-n el e moartă,
Când vede solzii, dinții cei de criță,
Sărind la el și-nfipse a lui spadă
Și de pământ îl țintui de coadă.

Apoi din munte stanuri el răstoarnă,
Le grămădește crunt peste balaur,
Acesta îar se zbate, se întoarnă
Și în durerea-i muge ca un taur.
Dar el mereu pe dânsul pietre toarnă
Pân' nădușit plesni acel centaur;
Trecu-nainte - două lăncii scurte -
Pân' ce dădu de strălucita curte.

Un an de când copila petrecuse
Urzind gândirea-i Și visând ursitul,
Un an întreg prea fericită fuse,
Dar dup-un an mi-a fost-o-ajuns urâtul,
Își amintea viața ce-o avuse
Și peste pieptu-i își îndoaie gâtul
Și trist privea un punct cu ochii țintă
Și se usca ca și la umbră-o planta.

- Eu mor, de n-oi vede seninul, cerul,
De n-oi privi nemărginirea vastă,
Răceala umbrei m-a pătruns cu gerul
Și nu mai duc, nu pot - viața astă.
Ah! Ce ferice-aș fi să văd eterul
Și să văd lumea' codrii din fereastă
Și de voiți cu viață să mai suflu
Deschideți uși, ferește, să răsuflu...

Astfel o mistuia neastâmpăratul
De viață dor Și dorul cel de soare;
Deși le poruncise împăratul
Să nu care cumva să-și amăsoare
Ca să deschidă ușile, palatul -
Dar totuși, când văzură că ea moare,
Nu știu ce or să facă, să se poată,
De l-ar urma, el ar găsi-o moartă.

Văzând cu ochii, piere de-a-n picioare
Din zi în zi, - atunci ele-au deschis
Ferești înalte și la mândrul soare
Din boala-adâncă fata a învis
Și se făcu și mai fărmăcătoare
Astfel cum nu îți trece nici prin vis,
Se rumeni în fața ei ca mărul,
A-ntinerit-o aerul și cerul.

Un zmău o vede, când s-a pus să steie
'N-a ei fereastă-n asfințit de sări.
Zburând la cer, din ochii-i o scânteie
Cuprinse-a ei mândrețe, fermecări;
Și-n trecătoarea tânără femeie
Se-namoră copilul sfintei mări.
Născut din soare, din văzduh, din neaua,
De-amorul [ei] se prefăcu în steaua.

Căzu din cer în tinda ei măreață,
Se prefăcu în tânăr luminos
Și corpul lui sub haina ce se-ncreață,
S-arată nalt, subțire, mlădios.
Păr negru-n vițe lungi ridica fața
Și ochii-albaștri-nchis, întunecos,
Iar fața-i albă, slabă, zâmbitoare -
Părea un demon rătăcit din soare

- Ah! te iubesc - îi zise el - copilă,
La glasul tău simt sufletu-mi rănit,
Din stea născut plec fruntea mea umilă,
Cu ochii mei prind chipul tău slăvit.
Nu vezi cum tremur de amor, ai milă!
În nemurirea mea de-aș fi iubit,
Iubit de tine, te-aș purta - o floare
În dulci grădini, aproape lângă soare.

N-ai vede iarnă, toamnă nu, nici vară,
Eternă primăvar', etern amor...
De ți-aș închide zarea ta cea clară
Cu-al meu sărut, o scumpul meu odor,
Pân' ce să mângâi inima-mi amară,
Culca-mi-aș capul la al tău picior
Și te-aș privi etern ca pe o steaua,
Frumos copil cu umerii de neaua.

- O geniu mândru, tu nu ești de mine,
De-a ta privire ochii mei mă dor,
Sângele meu s-ar stoarce chiar din vine.
Căci m-ar usca teribilu-ți amor!
Curând s-ar stinge viața mea, străine,
Când tu m-ai duce-n ceruri lângă sori,
Frumos ești, dar a ta nemurire
Ființei trecătoare e pieire.

El o privi atunci cu ochii țintă,
În fața-i slabă zâmbet dureros,
Se face stea Și iarăși se avântă
În cerul nalt, în roiul luminos,
Acolo toată noaptea sta de pândă
Și prin fereastă el privea duios,
Cu o lumină dulce, tristă-clară,
Să vadă umbra-i albă și ușoară.

A doua zi el se făcu o ploaie
În tact căzândă, aromată lin,
Și din ferești perdelele le-ndoaie
Burând prin țesăturile de in.
Pătrunde iarăși în a ei odaie,
Preface-n tânăr sufletu-i divin;
El stă frumos sub bolțile ferestii
Purtând în păr cununa lui de trestii.

Blond cozi Și părul lin de aur moale
Pe umeri cade îndoios, înfiat;
Ca ceara-i palid... buza lui cu jale
Purta un zâmbet trist, nemângâiat.
El o privește... sufletu-i s-adună
În ochiul lui albastru, blând și mat...
Și-astfel cum sta, mut înger din tării
Părea un mort frumos cu ochii vii.

- O, vin cu mine, scumpă,-n fundul mării
Și în palate splendizi de cristal,
Când vântu-a trece peste-a apei arii
Tu-i auzi cântarea lui pe val,
Ți-i închina viața ta visării
Vei fi Oceanului monarhul pal,
Ți-oi da palate de mărgean și profir
Cu bolți lucrate numa-n aur d-Ofir.

- Ca să-mi ajungi nevrednica-mi iubire
Ai părăsit al cerurilor cort,
Dar nu e chipul tău cel peste fire
Ce-n fundul sufletului meu îl port.
O geniul meu, mi-e frig l-a ta privire,
Eu palpit de viată - tu ești mort,
Cu nemurirea ta tu nu mă-nveți,
Acum mă arzi, acuma mă îngheți.

Nu... om să fii, om trecător ca mine,
Cu slăbiciunea sufletului nost'
Să-ți înțeleg tot sufletul din tine
Și brațul tău, de mi-a fi adăpost,
Să-l știu că-i slab, iubirea că-l susține,
La om e-un merit, ce la zei n-a fost.
De mă iubești, să-mi fii de sama mea,
Fă-mi dar de nuntă nemurirea ta!

Întunecos și fără de speranță
La ea privește geniul în nimb,
Își simte inima legată-n lanțe,
În lanțul lumei cei cu-o mie limbi,
- Chiar nemurirea mea, chiar abondanța
Puterii mele tu o cei în schimb.
Ei bine, da! Eu m-oi sui [la cer]
Ca de la Domnul moartea mea s-o cer.

Da, moartea! Pentru-o clipă de iubire
D-eternitatea mea să mă dizlege,
Să văd în juru-mi anii în peire,
Să am în inima mea moartea rece,
Să fiu ca spuma mării în sclipire,
Să văd cum trec cu vremea care trece. -
O, mult ceruși, prea mult - Și totuși ție
Ți-nchin splendori, putere, vecinicie.

La cer se-nalță el pe bolta mare,
Cu-aripe lunge curățind seninul,
Privește-njos castelul în splendoare,
L-apucă dorul inimei, suspinul.
- Ah! ce-ai cerut, femeie trecătoare,
Femeie scumpă, ca să-mi mângâi chinul!
Deasupra lumei risipite-n șoapte
El se-nălța - un curcubeu de noapte.

Precum o floare ar ieși din șurii
Și morții munți, din piatra lor uscată,
Astfel copila-nviosază murii,
Pe când în bolta geamului s-arată,
Copil al apei, cerului, pădurii,
A lumii-ntregi mai drăgălașă fată.
Ea asculta pe-al primăverii oaspăt
În dimineața ce-i zâmbește proaspăt.

Împrăștiată fulgerează rouă
În viorii, strălucitoare boabe,
Tărâna-nvie-n primăvară nouă,
Răcoare-i vântul ca miros de ape;
Părea a fi plouat, deși nu plouă
Decât lumină ce nu mai încape.
Cu gura, fata, ochii ei ea râde,
Privind în soare, îi clipea, i-nchide.

În dimineața clară ca oglinda
La porți s-arată tânărul Florin,
Înjur de ziduri calul și-l colindă,
Își simte inima înflată-n sân,
Dar poarta-nchisă brațu-i să tot prindă,
Ea nu se mișcă-n negrele-i țâțâni,
Ci el fereasta cum văzu crăpată,
Aruncă-n ea cu floarea fermecată.

Pe-atunci copila împletea cunună
Din flori de aur și de diamante,
Din cărți o soață-a ei îi sta să-i spună
C-al ei noroc purtatu-i de un fante.
Când floarea-i căzu-n poală, ea nebună
O sărută, zvârlind pe celelante
Și-o mirosi cu gura-abia deschisă
Și ochii ei pluteau în mii de vise.

Ea alergă cu grabă la fereastă,
Să vadă dacă vântul nu-i aduce
Și alte flori, așa frumoase c-astă,
Dar de-ngăimare ochiul ei străluce
Și surâzând ea rumenește, castă,
Când vede-un tânăr lângă poarta-n cruce.
Și el o vede și în mândru glasu-i
El îi vorbi, oprindu-și calu-n pasu-i.

- Ah, te-am văzut, mi te-am văzut în fine
Copil cu ochi de-albastră-ntunecime,
Cu-a tale gene de-aur dulci Și fine,
Cu-al tău surâs de gingașă cruzime.
Ah! aș muri de-atât noroc și bine,
Căci te-am văzut cum nu te-a văzut nime.
Nu știi ce-am suferit pân' a te-ajunge,
Copil frumos ca luna nopții lunge!

Ah! vin' cu mine, vin' în a mea țară,
Casteluri am, grădini adânc-frumoase,
Sub pasul tău coroana-mi seculară
Mi-o pun, mă plec, sunt sclavul tău, frumoasă!
Am pietre scumpe în a mea comoară,
Mai multe decât tatu-ți are aur,
Ș-aur mai mult decum argint el are,
Ș-a tale-s toate, scumpă, mândră floare!

Ea îl privea cu ochiul plin de milă,
I-ar fi sorbit cuvântul de pe gură,
În fața lui ea nu-și mai face silă,
Un leșin parcă inima i-o fură,
Și trist privește tânăra copilă
Cumpliții muri si porți... Din ochiu-i cură
Un fir senin de lacrimi, ea își strânge
Cu-a ei mânuțe inima și plânge.

El cum o vede astfel în fereastră
Ș-aruncă ochiu-adânc și nobil, mare
Și drum el dă la pasărea măiastră.
Aripele-și întinde vrând să zboare,
Din ce în ce și-ntinde-aripa-albastră,
Din ce în ce se face tot mai mare,
Încât doar din mărimea unei vrăbii
Ea semăna acum unei corăbii.

- Copila mea, îi zice, nu te teme,
Pe mulți am dus cu inimi doritoare,
Ca vântu-n fugă cu bătrâna vreme
Prin țări o mie peste sfânta mare...
Nu vezi, Florin nici ști cum să te cheme,
Atât de mult iubirea lui îl doare,
De-aceea zvârle-n laturi ac Și caier
Și să te-ncrezi corăbiei de aer.

Ea se sui pe-aripă-ntinzând mâna,
Ca Și când ar fi vrut ca să se ție
Și-ncet coboară pasărea străină
Pe-a lui Florin amabilă soție;
Pe cal ridică sarcina lui lină,
La pieptul lui ar vre în veci s-o ție,
Se uită-n ochii-i, dând la calu-i pinten
Ș-acesta vântului s-așterne sprinten.

În vremea asta zmeul se suise
La cer, cu aripele lungi întinse,
Culege-n cale-i blândele surâse
A mii de stele, ce zburau ca ninse;
La tronul cel etern pe scări deschise
Stau mândre genii cu lumină-ncinse.
L-a *Lui* picioare în genunchi s-așterne
Și-ndreaptă ruga-i milei cei eterne.

- O, Adonai! al cărui gând e lumea
Și pentru care toate sunt de față,
Ascultă-mi ruga, șterge al meu nume
Din a veciei carte mult măreață.
Deși te-adoră stele, mări în spume,
Un univers cu vocea îndrăzneață,
Toate ce-au fost, ce sunt, ce-ți nasc în cale
N-ajung nici umbra măreției tale.

Ce-ți pasă ție dac-a fi cu unul
În lume mai puțin spre lauda ta,
Ascultă-mi ruga tu, Eternul, Bunul,
Și sfarmă-n așchii vecinicia mea!
Pe-o muritoare eu iubesc, nebunul,
Si muritor voiesc a fi ca ea,
S-atâta dor, durere simt în mine
Încât nu pot s-o port și mor mai bine.

- Tu-i pizmuiești... și pizmuiești aceea
Ce ei în lume numesc fericire,
Au nu ți-i milă când privești scânteia,
Cum că la soare e a [ei] pornire?
Astfel Și ei își aruncar-ideea,
Dorința, păsul în nemărginire,
Dar cum scântei se sting în drum spre soare,
Astfel și omu-aspiră, dară moare.

Ca el să fii? Să vezi că sub blesteme
De ură e-nfierat umanul nume,
Să ai de semenul tău a te teme,
Să fii ca spuma, fuga unei spume,
Sărmane inimi închegate-n vreme,
Sărmane patimi aruncate-n lume
Și să mă blestemi, să mă-ntrebi: ce drept
Avui să-ți pun o inimă în piept?

Pe-o clipă-n mijlocul eternității,
Să deschizi ochii tăi măreți și clari,
Să măsuri toate visele vieții,
Simțind încet cum iarăși redispari,
Să pai un fir de colb în raza vieții,
Si în părerea-i pe-un moment să pari,
Să fii ca și când n-ai fi... între ieri
Și mâni o clipă... Oare știi ce ceri?

Ce-i omul de a căruia iubire
Atârni lumina vieții tale-eterne?
O undă e, având a undei fire
Și în nimicuri zilele-Și dișterne.
Pământul dă tărie nălucirei
Și umbra-i drumul gliei ce s-așterne
Sub pasul lui... Căci lutul în el crește,
Lutul îl naște, lutul îl primește.

Și acest drum al pulberei, peirei,
Ca pe-un plan l-am zugrăvit cu mâna,
Nimic fiind, l-am închinat murirei,
În van s-acopără oprind ruina,
Nimic etern în tremurul sclipirei;
În van adun' și-și grămădesc lumina
În cărți și scrisuri, și în van s-acață
De vis etern sărmana lor viață...

Și tu ca ei voiești a fi, demone,
Tu, care nici nu ești a mea făptură;
Tu ce sfințești a cerului colone
Cu glasul mândru de eternă gură...
Cuvânt curat ce-ai existat, Eone,
Când Universul era ceață sură...?
Să-ți numeri anii după mersul lunei
Pentru-o femeie? Vezi iubirea unei:

Într-adevăr n-adânca depărtare
Văzu călări pe fată cu Florin.
O dată-n evii ochiul lui cel mare
Și sfânt ș-adânc de lacrimi este plin,
Ce cad tăind nemărginirea-n mare,
Mărgăritari frumoși și mari devin,
Încet bătând din aripi maiestos,
Geniul mândru se pornește-n jos.

Cu fața tristă le privi în urmă
Și-ntinde mâna ca dup-orice-i dus.
În fundul lumei, unde apa scurmă
Al mărei sân - acolo-o ar fi dus,
Dacă-l iubea... Acuma plânsu-Și curmă:
- Fiți fericiți, cu glasu-i stins a spus,
Atât de fericiți, cât viata toată.
Un chin s-aveți: *de-a nu muri deodată!*

[1875]

MIRON ȘI FRUMOASA FĂRĂ CORP

Ce lumină-i și ce vorbe
Jos sub grinzile colibii?
Marta mânuie cociorbe,
Iar Maria toacă hribii,
Iar ciobanu-și pune gluga
Mai îndrugă câte-ndrugă,
Iese-n noaptea cu scântei
Ș-o tuli urât de fugă,
Parcă-i dracul în călcâi.

Iar la colțul marei vetre
Stau pe laiți, lângă spuze,
Un moșneag Și trei cumetre,
Povestesc mișcând din buze.
Tinerica puica nașa
Prejmuiește tot pe moașa,
Pe când spală la un blid,
Iar bătrâna gata fașă
Și cumetrele se râd.

- Măi ciobane ortomane,
Unde-mi mergi așa pe frig?
- Da' la râșniță la Dane
Și la borș la Pipirig;
Ce era să spun? iac-asta!
Mi-a făcut băiet nevasta,
Nu vă fie cu bănat!
Să veniți și dumneavoastră
Că ș-așa-mi sunteți din sat.

La spălatu-l, pieptănatu-l,
La botez l-a dus pe micul,

La icoane l-anchinatu-l,
Un diac citi tipicul.
Când pe el veni botezul,
Îi trecu auzul, văzul,
Nici că-i pasă lui săracul,
Că nănașa spune crezul
Și se leapădă de dracul.

Că el strigă Și se strâmbă
Parc-ar fi pe o frigare,
Duhul sfânt în chip de limbă
I-a ieșit pe gur-afară.
Unii află cum că nasu
E cam strâmb, ca și la tat-so
Și că-și samănă cu soiul,
Dar pe când cu toți au ras-o,
Se-mprăștie tărăboiul.

Nins lucește câmpul, teiul,
Și trosnește cărărușa,
Când se-ntorc și vad bordeiul
Și deschide Mușa ușa.
Când își pun copilu-n leagăn,
C-un picior încet îl leagăn
La lumina din surcică
Și o vorbă de-alta leagă-n
Planuri mari pe gâza mică.

Dar deodată din părete
Ies ursite ca pe-o poartă,
Flori albastre au în plete,
Câte-o stea în frunte poartă.
Și de-o tainică lumină
Toată casa este plină,
Ce din ochii lor porni.
Peste leagănu-i se-nclină
Și-ncepură a-l meni:

- Ca și leii să fii tare
Și frumos ca primăvara,
Să fii gingaș ca o floare,
Luminos ca'luna sară:
Și iubit să fii de lume,
S-ai averi Și mare nume,

Să te faci chiar împărat
Și să-ți meargă astfel cum e
La ficiori din basme dat.

Zise-atunci duioasa mamă:
- Mulțămesc de câte-ascult,
Dară mulți i-or fi de samă
Ș-or ave atât de mult,
Lui să-i dați ce din mulțime
N-a putut să aibă nime,
Și nespus Și fără rost,
Și-atunci zâne din nălțime,
Vă sărut piciorul vost.

Zise-atunci din ele una:
- De-o dorești cu dinadinsul,
Fie-i dat ca totdeuna
El să simț-adânc într-însul,
Dorul după ce-i mai mare
N-astă lume trecătoare,
După ce-i desăvârșit,
Și să-și vadă la picioare
Acest dar neprețuit.

Ele pier. Iară băietul
A crescut, cum l-a menitu-l;
Se făcu frumos cu-ncetul,
Cine-lvedel-a-ndrăgitu-l,
Și deși ca leul tare,
Era gingaș ca o floare
Și isteț era cu duhul
Cum a toate-s știutoare
Doară luna și văzduhul.

Într-o zi văzu pe-o rablă
Un tobaș ce lumea cheamă,
Cu mustața ca o greablă
Și c-o trâmbiță de-alamă;
- Împăratul prenălțatul
M-a trimis s-adun tot satul,
Să dau știre tuturor,
Că el caută în latul
Lumii-aceștii un ficior,

Ce din toți va fi mai tare,
Mai frumos și mai cuminte,
Deci vă strângeți mic și mare
Și să țineți bine minte.
Căci se poate - cine știe,
Ca la voi prin sat să fie
Voinicel a-i fi pe plac,
Să-i dea fata de soție.
Cât v-am spus-o - iaca tac.

Abia el sfârși s-audă,
De la sat ia ziua bună,
Nu-i păsa de drum și trudă,
Căci mereu părea că-i sună
Vestea mândră în ureche
Ca și o poveste veche.
Ș-a pornit în toiul lui,
Năzdrăvan într-o ureche
Ca feciorul nimărui.

Și la curtea-mpărătească
A ajuns într-un târziu
Și-apăsă pe frunte casca,
Șterge păru-i auriu,
Intră-n curte. Sumedenii
De voinici, boieri, rudenii
Se-nchinau fetei bălane,
Precum oamenii la denii
Bat metănii la icoane.

Ea se uită tot în laturi,
Se închină Și suspină
Când cu zâmbet, când cu sfaturi,
Când cu-a ochilor lumină;
Cum prin șiruri ea colindă
Se uita într-o oglindă
Cu un aer curios,
Ce-i menită ca să prindă
Chipul celui mai frumos.

Din oglindă ea nu vede
Decât vecinie chipul ei,
Dar deodată, mai nu crede,
Ce văzură ochii săi.

În oglinda fermecată,
Dintr-o negură s-arată,
Ca-ntr-un vis frumos în somn,
O figură minunată
Într-o mantie de domn.

Ea mai face-odat' ocolul
Adunării,-i pare cum că
Într-un colt ea vede solul
Frumuseții, ce-și aruncă
Ochii triști, numai văpaie.
- Nu știu cum o să vă paie,
Zise ea, zâmbind voios,
Roșă-n fata ei bălaie,
Dar acela-i *mai* frumos!

Când cu degetul l-arată,
Toți la el și-ndreaptă ochii
Și mulți pinteni zurăiră
Și foșniră multe rochii,
Și din bolta de fereastră
În armura lui albastră.
El apare lin din unghi
Și la fata cea măiastră
El își pleacă un genunchi.

- Nici nu ai de ce să stărui,
Zise ea cu ochi-n vis,
Bucuros mâna ți-o dărui,
Căci în suflet te-am închis.
Ș-a ei mână prea frumoasă
Fină, dulce, ea și-o lasă
Pe-a lui creștet adorat,
El la gură-i o apasă
Și-o sărută înfocat.

Iată vine și-mpăratu-i
Ce zâmbea cu mutră hâtră,
El la mers cam legănatu-i
Și pe capu-i poartă mitră,
Poart-un schiptru ș-alt nimica
Ca și craiul cel de pică
Ș-aurit veșmântul său;

Cine-l vede, stă să-i zică
Că-i vlădica din Hârlău.

- Am avut un om al casei,
Zise dânsul, un ciocoi,
A murit și anul azi-i
S-a tăcut din el moroi.
De-unde-mi aprindea ciubucul
Se apucă, bată-l cucul,
Ca să-mi strice-mpărăția
Și nu pot ca Să-l apucu-l,
Ori să-i stric fărmăcăria.

Fierul, aurul, tombacul,
Ardă-l focul să mi-l ardă,
L-a strâns tot și știe dracul
A făcut din ele-o bardă;
Iar din codri, lunci, poiene
Și din alte buruiene
A făcut num-un copac,
Cin' se simte mai cu... [nene]
Să le vie-ăstor de hac?

Și cu toți se duc de-a valma,
Văd, se miră, nici se-ncearcă,
Dar Miron ia barda-n palmă
Și copaciul mi-l încarcă,
Pân' ce vede că se-nclină
Scârțâind din rădăcină -
Ș-a cioplit din el țăruș,
Pe-a moroiului țărână
El l-a-nfipt adânc acuși.

De-atunci farmecu-ncetează!
Codri cresc și fierul iar e,
Împăratul cuvântează:
- Ăst voinic e cel mai tare!
Un bătrân răspunse: - Bine,
Spune-mi, tinere, pe cine
Fata are-acum în minte?
- Ea gândește-acum la mine!
- Ha, acesta-i mai cuminte!

Și să cânte strana prinde:
- Este tare, este tare,
Și cuminte și cuminte
Și-arătos la arătare.
Scărpinându-se la ceafă,
Împăratul c-o garafa
A venit Și c-un sângeap
Și împlându-l zice: - Ia fă
De mi-l toarnă peste cap!

Și acu să-mi faci hatârul
Să-mi iei fata-n însoțire,
Știu că ai să-i fii catârul
Pentru nazuri, fasolire,
Ba să poate să te-adoarne
Cu frumos proțap de coarne
Și să-ți puie și urechi,
Cine poate s-o întoarne
Când așa-i menit din vechi?

Că să vezi, și-mpărăteasa...
De… atâta-ti spun acuma...
Taci, da ochi-ți ai de pază
Că ce-i fata, ce-i și muma!
E și-un alt metod, ți-l sfătui,
Să taci molcom, să îngădui,
Fă-te că nici știi... n-ai treabă,
Tu să-i faci frumos tabietu-i,
Și-ncolo să-ți vezi de treabă.

Deci Miron o ia de mână
Ș-o arata pe la oaspeți,
Cu-a ei ochi numai lumină,
Cu obrajii - fragii proaspeți.
Ș-au pornit frumoasă nuntă
De sărea până și ciuntă
Și ologi-și făceau grabă
Și moșneag juca *mărunta,*
Curtenind pe lângă babă.

Dar deși ferice încă,
Totuși el în pieptul lui
O dorință are-adâncă,
Neștiută decât lui.

Dorul după ce-i [mai] mare
N-astă lume trecătoare,
După ce-i desăvârşit
Şi tot sufletul îl doare
După cum a fost menit.

Şi pe toţi el îi întreabă
Dacă ştiu cumva în lume
Astă tainică podoabă,
Ăst odor fără de nume.
Dar pe cine-ntreabă, tace,
Cui prin minte-i poate trece?
Numai cântăreţul orb
Spune-n treacăt cum că asta
E frumoasa fără corp.

El i-a spus că-n vremi denante
Auzi duioasă veste,
Că-n castel de diamante
Cea mai mândră fată este.
Ochi de-albastru întuneric,
Ce lucesc adânc, himeric,
Ca d-iubire două basme,
Dară corpul ei eteric
Nesimţit, ca de fantasme.

- De vei merge în ajunul
Mult senin din Anul nou,
Pe când cerul se deschide
La al lumilor ecou,
Atunci ea vine asemeni
Pintre stâncile de cremeni
Lângă lacul de smarald,
Ca să-Şi scalde sânii gemeni
Unde zânele se scald.

El plecă atunci în lume
Şi nevasta-n lacrimi lasă,
Cu un dor fără de nume,
Uită ţară, rude, casă.
Cum trecu numai Crăciunul,
El pe cal a pus presunul
Şi s-a dus la lacu-n vrajă
Unde aşteptând ajunul,
De-Anul nou el sta de strajă.

Și din trestia plecată
El privea la apa fină
Cu oglinda-i nemișcată
Strălucind sub luna plină.
Deși știi că apa-i moale,
Totuși placa-i de cristale
Parc-ar fi încremenit.
Nencrețite, plane, pale,
Viorii au adormit.

Rădăcinile în pături
Sub pământ s-a-ntrețăsut
Și pornesc în mii de lături,
Flori frumoase la văzut.
Colo-n snopi, colo câte-una,
Colo-n fire se-mpreună
Îndoite într-un trunchi;
Ici o pajiște într-una,
Iar dincolo un mănunchi.

Roși și vineți, albi-s snopii
Cei de flori strălucitoare,
Picurați, își scutur stropii
Ce lucesc mărgăritare.
Pe cărarea-abia îmbiată
Pintre iarba înfiorată,
Trece-un mândru chip de zână
Cu-arătare fermecată
Și privirea blândă, lină.

Și pe ea o haină fină,
Țesătură străvezie,
Ca o brumă diamantină;
Ce în crețuri se-mprăștie.
Se lipește sclipitoare
De duioasa-i arătare
Ce-n mișcările-i o trăda,
Se strevăd a ei picioare,
Sâni și umeri de zăpadă.

Inocentă-i e zâmbirea-i,
Îngerească, tristă, lină,
Diamante în privirea-i
Ș-au topit a lor lumină.

Peste-a apei dalbă placă
Ea acum zâmbind se pleacă,
S-uită-n fundu-i luminos
Și în lună își dizbracă
Corpul ei așa frumos.

Luna parcă se roșește
De amor și de mirare.
Numai lacul o privește,
Rămâind în nemișcare.
Este albă ca zăpada,
Iară păru-i stă să cadă
La călcâiu-i rotunzit,
Cine oare-ar fi s-o vadă,
Să nu moară de-ndrăgit!

Dar deși pe noaptea toată
Peste lanuri luna tace,
Arătarea-i luminată
Nici o umbră ea nu face,
Cu-ntuneric nu încarcă;
Întinzând piciorul, parcă
Lacul cel de farmec prins,
Cu-a lui vârf întâi îl cearcă,
Pân' se lasă dinadins.

Și încet pășește-n apă,
Ochiul ei s-aprinde, cere,
Iară buzele-i se crapă
De o stranie plăcere,
Totuși valul nu se taie
Cercuind apa bălaie
Ci-o încunjură frumoasă
Și-o îmbracă cu văpaie
În lucire scânteioasă.

Și deși în lac înoată,
El nu mișcă, nici se-ncreață,
Ca o floare-i aninată
De oglinda cea măreață.
El din trestii o privește,
Nici se mișcă...-ncremenește
L-arătarea ei cea crudă.

Și când lacul părăsește
Pe-al ei corp ea tot nu-i udă.

Ea s-a dus. Dar el rămas-a
În adânc rănit de dânsa,
Uită lumea, uită casa,
Îmbla drumurile-ntinsă.
Ea îi pare că-i mai mare
N-astă lume trecătoare,
Că-i ceva desăvârșit
Și să vadă la picioare
Acest dar neprețuit.

Toamna vine Și prin lunce
Frunza cade rânduri, rânduri,
Adâncit îmbla atunce
El în grijă și pe gânduri;
El purta în gându-i nurii,
Ochii mari, zâmbirea gurei
Și îmblând prin codrii mari,
El văzu Mama-pădurei
Rătăcind pintre stejari.

El durerea lui ș-o spune
Și că trebuie să moară
De n-a prinde-acea minune,
Acea tainică fecioară.
- Ea, îi zise-atunci bătrâna,
Locuiește ca o zână
În palat de diamante,
Mai frumoasă, mai senină
Dintre toate celelante.

Tu palatu-i vei ajunge
De vei merge, fără însă
Să gândești la alta-n lume
Cât la dânsa-n veci la dânsa;
De-o ajungi fără de veste,
Ea atuncea astfel este
Ca Și când ar fi a ta,
Căci ea face tot ce peste
Dânsa, ca să treacă-i vrea.

El a mers, a mers într-una
Făr' de drum, de-orice să-i pese;
Când pe vârfuri trece luna
El văzu prin lunci alese
Un palat lucind departe,
Ce lucește parc-ar arde.
El intră pe scări de-oglindă
Și prin șalele deșarte.
Pe covoarăle din tindă.

Și-n lumina blândei lune
El văzu frumoasa fată.
Dulce, mândră, o minune,
De fereastă răzimată.
El la ea genunchi-și pleacă:
- Ca amorul meu să-ți placă
Părăsii părinți si țară.
Ea tăcea... privirea-i sacă,
Fața rece, ca de ceară.

„Ah, gândi el, cum nu-i bună,
Cum nu zici, bine-ai venit!"
Atunci ea zâmbi în lună
Și șopti: - Bine-ai venit.
Și-n palat atunci s-aprinse
Mii lumini sclipind ca ninse;
Ea-l luă de braț și-l duse
Printre șalele întinse
Și la mândre mese puse.

Ei cinară-n mândre muzici,
Cu de aur vase, linguri,
Beat de-amor el spune: - Nu zici,
Scumpo, să ne lase singuri?
Și lumini se sting de sine,
A cântărilor suspine
Dispărură rânduri, rânduri,
Ei rămân cu dulce bine
Și înșiră mândre gânduri.

- Ah, iubito, zice dânsul,
Cum nu simți focul ce-l simt?
Și pe ea-o apucă plânsul,

Parcă pieptu-i este strâmt
De-a ei patimă-nfocată.
Ea plângea, râdea deodată,
Cu-a ei buze dulci și coapte
N-întuneric parcă-l cată,
îmbătat de-amor Și noapte.

- Ah, îi zice el cu dorul,
Lasă-ți haina ta regală ,
Gol în ochi-ți văd amorul,
Ah, arată-mi-te goală.
Atunci ea roșind se pleacă
Și stă piepții să-Și disfacă
Și din sponci desprinde haina
Și în lună se dezbracă,
Dezvelind taină cu taină.

Ce frumoasă-i... umed-albă,
Neted-dulce zugrăvit,
De pe sâni rotunzi o salbă
Ea în urmă a zvârlit
Și se primbla pe covoare
Moi cu micile-i picioare,
Păru-i curge, la călcâie,
Iară luna zâmbitoare
Poleind-o, o mângâie.

La picioarele-i s-aruncă,
Lângă el să vie-o roagă,
Ea s-așază dulce, pruncă,
Lângă el în mândră șagă,
Și el brațele și-ntinde,
Rumenește Și s-aprinde,
Pe când ochii lui o sorb,
Dar nimic în braț nu prinde -
Căci frumoasa-i fără corp.

„Ah, gândi el cu turbare,
Tremurând învăpăiet,
Dulce zână, cum nu- are
Corp frumos, precum [o] văd!"
- Asta n-o pot, că ce pipăi,
Numărul vieții pripă-i,

Trecător, de unde-un șopot
Și ființa lor o clipă-i,
Eu eternă sunt... și n-o pot!

El își scurge toată viața *
Într-un chin, în nedormire,
Vecinie o avea în față
Blândă, dulce în zâmbire,
Vecinie tinde a lui mână
Dup-imaginea-i divină,
Vrea s-o strângă, s-o omoare,
Dar deși de nuri e plină,
Totuși umbră-i ca din soare.

De dorința lui aprinsă,
Ce-a rămas neîmplinită,
El un an trăi la dânsa
Cu viața-i mistuită.
Dar pierind chiar din picioare,
Pierzând mintea care-l doare,
Dup-un an se-ntoarce iară
L-a lui casă râzătoare
Și la dulcea-i nevestioară.

Dară vai! cum îi părură
De urâte toate cele!
Nimic ochiul nu-i mai fură,
Nici simțirea lui în jele,
Toate-i par urâte, sure,
Într-un chip și-ntr-o măsură,
Închircite și de rând
Si nimic nu-i de măsura
Celor ce avea în gând.

Trist, retras, rănit de moarte
S-ar fi-ntors l-acea frumseță,
Dar știa ce crudă soarte
Are-eterna-i tinereță.
Lângezind în gând și-n fire
În muri triști de mănăstire
Si-a închis chipu-i pierit
S-adâncit în amintire
Și-n amor - el a murit.

[1875]

ANTROPOMORFISM

În poiata tăinuită ca-n umbroasă zăhăstrie,
Trăia puica cea moțată cu penetul de omăt;
Nu-i cucoș în toat-ograda, ce de-iubire căpiet,
S-urmărească insolenter inocenta ei junie.

Ce cochetă e copila, cu ce grație ea îmbla!
Și ce stele zugrăvește în nisip cu dulcea-i labă -
O găină virtuoasă, o găină prea de treabă
Cu evlavie ea cată fire de-orz și coji de jimblă!

Dară cine să admire a ei nuri și tinerețǎ?
Boul chior, ce vede numai jumătă din a lui paie?
Ah! în inima-i fecioară simte-o tainică văpaie
Pentru cucurigul dulce din cântări de dimineață.

Pierde gustul de mâncare, scormonește, de ți-i milă,
În pământ, ca să găsească chipul cel dorit într-una,
Sau se primbla visătoare, noaptea căutând în lună
A lui umbră luminoasă - melancolica copilă!

O găină-mbătrânită, venerabilă matroană,
Ce de mult e schivnicită de lumești deșertăciuni,
Ea îi spune-ale ei taine, ca la raza-nțelepciunei
Să găsească mângâiere pentru-a gândurilor goană.

Iar călugărița veche, ce de mult era iertată,
Ce de mult se dizvățase de plăcerile d-iubire,
Ea cu limba ascuțită clevetește-ntreaga fire -
Contra demoralizărei propovăduie-nfocată.

- Ah, îi zise mititica, nu privești la rândunele,
Cum din cuib scot puii capul, se cutează pe ulucuri
Și apoi la miezul nopții îi aud făcând buclucuri,
Sărutându-se cu ciocul drăgostindu-se-ntre ele.

- Soarte-avem nefericită, îi răspuse-atunci bătrâna:
Nu-i găină rândunica, rândunoiul nu-i cucoș.
Necredința lor știută-i; aspri, răi, tiranicoși,
Ei trezesc viața-n inimi și apoi o învenina.

Numai flori-s fericite, căci pe aceeași trupină
E pistilul feciorelnic și staminul bărbătesc;
Sub perdele verzi de frunze, se-mpreun și se iubesc,
Chipul junelui din floare c-odoranta lui virgină.

Dar cucoșul - ce netrebnic! nestatornic! - este drept:
Când el sulița iubirei în adâncu-ți suflet bagă,
Te simți dusă chiar în ceruri - uiți pe-o clipă lumea-ntreagă,
Dar pe urmă gelozia sfarmă inima-ți din piept.

Căci pe urmă el te lasă, tristă, slabă, văduvită.
Cu aripile-ostenite ziua, noaptea stai pe ouă;
Mori de sete și de foame, nici un sâmbure de rouă,
Nici priviri de-amor n-aruncă la sărmana eremită.

Ci mai bine nu mai intre în gândirea ta virgină
Visele înșelătoare de iubire și plăcere -
Vin' să-nveți înțelepciunea, a naturii-adânci mistere
Și a stelelor mari drumuri, ce viitorul îl lumină.

Cum vorbeau înțelepțește, ce s-audă și să vadă?
După gard străin cucoșul se preîmblă-ncet turcește.
Puicei-i trece-ndată pofta de-a vorbi filosofește,
Ea ascultă cu iubire cucoșeasca serenadă.

Ah! amorul îi pătrunde prin ureche; -n van bătrâna
O ciupește-n cap cu ciudă, vrea s-o ție de aripă;
Ea se smulge și aleargă tremurândă într-o clipă,
Pintre gard privește dulce l-arătarea lui păgână.

**Iar bătrâna cruce-și face cu-a ei labă și gândește:
„Tinereță, tinereță!" și oftând intră-n poiată;
Apărată de-ntuneric ipocrita cea șireată
Pe un pui nevrâsnic încă alterată-l pricăjește.**

**Unde este învățatul cu talent fonognomonic
Să compuie un compendiu despre blândele impresii,
Ce un sunet numa-l naște în simțirile miresei,
Cum un cucurigu poate fi adânc, duios, demonic?!**

**Ce simțiri eroici, mândre, reprezintă cucurigul,
Cât curagi - ce osebire de-al găinei cotcodac;
Ce frumos îi sade creasta ca un roșu comanac.
De dorință se-nfierbântă, de amor o trece frigul!**

**Și maximele bătrânei pe-o ureche toate-i iese,
Cum intrară pe cealaltă. Sfatuiri contra iubirei
O-nvățară ce-i iubirea. Știe-atât că c-o privire
Galișă poate să prindă pe pașaua ce-și alese.**

**Ș-astfel ea făcând la planuri se-nvârtește prin ogradă
Și trezește-n bucuria-i, din gândire somnoroasă,
Pe-un clapon, mâhnit călugăr, cu-arătare pântecoasă,
Fără creasta de mândrie, fară glas și fară coadă.**

**Și tăcând un *paa!* angelic, îl întreabă de nu-i frate,
De nu-i văr cu Don Juanul ce cânta de gard dincolo.
Dar monahul cel sinistru zise tragic: - O! Apollo
Mă ferească să fiu rudă cu-aste firi întunecate.**

**Nu! pe mine preuteasa zeității pământene
Lângă focul cel de jertfa, pe altar de cărămidă,
M-a lipsit de demnitatea de cucoș - ca să-mi surâdă
În a mea lipsă de patimi a lui Plato fenomene.**

**Cu privirea mea cea castă, de-nteres nenfluințată,
Văd în lume și în lucruri numai sâmburul și-ideea;
Prototipu-l văd în toate, și cu-a geniului scânteie
Văd cucoșul lui Mohàmet cu-arătare luminată.**

În sublime revelații a misterului etern,
Mulțămesc vestalei groase ce-mi crea această soartă;
Dumnezei or s-ospăteze umbra mea când va fi moartă,
Închin viața-mi cugetării - un Pitagoras modern!

El reintră în chilie, iar puicuța stă pe gânduri,
Și mereu prin minte-i îmbla demnitatea de cucoș. -
„Ce-i lipsește lui Chirilă, ce au verii lui fieroși
Și el n-are?" Astfel dânsa meditând îmbla pe scânduri.

Dar îi bate inimioara. Ea la gard se duce iarăși,
Să privească iar la idol, cu-a lui pas de maiestate,
Creasta roșă, pieptu-n care inima bărbată bate.
Cum ar vrea ea ca să-l aibă de-a juniei ei tovarăș!

Cum se teme ea acuma!... El o vede ș-o salută.
Ochii-i ard și el îi spune măguliri cavalerești.
„Nu! - el zice în ton liric - pentru flacăre cerești
Nu există îngrădire, cât de naltă e trecută."

Vrea să zboare; dar Sibylla cu a maturei magie,
Ea, ce poartă grija scumpă pe-al vestalelor palat,
Îl lovește și alungă cavaleru-naripat...
Și în urma lui puicuța se uita cu nebunie.

Suferințele lui Werther se urmează-n pieptu-i toate,
Deși nu ca el eroic vrea cucoșul să s-ucidă;
El iubește - ea socoate cum portița să-i deschidă,
Dar rușinea-i virginală de la scopu-i o abate.

„Nu, nu! Ca din întâmplare, ca dincolo rătăcită,
Să mă afle cumva noaptea și să-mi caute chichiță."
Și când luna împle noaptea, țiuști, ea urcă o căpiță."
Sare gardul și timidă lin pășește îndrăgită...

Rămâneți cu bine toate a copilăriei soațe,
Căci instincte tăinuite au învins în ea fecioara.
„Ce-am să pierd?, gândește dânsa, tot îmi spun de o comoară
De păzit grea, ce odată trebuie s-o pierzi în viață."

Dar deodată el s-arată - rușinoasă vrea să zboare,
El aleargă după dânsa - cam ar vrea și cam n-ar vrea;
Cum îi place să se lase prinsă. Sub aripa-i grea,
Ea se simte fericită, deși-afectă supărare.

- Vrei să fugi?, suspină dânsul, mă urăști atât de tare?
- Te urăsc! surâde dânsa cu-inocentă șireție,
Cum să nu te-urăsc, tirane, când tu vrei să-mi faci rău mie?
El jură că nu și cere botișor de împăcare.

Cum să nu-i dea? Poate dânsa să refuze-o rugăciune,
Spusă cu delicatețǎ și poetic-formulată?
S-ar cădea ca să reziste? șade bine? înfocată,
Fericită e că pierde ce-ndoiește prețu-iubirei.

Ceru-ntinde sus senina-i pânzărie de azur,
Ca cusută e cu stele tremurând de-aurul lor grele.
Când o-acopăr a lui aripi, când îl simte pe-a ei șele,
Inocența-i sângerează, i se-ntunecă-mprejur.

Ține mult această dulce, amoroasă nerozie.
Ål ei suflet se topește de-ntunericul molatec,
Simte pare c-o pătrunde un piron roș de jeratec
Ce-o omoară ș-o turbează, o-ndelirǎ ș-o sfâșie.

Ochișorii și-i închise, ca topită stă acuma,
Și în vocea ei muiată pipăiește nențeles.
El o mângâie, o-ncredință, că de cer a fost trimes
Și menit ca s-o iubească și să-i joace dulcea glumă.

- Tu!, ea zise, ce frumos ești, rege-al lumei de găine.
Eu te iert! amoru-ți dulce ca și miros de garofa.
Și ca-n vechile tragedii el răspunde-n antistrofa:
- Tu ești Venus în poiată, ochii tăi cerești lumine.

Din istoria puicuței asta-i partea cea întâie,
Asta e icoana scumpă-a săptămânelor de miere;
„Poezia-i intervalu-ntre plăcere și plăcere" -
Optimist filosofează cu cucoșul, ce-o tămâie.

Dar curând al ei caracter și simțirea ei naivă
Se schimbă-n cochetărie. Cucoșeii cei mai tineri
Împlu curtea strălucită a moțatei noastre Vineri
Și la glasul lor subțire ea s-arată milostivă.

Al găinăriei-Adonis, cu privirile-ndrăznețe,
Petit-creve blazat, ironic, cu pasiuni titanomahe.
Obiect cronicei zilei a găinelor monahe,
Pe tipic îi face curte - Lovelace de la cotețe.

Cu plăcere ea admite curtea junelui șăgalnic.
Orice-obrăznicie, rugă, ea îi trece cu vedere,
Ca-n sultanul vechi să-escite gelozie și durere -
Vai! de unde poate crede un sfârșit atât de jalnic!

Căci sultanul, care-o crede cum că e necredincioasă,
Tânărului Cicisbeo el acum căta pricină.
Cu curagi el se ridică, creasta-i roșă se-nvenină
Și lugubru el îi zice: - Fugi sau mori tu, ticăloase!

Făt-Frumos gâtu-și îndoaie îndărăt și îi răspunde:
- Nu m-atinge-a ta insultă, tu, de-origină plebeu -
Diferența prea e mare, cine ești? și cine-s eu?
Eu petrec și eu fac curte cui voiesc și orișiunde.

- Te-oi sili să lupți cu mine! iritat strigă sultanul,
Își zburli penele-n ceafa și cu furie s-aruncă.
Luptă crunt, pe când deoparte stă nefericita pruncă,
Urzitoarea *Iliadei,* ce își plânge Don Juanul.

Se trântesc, se rup cu ciocul și mănâncă tăvăleală -
Obosesc. Se naște-acuma pe-o minută armistiț.
Dar curând se-ncaier iarăși. Don Juanul cel pestriț
Cade-n sânge și sultanul trâmbiță pe el cu fală.

Iară dona nu trădează ce-n simțire-i se petrece,
Nu trădează de-i durere, voioșie, nepăsare —
Poate vru să deie prețul părții cei învingătoare
Și de-aceea rămăsese ca și marmura de rece.

Ci profetic se arată preoteasa culinară -
Ia pe mort în poala-i sacră, dea lui haină îl despoaie;
Ea îl spală-n apă sfântă, și în scumpe măruntaie
Pun miresme felurite pentru jertfa mortuară.

'N-învârtiri misterioase peste focul vetrei sfinte,
Ea-l întoarce, curățindu-l de lumeștile-i păcate.
Palamarul ce slujește pământeasca zeitate
În Olymp îl ia și-l duce, jertfa zeilor fierbinte.

Si în râsuri nesfârșite, artificiă de glume,
61 vorbiri spirituale, observații învățate,
Despre-a artei culinare mari mistere-ntunecate
În divină nepăsare, ei stau jertfa s-o consume

Vai, de ce nu ține nimeni o orație funebră
Și nu-ntoană-un *De profundis* pentru soarta-i mucenică!
Peste-a raclei porțelane nici o lacrimă nu pică.
Inima zeilor lumei, de ingrată, e celebră.

Ori n-au fost eroi în lume, înțelepți și virtuoși -
Unii-n lupte pentru bine a lor sânge și-l vărsară,
Ceilalți lângă lampa albă sânta viață-și consumară
Să-i lumine - ca să aibă soarta bietului cucoș?

Oare el nu are-asemeni soarta oricărei ființei?
Suferințele unuia bucurii li sunt altora;
Viața multora se stinge spre-a hrăni viața multora
Și mâncarea reciprocă e-a istoriei ființă.

Bietul rac! De viu l-aruncă ca să fiarbă-n vinul cald.
Câte sufere? - ce-i pasă celui care nu e rac!
Ce îi pasă păsăruicei ce muncește pe-un gândac
Sau paingenul, ce suge capul muștei de smarald.

Păsăruica ia în sine simțul, gândul dintr-un greier
Ce ucide. Al lui suflet pe-al ei suflet 'navuțește...
Și cucoșul care moare naște-n cel ce-l mistuiește,
Cine știi ce simț în suflet, cine știi ce gând în creier.

Dar sultanul spre durerea puiculiței lui naive,
Ce-omorâ-n duel pe-un tânăr de-o speranț-atât de mare,
La răcoare-i pus sărmanul, ca să cugete-n mustrare
L-ale codicei penale paragrafe respective.

Deci puicuța văduvită singuric-acum rămâne.
'N-început își plânge soarta și părea nemângâiată;
Dar curând cucoși mai tineri împlu partea neocupată
A duioasei inimioare de amor și jale pline.

Ea învață ca să uite. Ca marquise du Châtelet,
Care pe Voltaire bătrânu-nlocui cu Saint-Lambert.
Pentru inima-i vicleană cucoșeii nu se cert,
Căci din tânăr în mai tânăr 'n-academia-i îi ie.

În curând ea pierde-n curte tot al noutății farmec.
Nu-i cucoș ce nu-i luase tot ce-o puică poate da,
În curând alte găine al ei nimb l-întuneca,
Cum odată-l întrecuse, pe Harun, vizirul Barmeg.

În zădar li imputează a lor gânduri senzuale.
,,De- răspunde cu-ironie unul din amanții foști -
Inima-mi întreag-a ta e - dar ce vrei - noi suntem proști,
Simțul îmbla dup-o carne mai tânără și mai moale."

În curând cade pe gânduri, deveni curând bigotă;
Cum se-ntâmplă, din Phrinee deveni călugăriță.
Limba-i îmbla, ascuțită ca la vechea-i protectriță -
Poiata afurisește și ograda poliglotă.

Și atunci găinăreasa de căderea-i se îndură;
Despărți găinărimea cu viață imorală
De chilia solitară a puicuței, ce își spală
A trecutului păcate prin asceza cea obscură.

Ea căta societatea părințelului Chirilă,
A claponului lugubru cu humorul lui de bute;
El iubește-n ea ideea frumuseței cei trecute,
În matroana desflorită vede încă o copilă.

Ea vedea în înțeleptul cu-arătare reverendă
Prototipul cucoșimei, pe-al cucoșilor cucoș,
Când cu flori de-oratorie și cu ochi bisericoși,
Adâncit platonizează în tiradă somnolentă.

Astfel dar fini și dânsa drumul sorții pământene:
Arde lumânarea vieții până la un căpițel.
Și acum la bătrânețe, să-l uzeze și pe el,
Ea drept candelă l-aprinde ființei suprapământene.

Untdelemnu-n sânt-pretinsa vatră a bigoteriei
E același ce-n amoruri pământene-a licurit;
Duhul sfanț în chip de porumb, nu din cer s-a pogorât,
Ci mai jos de brâu l-avuse Iosif și l-a dat Măriei.

Iară voi, ce-n nopți când luna peste vârfuri de copaci
Ca un scut de-argint răsare, împlând lungile alee
C-umbre negre și dungi albe - urmăriți pe vro femeie,
Suppusând sub a ei poale mult mai mult decât doi craci;

Voi, ce-uniți tot universul în zâmbirea mintii scurte,
Ce cătați gândiri de înger'n-ochii mari, cari vă par
Două nopți însprâncenate, - vie-vă-n minte măcar
Cum că demonul din ochii-i e același de sub burtă.

Ah, gândiți o clipă numai la sulița cu vârf roș
Și la rana ce o face, sângele-inocent ce-l varsă -
Ca să vezi câte iluzii minte inima cea arsă,
Pe când dona e-o găină și seniorul un cucoș.

Deci dară, boieri de cinste, că-mi făcui tot boierescu
Mai cu rime, mai cu vorbe, când de samă, când de clacă;
Am ajuns la *deciu* - mă scarpin - închid cartea mea posacă
Și cu multă plecăciune vi se-nchină

- Minunescu.

[1875]

IUBIND ÎN TAINĂ...

Iubind în taină am păstrat tăcere,
Gândind că astfel o să-ți placă ție,
Căci în priviri citeam o vecinicie
De-ucigătoare visuri de plăcere.

Dar nu mai pot. A dorului tărie
Cuvinte dă duioaselor mistere;
Vreau să mă-nec de dulcea-nvăpăiere
A celui suflet ce pe al meu știe.

Nu vezi că gura-mi arsă e de sete
Și-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi,
Copila mea cu lungi și blonde plete?

Cu o suflare răcorești suspinu-mi,
C-un zâmbet faci gândirea-mi să se-mbete.
Fă un sfârșit durerii - vin' la sânu-mi.

[1875-1876]

GÂNDIND LA TINE

Gândind la tine fruntea-acum mă doare.
Nu știu ce rost mai are-a mea viață,
Când n-am avut o clipă de dulceață:
Amar etern și visuri pieritoare!

De ce în noapte glasul tău mă-ngheață!
Vedea-vor ochi-mi încă-o dată oare
Frumosul trup - femeie zâmbitoare,
Ce mi-a fost dat să-l strâng o clipă-n brațe?

Tu, blond noroc al unui vis deșert,
Tu visul blond unui noroc ce nu e,
De-i mai veni, să știi că nu te iert.

Căci dorul meu mustrări o să-ți [tot] spuie
Și sărutându-te am să te cert
Cu dezmierdări, cum n-am spus nimăruie.

[1875-1876]

\

ÎN LIRĂ-MI GEME ȘI SUSPIN-UN CÂNT

În liră-mi geme și suspin-un cânt,
Căci eu îmi vărs acum veninu-n vânt.
Prin minte-un stol de negre gânduri trec:
Spre casa cea din patru scânduri plec,
Gemând, plângând eu fruntea pun pe mâni,
Se rumpe suflet, mi se rumpe sân,
Scăpare caut în zadar de chin...
Să stângi un dor ce-n sânu-mi arde - vin'!

[1875-1876]

CÂND TE DORESC

Când te doresc, eu cânt încet-încet:
Plec capul la pământ încet-încet
Și glasul meu răsună tânguios,
Ca tristul glas de vânt încet-încet.
Și orice vis, orice dorinț-a mea,
Eu singur le-am înfrânt încet-încet.
Săgeata doar a crudului amor
În suflet mi-o împlânt încet-încet
Și simt veninul pătrunzând adânc...
Cu sângele-l frământ încet-încet
Si nu-mi rămâne decât să pornesc
Spre al meu trist mormânt încet-încet.

[1875-1876]

EU NUMĂR, AH! PLÂNGÂND

Eu număr, ah! plângând:
- Al nopții miez sună -
Al despărțirii ceas
Adânc vibră,

Adio! scump-acum.
Al lunii disc senin
Pin crengi de arbori mari
S-arată plin.

Abia din braț te las -
De trist abia mă duc,
Nainte-mi vecinie treci -
Un blând năluc.

Și zi și noapte treci -
La tine-n veci gândesc,
Copil frumos și blond,
Ce mult iubesc!

Auzi: din codri cum
Izvoare prund răstorn
Și melancolic blând
Un glas de corn.

[1875-1876]

PE GÂNDURI ZIUA

Pe gânduri ziua, noaptea în veghiere,
Astfel viața tot în chinuri trece -
Va vrea natura oare să se plece
La ruga mea - să-mi deie ce i-oi cere?

Nimic nu-i cer decât mormântul rece,
Repaos lung la lunga mea durere -
Decât să port iubirea-mi în tăcere,
Mai bine ochiu-mi moartea să mi-l sece.

Căci lumea e locașul pătimirei:
Un chin e valu-i, iară gândul spuma,
Dureri ascunse farmecele firei.

O dată te-am văzut - o clipă numa -
Și am simțit amarul omenirei...
Ce-am folosit că-l știu și eu acuma?

[1876]

POET

Să tot torni la rime rele
Cu dactile în galopuri,
Cu gândiri nemistuite
Să negrești mai multe topuri;

Si când vezi vre o femeie
Să te-nchini pân' la pământ
Si de-a sta ca să-ți vorbească
Săînghiți orice cuvânt:

Nespălat, neras să umbli,
Și rufos și deșuchiet -
Toate-acestea împreună
Te arat-a fi poet.

[1876]

EU NU CRED NICI ÎN IEHOVA

Eu nu cred nici în Iehova,
Nici în Buddha-Sakya-Muni,
Nici în viață, nici în moarte,
Nici în stingere ca unii.

Visuri sunt și unul ș-altul,
Și totuna mi-este mie
De-oi trăi în veci pe lume,
De-oi muri în vecinicie.

Toate-aceste taine sfinte
- Pentru om frânturi de limbă -
În zădar gândești, căci gândul,
Zău, nimic în lume schimbă.

Și fiindcă în nimica
Eu nu cred - o, dați-mi pace!
Fac astfel cum mie-mi pare
Și faceți precum vă place.

Nu mă-ntoarceți nici cu clasici,
Nici cu stil curat și antic -
Toate-mi sunt deopotrivă,
Eu rămân ce-am fost: romantic.

[1876]

AZI E ZI ÎNTÂI DE MAI

Azi e zi întâi de mai,
Azi e ziua de Armindeni;
Eu te cat, drăguța mea."
Eu te caut pretutindeni.

Eu te cer de la izvor,
De la codrul cel de brazi,
De la vântul ce lovi
Bălsămând al meu obraz.

Întreb munții cei înalți,
De la râuri eu te cer:
De-au văzut cumva ascuns
Al vieți-mi giuvaer.

Cu-al tău zâmbet răsfățat
Și cu dulcile cusururi,
Te-am iubit, copil drăguț,
Te-oi iubi de-acum și pururi.

Te iubesc far' de-mputări,
Fără urmă de căire -
Dară, vai, nu te găsesc
Nicăire, nicăire.

[1876]

FEMEIA?... MAR DE CEARTĂ

Femeia? Ce mai este și acest măr de ceartă,
Cu masca ei de ceară și mintea ei deșartă,
Cu-nfricoșate patimi în fire de copilă,
Cu fapta fără noimă, când crudă, când cu milă,
A visurilor proprii eternă jucărie? -
Un vis tu ești în minte-i - și astăzi te mângâie,
Iar mâne te ucide. Cu-același râs pe buză
Ea azi ascultă șoapta-ți de-amor să o auză,
Iar mâni cu mii propuneri te chinuie și știe
Că orice nerv în tine îl rumpe și-l sfâșie.
Comediantă veche ca lumea - comedie
Ea joacă azi -juca-va de astăzi ani o mie,
Cu-aceeasi mască mândră, netedă, mișcătoare -
Și cel iubit de dânsa azi râde, mâne moare.
Și astă nerozie, cruzime întrupată,
În lumea cea de chinuri ea oare ce mai cată -
Ea, cea ce nu gândește, gândind doară cu gura?
Căci sărutări și vorbe de-amor i-a dat natura,
Și râsul cel mai vesel, zâmbirea robitoare
Atâta-nțelepciune e-n gura ei de floare,
Atâta-nțelepciune pari a vedea, ș-atâta
Plăcere pare-aduce în inima-amărâtă,
Când capul c-oboseală pe umăru-i ți-l culci
Sau când te uiți în ochii-i ucizători de dulci,
Încât chiar mântuirea cea vecinică ți-o sfermi
Și redevii un Sisif- sacrifici pentru viermi:
Să le [compui] în lume o haină-n generații -
Sacrifici și mândrie, și minte, ș-aspirații.
O, moarte, dulce-amică - sub mantia ta largă
Acoperi fericiții - și magica ta varga
Atinge câte-o frunte de om, ce te dorește:
Îl face ca titanii, de tot desprețuiește,
Desprețuiește lumea, pe sine - și-n sfârșit -
Desprețuie gândirea că e desprețuit,
Privește astă viață ca pas spre mântuire,
Ocazie durerei, o lungă adormire

În visuri spăimântate - un chin și o povară,
Ce veacuri ce trecură pe umeri i-ncărcară.
A vieții comedie mișcată e de aur -
Când scena astei viețe e-al mântuirei faur.
Ironică e ziua ce vesel te privește
Pe când în fire-o ființă pe alta prigonește,
Ironică-i mișcarea a florilor în vânt
Când sug cu rădăcina viața din pământ;
Ironic e pământul - visternic de viețe
Când sânul lui ascunde semințe mii, răzlețe,
Cari ieșind odată l-a soarelui lumină,
Cu capul se salută, se sug cu rădăcina.
O luptă e viata și toată firea-i luptă,
Milioane de ființe cu ziua întreruptă
Susțin prin a lor moarte, hrănesc prin putrezire,
Acea frumoasă haină ce-acopere pe fire.
În van creați la vorbe și le-azvârliți în vânt:
Plodirea este rolul femeiei pe pământ.
Priviți acele râsuri, zâmbiri, visări, suspine,
Dorința de plodire o samănă în tine.
Ce vă certați cu noaptea și buiguiți cu luna?
De-ți face-o, de nu-ți face-o... totuna e, totuna.
De nu-ți fi voi în lume din nou să prăsiți neamul,
Oricare vită șuie, oricare tont e-Adamul
Viețεi viitoare... și fie-un par de gard,
Femei rămâie-n lume, de doru-i toate ard.
O, moarte! - nu aceea ce-omori spre-a naște iară,
Ce umbră ești vieții, o umbră de ocară -
Ci moartea cea eternă în care toate-s una,
În care tot s-afundă, și soarele și luna,
Tu, care ești enigma obscurei conștiinți,
Cuprins-abia de-o minte, din miile de minți,
Tu, stingere! Tu, chaos - tu, lipsă de viață,
Tu, ce pân' și la geniu spui numai ce-i în cărți
O slabă fulgerare... cea, cărui nu te teme,
Îngheți nervul vieții din fugătoarea vreme,
Când alții cu-a lor gânduri mereu în lume sapă,
- Istorie e viața ce scrisă e pe apă -
Pe tine, dulce-amică, pe tine, întuneric,
Tu, care c-o suflare stingi jocul cel feeric
Al lumei sclipitoare - pe tine, gând de noapte,
Te stinge o femeie cu tainicele-i șoapte.
Nimic nu e în șoapta-i - știi tu ce ea șoptește?
Ea nu mă vrea pe mine - pe tine te urăște.
Când îmi zâmbește mie, ea-atunci s-apus la pândă:
Tu ești jertfa la care țintește-a ei izbândă,
Ea n-a știut vodată, că ce voiește-i alta —
Că tu ești inamicu-i și că eu sunt unealta.

Unealtă chinuită! unealtă de ocară,
Când eu cunosc prea bine iubirea că-i amară,
Mă mint pe mine însumi, doresc și cred c-amorul
Folos mi-aduce mie...

[1876]

CE ȘOPTEȘTI ATÂT DE TAINIC.

Ce șoptești atât de tainic,
Tu, izvor de cânturi dulci?
Repezind bălaia undă,
Floarea țărmului o smulgi

Și o duci, o duci cu tine,
Vâjâind încet pe prund;
Ale tale unde floarea
Cine știi unde-o ascund?

Astfel trece și viața-mi,
Dar o floare-n valu-i nu e,
Nici nu spun ca tine doru-mi
Nimăruie, nimăruie.

Ci eu trec tăcut ca moartea,
Nu mă uit la vechii munți;
Scrisă-i soarta mea în creții
Întristatei mele frunți.

Numai colo, unde teiul
Lasă floarea-i la pământ,
Eu încep să mișc din buze
Și trimit cuvinte-n vânt.

Vis nebun, deșarte vorbe!
Floarea cade, rece vântu-i
Și eu știu numai atâta
C-aș dori odat' să mântui!

[1876]

ZADARNIC ȘTERGE VREMEA...

Zadarnic șterge vremea a gândurilor urme!
În minte-mi ești săpată ca-n marmura cea rece,
Uitarea mână-n noapte a visurilor turme
Și toate trec ca vântul - dar chipul tău nu trece.

În veci noaptea și ziua șoptesc în gând un nume,
În veci la pieptul bolnav eu brațele îmi strâng,
Te caut pretutindeni și nu te aflu-n lume,
Tu, chip frumos cu capul întors spre umăr stâng.

Astfel în veci în minte-mi încremeniși frumoasă
Și văd în veci aievea divinul tău profil.
O, cum nu pot în brațe să te omor strângând,
Tu, blond al vieții mele și-al dragostei copil!

Zadarnic cat repaos pe perina cea moale,
Îmi pare c-a mea tâmplă pe piatră o am pus
Și noaptea-ntreagă ochii-mi în lacrimi se îneacă
Și mintea mea în noaptea de veci va fi apus.

Pe cât mai am în pieptu-mi un pic măcar de sânge,
Pe cât în inimi fibra din urmă va trăi,
Avare, ele-n sine icoana ta vor strânge,
Cu dânsa împreună și ele vor muri!

O, rai al tinereții-mi, din care stau gonit!
Privesc cu jind la tine, asemeni lui Adam,
Eu nu gândesc c-o clipă am fost și fericit,
Ci mor, mor de durerea că-n brațe nu te am.

[1876]

M-AI CHINUIT ATÂTA CU VORBE DE IUBIRE

M-ai chinuit atâta cu vorbe de iubire,
Cu sărutări aprinse și cu îmbrățoșări!
Știai c-o măiestrie ce nu am cunoscut-o
Ca nervul cel din urmă în mine să-l trezești.
Demonic-dureroasă - era acea simțire -
Dureri iar nu plăcere a tale sărutări...
Si pân-acum îmi pare că tu ești un băiat
Ce-n haine de femeie șiret s-a îmbrăcat.

Și Dumnezeu te știe... Tu ai un sân frumos,
Tu ai o gură plină și roșă voluptoasă;
Și părul tău cel negru în unde de-abanos
Ajunge pân' la șele în unde luminoase;
Si vorba ta e vie și ochiul languros
Si mâna ta cea fină e dulce, mângâioasă;
Și totuși mi se pare că-n fire-ți e-o greșală
De împli al meu suflet c-o boare de răceală.

Și știi, nefericito, că ochiul tău m-atrage
Ca un magnet - și totuși în taină îl respinge.
Credeam întâia dată că te iubesc - [dar simt]
Că sângele meu este dușman la al tău sânge.
Ah! cine m-a pus [oare] să-ți spun într-un ceas rău
Că te iubesc... Iubirea de suflet nu te stinge
Cum stinge-astă simțire - ca și o piază rea -
Suflarea, mintea, pieptul, singurătatea mea.

Dar am lăsat [eu] iute al ființei tale cerc.
Ca dintr-un somn magnetic eu m-am trezit îndată...
Prezența ta vrodată în viața-mi n-am să cerc -
Căci de o dureroasă beție mă îmbată.
Nu știu nici ce gândiri am, nu știu nici unde merg
Și sunt că toată firea îmi e întunecată...

Ai fi ucis și capul si inima din mine
Dacă-n a tale lațuri eu m-aș fi prins mai bine.

Cuvântu-mi pentru tine nu avea înțeles,
Cuvântul tău pe mine mă înciuda adânc.
Cu cât-amărăciune îți răspundeam ades,
Cum îmi plăcea în suflet ca să te fac să plângi
Și printr-o nedreptate părea că mă răzbun
Dacă din a mea cauză plângeai tu vreodată.
Ah! sufletele noastre nu sunt de fel armonici
Și sunt ca două note cu totul discordante...

Cu tine numa-n lumea putere-aș fără milă
Șa fiu... Căci [tu] pe mine m-ai făcut slab și moale,
Cu-a tale vorbe vane pierdut-am seri ori zile...
M-ai speriat adesea cu-a tale gânduri goale...
Dar nici nu ești femeie... Un demon tu îmi pari,
Ce-ascunde foc din Tartar și-o cumplită răceală.
Făr' nici o armonie e toată viața ta;
Tu ești cumplit de bună, cum ești cumplit de rea.

Cum mulțămesc eu soartei că am scăpat de tine,
Făr-a comite, doamnă, păcatul moștenit.
Azi iarăși mă văd singur și fericit și bine!
Azi muza mea mă cată cu ochiul liniștit.
Acele nopți turbate de doruri și suspine
S-au dus ca un vis negru, sălbatec și urât!
Azi iarăși capu-n visuri eu îl cufund prin cărți
Și în tăcere îmblu prin norii cei deșerți.

Și în fereastră vântul cu degetele pare
Că bate lin și dulce și vâjâie încet;
Urechea iar îmi sună în liniște și iară
Simt inima că-mi bate de-un dor învăpăiet!
În minte mi se-adună mii visuri zâmbitoare,
Căci nu te văd pe tine, ce crud le-ai spăriet
Din tainica lor umbră... Și sufletu-ți fierbinte
Abia-mi mai e o slabă aducere aminte...

[1876]

LUI SAMSON BODNARESCU

N-am știut cum că în ziua
Douăzeci și șapte iuni,
Își serbează-aniversarea
Toți voinicii și Sămsunii.

În biserică asemeni
Cât îmblai pe la icoane,
N-am văzut pe sfântul Simson
Pre iubitule Samsoane.

Și aflând de-așa minune
Eu scrisei aceste șire,
Dorind multă sănătate,
Viață lungă și sporire.

Și spre semn caracudistic
Îți trimit această cartă,
Iar tu spune printr-un distic*
Cum că cei absenți se iartă.

[27 iunie 1876]

Soll helssen „Dystichon" (na)

COBORÂREA APELOR

Din munți bătrâni și din păduri mărețe
Se nasc izvoare, ropotind se plimbă;
Deprind pe rând oceanica lor limbă
Și sunt în codri pustnici cântărețe.

Spărgând pin stânce albia lor strâmbă,
Se legăn line și fac valuri crete,
În drumul lor ia firea mii de fețe -
Aceleași sunt, deși mereu se schimbă

Dar cu adâncul apei s-adâncește
În glasul lor a sunetului scară.
Devine tristă - rânduri-rânduri crește,

Pân'ce urnindu-se în marea-amară
- Ca fluviu mândru, ce-ostenit mugește
Al tinereței dulce glas de mult uitară.

[1876]

MARIA TUDOR

De ce cu ochii-ncremeniți sub boite
De marmur - tu-l privești cu spaimă crudă?
Pândești ca leii, fruntea ta asudă
Și pumnu-ți vra mânia-i s-o dezvolte.

Secerătorul tău l-ai pus la trudă
Și snopi de vieţe sunt a lui recolte;
Pentru-al lui cap ai înfruntat revolte
Și astăzi simți că strângi la piept pe-o Iudă.

Te-nalță-n cer invidia vulgară
Căci știi din lorzii junghiați a face
Lui Fabiano a măririi scară.

Tu ești regină și astfel îți place.
Cine te vede, slab obraz de ceară,
Știind furtuna vieții tale - tace.

[1876]

DEMOCRAȚIA

Δημοκρατια... monstrule vorbăreț,
Cu mii de limbi d-invidie mișcate,
Nebunii, las' în gura ta să cate
Și să te poarte cel meșteșugareț.

Căci cel mai lins cu vorbe afectate-i
Si cel mai rău și cel mai pizmătareț.
Și-i proclama de mare cu strigare-ți
Pe orice negustor de vorbe late.

Dar e firesc... destul și prea destul ți-i
Acele mofturi scrise-n mii de coaie
Prin care răii pun la cale *mulții*

Si ți-ar plăcea s-amesteci tot cu-a tale,
Să vezi pe regi că-i judecă desculții
Și cei cuminți vorbind cu-a tale oale.

[1876]

DORMI!

De ce te temi? au nu ești tu cu mine?
Las' ploaia doar să bată în ferești -
Las' vântul trist prin arbori să suspine,
Fii liniștită tu! Cu mine ești.

Ce te-ai sculat și te uiți în podele?
Uimită pari și pari a aștepta.
Nu poți vedea cu ochii printre ele -
Vrei să-ți aduci aminte de ceva?

Lasă-te-n perini - eu îți voi da pace.
Dormi tu - și lasă să rămân deștept.
Pe când citesc, întotdeauna-mi place,
Din când în când să cat la tine drept,

Să văd cum dormi... să te admir cu drag...
Cu gura-abia deschisă-ncet respiri,
De pe condei eu mân-atunci retrag.
Pătrunde pacea tristele-mi gândiri.

Frumoasă ești... o prea frumoasă fată.
Ca marmura de albă-i a ta față.
Îmi vine să alerg la tine-ndată
Ș-astfel cum dormi să te cuprind în brață.

Dar te-ai trezit... păcat! și nu mă-ndur.
Dormi liniștit c-un braț pe după cap.
Din când în când cu ochiul eu te fur,
Din când în când din mână cartea scap.

Şi-s fericit... Pulsează lunga vreme
În orologi cu paşii uniformi...
De ce te temi? Cu mine nu te teme!
De nu te culci, te culc cu sila... Dormi!

[1876]

O STRADĂ PREA ÎNGUSTĂ

O stradă prea îngustă
Părea că se făcea -
Și case lungi și negre
De două părți era.

Pe dânsa nu lucește
Un singur felinar -
Eu trec încet și fluier
În suflet cu amar.

Deodată simt în urma-mi
Venind, tiptil-tiptil,
Pas sfiicios de fată,
Ușor ca de copil.

Și simt cum că de brațu-mi
Un braț ușor s-anină -
Și simt că mâna-mi strânge
O mână dulce, fină.

Răsună miazănoaptea
Din turla neagră, veche
Suntem atât de singuri
Și suntem o păreche.

Căci tu ești, tu iubită!
Si am dorit, ah, cât!
Să fim odată singuri
Și iată-ne-n sfârșit!

**Nici știi, copilă dulce,
Câte pe suflet am!
De când te întâlniră
Ochii mei, te iubeam;**

**Mi-erai atât de dragă -
Mi-era atât de dor -
Încât credeam adesea
Că trebuie să mor!**

**O, în sfârșit!... Copilă,
Și ai venit - chiar tu!
Am așteptat norocul -
Norocu-acesta *nu*.**

**Cum dete preste mine?
Cum de-ai gândit să vii,
Să simt suflarea-ți caldă
D-urechea-mi c-apropii?**

[1876]

AH, CERUT-AM DE LA ZODII

Ah, cerut-am de la zodii,
De l-al sorții mele faur,
Dulci a sânului tău rodii
Ș-al tău cap scăldat în aur.

Ș-ale tale mâni de ceară,
Fruntea-mi rece să dezmierzi,
Fața albă-n părul galbăn
Și-îndărătnici ochii verzi.

Ș-astăzi tu de bunăvoie
Fericită-n brațe cazi-mi;
Capul tău scăldat în aur
De-al meu [umăr] tu îl razimi.

Astăzi tu de bunăvoie
Îmi întinzi dulcea ta gură:
Soartea mi le-a dat pe toate
Cu asupra de măsură.

[1876]

CĂRȚILE

Shakespeare! adesea te gândesc cu jale,
Prieten blând al sufletului meu;
Izvorul plin al cânturilor tale
Îmi sare-n gând și le repet mereu.
Atât de crud ești tu, ș-atât de moale,
Furtună-i azi și linu-i glasul tău;
Ca Dumnezeu te-arăți în mii de fețe
Și-nveți ce-un ev nu poate să te-nvețe.

De-aș fi trăit când tu trăiai, pe tine
Te-aș fi iubit atât - cât te iubesc?
Căci tot ce simt, de este rău sau bine,
- Destul că simt - tot ție-ți mulțumesc.
Tu mi-ai deschis a ochilor lumine,
M-ai învățat ca lumea s-o citesc,
Greșind cu tine chiar, iubesc greșala:
S-aduc cu tine mi-este toată fala.

Cu tine da... Căci eu am trei izvoară
Din care toată mintea mi-o culeg:
Cu-a ta zâmbire, dulce, lină, clară
A lumii visuri eu ca flori le leg;
Mai am pe-un înțelept... cu-acela iară
Problema morții lumii o dizleg;
Ș-apoi mai am cu totul pentru mine
Un alt maestru, care viu mă ține...

Dar despre-acela, ah, nici vorbă nu e.
El e modest și totuși foarte mare.
Să tacă el, să doarmă ori să-mi spuie
La nebunii - tot înțelept îmi pare.
Și vezi, pe-acesta nu-l spun nimănuie.
Nici - *el* nu vrea să-l știe orișicare.
Căci el nu vrea decât să-mi șadă-n brață
Și decât tine mult mai mult mă-nvață!

[18 76]

TU CEI O CURTENIRE...

Tu cei o curtenire
În glumă - și dorești
Să-ți spun a mea iubire
În versuri franțuzești.

Dar eu sunt melancolic
Și nu știu să răspund.
Nu pot să-mbrac în glume
O taină ce ascund.

Tu râzi și-ți razemi capul
De umăru-mi încet
Și-n ochii mei îmi cauți,
Vicleano, așa cochet.

Tu vezi că în iubire
Nu știu ca să glumesc;
Nu-ți pare oare bine
C-atata te iubesc?

[1876]

E ÎMPĂRȚITĂ OMENIREA...

E împărțită omenirea
În cei ce vor și cei ce știu.
În cei dentâi trăiește firea,
Ceilalți o cumpănesc ș-o scriu.
Când unii țese haina vremei,
Ceilalți a vremii coji adun:
Viată unii dau problemei,
Ceilalți gândirei o supun.

Dar pace este între dânșii:
Ce unii fac iau alți aminte.
Căci până azi domneste-ntr-înșii
A cărții tale graiuri sfinte.
N-a intrat viermele-ndoielii,
Copil e ochiul lor când vede,
Căința văd urmând greșelii,
Căci omul tot în tine crede.

Al răului geniu arate-mi
Un om din viță pământească,
Ce-ar fi-ncercat ale lui paterni
Naintea ta să-ndreptățească;
Căci buni și răi trăiesc în tine,
Cuvântul tău e calea lor -
De-a lor abateri li-i rușine,
Căci tu ești ținta tuturor.

Virtutea nu mai e un merit,
Căci merit nu-i când nu e luptă.
Asupra ta ei nu se-ntărât
Cu viața-njoc, cu mintea ruptă;

Mânând cu anii colbul școlii,
Ei cred far-a fi înțeles,
Din cărți străvechi roase de molii
Își împlu mintea cu eres.

Ei nu pătrund a ta mărire -
Minune-i pentru dânșii tot.
Necercetând nimic în fire,
Nimic nu știu, nimic nu pot;
Căci nu-i supusă lămuririi
Gândirea-n capul înțelept -
La toate farmecele firii
Se bat cu manile pe piept.

[1876]

SONET SATIRIC

Pișcată-ți este mâna ta de streche,
De miști în veci condeiul pe hârtie -
Dureaz-un șir sau fabrică o mie:
Cuvinte-nouă-or fi, dar blaga veche.

Ce are-n gând un om, aceea scrie,
Nimica nou tu n-ai de spus, Ureche,
Cu Pantazi fiind pe veci părече,
Tu izvodești, cel mult, ce dânsul știe.

Ți-asamăn fruntea unei vii paragini
Și vânt si pleavă sunt a tale scrieri,
De zei lipsite, vai! a tale pagini.

Zadarnic paiul sec al minții-l trieri,
Drapându-i golul ei cu reci imagini:
Nimic nu iese dintr-un dram de crieri.

[1876]

VORBEȘTE-NCET

Vorbește-ncet, urmează înainte
Cu glasul tău, izvor de mângâiere,
Căci vorba ta-i ca lamura de miere
Și înțelesul ei e prea cuminte.

Să pot să te privesc în veci - n-aș cere
Nimica alta, o, bun înger sfinte,
Când ochii tăi îmi spun fără cuvinte
Și-arată milă, dragoste, durere.

Tu idol scump și dulcea mea lumină,
Rămâi în brațul meu întotdeuna,
Căci ție sufletu-mi numai se-nchină.

Vorbește-ncet, privește-mă într-una,
De chipul tău viața mea e plină -
Pot fi minuni… ca tine nu-i nici una.

[1876]

MELANCOLIE

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă.
O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormânt albastru și-n pânze argintie,
În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
Tu adorat și dulce al nopților monarc!
Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă,
Ce sate și câmpie c-un luciu văl îmbracă;
Văzduhul scânteiază și ca unse cu var
Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
Și țintirimul singur cu strâmbe cruci veghează,
O cucuvaie sură pe una se așază,
Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca,
Și străveziul demon prin aer când să treacă,
Atinge-ncet arama cu zimții-aripei sale
De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.
Biserica-n ruină
Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
Și prin fereşte sparte, prin uși țiuie vântul -
Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul -
Năuntrul ei pe stâlpii-i, păreți, iconostas,
Abia conture triste și umbre au rămas;
Drept preot toarce-un greier un gând fin și obscur,
Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

Credința zugrăvește icoanele-n biserici -
Și-nsufletu-mi pusese poveștile-i feerici,
Dar de-ale vieții valuri, de al furtunii pas
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.
În van mai caut lumea-mi în obositul creier,
Căci răgușit, tomnatec, vrăjește trist un greier;
Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,
Ea bate ca și cariul încet într-un sicriu.
Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
încet repovestită de o străină gură,

Ca şi când n-ar fi viața-mi, ca si când n-as fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost -
De-mi țin la el urechea și râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?... Parc-am murit demult.

1876

CRĂIASA DIN POVESTI

Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie,
Ea le scoate peste ape,
Le întinde pe câmpie;

S-adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă.

Lângă lac, pe care norii
Au urzit o umbră fină,
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-și trestia-ntr-o parte,
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fărmecată.

Ca să vădă-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri.
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al Sfintei Miercuri;

Ca să iasă chipu-n față,
Trandafiri aruncă tineri,
Căci vrăjiți sunt trandafirii
De-un cuvânt al Sfintei Vineri.

Ea se uită... Păru-i galbăn,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună.

1876

LACUL

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Îngânați de glas de ape,
Și să scap din mână cârma,
Și lopețile să-mi scape;

Să plutim cuprinși de farmec
Sub lumina blândei lune -
Vântu-n trestii lin foșnească,
Unduioasa apă sune!

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin și sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

[1876]

DORINȚA

Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei șede-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr, înfiorate,
O să-ți cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galbăn
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

1876

PIERDUTĂ PENTRU MINE, ZÂMBIND PRIN LUME TRECI!

Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci
Și eu să-mi știu osânda... să te iubesc în veci,
În veci dup-a ta umbră eu brațele să-ntind,
De-a genelor mișcare nădejdea, să mi-o prind,
Zâmbirea gurei crude să-mi fie al meu crez -
Purtând în suflet moarte, tu vesel să mă vezi.

Fii binecuvântată și fericită tu,
Copil cu păr de aur, ce mintea mi-o pierdu.
Veninu-amărăciunei și anii-mi pustiiți
În cumpănă ușori-s pe lâng-al tău caprit;
Și-n a mea socotință mă simt atât de mic -
Tu ești odorul lumii și eu mă simt nimic.

Da, da... numai natura dreptate are-n veci,
Copil cu gură caldă, cu mici picioare reci,
Căci ea-n înțelepciunea-i creează-astfel de chip
Pe lângă care toate sunt pleavă și nisip.
Ironic pare-a zice: sărmani viersuitori,
Visat-ați vreodată asemenea comori?

Pe tine-apoi te-arată în dreapta ei mândrie:
Turbând de-mpătimire, murind de gelozie,
Te văd cum al tău zâmbet voioasă multor dărui,
Că veselă și dulce vorbești apoi oricărui
Și risipești privirea-ți - când eu pentr-un cuvânt
Din gura ta cea dulce, aș merge în mormânt.

Atâta de frumoasă... și tot numai femeie?
Ah, am crezut o clipă că ești poate o zeie,
Ca marmura de rece că treci pe lângă oameni,
Din ființe muritoare nici uneia nu-i sameni,
Ș-atuncea, ca în ceruri o steaua, să te-ador -
O, dulce chip de înger și totuși muritor!

Da, muritor... blestemul al lumei acesteia:
Crezi că te-nchini la soare ș-ai adorat scânteia
Eu caut pe-nțeleptul cel mai nebun - arate-mi
O singură femeie lipsită ce-i de paterni
Și eu... eu îl voi crede, în stare tot să cred:
- Numai a ei făptură de înger dac-o văd -

Că niciodată buza n-atinse-o altă buză,
Că niciodată-urechea de-amor nu vru s-auză,
Că niciodată ochii-i n-opri c-un blând repaos
Pe-o față bărbătească... că ea nu s-a adaos
În gându-i sau cu fapta în rândul altei vieți...
Le cred, le cred pe toate... de ce nu mi-o spuneți?

Spuneți că-i ca omătul din proaspăt abia nins,
Colanu-i nici o mână, că nu i 1-a descins,
Că gura i-i fecioară, că ochiu-i e virgin
Și mâna asta dulce, ca floarea cea de crin,
Că nu a strâns-o nimeni, că n-a răspuns cu strâns
Că setea de iubire pe ea n-o au atins.

Dar vai, *eprea* frumoasă! Putut-a sta-mprotivă
- Plăcerea-ademenește, dorința-i guralivă -
Acelor vorbe calde, șoptite cu durere,
Ce aerul îl umplu și inima de miere?
Putut-a împotriva atâtora să steie
Când e așa frumoasă, când nu-i decât femeie?

Ca toți să fiu? ca dânșii să fiu viclean, fățarnic?
Să cumpăr cu un zâmbet, un zâmbet iar zadarnic;
Viața adoratei și gingașei copile
Să o pătez cu umbra plăcerei unei zile
Și să iubesc ca dânșii... când partea cea mai bună
Din inima-mi și minte e-a ei pe totdeauna?

O, tu! tu dumnezeul și viața vieții mele,
Privește-amărăciunea-mi și spune, nu ți-i jele?
Nici astăzi al tău suflet de mine nu se-ndură?
Viața-mi se nutrește din acea dulce gură,
De-un zâmbet, de o vorbă ce mi-o arunci de milă -
Să te iubesc atâta nu e păcat, copilă?

Pe maică-mea sărmana atâta n-am iubit-o,
Și totuși când pe dânsa cu țărnă-a coperit-o,
Părea că lumea-i neagră, că inima îmi crapă
Și aș fi vrut cu dânsa ca să mă puie-n groapă...
Când clopotul sunat-au, plângea a lui aramă
Și rătăcit la minte strigam: unde ești, mamă?

Priveam în fundul gropii și lacrimi curgeau râu
Din ochii mei nevrednici pe negrul ei sicriu;
Nu știam ce-i de mine și cum pot să rămân
În lume-atât de singur și-atâta de străin,
Și inima-mi se strânse și viața-mi sta în gât -
Dar ca de-a ta iubire tot nu am plâns atât.

O, demone, viața-mi și sufletu-mi de vrei,
De ce mai stai pe gânduri, de ce nu mi le cei?
De ce mă-nșală ochiu-ți cu zarea-i, cu seninu-i,
De ce cu ușurință, atât, atât mă chinui?
Ajungă-ți... mă omoară mai bine... și destul.
De vorbe și de zâmbet să nu mai fiu sătul?

A mamei amintire eu unu-n stare-am fost
Să ți-o sacrific ție și sunt atât de prost
Încâttot numai ție viața-ți mulțămesc,
În dar parcă mi-ai da-o... și parcă o primesc
Ca orbul, ca un câne, căci vezi în stare sunt
Pe praful urmei tale cu fruntea la pământ.

Și tu? Îmi zâmbești *mie,* cum altora zâmbești,
Cum poate-ai spus-o altor tu-mi spui că mă iubești
Și eu? eu sunt ca alții? Și tu vezi și în mine
Pe-amantul unei zile, pe-un Don Juan, pe-un câne
***Ce-i* dai și cu piciorul și după ce-l dezmierzi?**
O, râde-mă, o, cască în fața-mi... tu mă pierzi!

Cochetă, lunecoasă, lingușitoare, rece -
Cu viața-mi sfărâmată urâtul tău petrece;
Si să te vezi privită cu patimă, cujind,
Să vezi că cel mai tare se face om de rând,
Cu gura numai spumă se pleacă în genunchi.
Priveliștea aceasta te bucură-n rărunchi?

Să-l vezi că la picioare-ți se târâie un vierme
Și recea-ți ironie mai mult încă să-l sferme.
O, cât de bine știi tu natura ce a vrut
Când a făcut zăpadă și diamant din lut,
Știi ce voiește dânsa cu ochii-ți străluciți -
Ea vrea prin o zâmbire să fim nefericiți.

Să văd a ta făptură să nu mai fi ajuns!
Ce demon oare-n cale-ți m-a pus ca să pătrunz...
Și de sub frunte ochii mai bine i-aș fi rupt
Decât să sorb din ochii-ți veninul ce l-am supt,
Decât să fiu un preot la un astfel de cult,
Mai bine-mi rupeam capul ș-aș fi pierit de mult!.

Și totuși, totuși, scumpo... de nu te-aș fi văzut,
Au astă bogăție de-amor aș fi avut?
Durerea-mi este dragă, căci de la tine-mi vine
Și îmi iubesc turbarea, căci te iubesc pe tine;
Urăște-mă, privește la mine cu dispreț,
Să te iubesc, prin astea tu mai mult mă înveți.

Spuneți-mi cum că fața o mască e de ceară
Și mai mult o să crească iubirea mea amară!
Că-n lupanar văzut-o-ați jucând, bătând din palme,
Si o să-mi par-un înger, în gândul lui cu psalme!
Spuneți de ea tot răul de vreți să-nnebunesc:
Că-i heteră, un monstru, că-i Satan - o iubesc!

[1876]

PIERDUT ÎN SUFERINȚĂ...

Pierdut în suferința nimicniciei mele,
Ca frunza de pe apă, ca fulgerul în haos,
M-am închinat ca magul la soare și la stele
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos;
Nimic să nu s-audă de umbra vieții mele,
Să trec ca o suflare, un sunet, o scânteie,
Ca lacrima ce-o varsă zadarnic o femeie...
Zadarnica mea minte de visuri e o schele.

Căci ce-i poetu-n lume și astăzi ce-i poetul?
La glasu-i singuratic s-asculte cine vra.
Necunoscut strecoară prin lume cu încetul
Si nimene nu-ntreabă ce este sau era...
O boabă e de spumă, un creț de val, un nume,
Ce timid se cutează în veacul cel de fier.
Mai bine niciodată el n-ar fi fost pe lume
Și-n loc să moară astăzi, mai bine murea ieri.

[1876]

ICOANĂ ȘI PRIVAZ

De vrei ca toată lumea nebună să o faci,
În catifea, copilă, în negru să te-mbraci -
Ca marmura de albă cu fața ta răsări,
În bolțile sub frunte lumină ochii mari
Și părul blond în caier și umeri de zăpadă -
In negru, gură-dulce, frumos o să-ți mai șadă!
De vrei să-mi placi tu mie, auzi? și numai mie,
Atuncea tu îmbracă mătasă viorie.
Ea-nvinețește dulce, o umbr-abia ușor,
Un sân curat ca ceara, obrazul zâmbitor
Și-ți dă un aer timid, suferitor, plăpând,
Nemărginit de gingaș, nemărginit de blând.
Când îmbli, a ta haină de tine se lipește,
Ci gingaș-mlădioasă tu râzi copilărește.
De șezi cu capul mândru pe spate lin lăsat,
Tu pari sau fericită, sau parc-ai triumfat...
Ciudat... Stau melancolic, greoi ca și un trunchi,
Când veselă ți-ai pune chiar talpa pe genunchi.
Căci mă cunosc prea bine și nu-mi vine să cred
Că mă iubești pe mine tu, tu! ce eu te văd
Atâta de frumoasă, atât de răpitoare,
Atât - cum nu mai este o alta pe sub soare;
îți bați tu joc de mine, cu ochii mă provoci
Si vrei cu al meu suflet tu numai .să te joci...

S-apoi... Merit eu oare mai mult de la un înger
Decât de-a lui privire eu sufletu-mi să-mi sânger?
O, bate-ți joc, copilă, ucide-mă de vrei,
Zâmbirea gurei tale, un vis din ochii tăi
Mai mult e pentru lume decât un trai deșert...
Și încheierea vieții-mi: pe tine să te iert.
Ce sunt? Un suflet moale unit c-o minte slabă,
De care nime-n lume, ah, nimeni nu întreabă.

Și am visat odată să fiu poet... Un vis
Deșert și fără noimă ce merit-un surâs
De crudă ironie... Și ce-am mai vrut să fiu?
Voit-am a mea limbă să fie ca un râu
D-eternă mângâiere... și blând să fie cântu-i.
Acum… acuma visul văd bine că mi-l mântui.
Căci toată poezia și tot ce știu, ce pot,
Nu poate să desene nici zâmbetu-ți în tot.
Te-am îngropat în suflet și totuși slabii crieri
Nu pot să te ajungă în versuri si descrieri.
Frumseța ta divină, nemaigândită, sfântă
Ar fi cerut o arfă puternică, ce-ncântă;
Cu flori stereotipe, cu raze, diamante,
Nu pot să scriu frumseța cea vrednică de Dante.
O, bate-ți joc de mine, pigmeu deșert, nedemn,
Ce am crezut o clipă de tine că sunt demn.
O, marmură curată, o, înger, o, femeie,
Eu să te-ating pe tine cu-a patimei scânteie,
Eu, eu să fiu în stare o clipă să-mi închipui
C-al meu e trupul dulce? c-a mele: fața-i, chipu-i...?
Nebun ce sunt... Nu râzi tu? O, râzi de mine... Râzi.
Plângând cu-amărăciune, eu ochii să-mi închiz,
Să nu mai văd nainte-mi acea frumoasă zeie,
Cu capul ei de marmur pe umeri de femeie...
Astfel îmi trece viața, astfel etern mă chinui
Si niciodată, Ana nu m-a lăsat la sânu-i,
Căci ea nu vrea iubire... vrea numai adorare...
Tâmpit să-mi plec eu fruntea ca sclavul la picioare
Și ea să-mi spuie rece: „Monsieur, ce ai mai scris?"
La glasu-i chiar ironic, să fiu în paradis,
Să fiu prea, prea ferice, de-a vrea să cate numa
Pe acest mizerabil, ce o privește-acuma.
Da, da! să fiu ferice de-un zâmbet, de-un cuvânt,
Căci zâmbetul mai mult e ca viața-mi pe pământ.
Să simți cum că natura își bate joc de noi:
Ici-colo câte-un geniu - și preste tot gunoi.
Si eu simt acest farmec și-n sufletu-mi admir
Cum admira cu ochii cei mari odat' Shakespeare.
Si eu, eu sunt copilul nefericitei secte
Cuprins de-adânca sete a formelor perfecte;
Dar unde este dânsul cu geniu-i de foc
Si eu, fire hibridă - copil far' de noroc!
Făr' de noroc? De ce dar? Au nu sunt fericit
Că-n calea mea o umbră frumoasă s-au ivit?
Nu mi-e destul-avere un zâmbet trecător,
O vorbă aruncată ironic - de amor?
Comoară nu-i destulă privirea, un cuvânt,
Ce viața-mi însoți-va de-acum pân-în mormânt?

Sunt vrednic eu a cere - sunt demn să am mai mult?
A lumei hulă oare în juru-mi n-o ascult?
Putut-am eu cu lira străbate sau trezi
Nu secolul, ca alții - un ceas măcar, o zi?
Cuvinte prea frumoase le-am rânduit șirag
Și-am spus și eu la lume ce-mi este scump sau drag..
Aceasta e menirea unui poet în lume?
Pe valurile vremii, ca boabele de spume
Să-nșire-ale lui vorbe, să spuie verzi ș-uscate
Cum luna se ivește, cum vântu-n codru bate?
Dar oricâte ar scrie și oricâte ar spune...
Câmpii, pădure, lanuri fac asta de minune,
O fac cu mult mai bine de cum o spui în vers.
Natura-alăturată cu-acel desemn prea șters
Din lirica modernă - e mult, mult mai presus.
O, tristă meserie, să n-ai nimic de spus
Decât povești pe care Homer și alți autori
Le spuseră mai bine de zeci de mii de ori.
Da, soarele bătrânu-i, bătrân pământu-acuma:
Pe gândurile noastre, pe suflet s-a prins bruma
Și tineri numa-n inimi vedem frumsețea vie,
Dar gândul nostru-n ceață n-o pune pe hârtie...
Suntem ca flori pripite, citim în colbul școlii
Pe cărți cu file unse, ce roase sunt de molii.
Astfel cu meșteșuguri din minte-ne - un pir -
Am vrea să iasă rodii sau flori de trandafir,
În capetele noastre de semne-s multe sume,
Din mii de mii de vorbe consist-a noastră lume,
Aceeași lume strâmbă, urâtă, într-un chip
Cu fraze-mpestrițată, suflată din nisip.
Nu-i acea *altă* lume, a geniului rod,
Căreia lumea noastră e numai un izvod...
Frumoasă, ea cuprinde pământ, ocean, cer
În ochi la Calidasa, pe buza lui Omer?
O, salahori ai penei, cu rime și descrieri
Noi abuzăm sărmanii de mâna-ne de crieri...
Căci plumbu-n veci nu-i aur... și-n noi se simte izul
Acelei meserie ce-o-nlocuim cu scrisul...
În loc să mânui plugul, sau teasla și ciocanul,
Cu aurul fals al vorbii spoiesc zadarnic banul
Cel rău al minții mele... și vremea este vama
Unde a mea viață și-a arăta arama.

„Să reproduci frumosul în forme" ne înveți:
De-aceea poezia-mi mă împle de dispreț...
Dator e-omul să fie a veacului copil,

Altfel ca la nevolnici el merit-un azil
Într-un spital... Acolo cârpească cu minuni
Păreții de chilie și spună la minciuni...
Da! ticălos e omul născut în alte vremi...
Sincer, îți vine soartea s-o sudui, s-o blestemi:
Blăstămurile însăși poet te-arată iarăși.
Al veacului de mijloc blăstămul e tovarăș,
Între-un poet nemernic, ce vorbele înnoadă
Ca în cadență rară să sune trist din coadă
Și-ntre-ofițerul țanțoș cu spada subsuoară
Alegere nu este, alegerea-i ușoară.
Pocnind în a lui haine, el place la neveste,
Fecioara-nfiorată îți zice: acesta este...
Acesta da... Simțire tu ai și este dreaptă.
Nebuni suntem cu toții, natura-i înțeleaptă -
Un corp frumos și neted te face să iubești,
În brațul lui puternic tu simți că-ntinerești.
Doar nu ești tu nebună
S-alegi în locu-i, fată, pe un împușcă-n lună,
Pe-un om care stă noaptea ș-a minții adâncime
În strofe o disface și o așaza-n rime...
Soldatul spune glume ușoare - tu petreci...
Pe când poetul gingaș, cu mersul de culbeci,
E timid, abia ochii la tine și-i ridică.
El vorbe cumpănește, nu știe ce să-ți zică,
Privindu-te cu jale, oftează - un năuc...
Si zile-ntregi stau astfel în jilț, ș-apoi mă duc
Si ani întregi putea-voi tot astfel ca să șez
Și-n inima copilei de fel nu-naintez.

Copil, copilul nu e? voiește să petreacă.
Ce caut eu cu ochii-mi, cu-a lor privire seacă?
Ce-i zic dumnezeire, și înger, stea și zeie,
Când ea este femeie, și vrea a fi femeie?
Și totuși... Ah, odată, mi-a spus cu vorbe dulci:
- Aș vrea pe braț, aicea, tu capul tău să-l culci,
Să mângâi a ta frunte, nefericit copil!
Acest cuvânt, divino, mai zi-l o dată, zi-l.
Vezi tu, închipuirea în veci îmi e tovarăș.
Un vis, ca o poveste, în veci revine iaraș:
S-ajung o zi în care, în strâmta mea chilie,
Tu să domnești ca fiică, stăpână și soție
Și-n ore de durere, când gândul mi-a fi veșted
Să simt cum dulcea-ți mână se lasă pe-al meu creștet,
S-atunci ridicând capul, dând ochii-mi peste spate,
Să văd, ah, pământeasca-mi, duioasa-mi zeitate...

Fugi, fugi! Ce te așteaptă cu mine într-un veac,
În care poezie și visuri sunt un fleac:
Nu te îndemn eu însuși ca să-mi urmezi în cale,
Să fiu nemernic martor nefericirii tale.
Decât să scriu la versuri, mai bine-aș bate toba:
Cu rime și cu strofe nu se-ncălzește soba.
Chiar inima-mi de-aș da-o să bei dintr-însa sânge:
Nevoia este gheața ce-amoru-n grabă-l stinge.

Visând astfel ia sama cu mine că petreci,
Copil cu gură caldă, cu piciorușe reci.
Te-apropii, mă-ntrebi dulce: cum nu te curtenesc?
O vorbă-ai vrea în fine s-auzi cum o rostesc...
De-un ceas tu căști în fața-mi - acuma-nsă dorești,
Drept preț, să-ți spun amoru-mi în versuri franțuzești.
Idee! Și de brațu-mi atârni dulcele-ți braț.
Întorc spre tine capul, privesc fără de saț,
Cu gura de-al tău umăr încet și trist șoptesc:
- Ești prea frumoasă, Doamnă, și prea mult te iubesc!

[1876]

TU MĂ PRIVEȘTI CU MARII OCHI...

Tu mă privești cu marii ochi, cuminte;
Te văd mișcând încet a tale buze,
Șoptind ca-n vis la triste, dulci cuvinte.

Urechea mea pândește să le-auză
- Abia-nțelese, pline de-nțeles -
Cum ascultau poeții vechi de muză.

În ochii tăi citeam atât eres,
Atâta dulce-a patimei durere,
Că-n suflet toată, toat-o am cules.

Vorbirea ta mi-i lamura de miere,
În ochii tăi de visuri e un chaos,
Și-atât amor c-auzi pân' și-n tăcere.

Frumosul chip în voluptos repaos
Pătruns-au tist ți dulce în cântare-mi.
Ființa ta gândirii-mi am adaos.

Căci numai tu trăiești în cugetare-mi.
A ta-i viața mea, al tău poemul,
Cum le inspiri tu poți să le și sfaremi.

Nu crede tu că eu sunt cuiva emul
Când cântul meu se-mbracă fel de fel:
Ici în terține suspinând, vedemu-l,

Dincolo el oftează în gazel,
Acelaşi e, deşi mereu se schimbă,
De tine-i plin, de tine-mi zice el...

Alege forme dulci din orice limbă:
Acuma-l vezi îmblând cărare dreaptă,
Acum pe-a lui Firdusi cale strâmbă.

Dar orişicând el alta nu aşteaptă
Decât ca ţie, suflete, să-ţi placă,
Tu să-l aprobi cu gura înţeleaptă.

În mii costume astfel se îmbracă,
Şi ca s-atragă dulcea ta zâmbire
Minuni, de vrei, sărmanul o să facă..

Ş-acuma-l vezi, cu-a lor ademenire
L-au dus pe-alături dulcile terţine,
Uitând ce-a vrut să-ţi spuie-n aste şire.

Au vrut să-ţi spuie că e plin de tine,
Că de-al tău farmec ritmul său foieşte,
C-a sale gânduri de zâmbiri sunt pline

Ş-astfel pe mine el mă stăpâneşte...
Adună-n versuri ale mele zile
Şi-n strofe le-a legat grădinăreşte,

În poala ta zvârlind aceste file.

[1876]

AI NOȘTRI TINERI...

Ai noștri tineri la Paris învață
La gât cravatei cum se leagă nodul,
Ș-apoi ni vin de fericesc norodul
Cu chipul lor isteț de oaie creață.

La ei își cască ochii săi nerodul,
Că-i vede-n birje răsucind mustață,
Ducând în dinți țigara lungăreață...
Ei toată ziua bat de-a lungul Podul.

Vorbesc pe nas, ca saltimbanci se strâmbă:
Stâlpi de bordel, de crâșme, cafenele
Și viața lor nu și-o muncesc - și-o plimbă.

S-aceste mărfuri fade, ușurele,
Ce au uitat pân' și a noastră limbă,
Pretind a fi pe cerul țării: stele.

[18 7 6]

LUMEA ÎMI PĂREA O CIFRĂ...

Lumea îmi părea o cifră, oamenii îmi păreau morţi,
Măşti, ce râd după comandă, cari ies de după porţi
Si dispar - păpuşi măiestre, ce că sunt nici că nu ştiu
Şi-ntr-o lume de cadavre căutam un suflet viu;
Mă zbăteam dorind viaţă, cu ce sete eu cătam
Precum cel ce se îneacă se acaţă de-orice ram.
Dibuit-am în ştiinţe, în maxime,-n poezie,
Dară toate îmi părură sură, stearpă teorie.
N-aveam scop în astă lume, nici aveam ce să trăiesc
Până când... blestem momentul!... pân' ce-a fost să te-ntâlnesc.
Oare sunt eu tot acelaşi? Singur nu mai mă-nţeleg:
De clipirea genei tale putui viaţa să mi-o leg.
Eram mândru - înjosirea, ba sclavia mă înveţi:
Mă dispreţuiesc pe mine... ce mai are astăzi preţ?
Îmi părea că împăraţii sunt pe lume un nimic
Căci ei nu ţineau în mână degetul tău dulce, mic,
Începusem s-am în lume ceva ce plătea mai mult
Decât lumea, decât totul ce putusem să ascult;
Mă miram, cum de pierdusem ochii pentru tot ce fu?
Toate existau sub soare, pentru că exişti şi tu.

[1876]

DE CE ÎN AL MEU SUFLET

**De ce în al meu suflet
De ani eu moartea port,
De ce mi-e vorba seacă,
De ce mi-e ochiul mort?**

**De ce pustiu mi-e capul,
Viața într-un fel?
Și tu... tu ești aceea
Ce mă întrebi astfel?**

[1876]

CU GÂNDIRI ȘI CU IMAGINI

Cu gândiri și cu imagini
Înnegrit-am multe pagini:
Ș-ale cărții, ș-ale vieții,
Chiar din zorii tinereții.

Nu urmați gândirii mele:
Căci noianu-i de greșele,
Urmărind prin întuneric
Visul vieți-mi cel himeric.

Neavând învăț și normă,
Fantazia fără formă
Rătăcit-a, vai!, cu mersul:
Negru-i gândul, șchiop e viersul.

Și idei, ce altfel simple
Ard în frunte, bat sub tâmple:
Eu le-am dat îmbrăcăminte
Prea bogată, fără minte.

Ele samănă, hibride,
Egiptenei piramide:
Un mormânt de piatră-n munte
Cu icoanele cărunte,

Și de sfinxuri lungi alee,
Monoliți și propilee,
Fac să vezi că după poartă
Zace-o-ntreagă țară moartă.

Intri-nuntru, sui pe treaptă,
Nici nu știi ce te așteaptă.
Când acolo! sub o faclă
Doanne-un singur rege-n raclă.

[1876]

STÂND CU ȘIRUL DE IMAGINI

Stând cu șirul de imagini
Să-nnegresc mulțimi de pagini,
Anii mei lipsiți de-amoruri
Au rămas ca vii paragini.

Căci nimic mai dulce nu e
Decât fata [ta] să-ți spuie
Că iubit tu ești din suflet,
Dar să n-o spui nimănuie.

Ah! o dată în viață
Am ținut și eu în brațe
Fata mamei cea bălaie
Surâzându-mi cu dulceață.

Dar e mult acum de-atuncea
Și zâmbirea gurii prunce
Au pierit cum piere toamna
Floarea albă de pe lunce.

Mi-ncunun cu flori iubita,
Dar de secoli adormit-a,
Sub a morții mele faclă
Doarme dragostea în raclă.

[1876]

DE CE MĂ-NDREPT Ș-ACUM...

De ce mă-ndrept ș-acum la tine iarăși?
Căci far' de tine n-am de spus nimica...
Și azi nu-mi pasă lumea ce-o să zică
De-acest-poem, în contră-mi, spre ocară-și.

De grija ei un fir de păr nu-mi pică...
Să ieie dar copiii mei în gheară-și;
Părerea ta, iubit și blond tovarăș,
De ea mă bucur și de ea mi-e frică.

Amor și moarte sunt în dușmănie:
Amic acestei des am căutat-o,
Ci-n drumul ei m-am dat, copilo, ție...

Viața mea din nou ai câștigat-o
Și orice road-a ei și armonie
Â ta-i cu drept: deci și pe-aceasta - iat-o!

[1876]

VENIN ȘI FARMEC…

Venin și farmec port în suflet,
Cu al tău zâmbet trist mă pierzi
Căci fermecat sunt de zâmbirea-ți
Și-nveninat de ochii verzi.

Și nu-nțelegi că-n al meu suflet
Dureri de moarte tu ai pus -
Cât de frumoasă ești, pot spune,
Cât te iubesc, nu e de spus!

[1876]

SĂ ȚIN ÎNCĂ O DATĂ...

**Să țin încă o dată
Mânuța ta la piept
Și-n ochii tăi să caut
Întrebător și drept.**

**O strâns-îmbrățișare
- Vis dureros de foc -
Ș-apoi să plec în lume,
Copil făr' de noroc.**

**Să nu se mai aleagă
Din viața mea nimic,
Sa mor uitat de oameni
E soarta ce-mi prezic.**

[1876]

O DATĂ TE VĂZUSEM

O dată te văzusem -
S-am stat înmărmurit
Și crud-a fost durerea
Cu care te-am iubit.

Te văd de-a doua oară
Si glasul tău l-ascult -
Și știu numai atâta
Că am trăit prea mult.

Al anilor iubirei
Înveninat necaz
E numai o părere
Pe lângă cel de azi.

[1876]

VIS

Ce vis ciudat avui, dar visuri
Sunt ale somnului făpturi:
A nopţii minte le scorneşte,
Le spun a nopţii negre guri.

Pluteam pe-un râu. Sclipiri bolnave
Fantastic trec din val în val,
În urmă-mi noaptea de dumbrave,
Nainte-mi domul cel regal.

Căci pe o insulă în farmec
Se nalţă negre, sfinte bolţi,
Şi luna murii lungi albeşte,
Cu umbră împle orice colţ.

Mă urc pe scări, intru-nlăuntru,
Tăcere-adâncă l-al meu pas.
Prin întuneric văd înalte
Chipuri de sfinţi p-iconostas.

Sub bolta mare doar străluce
Un singur sâmbure de foc;
În dreptul lui s-arat-o cruce
Şi-ntunecime-n orice loc.

Acum de sus din chor apasă
Un cântec trist pe ziduri reci,
Ca o cerşire tânguioasă
Pentru repaosul de veci.

Prin tristul zgomot se arată,
Încet, sub văl, un chip ca-n somn,
Cu o faclie-n mâna-i albă -
În albă mantie de Domn.

Și ochii mei în cap îngheață,
Și spaima-mi saca glasul meu,
Eu îi rup [vălul] de pe față...
Tresar - încremenesc, sunt eu.

De-atunci ca-n somn eu îmblu ziua
Și uit ce spun adeseori;
Șoptesc cuvinte nențelese
Și parc-aștept ceva. - Să mor?

[1876]

CRITICILOR MEI

Multe flori sunt, dar puține
Rod în lume o să poarte,
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur multe moarte.

E ușor a scrie versuri,
Când nimic nu ai a spune,
Înșirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar când inima-ți frământă
Doruri vii și patimi multe,
Ș-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori în poarta vieții,
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrare-n lume,
Cer vesmintele vorbirii.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria-ți viață,
Unde ai judecătorii,
Nendurații ochi de gheață?

Ah! atuncea ți se pare
Ca pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?

Critici voi, cu flori deșerte,
Care roade n-ați adus -
E ușor a scrie versuri,
Când nimic nu ai de spus

[1876]

MUREȘANU

(Mureșanu singur într-o pădure. Pe o muche de deal o biserică veche c-un turn de piatră. Noapte, lună. Orologiul bisericii bate miezul nopții.)

MUREȘANU

În turnul vechi de piatră cu inima de-aramă
Se zbate miazănoaptea... iar prin a lumei vamă
Nici suflete nu intră,nici suflete nu ies;
Și somnul, frate-al morții, cu ochii plini d-eres,
Prin regia gândirii nenființate trece
Și moaie-n lac de visuri aripa lui cea rece;
Cu gând far' de ființă a lumii frunte-atinge -
În minte fericirea, mizeria i-o stinge.
Când totul doarme-n zvonul izvorului de pace
Un ochi e treaz în noapte, o inimă nu tace:
Și azi îndrept aceleași crude-ntrebări la soarte
Și-asamăn întreolaltă viață și cu moarte...
Și-n cumpăna gândirii-mi nimica nu se schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.
De mult a lumii vorbe eu nu le mai ascult,
Nimic e pentru mine, ce pentru ea e mult.
Viitorul un trecut mi-i pe care-l văd întors.
Același șir de patimi s-a tors și s-a retors
De mânile uscate a vremii-mbătrânite...
Și clare-s pentru mine enigmele-ncâlcite...
Nu-ntreb de ce în lume nu ni e dat de soarte
Noroc far' de durere, viață far' de moarte.
Am pus de mult deoparte acele roase cărți
Ce spun c-a vieții file au veșnic două părți,
Că făr' de lacrimi nu e nici ochiul cel mai vesel -
Acest noian gândirea-mi în sama altor lese-l;
Nimic în lumea asta cu ele nu se schimbă -
Cu dezlegări ciudate și cu frânturi de limbă
Ocupe-se copiii... Eu pun o întrebare
Nu nouă, însă dreaptă, nu liberă, mai mare.

Viața, moartea noastră noi le ținem în mâni.
Pe ele deopotrivă noi ne simțim stăpâni -
O cupă cu otravă, un glonte, un pumnar
Ne scapă deopotrivă de-al vieții lung amar.
Nu cer de fericire în lume să am parte,
Căci fericiri a lumii, închipuiri deșarte!
Viața noastră însă, oricât de neagră fie,
Ea împlinește oare în lume vo solie?
E scop în viața noastră - vun scop al mântuirii?
Ne-njunghiem ființa pe-altarul omenirii?
A gândului lucire, a inimii bătaie
Ridică un grăunte din sarcina greoaie
Mizeriei comune? Trăind cu doru-n sân
Pe altu-n astă lume îl doare mai puțin?
De îți jertfești viața, tu, pentru un popor,
Au sarcina vieții purta-va mai ușor?
A tale lacrimi crude, a tale crude chinuri
Îi schimbă poate-n taină prescrisele destinuri?
Ai tu vreo țintă-n lume - amara ta suflare
Au face-l-va pe dânsul - de nu ferice - mare?
O, eu nu cer norocul, dar cer să mă înveți
Ca viața-mi preț să aibă și moartea-mi s-aibă preț,
Să nu zic despre mine ce despre om s-a zis:
Că-i visul unei umbre și umbra unui vis!...
Bolnav în al meu suflet, cu inima bolnavă,
Eu scormonesc în minte-mi a gândurilor lavă,
Închin a mea viață la scârbă și-ntristare
Și-mi târâi printre anii-mi nefasta arătare...
Prea bun pentru-a fi mare, prea mândru spre-a fi mic
Viața-mi, cum o duce tot omul de nimic,
Supus doar ca nealții la suferințe grele,
Unind cu ele știrea nimicniciei mele.
O, pârghie a lumii, ce torci al vremii fir,
Te chem cu desperare în pieptu-mi - cu delir,
Răspunde-mi cine-i suflet al lumii? Dumnezeul?
Orbirea? nepăsarea? e binele - e răul?
Tu taci!... și piatra tace... și tu ești piatră... Bine,
Mi-oi chinui dar mintea - să răspund pentru tine.
Orbirea? nepăsarea?... Nevinovat-orbire
Cât de frumos și-anume tocmit-a a lui fire!
Creat-a lupul aprig el pentru mielul blând,
Carne cu ochi creat-a el pentru cel flămând,
Natura-i fericire și veșnic e în pace -
Si leul și cu taurul de mult stau să se-mpace -
Iar omul, ce-i făptură aleasă, are-anume
Un creier și un suflet - pentru dureri în lume;
Ce simplă nepăsare, nevinovat-orbire,
Concordie eternă, un rai de fericire.-

Dar nu - ce zic? Tu blastemi, poete... Cată bine,
Căci lumea e creată anume pentru bine.
N-o spun aceasta popii și cărțile lor vechi,
De mii de ani nu sună legenda în urechi?
Nu vezi tu că virtutea găsește-a ei răsplată, *
Răsplată ce de oameni și cer e-nvidiată?
Răsplată prea frumoasă: un giulgi și patru scânduri.
Ți-e îndemână-n 'nuntru, și scapi de multe gânduri,
De gânduri fără noimă... Pentru așa comoară
Treci însetat pe lângă a vieții dulci izvoară...
Și-atunci... atuncea popii vorbit-au foarte drept:
Deșertăciuni sunt toate când moartea ți-i în piept.
Dar să vedem acuma în lungi secolii tăi
Ce crudă răsplătire păstrat-ai celor răi?
Omoară fericirea unui popor, i-alungă
A veacurilor pace pe vreme îndelungă
Si ești erou... Fii mândru, închipuit, dar cată
Ca nimeni să atingă ființa îngâmfată,
Atunci ai simț de-onoare. Disprețuiește viața
Închină-te de sară și până dimineața,
Trufașule obscure - te crede sfânt și-ales,
Un om din altă carne făcut - și cu eres
Poporul se-nchina-va chiar la a tale oase.
Învie, măgulește tu patimi dușmănoase,
Invidia și ura botează-le virtuți,
Numește brav pe gâde, isteți pe cei astuți,
Din patimi a mulțimii fa scară de mărire
Si te-or urma cu toții în vecinică orbire. -
C-o frază lingușește deșertăciunea lor,
Din risispite roiuri atunci faci un popor
Fii dinainte sigur, la rele el urma-va,
Cu sânge și cenușe pământul presăra-va.
Ferește-te de una... Să te ferească ceriul
Ca-ntr-un moment de-uitare să li spui adevărul...
Te-or răstigini pe cruce, te-or huidui cu pietre,
Vor risipi cenușa iubitei tale vetre,
Și te vei stinge mizer... de nimenea jălit...
Nu vezi ce drept e astfel? Ce bine e-mpărțit
Pământul? - Proști de-o parte, de alta cei șireți.
Și patimilor rele aceștiia dau preț...
Nu merită nătângii să fie stăpâniți,
Sau pentru o *idee* să fie ei jertfiți?
Mai de dorit ce soarte pot ei să aibă-n lume
Decât să-i ducă-n lupte un mare, un sfânt *nume?*
Un *nume!* Ce-i mai mare decât un nume oare?
Pentr-un astfel de lucru se junghie popoare.
În mână de vei prinde-a istoriilor carte,
În ea atunci vedea-vei un falnic op de arte,

Vedea-vei cum sub ochii-ți în plin se desfășoară
Tot patime de laudă; că vremea se măsoară
După a răutății pășire... Rău și ură
Dacă nu sunt, nu este istorie. Sperjură,
Invidioasă, crudă, de sânge însetată
E omenirea-ntreagă... o rasă blestemată,
Făcută numai bine spre-a stăpâni pământul...
Căci răutății sale îi datorește-avântul
Ce 1-a luat pe scara ființelor naturei.
Aceasta este taina în sufletul fapturei...
Ce plan adânc!... ce minte! ce ochi e colo sus!
Cum în sămânța dulce a patimei a pus
Puterea de viață... Astfel frumosul plan
Un an de îl descarcă, l-încarcă iar alt an
Spre vecinică-mplinire... Și în ureche-mi bate:
Că sâmburele lumii e-eterna răutate!!

Cântați-o dar, popoară! În glasu-adânc al stranei
Voi mesteca legenda cea vechie a Satanei.
O, Satan! geniu mândru, etern, al desperării,
Cu geamătul tău aspru ca murmurele mării...
Pricep acum zâmbirea ta tristă, vorb-amară:
„Că tot ce e în lume e vrednic ca să piară..."
Tu ai smuncit infernul ca să-l arunci în stele,
Cu cârduri uriașe te-ai înălțat, rebele,
Ai scos din rădăcine marea s-o-mproști în soare,
Ai vrut s-arunci în chaos sistemele solare...
Știai că răutatea eternă-n ceruri trona,
Că secole nătânge cu spaimă o-ncoronă!
O, de-aș vedea furtuna că stelele desprinde,
Că-n cer talazuri nalte de negură întinde,
Că prin acele neguri demoni-n stoluri zboară
Si lumea din adâncuri o scutură ușoară
Ca pleava... Cerul cu sorii lui decade,
Târând cu sine timpul cu miile-i decade,
Se-nmormântează-n chaos întins fără de fine,
Căzând negre și stinse surpatele lumine.
Neantul se întinde
Pe spațiuri deșerte, pe lumile murinde.
Văzându-te strigare-aș de-un dor nebun cuprins:
„Mărire ție, Satan, de trei ori ai învins! -
Atuncea mă primește prin îngerii peirei,
Mă-nvață și pe mine cuvântul nimicirei
Adânc, demonic, rece. Ți-o jur - astă știință
Eu aș striga-o-n lume c-o cruntă ușurință...
Atunci negrește, soare... Atunci să tremuri, cer...
Atuncea saluta-voi eternul adevăr...

Și liber, mare, mândru prin condamnarea lui,
A cerurilor scară în zbor am să o sui...
Să strig cu răzbunarea pe buze-n lumi deșarte:
Te blestăm, căci în lume de viață avui parte! !"

(Fulgere)

„O, fulgeră-mă numai... o, joacă comedie,
Comediant bătrâne cu glas de vijelie!
Nu vezi că nu poți face tu vun mai mare bine
Decât pe vecinicie să mă omori pe mine?
Au crezi tu că eu tremur, dar vezi - mai cred în moarte -
Ai fi prea blând să ai tu în mână-ți astă soarte,
Aș râde-atunci de viață, muncind-o cu dispreț.
Aș omorî în mine o sută de vieți
Muncind în mine însumi al firei orice nerv,
Peirea cea eternă în pieptu-mi să o serv...
Dar, vai, tu știi prea bine că n-am să mor pe veci -
Că vis e a ta moarte cu slabe mâni și reci,
La sorți va pune iarăși prin lumile din ceri
Durerea mea cumplită - un vecinie Ahasver -
Ca cu același suflet din nou să reapară
Migrației eterne unealta de ocară...
Puternice, bătrâne, gigante - un pitic,
Căci tu nu ești în stare să nimicești nimic."

(El cade obositpe un trunchi vechi și-și acoperă ochii cu mâna. S-aude o muzică dulce.)

VISURILE

(Sopran)

Somn,
Tu al nopților domn!
Ne dă prin a gândului ceață
Viață.

Vezi,
Noi suntem tot tineri și trezi,
Zidim într-o clipă din spume
O lume.

Lac,
Pe care în cânt se desfac
Cu dulci și armonice glasuri
Talazuri.

Știm
Pustiul sub ochi să-l lățim,
Mai este vreo mână măiastră
C-a noastră?

Vin'
Și dă-ni porunca ta lin,
Urma-vom fantastice planuri
Prin ramuri!

SOMNUL
(Basso)

Sună vânt prin frunzele uscate,
Lună trece-n vârfuri de copaci,
Tu, izvor întunecate,
Într-un cântec glasu-ți să-l desfaci.

Lună! Soră! pe-a lui frunte
Stai și farmăcă gândirea,
Să trăiască-n vremi cărunte
Și să-și uite toată firea.

Du-l pe țărmul vechi al mării,
Fă-l călugăr trist și slab,
Îl închină lin uitării,
Dă vieții alt prohab,
Du-te! Du-te!

VÂNTUL
(Bariton)

Plâng,
Frâng
Crengi uscate;
Trec,
Plec
Ramuri;
Bat în geamuri
Cu-a mea mână fermecată.

Eu mă uit printre ferestre
Cum înconjur oameni masa
Și cu degete măiestre
Eu le spariu toată casa:

Când ca lupul urlu jalnic,
Când ca mâța-ncet eu miaun
Și trezesc din vis motanul
Care toarce sub un scaun.
Sunt,
Vânt,
Plâng,
Frâng
Sperios vo creang-uscată.

IZVORUL
(Tenor)

Izvor
Din munte cobor,
Când vântul vo ramură farmă
Fac larmă!
(Cerul se coboară. Armonie Schimbare)

Scena 1
Sara Furtună.

MUREȘANU
(singur)

Cum norii strigă jalnic și marea sparge piatră
Și tunete bătrâne pe-a ceriurilor vatră
Pocnesc cu-a lor ciocane, moșnegi și falnici fauri,
Ei făuresc furtunei coroana ei de aur...
Se zvârcole în valuri marea cea sură-n veci
Și în de stânci schelete, bătrâne, slabe, seci,
Ea aiurând lovește.
Colo și-naltă sur
Castelul lung și rece fantasticul lui mur.
L-a fulgerelor fugă se văd bolțile sparte,
Iluminate găuri pe generații moarte...
Ah, în fereasta veche apare-ades, ades,
Un înger, o femeie cu chip așa ales!
Dar cine-i ea? Ce vine, ce caută-n castel
Când marea își răstoarnă sufletul ei rebel
Și printre stânci de piatră se scutură de spur
Și mișcă-nfuriată a valurilor lume...
(Un chip s-arată-n castel)
Și-n noaptea care urlă cu surda ei ureche,
Privește ca o lună din zidurile veche?
E ca și când răsare înjur întunecată
De-a murilor colosuri, prin care se arată
Zugrăvind dulce, trista, sura lor măreție.
Coboară din ruine căci mă închin eu, ție!

Din crengi de gânduri negre o floare se desprinde -
Primește-o: e iubirea-mi, și inima-mi ți-o-ntinde.
Cobori din înălțime: te-ador, te rog, te-invoc
Cu păru-n flori albastre, pe frunte-o stea de foc
(Chipul dispare.)
O, stai! o, vino scumpă, ca fruntea să-ți desmierd
Si-n ochii mari albaștri ființa să mi-o pierd...
Te-ai dus! te-ai dus! o, mare, înghite-mă, mă sfarmă,
Îmi amăgește mintea cu-a valurilor larmă.
(El se urcă în luntre și îi dă drumulpe mare Se-nsenină. S-aude glas de corn)

REGELE SOMN

Răsună corn de aur și împle noaptea clară
Cu chipuri rătăcite din lumea solitară
A codrilor... în cârduri veniți, genii șăgalnici,
Ce-acum împleti pământul cu sunetele jalnici,
Acum ascunși în umbră sau tupilati sub foaie,
Pișcați picioarele-albe a fetelor bălaie,
Si zimbrii zânei Dochii, pe frunți cu sterilă mare,
Și voi, cai albi ai mării, cu coanie de ninsoare...
Învie codru! Duhuri cu suflet de miresme,
Zburați prin crenge negre ca străvezie iesme,
Cu sunetul de păsuri s-aducă pasul numa,
Pe corpuri albe haină de diamantină brună
Să scânteie în umbră, să spânzure feeric -
Treceți încet prin aer călcând pe întuneric.
(El se uită pe mare.)
Din insule bogate sfâșiind apa iese
O luntre cu vântrele cu spânzură sumese.
Se leagăn visătorii copaci de chiparos
Cu frunza lor cea neagră uitându-se în jos
În ape... Iar prin crenge de-un verde-adânc de jale
Se-oglindă-n apa-albastră de aur portocale,
Si parcă glas de clopot înfiorează sară;
Pe-a stâncilor lungi colțuri apusul se coboară,
Stau aurite-n aer... și-a serii rumenire
Se-aplecă și-nroșește a mării încrețire
Si insulele mândre și de dumbrave pline
Par sarcofage nalte plutind pe-unde senine,
Acoperite numai cu flori și cu poiene
Uriešești... Acuma se-nchid a serei gene,
Apele devin sure... și-n blânda lor cântare
Dispar ca sarcofage insulele în mare.

Ce loc! Bătrâne stânce ridic-a lor schelete
De piatră, ce de valuri și vântu-s sfașiete;
Un templu în ruină de apă înecat

Pe jumătate... Stâlpii și murul fărâmat
Stau în curând să cadă... Și în astă ruină
Prin scorburi de părete, în neagră vizuină,
Trăiește-acest călugăr... Apari, tu, lună-n cer
Și fa din vis viață, din umbre adevăr!

(Luna apare.)

UNDELE

(cântă)

Noi, undele crețe,
Venim, venim,
În stânci mărețe
Izbim, izbim.

Și-a noastră suflare
E vânt! e vânt!
Dar naștem pe mare
Un cânt, un cânt.

DELFINUL

(Se arată din apă un tânăr frumos.)

Ondină,
Cu ochi de albastră lumină,
Cu părul tău lung, un tezaur
De aur.

Tu, pradă
Cu pieptii tăi dulci de zăpadă,
Te-oi prinde pe mare vreodată.
Șireată!

Atunce
Simți-vei duioasele munce,
Cu care-al meu suflet în flamă
Te cheamă.

ONDINA

Delfine,
Tu crainic al mării regine,
De-ai fi credincios, cu iubire
Un mire,

Voioasă
Urmare-aș privirea-ți frumoasă.
Ți-aș da sânul alb de zăpadă
Ca pradă.

DELFINUL

Ondină,
Tu dulce copilă, o, vină,
Nu vezi că Delfinul tău moare
În mare?

ONDINA

Vedea-vom!
Să cânte Sirena ruga-vom,
De nu vei iubi-o - îmi fură
O gură!

Arunce
O undă în brațe-ți m-arunce,
Căci știu a iubi eu prea bine,
Delfine.

Ascultă!
De vreme-ndelungă și multă
În sufletul meu eu te-am strâns -
M-ai învins.

AMÂNDOI

Tu, ce ești zeilor suroră gemene,
Cu linul pas,
Nu are nimene un cânt să semene
Cu al tău glas.

Spune-ne cântecul ce-n nopți lunatice
Adese-îl cânți,
Când luna tremură prin ceti apatice,
Prin codri sfinți.

SIRENA

Vin', iubite! Cungiura-voi
Cu-al meu braț al tău grumaz
Și lipi-voi a mea față
De-arzătorul tău obraz.

Vin', iubite, multe nume
Mângâioaseîțipăstrez,
Visul vieții mele este
Tu ferice să te vezi.

Dar ce-ntorci tu ochii-n laturi
De cuvântul meu gonit?
Nici visezi cât poți în lume
Tu să fii de fericit.

Zi și noapte stă la tine
Al meu gând nemângâiet,
Căci tot sufletu-mi te cere
Și în gând te chem încet.

Vino, vino, mult iubite,
Pe-al meu sân să te desmierd
Si îri ochii tăi cei negri
Eu privirea să mi-o pierd.

Să-mi pun gura la ureche
Si să-ți spun că te iubesc,
Că de drag ce-mi ești, copile,
Eu din ochi te prăpădesc.

(Ondina și-a lăsat visătoare capulpe spate, pe umărul lui Delfin, care o sărută.)

REGELE SOMN

A mării unde-albastre alunecă-nspumate
Și fulgeră-n cadență... O, dulce voluptate
A nopții-[adânci]... Acuma văd luntrea de departe
Cum cu-al *[ei]* plisc în brazde pe unde le împarte.
Călugăru-i... În manta-i înfășurat visează,
Al valurilor zgomot țâșnind îl salutează
Și lebede-argintoase pe planul mării-l trag
- Pe frunte-i e-mpletită o ramură de fag -
Plutind cu repejune sub palida lumină
A lunei... pe-nmiirea a undelor senină.
Se pare cum că este al mării Dumnezeu,
Blând îngânat de lebezi în mândrul visul său.
Din insulele sfinte străbat cântări ferice,
Noroc și desperare le văd unite-aice...
Acum pe-un stan de piatră din luntre el coboară
Si barba lui cea albă pe piept se desfășoară
Și-n două despicată de vânt e răscolită...

S-aude glasul
CĂLUGĂRUL

Răsai din a ta noapte, copilă mult iubită.
(Intră în scenă,)
E un străin aice... și ca mărgăritarul
E fața lui ced albă, de-argint îi e talarul,
Pe umerii de marmur aripe se disfac,
Pe fruntea lui, în păru-i flori roșie de mac...
Cine ești tu, străine, cu negri ochi sub gene?

REGELE SOMN

Eu?... Eu sunt fericirea vieții pământene.

CĂLUGĂRUL

Aicea nu ți-e locul, norocul eu nu-l caut,
A lumii glasuri multe si glasul tău eu n-aud...
Nu vezi tu barba-mi albă și ochii mei... și gură -
Abia urmează încă a gândului măsură.
Eu nu cred în nimica și nu cred blândei gure
Ce-mi minte fericirea... Te du! Te du aiure!

REGELE SOMN
(zâmbind)

Tu spui... Privește-n juru-ți... lumea-i o feerie;
Te duc prin fericire și inima-ți n-o știe,
Dar vezi... nu vezi tu colo... apare-n chip d-omăt...
Cu glasu-i ea te cheamă încet... tot mai încet...
Auzi! Vântu-n ruine și undele se vaier,
De mâne diafane nu vezi duse prin aer
Colo făclii de smoală, lumini de roșii torții
Ce noaptea o pătează în trist lăcașul morții?
Adâncul întuneric îl taie, îl rărește,
Și fulgeră-n columne și bolțile roșește,
Acum, acum ea iarăși prin tremurânde facle
Coboară scări de piatră a uriașei racle...

CĂLUGĂRUL
(în extas)

E albă...-n întuneric văd chipul ei lucind
Ca pe o tablă neagră o umbră de argint.
(Regele Somn dispare.)
Tu, taina nopții mele, tu, blond copil din ceriuri,
Cu glasul tău ca glasul duioaselor misteruri,
Oh, vino, vino iarăși, ca să te strâng la piept,
Copil cu păr de aur, cu ochiul înțelept...
O, tu! Cum ești frumoasă, cum te cobori din stele,
Mizeria-mi s-o cauți și dorul vieții mele,

Un înger ești, un suflet ce-i rătăcit de mult,
Al cărui glas de noapte eu noaptea îl ascult?
O, cine ești? îmi spune, de ce mă prinzi în brațe,
De ce zâmbirea lină e-amor și e dulceață?
De ce cuvântul buzei e lamură de miere?
De ce-mi întinzi tu gura când sufletu-mi te cere?
Si sânul tău de marmor lași pradă gurii mele,
Și buclele-ți în valuri ca sa mă joc cu ele?...
6, vin', a mea iubită! eu îngenunchi, mă-nchin,
Eu te ador cu moartea în suflet...

CHIPUL

Vin! eu vin.
Sufletu-mi în vecia-i atras de-a ta chemare,
Din noaptea neființei înfiorat apare...
Acolo el de veacuri, de îngeri salutat
Trecea - un basmu palid - cu stele coronat
Dar auzi o rugă, o dulce rugă - a ta!
La al tău glas de jale lumina tremura,
Chiar Dumnezeu ce-adie în ceru-i înflorit
Ascultă blânda rugă, ce trece liniștit
Prin nopțile-nstelate - o muzică de vis -
Ce-inundă fața-i veche c-un dureros surâs
Și inima-i bătrână din nou o mai inspiră
De cugetă lumi nouă - cum cugetă o liră
Eternele-i armonii... Și-acele cânturi pline
De-amor, de inspirare, le îndreptai la mine
Si am urmat cântării... ființa mea apare
Și-aruncă umbra-i tristă pe fruntea ta cea mare,
Gândirile-ți mărețe în gândul meu cuprind,
La sufletu-ți de flăcări eu sufletu-mi aprind...
Căci te iubesc... ce vrei tu? și lacrima ta clară,
Preface-eterna-mi noapte în dulce zi de vară,
Si glasu-ți ce pătrunde în doliu pân' la cer
Îmi dă un trai... în dulcea-i durere, efemer...
O,-ndelungește numai amorul tău cel sfânt!
Pe-a tale nopți eu număr zilele-mi pe pământ...
A tale gânduri, visuri, dorinti-s lumea mea,
Sunt umbră a cântării-ți, o slabă umbră-abia,
O, mă iubește numai, te rog, cu ființa-ntreagă,
Precum o stea murindă la univers se roagă.

CĂLUGĂRUL

Când tu zâmbești eu tremur, când tu vorbești eu tac.
Ești glas gândirii mele... gândirile-mi displac
De nu sunt ale tale... și blăstem a mea minte
Că nu e ca si tine, senină și cuminte...
Oh, vino! Vin' și-acuma... surâde-mi, ah, surâde,

Vorbește-ncet... la vorba-ți eu ochii-mi voi închide
Căci nu pot deodată cuprinde-a ta frumsețe...
De-aud... nu pot să caut zâmbirea blândei fețe,
De văd a ta cerească, armonică-arătare,
Urechea mea e surdă și gura-mi glas nu are...
O, înger! stea din ceriuri... nemaigândită! scumpă!
O! sufletul din pieptu-mi spre tine să se rumpă
Ar vrea... dar cine ești tu? o, mișcă a ta buză -
Ești îngeru-mi de pază, ești Dumnezeu, ești Muză?

CHIPUL

Nu cerceta zadarnic, nefericite... Taină
E frumusețea vieții-mi și-a sufletului haină.
În taină e amoru-ți... și-n vecinie întuneric
Va rămânea ființa-mi pentru-al tău ochi himeric.
Urmează-mă în luntrea ce dusă e de lebezi
Pe undele oceanici, ce furtunoase, repezi
Ne-or duce-n depărtare... N-auzi un jalnic țipet?
Răsună lung din noaptea străvechiului Egipet.

(El intră-n luntre Aceasta e trasă de lebede Călugărul sade tund de mână Chipul, ce stă în picioare)

REGELE SOMN

Nu știi cine e dânsa? - Un capăt e, de ață,
Din sufletul naturii care ni dă viață;
În orice ființă este, deși nu știi, ascete.
Nu poți să ștergi viața cu-al gândului burete...
Renegă a ta viață, disprețuiește-o-n piept...
Din raze se încheagă și-ți vine îndărăpt.
Renunți la fericire? - dar ea-i un vecinie vis.
De fuge ziua - vine când ochii ți-ai închis.
Oricât te scuturi, oame, nu-ți poți ieși din piele
Căci te fac jucăria zburdălniciei mele.
Acopere tu ziua cu-a gândului tău ceață -
Eu vecinie treaz, din visu-ți voi face o viață.

(Cortina cade S-aude de departe cântând)

Ondină
Cu ochii de lumină,
Cu părul tău lung, un tezaur
De aur.

[1 8 7 6]

SE BATE MIEZUL NOPȚII...

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte,
S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte;
Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.

[1876]

O, DULCE ÎNGER BLÂND.

O, dulce înger blând,
Cu ochi uimiți de mari,
La ce mai reapari
Să-ngreui al meu gând?
Părea că te-am uitat,
Că n-oi mai auzi
Că-mi amintești vo zi
Din viața mea de sat!

Mai poți să-ți amintești
Cum noi îmblam discuiți
Și tu stăteai s-asculți
Duioasele-mi povești?
Spuneam cum au îmbiat
Frumos fecior de crai
În lume nouă ai
Iubita de-au aflat!

Ca și când te-ai mira,
Tu ochii mari făceai,
Deși mă pricepeai
C-o spun în pilda ta;
S-apoi când te rugam
Să-mi spui de mă iubești
Prindeai ca să șoptești
Cu buzele abia!

Și-mi răspundeai cu dor:
„Tu nu mă vei căta,
In veci rămân a ta
Căci drag îmi ești de mor..."
Uitași al tău cuvânt:
Nu m-ai chemat să viu
Alăturea-n sicriu,
La stânga ta-n mormânt!

Dar azi, când se părea
Că-n veci eu te-am uitat,
Tu iar te-ai arătat
Ca-n tinerețea mea;
Suflarea ta ușor
Zburat-au răcorind
Și reîntinerind
Întâiul meu amor.

Mai tare să-mi vorbești:
- De mine ce te temi? -
S-aud cum lin mă chemi
Acolo unde ești!
Curând, curând și eu
Îmi pare c-oi pleca
Pe dulce urma ta,
Iubit copilul meu!

[1876]

IAR FAȚA TA E STRĂVEZIE

Iar fața ta e străvezie
Ca suprafața albei ceri
Și numai ochii mari sunt turburi
De umbra negrelor dureri.

Tu, chip otrăvitor de dulce,
Tu, ideal în ochii mei,
Tu, ce femeie între flori ești
Ș-o dulce floare-ntre femei.

De-ai rămânea pe veci frumoasă,
Precum te simt, precum te văz,
Ca-n părul tău cel lung și galben
Eu flori de-a verii să așez!

Dar în curând și nici o umbră
Din frumusețea ta n-a fi -
Trei zile numai vei fi astfel
Apoi… apoi vei putrezi.

Pământ nesimțitor și rece,
De ce iluziile sfermi?
De ce ne-arați că adorarăm
Un vas de lut, un sac de viermi?

[1876]

CU PENETUL CA SIDEFUL

Cu penetul ca sideful
Strălucește-o porumbiță,
Cu căpșorul sub aripă,
Adormită sub o viță.

Și tăcere e afară.
Luminează aer, stele.
Mută-i noaptea - numai râul
Se frământă-n pietricele.

[1876]

KAMADEVA

Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi să-l vindic,
L-am chemat în somn pe Kama
Kamadeva, zeul indic.

El veni, copilul mândru,
Călărind pe-un papagal,
Având zâmbetul fățarnic
Pe-a lui buze de coral.

Aripi are, iar în tolbă-i
El păstrează, ca săgeți,
Numai flori înveninate
De la Gangele măreț.

Puse-o floare-atunci-n arcu-i,
Mă lovi cu ea în piept,
Și de-atunci în orice noapte
Plâng pe patul meu deștept...

Cu săgeata-i otrăvită
A sosit ca să mă certe
Fiul cerului albastru
Și-al iluziei, deșerte.

[1876]

CALIN

(File din poveste)

GAZEL

Toamna frunzele colindă,
Sun-un greier sub o grindă,
Vântul jalnic bate-n geamuri
Cu o mână tremurândă,
Iară tu la gura sobei
Stai ca somnul să te prindă.
Ce tresari din vis deodată?
Tu auzi pășind în tindă -
E iubitul care vine
De mijloc să te cuprindă
Și în fața ta frumoasă
O să ție o oglindă,
Să te vezi pe tine însăți
Visătoare, surâzândă.

Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic
Ș-ale râurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot -
De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot;
Pe deasupra de prăpăstii sunt zidiri de cetățuie,
Acățat de pietre sure un voinic cu greu le suie;
Așezând genunchi și mână când pe-un colț, când pe alt colț,
Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bolți
Și pe-a degetelor vârfuri în ietacul tăinuit
Intră - unde zidul negru într-un arc a-ncremenit.
Ci prin flori întrețesute, pintre gratii luna moale
Sfiicioasă și smerită și-au vărsat a razele sale;
Unde-ajung par văruite zid, podele, ca de cridă,
Pe-unde nu - părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.
Iar de sus până-n podele un paianjăn prins de vrajă
A țesut subțire pânză străvezie ca o mreajă;
Tremurând ea licurește și se pare a se rumpe,
Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.
După pânza de painjăn doarme fata de-mpărat;

Înecată de lumină e întinsă în crevat.
Al ei chip se zugrăvește plin și alb: cu ochiu-l măsuri
Prin ușoara-n vinețire a subțirilor mătăsuri;
Ici și colo a ei haină s-a desprins din sponci ș-arată
Trupul alb în goliciunea-i, curăția ei de fată.
Răsfiratul păr de aur peste perini se-mprăștie,
Tâmpla bate liniștită ca o umbră viorie,
Și sprâncenele arcate fruntea albă i-o încheie,
Cu o singură trăsură măiestrit le încondeie;
Sub pleoapele închise globii ochilor se bat,
Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat;
De a vârstei ei căldură fragii sânului se coc,
A ei gură-i descleștată de-a suflării sale foc,
Ea zâmbind își mișcă dulce a ei buze mici, subțiri;
Iar pe patu-i și la capu-i presurați-s trandafiri.

Iar voinicul s-apropie și cu mâna sa el rumpe
Pânza cea acoperită de un colb de pietre scumpe:
A frumseții haruri goale ce simțirile-i adapă,
Încăperile gândirii mai nu pot să le încapă.
El în brațe prinde fata, peste față i se-nclină.
Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
Și inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic -
S-apoi pleacă iar în lume năzdrăvanul cel voinic.

II

Ea a doua zi se miră cum de firele sunt rupte,
Și-n oglind-ale ei buze vede vinete și supte —
Ea zâmbind și trist se uită și șoptește blând din gură:
- Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.

Fiecine cum i-e vrerea, despre fete samă deie-și -
Dar ea samănă celora îndrăgiți de singuri ei-și.
Și Narcis văzându-și fața în oglinda sa, izvorul.
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.
Și de s-ar putea pe dânsa cineva ca să o prindă,
Când cu ochii mari, sălbatici se privește în oglindă,
Subțiindu-și gura mică și chemându-se pe nume
Și fiindu-și sie dragă cum nu-i este nime-n lume,
Atunci el cu o privire nălucirea i-ar discoasă
Cum că ea -frumoasa fată - a gâcit că e frumoasă.
Idol tu! răpire minții! cu ochi mari si părul des,
Pentr-o inimă fecioară mândru idol ți-ai ales!

Ce șoptește ea în taină când privește cu mirare
Al ei chip gingaș și tânăr, de la cap pân' la picioare?
„ Vis frumos avut-am noaptea. A venit un zburător
Și strângându-l tare-n brațe, eram aicasă-l omor...
Și de-aceea când mă caut în păretele de-oglinzi,
Singurică-n cămăruță brațe albe eu întinz
Și mă-mbrac în părul galbăn, ca în strai ușor țesut,
Si zărind rotundu-mi umăr mai că-mi vine să-l sărut.
Si atunci de sfiiciune mi-iese sângele-n obraz -
Cum nu vine zburătorul ca la pieptul lui să caz?
Dacă boiul mi-l înmlădiu, dacă ochii mei îmi plac,
E temeiul că acestea fericit pe el îl fac.
Și mi-s dragă mie însămi pentru că-i sunt dragă lui -
Gură tu! învață minte, nu mă spune nimărui,
Nici chiar lui, când vine noaptea lângă patul meu tiptil,
Doritor ca o femeie și viclean ca un copil!"

IV

Astfel vine-n toată noaptea zburător la al ei pat.
Se trezi din somn deodată de sărutu-i fermecat;
Și, atuncea când spre ușă el se-ntoarce ca să fugă,
Ea-l oprește-n loc cu ochii și c-o mult smerită rugă:
- O, rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc
Și nu crede că în lume, singurel și rătăcit,
Nu-i găsi un suflet tânăr ce de tine-i îndrăgit.
O, tu umbră pieritoare, cu adâncii, triștii ochi,
Dulci-s ochii umbrei tale - nu le fie de diochi!
El s-așează lângă dânsa și o prinde de mijloc,
Ea șoptește vorbe arse de al buzelor ei foc:
— O, șoptește-mi — zice dânsul — tu cu ochii plini d-eres
Dulci cuvinte nențelese, însă pline de-nțeles.
Al vieții vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i,
Și-l visez, când cu-a mea mână al tău braț rotund îl pipăi,
Când pui capul tu pe pieptu-mi și bătăile îi numeri,
Când sărut cu-mpătimire ai tăi albi și netezi umeri
Și când sorb al tău răsuflet în suflarea vieții mele
Și când inima ne crește de un *dor, de-o dulce jele;*
Când pierdută razim fața de-arzătorul meu obraz,
Părul tău bălai și moale de mi-l legi după grumaz,
Ochii tăi pe jumătate de-i închizi, mi-ntinzi o gură,
Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură.
Tu!!... nu vezi... nu-ți aflu nume... Limba-n gură mi se leagă
Și nu pot să-ți spun odată cât — ah! cât îmi ești de dragă!
Ei șoptesc, multe și-ar spune și nu știu de-unde să-nceapă,
Căci pe rând și-astupă gura când cu gura se adapă;
Unu-n brațele altuia, tremurând ei se sărută,

Numai ochiul e vorbăreț, iară limba lor e mută,
Ea-și acopere cu mâna fața roșă de sfială,
Ochii-n lacrimi și-i ascunde într-un păr ca de peteală.

S-au făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr,
Și atâta de subțire, să o tai c-un fir de păr.
Și cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând,
Inimă far' de nădejde, suflete bătut de gând.
Toată ziua la fereastră, suspinând, nu spui nimica,
Ridicând a tale gene, al tău suflet se ridică;
Urmărind pe ceruri limpezi cum plutește-o ciocârlie,
Tu ai vre să spui să ducă către dânsul o solie.
Dar ea zboară... tu cu ochiul plutitor și-ntunecos
Stai cu buze descleștate de un tremur dureros.
Nu-ți mai scurge ochii tineri, dulcii cerului fiaștri,
Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaștri.
Stele rare din tărie cad ca picuri de argint,
Și seninul cer albastru mândru lacrimele-l prind;
Dar dacă ar cade toate, el rămâne trist și gol,
N-ai pute să faci cu ochii înălțimilor ocol -
Noaptea stelelor, a lunei a oglinzilor de râu
Nu-i ca noaptea cea mocnită și pustie din sicriu;
Și din când în când vărsate, mândru lacrimile-ți șăd,
Dar de seci întreg izvorul, atunci cum o să te văd?
Prin ei curge rumenirea, mândră ca de trandafiri,
Și zăpada viorie din obrajii tăi subțiri —
Apoi noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie,
Ce ușor se mistuiește prin plânsorile pustie...
Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar
Ș-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar?
Tu-ți arzi ochii și frumseța... Dulce noaptea lor se stânge,
Și nici știi ce pierde lumea. Nu mai plânge, nu mai plânge!

VI

O, tu crai cu barba-n noduri ca și câlții când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii.
Bine-ți pare să fii singur, crai bătrân fără de minți,
Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinți?
Să te primbli și să numeri scânduri albe în cerdac?
Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac!
Alungat-o-ai pe dânsa, ca departe de părinți
În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinț,
În zadar ca s-o mai cate, tu trimiți în lume crainic,
Nimeni n-a aflat locașul, unde ea s-ascunde tainic.

VII

Șură-i sară cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
Înfunda mișcarea-i creață între stuf la iezătură;
Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate
Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
De când codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
Își deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vântul sperios vo creangă formă —
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.
Pe potica dinspre codri cine oare se coboară?
Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.
Șepte ani de când plecat-ai, zburător cu negre plete,
Ș-ai uitat de soarta mândrei, iubitoarei tale fete!
Și pe câmpul gol el vede un copil umblând discuit
Și cercând ca să adune într-un cârd bobocii mulți.
- Bună vreme, măi băiete — Mulțămim, voinic străin!
- Cum te cheamă, măi copile? - Ca pe tată-meu - Călin;
Mama-mi spune câteodată, de-o întreb; a cui-s, mamă?
„Zburătoru-ți este tată și pe el Călin îl cheamă."
Când l-aude, numai dânsul își știa inima lui,
Căci copilul cu bobocii era chiar copilul lui.
Atunci intră în colibă și pe capătu-unei laiți,
Lumina cu mucul negru într-un hârb un roș opaiț;
Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă,
Un papuc e sub o grindă, iară altul după ușă;
Hârâită, nodoroasă, stă în colb râșnița vechie,
În cotlon torcea motanul, pieptănându-și o ureche;
Sub icoana afumată unui sfânt cu comanac
Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac;
Pe-a icoanei policioară, busuioc și mint-uscată
Umplu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată;
Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii păreți
Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț
Purceluși cu coada sfredel și cu bețe-n loc de labă,
Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.
O beșică-n loc de sticlă e întinsă-n ferăstruie
Pintre care trece-o dungă mohorâtă și gălbuie.
Pe un pat de scânduri goale doarme tânăra nevastă
În mocnitul întuneric și cu fața spre fereastă.
El s-așază lângă dânsa, fruntea ei o netezește,
O desmiardâ cu durere, suspinând o drăgostește,
Pleacă gura la ureche-i, blând pe nume el o cheamă,
Ea ridică somnoroasă lunga genelor maramă,
Spăriet la el se uită... i se pare că visează.
Ar zâmbi și nu se-ncrede, ar răcni și nu cutează.
El din paiu-i o ridică și pe pieptul lui și-o pune,
Inima-i zvâcnește tare, viața-i parcă se răpune.

Ea se uită, se tot uită, un cuvânt măcar nu spune,
Râde doar cu ochii-n lacrimi, spărietă de-o minune,
S-apoi își sucește părul pe-al ei deget alb, subțire,
Își ascunde fața roșă l-a lui piept duios de mire.
El ștergarul i-l desprinde și-l împinge lin la vale,
Drept în creștet o sărută pe-al ei păr de aur moale
Și bărbia i-o ridică, s-uită-n ochii-i plini de apă,
Și pe rând și-astupă gura, când cu gura se adapă.

VIII

De trei codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină pintre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Umplu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.
Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese;
Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru-mâre, răzimat în jilț cu spată,
„ El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată;
Țapăn, drept, cu schiptru-n mână, șede-n perine de puf,
Și cu crengi îl apăr pajii de muscuțe și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână mâna gingașei mirese,
Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună.
Și s-așază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,

Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul. -
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Până văd păinjinișul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
Iată vine nunta-ntreagă - vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec;
O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui - un lanț,
Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți.
Vin țânțarii, lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorica i-aștepta-ndărătul ușii.
Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;
El tușește, își încheie haina plină de șirături:
- Să iertați boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături.

1876]

STRIGOII

I

...că trece aceasta ca fumul depre pământ
Ca floarea au înflorit, ca iarba s-au tăiat,
cu pânză se înfășură, cu pământ se acopere.

Sub bolta cea înaltă a unei vechi biserici,
Între făclii de ceara, arzând în sfeșnici mari,
E-ntinsâ-n haine albe, cu fața spre altar,
Logodnica lui Arald, stăpân peste avari;
Încet, adânc răsună cântările de clerici.

Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă
Și păru-i de-aur curge din raclă la pământ,
Căzuți în cap sunt ochii. C-un zîmbet trist si sfânt
Pe buzele-i lipite, ce vinete îi sunt,
Iar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Și lângă ea-ngenunche e Arald, mândrul rege,
Scânteie desperarea în ochii-i crunți de sânge,
Și încâlcit e părul lui negru... gura-și strânge;
El ar răcni ca leii, dar vai! nu poate plânge.
De zile trei își spune povestea vieții-ntrege:

„Eram un copilandru. Din codri vechi de brad
Flămânzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pământul,
Eu răzvrăteam imperii, popoarele cu gândul...
Visând că toată lumea îmi asculta cuvântul,
În valurile Volgăi cercam cu spada vad.

Domnind sumeț și tînăr pe roinicele stoluri,
Căror a mea ființă un semizeu părea,
Simțeam că universul la pasu-mi tresărea,
Și nații călătoare, împinse de a mea,
Umplut-au spărioase pustiul pân 'la poluri.

Căci Odin părăsise de gheață nalta-i domă,
Pe zodii sângeroase porneau a lui popoară;
Cu creștetele albe, preoți cu pleata rară
Trezeau din codrii veciniei, din pace seculară
Mii roiuri vorbitoare, curgând spre vechea Romă.

Pe Nistru tăbărâsem poporul tău să-mpil;
Cu sfetnici vechi de zile mă-ntâmpinași în cale,
Ca marmura de albă, ca păr de aur moale;
În jos plecat-am ochii-naintea feței tale,
Stătând un îndărătnic... un sfiicios copil.

La blânda ta mustrare simt glasul cum îmi seacă...
Eu caut a răspunde, nu știu ce să răspund;
Mi-ar fi părut mai bine-n pământ să mă cufund,
Cu mânele-amândouă eu fața îmi ascund
Și-ntâia dată-n viață un plâns amar mă-neacă.

Zâmbiră între dânșii bătrânii tăi prieteni
Și singuri ne lăsară... Te-ntreb într-un târziu,
Uitându-mă la tine, privind fără să știu:
„La ce-ai venit, regină, aice în pustiu?
Ce cauți la barbarul sub streșina-i de cetini?"

Cu glasul plin de lacrimi, de-nduioșare cald,
Privindu-mă cu ochii, în care-aveai un cer,
Mi-ai zis: „Aștept din parte-ți, o, rege cavaler,
Că-mi vei da prins pe-acela ce umilit ți-l cer...
Eu vreau să-mi dai copilul zburdalnic - pe Arald"

Și întorcându-mi fața, eu spada ți-am întins.
Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul,
Arald, copilul rege, uitat-a Universul.
Urechea-i fu menită ca să-ți asculte viersul,
De-atunci, învingătoareo, iubit-ai pe învins.

De-atunci, fecioară blondă ca spicul cel de grâu,
Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă
Și-nlănțuindu-mi gâtul cu brațe de zăpadă,
Îmi întindeai o gură deschisă pentru sfadă:
„Eu vin la tine, rege, să cer pe-Arald al meu."

De-ai fi cerut pământul cu Roma lui antică,
Coroanele ce regii pe frunte le așază
Și stelele ce veciniepe ceruri colindează,
Cu toate la picioare-ți eu le puneam în vază,
Dar nu-l mai vrei pe Arald, căci nu mai vrei nimică.

Ah! unde-i vremea ceea când eu cercam un vad
Să ies la lumea largă... Și fost-ar fi mai bine
Ca niciodată-n viață să nu te văd pe tine -
Să fumege nainte-mi orasele-n ruine,
Să se-mplinească visu-mi din codrii cei de brad!"

Făcliile ridică — se mișc-în line pășuri,
Ducând la groapă trupul reginei dunărene,
Monahi, cunoscătorii vieții pământene,
Cu barbele lor albe, cu ochii stinși sub gene,
Preoți bătrâni ca iarna, cu gângavele glasuri.

O duc cântând prin tainiți și pe sub negre bolți,
A misticei religii întunecoase cete,
Pe funii lungi coboară sicriul sub părete,
Pe piatra prăvălită pun crucea drept pecete
Sub candela ce arde în umbra unui colț.

II

În numele sfântului
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Arald pe un cal negru zbura, și dealuri, vale
În juru-i fug ca visuri - prin nouri joacă lună -
La pieptu-i manta neagră în falduri și-o adună,
Movili de frunze-n drumu-i le spulberă de sună,
Iar steaua cea polară i-arată a lui cale.

Ajuns-a el la poala de codru-n munții vechi,
Izvoară vii murmură și saltă de sub piatră,
Colo cenușa sură în părăsita vatră,
În codri-adânci cățelul pământului tot latră,
Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.

Pe-un jilț tăiet în stâncă stă țapăn, palid, drept,
Cu cârja lui în mână, preotul cel păgân,
De-un veac el șede astfel - de moarte-uitat, bătrân,
În plete-i creste mușchiul și mușchi pe a lui sân,
Barba-n pământ i-ajunge si genele la piept..

Așafel zi și noapte de veacuri el stă orb,
Picioarele lui vechie cu piatra-mpreunate,
El numără îngându-i zilele nenumărate,
Și fâlfâie deasupra-i, gonindu-se în roate,
Cu-aripile-ostenite, un alb ș-un negru corb.

Arald atunci coboară de pe-a lui cal. C-o mână
El scutură din visu-i moșneagu-ncremenit:
- O, mag, de zile vecinie, la tine am venit,
Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit,
Și de-astăzi a mea viață la zeii tăi se-nchină.

Bătrânul cu-a lui cârjă sus genele-și ridică,
Se uită lung la dânsul, dar gura-nchisă-i tace;
Cu greu a lui picioare din piatră le desface,
Din tronu-i se coboară, cu mâna semn îi face
Ca-n sus să îl urmeze pe-a codrilor potică.

În poarta prăbușită ce duce-n fund de munte,
Cu cârja lui ce vechie el bate de trei ori,
Cu zgomot sare poarta din vechii ei ușori.
Bătrânul se închină... pe rege-l prind fiori,
Un stol de gânduri aspre trecu peste-a lui frunte.

În dom de marmur negru ei intră liniștiți
Și porțile în urmă în vechi țâțâni s-aruncă.
O candelă bătrânul aprinde -para lungă
Se nalță-n sus albastră, de flacăre o dungă,
Lucesc în juru-i ziduri ca tuciul lustruiți.

Și în tăcere crudă ei nu știu ce aștept..
Cu mâna-ntinsă magul îi face semn să șadă,
Arald cu moartea-n suflet, a gîndurilor pradă,
Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă,
În zid de marmur negru se uită crunt și drept.

Fantastic pare-a crește bătrânul alb și blând;
În aer își ridică a farmecelor vargă
Și o suflare rece prin dom atunci aleargă
Și mii de glasuri slabe încep sub bolta largă
Un cânt frumos și dulce - adormitor sunând.

Din ce în ce cântarea în valuri ea tot crește,
Se pare că furtuna ridică al ei glas,.
Că vântul trece-nspaimă pe-al mărilor talaz,
Că-n sufletu-i pământul se zbate cu necaz -
Că orice-i viu în lume acum încremenește.

Se zguduie tot domul, de pare-a fi de scânduri,
Și stânci în temelie clătindu-se vedem,
Plânsori sfâșietoare împinse de blăstem,
Se urmăresc prin boite, se cheamă, fulger, gem
Si cresc tumultuoase în valuri, rânduri, rânduri.

- Din inimă-i pământul la morți să deie viață,
În ochii-i să se scurgă scântei din steaua lină,
Apărului lucire s-o deie luna plină,
Iar duh dă-i tu, Zamolxe, sămânță de lumină,
Din duhul gurii tale ce arde și îngheață.

Stihii a lumei patru, supuse lui Arald,
Străbateți voi pământul și a lui măruntaie,
Faceți din piatră aur și din îngheț văpaie,
Să-nchege apa-n sînge, din pietre foc să sale,
Dar inima-i fecioară hrăniți cu sînge cald.

Atuncea dinaintea lui Arald zidul piere;
El vede toată firea amestecat-afară -
Ninsoare, fulger, gheață, vânt arzător de vară
Departe vede-orașul pe sub un arc de pară
Și lumea nebunise gemând din răsputere;

Biserica creștină, a ei catapeteasmă
De-un fulger drept în două e ruptă și tresare
Din tainiță mormântul atuncea îi apare,
Si piatra de pe groapă crăpând în două sare;
Încet plutind se-nalță mireasa-i, o fantasmă...

O dulce întrupare de-omât. Pe pieptu-i salbă
De pietre scumpe... păru-i ajunge la călcâie,
Ochii căzuți în capu-i și buze viorie;
Cu mânele-i de ceară ea tâmpla și-o mângâie -
Dar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Prin vânt, prin neguri vine — și nourii s-aștern,
Fug fulgerele-n lături, lăsând-o ca să treacă,
Și luna înnegrește și ceriu-ncet se pleacă
Și apele cu spaimă fug în pământ și seacă -
Părea că-n somn un înger ar trece prin infern.

Priveliștea se stinge. În negrul zid s-arată,
Venind ca-n somn lunatic, în pasuri line, ea;
Arald nebun se uită - cu ochii o-nghițea,
Puternicele brațe spre dânsa întindea
Și-n nesimțire cade pe-ajilțului său spată.

Își simte gâtu-atuncea cuprins de brațe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de gheață,
Părea un junghi că-i curmă suflare și viață...
Din ce în ce mai vie o simte-n a lui brațe
Și știe că de-acuma a lui rămâne-n veci.

Și sufletul ei dulce din ce în ce-i mai cald...
Pe ea o ține-acuma, ce fu a morții pradă?
Ea-nlănțuiește gâtu-i cu brațe de zăpadă,
Întinde a ei gură, deschisă pentru sfadă:
- Rege, -a venit Maria și-ți cere pe Arald!

Arald, nu vrei tu fruntea pe sânul meu s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... o, ce frumoși ochi ai!
Las'să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai,
Viața, tinerețа mi-ai prefacut-o-n rai,
Las'să mă uit în ochii-ți ucizător de dulci.

Și blânde, triste glasuri din vuiet se disfac,
Acuș a la ureche-i un cântec vechi străbate,
Ca murmur de izvoare prin frunzele uscate,
Acuș i o armonie de-amor și voluptate
Ca molcoma cadență a undelor pe lac.

III

„ ...cum de multe ori când mor oamenii,
mulți deîntr-acei morți zic se scoală de
se fac strigoi..."

Îndereptarea legii, 1652

În șalele pustie lumine roși de torții
Rănesc întunecimea capete de jăratic;
Arald se primbla singur, râzând, vorbind sălbatic
Arald, tânărul rege, e-un rege singuratic -
Palatu-i parc-așteaptă În veci să-i vie morții.

Pe-oglinzi de marmuri negre un negru nimitez,
A faclelor lucire răzbind prin pânza fină
Răsfrâng o dureroasă lumină din lumină;
Zidirea cea pustie de jale pare plină
Și chipul morții pare câ-n orice colț îl vezi.

De când căzu un trăsnet în dom... de-atunci în somn
Ca plumbul surd și rece el doarme ziua toată,
Pe inimă-i de-atuncea s-apus o neagră pată -
Dar noaptea se trezește și ține judecată
Și-n negru-mbracă toate al nopții palid domn.

Un obrazar de ceară părea că poartă el,
Atât de albă fața-i ș-atât de nemișcată,
Dar ochii-i ard în friguri și buza-i sângerată,
Pe inima sa poartă de-atunci o neagră pată,
Iară pe frunte poartă coroană de oțel.

De-atunci în haina morții el și-a-mbrăcat viața,
Îi plac adânce cânturi, ca glasuri de furtună;
Ades calare pleacă în mândre nopți cu lună,
Și cînd se-ntoarce, ochii lucesc de voie bună
Pân' ce-un fior de moarte îl prinde dimineața.

Arald, ce însemnează pe tine negrul port
Și fața ta cea albă ca ceara, neschimbată?
Ce ai, de când pe sânu-ți tu porți o neagră pată,
De-ți plac făclii de moarte, cântare-ntunecată?
Arald! de nu mă-nșală privirea, tu ești mort!

Și azi el se avântă pe calul său arab,
Și drumul, ca săgeții, îi dă peste pustie,
Care sub luna plină lucește argintie -
El vede de departe pe mândra lui Marie,
Și vântu-n codri sună cu glas duios și slab.

În părul ei de aur, rubine-nflăcărate,
Și-n ochii ei s-adună lumina sfintei mări —
S-ajung curând în cale, s-alătură călări,
Și unul înspre altul se pleacă-n desmierdări
Dar buzele ei roșii păreau că-s sângerate.

Ei trec ca vijelia cu aripi fără număr,
Căci caii lor aleargă alăture-nspumați,
Vorbind de-a lor iubire - iubire fără saț -
Ea se lăsase dulce și greu pe a lui braț
Și-și răzimase capul bălai de a lui umăr.

-Arald, nu vrei pe sânu-mi tu fruntea ta s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... O! ce frumoși ochi ai...
Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai...
Viața, tinerețea mi-ai prefacut-o-n rai —
Las' să mă Uit în ochii-ți ucizători de dulci!

Miroase-adormitoare văzduhul îl îngreun',
Căci vântul adunat-a de flori de tei troiene,
Și le așterne-n calea reginei dunărene. -
Prin frunze aiurează șoptirile-i alene.
Când gurile-nsetate în sărutări se-mpreun'.

Cum ei mergând ca vântul se cearcă și se-ntreabă,
Nu văd în fundul nopții o umbră de roșeață,
Dar simt câ-n a lor suflet trecu fior de gheață,
De-a morții gălbeneală pieriți ei sunt la față...
Ei simt c-a lor vorbire-i mai slabă, tot mai slabă.

- Arald! strigă crăiasa - las' fața să-mi ascund,
N-auzitu de departe cucoșul răgușit?
O zare de lumină s-arată-n răsărit,
Viața trecătoare din pieptu-mi a rănit...
A zilei raze roșii în inimă-mi pătrund.

Arald încremenise pe calu-i — un stejar —
Painjenite ochiu-i de-al morţii glas etern,
Fug caii duşi de spaimă şi vîntului s-aştern,
Ca umbre străvezie ieşite din infern
Ei zboară... Vântul geme prin codri cu amar.

Ei zboar-o vijelie, trec ape făr' de vad,
Naintea lor se nalţă puternic vechii munţi,
Ei trec în răpe june prin râuri fără punţi,
Coroanele, în fugă, le fulgeră pe frunţi,
Naintea lor se mişcă pădurile de brad.

Din tronul lui de piatră bătrânul preot vede
Şi-n vînturi el ridică adâncul glas de-aramă,
Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă,
Furtunelor dă zborul, pământul de-l distramă... .
Târziul căci faptul zilei în slavă se răpede!

Porneşte vijelia adâncu-i cânt de jale,
Când ei soseau alături pe cai încremeniţi,
Cu genele lăsate pe ochi painjiniţi -
Frumoşi erau şi astfel de moarte logodiţi —
Şi-n două laturi templul deschise-a lui portale.

Călări ei intră-nuntru şi porţile recad;
Pe veci pieriră-n noaptea măreţului mormânt,
În sunete din urmă pătrunde-n fire cânt,
Jelind-o pe crăiasa cu chip frumos şi sfânt,
Pe-Arald, copilul rege al codrilor de brad.

Bătrânu-si pleacă geana şi iar rămâne orb,
Picioarele lui vechie cu piatra se-mpreună,
El numără în gându-i şi anii îi adună,
Ca o poveste-uitată Arald în minte-i sună,
Şi peste capui-i zboară un alb ş-un negru corb.

Pe jilţul lui de piatră înţepeneşte drept
Cu cârja lui cea veche preotul cel păgân,
Şi veacuri înainte el şede-uitat, bătrân,
In plete-i creşte muşchiul şi muşchi pe a lui sân,
Barba-n pămînt i-ajunge şi genele în piept.

1876

PESTE VÂRFURI

Peste vârfuri trece lună,
Codri-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-minemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte.

De ce taci, cînd fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată?

[1876-1877]

CÂNTEC CARACUDESC

Era odat' - abia-i un an -
Când Tit era puternic,
Și Vau, Vau, Vau cel șarlatan
Era smerit, cucernic
Dar ah! acum - sărmanul Tit -
La Văcărești el e menit,
O, jerum, jerum, jerum,
O! quae mutatio rerum!

Si-atunci când mare Tit era,
Slăvită caracudă
La Trei-Sfetite conăcea,
Lipsită de-orice trudă.
Sărmana caracudă-acum,
Cu traista calicește-n drum.
O, jerum, jerum, jerum,
O! quae mutatio rerum!

Porunca de surghiun ș-aman
Samson nu vra s-asculte,
Dar iată vine Petrovan
Din Bolgrad cu insulte!
Și lui Samson i-a zis: sictir!
Căci eu am fost sub Tit martir!
O, jerum, jerum, jerum,
O! quae mutatio rerum!

Iar Bodnarachi desperat
Luat-a traista-n spete
Și-n lumea larg-a alergat
Pân' a dat de Șirete,
Dar pentru el loc de popas
În lumea asta n-a rămas
O,jerum,jerumjerum,
O! quae mutatio rerum!

Ca jidovul rătăcitor,
A dat de mii de chinuri
Și pe la Chiț alergător
Cu lirice suspinuri;
Dar vai de el cum au rămas!
Vau, Vau și Chiț și toți l-au ras.
O,jerum,jerum,jerum
O! quae mutatio rerum!

Atunci Samson înjamantan
La Iași se-ntoarce iară,
Să-și facă traiul cel sărman
Cu vai și cu ocară
Și iată lucru neauzit,
El într-o zi ce ne-a grăit!
O,jerum,jerum,jerum,
O! quae mutatio rerum!

„Cei de pe urmă pantaloni
I-am dusu-i la răcoare
Și-mi zise Ițic Solomon,
Că-s rupți între picioare,
Dar eu i-am declarat formal
Că asta-i lucru natural"
O, jerum, jerum, jerum,
O! quae mutatio rerum!

[1876-1877]

DE VORBIȚI MĂ FAC CĂ N-AUD

De vorbiți mă fac că n-aud,
Nu zic ba și nu vă laud;
Dănțuiți precum vă vine,
Nici vă șuier, nici v-aplaud;
Dară nime nu m-a face
Să mă iau dup-a lui flaut;
E menirea-mi: adevărul
Numa-n inima-mi să-l caut.

[1876-18-77]

CODRU ȘI SALON

Zadarnic fete mândre zâmbind cutreier sala
Și muzică-i și râsuri și farmec îndelung,
În ochii unui tânăr sădită e răceala
Și note cât de blânde în inimă-i n-ajung.

Amicul cel de-o vârstă paharul lui îl împle
Și-l cheamă și pe dânsul la masa unde beu;
Pe mânile-amândouă el ține a lui tâmple,
Se uită pe fereastă cum ninge-ncet... mereu.

Se uită cum omătul copaci și case-ncarcă,
Cum vântul farmă ramuri zvârlindu-le-n ferești,
Atunci i se năzare un vis frumos... și parcă
Revede tinerețea-i cu ochii sufletești.

Colo în depărtare e valea lui natală,
Cu codri plini de umbră, cu râpe fără fund,
Unde izvoară albe murmură cu sfială
Și scapăr-argintie lovindu-se de prund.

Ar vrea ca să mai vadă colibele de paie
Prin stânce încuibate, ce mai că se prăval,
Când luna dintre nouri, crăiasa cea bălaie,
Se ridica prin codri din fruntea unui deal.

Să aib-ar vrea colibă de trestii, mititică,
În ea un pat de scânduri, mușchi verde de covor,
Din pragu-i să se uite la munte cum s-ardică
Cu fruntea lui cea stearpă pierzându-se în nor.

Ar vrea să rătăcească-n câmpia înflorită,
Unde ale lui zile din visuri le-au țesut;
Unde-nvăța din râuri o viață liniștită,
Părând să n-aibă capăt, cum n-are început.

Mama-i știa atâtea povești, pe câte fuse
Torsese în viață… deci ea l-au învățat
Să tâlcuiască semne ș-a păsărilor spuse
Și murmura cuminte a râului curat.

În curgerea de ape, pe-a frunzelor sunare,
În dulcele-nmiitul al pasărilor grai,
În murmurul de viespii, ce-n mii de chilioare
Zidesc o mănăstire de ceară pentru trai,

De spânzură prin ramuri de sălcii argintoase
O-ntreagă-mpărăție în cuib legănător,
A firii dulce limbă de el era-nțeleasă
Și îl împlea de cântec, cum îl împlea de dor.

Visa copilul… Fruntea-i de-o stâncă răzimată,
Privea uimit în râul ce spumega amar,
Și arunca vo piatră în apa-nvolburată,
Râdea, cânta degeaba… plângea chiar în zădar.

El vede ierburi nalte în mândră zi cu soare.
Crescute-ajung la brâul unei copile. Lin
Prin iarba mare trece ș-aminte luătoare
Plivește flori albastre și fire de pelin.

Cunună împletește, o-ncaieră sălbatec
În pletele îmflate, în părul încâlcit
Și ochii râd în capu-i și fața-i e jăratec -
A lanurilor zâne, cu chip sumeț, răstit.

Apoi în codru trece și cântă doina dragă.
Sălbatec este glasu-i, vioi, copilăros,
El sună-n codru verde, trezește lumea-ntreagă,
Picioarele-i desculțe îndoaie flori pe jos.

- Ah! cum nu sunt - ea strigă - o pasăre măiastră,
Cu penele de aur ca pasările-n rai;
La sfânta Joi m-aş duce, aş bate în fereastră
Cu ciocul şi i-aş zice cu rugătoriul grai:

Să-mi deie-un măr, în care închisă e o lume,
Palat frumos la munte, în codri înfundat,
Ş-un fat-frumos de mire, înalt, cu dulce nume,
Din sânge şi din lapte - fecior de împărat!

Ea cântă şi picneşte în crengi c-o varga lungă.
O ploaie de flori albe se scutură pe ea,
Un flutur se înalţă, cu sete ea-l alungă,
Cu mâna crengi îndoaie şi glasu-i răsuna.

Apoi şi-aduce-aminte... era o zi frumoasă...
El s-a trezit pe-o punte sub ochii ei de foc…
Ea păru-şi dă-ntr-o parte din faţa ruşinoasă,
Îşi pleacă ochii timizi şi el a stat pe loc…

Ce s-a-ntâmplat de-atuncea nu vrea să ţie minte.
Destul că nu mai este… şi chipul ei cel blând,
Zâmbirea-i sfiicioasă şi ochiul ei cuminte
Sunt duse fără urmă de pe acest pământ.

S-a stins. De-aceea însă ar vrea încă o dată
Să vadă lunca verde, departe valea-n flori,
Unde ades de braţu-i, în noaptea înstelată,
Şedea pe stânca neagră spuindu-i ghicitori.

Da, ghicitori, enigme. Ce ştia el pe-atunce
De-a vieţii grea enigmă, de anii furtunoşi?
În lacu-adânc şi neted, în mijlocul de lunce,
Părea că vede zâne cu păr de aur roş.

Şi tresita cea naltă vuind de vânt mai tare…
La glasu-i asculta el ca basme triste, dulci,
Când raţele din codru pe creţii apei clare
Scăldându-se prin papuri lăsau pe valuri fulgi.

II

Trecură ani. E noapte. În camera bogată,
Pe-un pat alb ca zăpada, copila sta măreț.
O candelă de aur c-un punct de foc arată
Prin umbra străvezie icoane pe păreți.

Culcată jumătate, copila cu-ntristare
Zâmbește. Plete blonde pe umere cobor
Și cad pe albe perini, iar ochiul ei cel mare
Arată nu amorul - ci setea de amor.

Iar fața ei frumoasă-i de-acea albeață sură,
Brumată ca-n lucirea unui mărgăritar;
Pe brațe de zăpadă, pe sânii ei se fură
A candelei lumină mai rar și tot mai rar.

Iar micile-i picioare ating covorul moale
Și chinuie papucii de-atlaz, care stau jos,
L-a patului ei margini cu fruntea-n a ei poale
Sta în genunche dânsul, privind întunecos...

Sub umerii-unei fețe ca marmura de rece
Sunt umbrele-ntristării, ce-adânci l-arată slab;
Prin ochii mari și negri o îndoială trece,
Ce fulgeră în taină, apoi dispare-n grab.

- Din vorba mea nu poate amor să se aleagă?
Nu te iubesc atâta cât știu să te iubesc?
Ai vrea să storc din mare amărăciunea-ntreagă
Și într-o picătură s-o beau, să-nnebunesc?

Spre-a împlini vo unul din dorurile tale,
Au pot să fiu, copilă, de trei ori Dumnezeu,
Și ce-au făcut puternic în veacurile sale,
Aceea într-o clipă să pot a face eu?

O, de-aș putea s-amestec a lumii lucruri toate,
După a mea voință un ceas să te încânt,
Cu susu-n jos ar merge a firii legi bogate,
Pustiu ar fi în ceriuri și ceriul pe pământ.

Și la a ta ivire părere-ar ziua noapte,
Astfel de strălucită ai trece-n lanuri verzi,
Încât numai pâraie ți-ar povesti cu șoapte
Că în a ta privire eu mințile îmi pierz.

Și de-ai muri, iubito - căci contra morții n-are
Nici Dumnezeu putere, aș stinge cu un gând
într-o grămadă naltă sistemele solare
Și chipul tău de marmur l-aș pune-n ăst mormânt.

Iar eu, eu, singuratec în lumea cea pustie,
În chaos fără stele și fără de nimic,
M-aș arunca - un demon - să cad o vecinicie,
De-a pururea și singur deșertul să-l despic.

Iar dacă liberate planetele cu-ncetul
Ar reintra în viață în vechile lor legi,
Ființele lor nouă privesc-atunci cornetul,
Neliniștind cu zboru-i veciile întregi.

Fantasmă nesfârșită și totuși diafană,
Din lume exilată neaflând limanul său,
Demon, gonit de-a pururi de ordinea tirană
Acela să fiu eu.

- Să faci minuni? Nu-i asta. Nu mă-nțelegi, iubite -
Pe creștetul lui mândru ea mânile și-a pus.
Sunt taine-n astă lume atât de neghicite,
De-ai spune viața toată, tot n-ai sfârși de spus.

Vezi tu, eu te-aș vrea timid, un blând băiet, să-mi spună
Cu ochii plini de visuri zadarnice povești,
S-adorm plecându-mi tâmpla la tâmpla ta - nebună!
Așa cum te visasem ai fost, dar nu mai ești.

Pătate de-ndoiele a vieții tale vise -
Băiet de-ai fi tu încă, la mine să te-ardic,
Să te privesc cu gene pe jumătate-nchise,
Dar nu mai crezi în visuri, căci nu mai crezi nimic.

Să fii un paj din basme și eu să fiu regină!
O, cum aș fi de bună și tu ai fi gentil,
Plutire-am lin pe lacul ce doarme în grădină,
Căci eu mă simt copilă, de-ai fi și tu copil!

Nu mintea ta, nu ochii, ce fulgeră-n tăcere,
Nu astea mă îngheață de-mi vine ca să mor.
Mă doare - nu știu... glasul amestecat cu fiere,
Căci sufletu-ți e-o rană, suflările-ți mă dor.

Ce vrei? îmi pare-n ochii-ți că văd o veche vină.
În vorbă amintirea a unei crude munci,
Îți inimă e-o parte cu totului străină -
De-ai fost vrodată tânăr, e foarte mult de-atunci!

[1877]

DIAMANTUL NORDULUI
(Capriccio)

În lac se oglindă castelul. A ierbii
Molatece valuri le treieră cerbii,
În vechea zidire tăcere-i și numa
Perdelele-n geamuri scânteie ca bruma.

Străfulgeră-n umbră-i de valuri bătaie
Ajunse în fugă de-a lunei văpaie,
Ce-n vârfuri de dealuri acum se ivește
Ș-a stâncelor muche pe cer zugrăvește.

Păreau urieși ce în cuib de balaur
Păzea o măreață comoară de aur,
Căci luna, ce roșă prin ele răsare,
Comoară aprinsă în noapte se pare.

Iar lebede albe din negrele trestii
Apar domnitorii ai apei acestei,
Cu aripi întinse o scutur și-o taie
În cercuri murinde și brazde bălaie.

Uimit, Cavaleriul cu pășuri pripite
îmbla prin umbroase cărări nisipite;
Dumbrava șoptește, izvoarăle sună,
Așteaptă-n amestec vibrare de strună.

Vâratecul aer te-adoarme cu zvonul…
Cu dor Cavaleriul privește balconul.
Cu frunze-ncărcatu-i și trec prin ostrețe
Liane-nflorite în feluri de fețe.

**Iar papura mişcă de-al apei cutreier,
În iarba înaltă suspină un greier -
Prin vânătă umbră, prin rumăna sară,
În farmecul firei răsună ghitară:**

**- Arată-te-n haină de albă mătasă,
Ce pare-ncărcată c-o brum-argintoasă,
Să văd a ta umbră-n lumină-nmuietă,
În părul cel galbăn înalt-mlădietă.**

**Îndură-te, scumpo! în mine aruncă
Viole albastre şi roze de luncă,
Pe coardele-ntinse-a ghitarei să cadă
În noaptea cea ninsă de-a lunei zăpadă.**

**Iar ochii albaştri, mari lacrimi a mării,
Să-ngăduie-n taină suspinul cântării;
Cobori, adorato! pe inimă cazi-mi,
Bălaia ta frunte de umăr să-mi razimi.**

**E demn-a ta frunte să poarte corona,
Robit universul să-i fie - Madonna!
Îngăduie celui din urm-al tău sclav
Plângând să-ţi sărute al urmelor prav.**

**Şi lasă-mă-n umbra cămării-ţi să vin,
Frumos îmbrăcate cu alb muselin,
Iar Cupido pagiul cu palma s-ascundă
A lampei de noapte lucire de nuntă.**

**Deasupră-şi aude uscata foşnire
A poalelor lungi de mătasă subţire;
Pin flori îi apare, se-nclină pe gratii
Duioas-arătare a mult-adoratei.**

**Ghitara lui tace; cu şopot ea spune:
- Zadarnică este iubirea ta, june!
De-un farmec legată-i întreaga-mi simţire,
Iubirea-mi asemeni de-a lui împlinire.**

**Oricât mi-ai fi drag, și-o jur că-mi ești drag,
Un farmec te-oprește, te leagă de prag…
De-aceea de mine să fugi, Cavalere,
Și uită că gânduri și doru-mi te cere.**

**A Nordului mare o piatră ascunde,
Lucește ca ziua prin negrele-i unde
Și cui o va scoate viața mi-o dărui;
Dar vai! nici s-o vadă nu-i soarta oricărui.**

**- O, înger! el zice și glasu-i se-neacă
Și dreapta îi scapă pe-a săbiei teacă:
Sigur de iubire-ți - m-aștepte pierzare -
Tot scoate-voi piatra luminei din mare!**

**Din Spania pleacă, cu pașii pribegi,
Prin țări și orașe, castele de regi;
Abia vede-o țară și iarăși o lasă,
Căci piatra luminei gândirea i-apasă.**

**De ani e pe cale… Se vede în fine
Cuprins de pustiuri, de negură pline,
Încet poticnește al calului pas,
Și-n noapte departe se pierde-al său glas.**

**El vede munți mândri, asupra cărora
Pădurile negre nu știu aurora
Și toate formează clădire înaltă
De stânci ce grămadă stau una pe altă.**

**Un munte e poartă și streșini păduri
Și scările-s dealuri… în falnicii muri,
Prin aspru arcate boltiri de fereastră,
Priveai o lumină ca cerul albastră.**

**Cum marea de valuri nu știe repaos,
Astfel se frământă al norilor chaos,
O stea nu lucește pe bolta cea largă -
Pornit ca din vânturi sirepul aleargă.**

Un tunet cutremură lumea-n temei.
Venea parc-o oaste călare de zei...
Cu-a lui erghelie-nspumată de cai,
Vuind vine mândrul al mărilor crai.

Cu gâturi întinse sirepi de omăt
Prin norii cei negri zburau spăriet,
Mânați de gigantul cu barb-argintoasă,
Ce vântul în două despică frumoasă.

Văzându-l pe tânăr înalță toiagul.
O aspră privire i-aruncă moșneagul,
Cumplit amenință, în arc se coboară
Și piere în doma-i înalt solitară.

Se-ntunecă iarăși, în fulger năzare
Vederii uimite palatul cel mare;
Năzare bătrânul în bolta ferestii,
În pletele-i albe cunună de trestii.

Fugea CavaleriuL - Dar codrii-n urdie
În urmă-i s-adună și iar se-mprăștie;
Câmpiile șese alunecă iute,
Deasupră-i s-alungă de fulgere sute.

Și luna s-azvârle pe-a norilor vatră,
Pâraiele scapăr, bulboanele latră,
Deasupra lui cerul i-aleargă în urmă
Și stelele-n râuri gonite, o turmă.

Și munții bătrâni îl urmau în galop
Cu stâncele negre, gigantici ciclopi,
Greoaie hurducă pământu-n picior,
Prăval de pe umeri pădurile lor.

Se-ntreabă: Fug eu? sau că lumea întreagă
A rupt-o de fugă nebună, pribeagă?
Sau mări subterane duc munții cu sine,
Purtându-m-o frunză pierdută pe mine?

O dată-ncă pintenu-nfige - aleargă!...
Deodată... se schimbă în noaptea cea largă
Privirea... Nainte-i o lume-i deschisă
Cu aer văratec pe lunce de visă...

Pe maluri de râuri ce scapără line,
El vede castele cu arcuri senine
De marmură albă ascunse-n dumbrave.
În cer mişcă norii auritele nave...

O muzică tristă, adânc-voluptoasă,
Pătrunde-acea lume de flori şi miroasă;
Şi verzile lanuri se leagănă-n lună
Şi lacuri cadenţa cântărilor sună.

Subţirile neguri păreau pânzărie
De brum-argintoasă, lucind viorie;
Şi florile toate sub ea-ncremenite
Respiră bogate miroase-adormite.

Pe-al codrilor verde, prin bolţile dese,
Prin mreje de frunze seninul se ţese;
Si apele mişcă în păture plane -
In funduri visează a lumei icoane.

Şi unde-n dumbravă-i săpată cărare,
O mândră femeie s-arată călare,
Pe calul ei graur se-nmlădie-n laturi,
De dulcea-i privire nu poţi să te saturi.

În părul ei negru lucesc amorţite
Flori roşi de jeratic frumos încâlcite,
Rubine, smaranduri, astfel presărate,
Sălbatec-o face la faţă s-arate...

Şi ochi de-un albastru, bogat întuneric,
Cu basme păgâne, de-iubire chimeric,
Lucesc sub o frunte curată ca ceara -
Zâmbirea-i îmbată ca nopţile, vara.

Pe codri-nfioară a ei frumusețe
Și apele fulger cu undele crețe;
Se pare că-nvie a basmelor vremuri,
Căci lumea e prinsă de-un dulce cutremur.

Din nori curge-o bură, un colb de diamante,
Pe văi se așează, pe dealuri înante;
În față li-i luna, prin șuiet de șoapte
S-ardică pe cer curcubeie de noapte...

Ea calu-și alătură, mâna întinde,
Iar părul ei negru încet se desprinde
Și-n valuri de moale mătasă el cade
Pe umere albe... Frumos i se sade!

Și plâns este glasu-i: - Iubit cavalere,
Nu merge la mare, că mor de durere;
Împarte cu mine pământul și raiul. -
De dor și de grijă îi tremură graiul.

- Iubite dorite, în brațele-mi vino
Și cruda durere din pieptu-mi alin-o!
Să fii al meu mire menitu-i de zodii
Și ție păstrat-am a sânului rodii.

- În van e, crăiaso! zâmbirea-ți din treacăt,
Căci mintea mea pus-au simțirilor lacăt
Și chipu-ți nu poate pătrunde-n visare-mi.
Cu ochii albaștri amoru-mi nu-l sfărâmi.

Păstrează, crăiaso, viclenele sfaturi,
În laturi, frumoasă ispită, în laturi!
Ea piere... cu dânsa castele, dumbravă...
Și mare-nghețată vuiește grozavă.

Mișcate de mare-n strigare măreață
A Nordului vin caravane de gheață...
Pe cerul în neguri o stea nu s-arată,
Departe doar luna - o galbenă pată.

Cetăți hrentuite pe țări plutitoare,
Cu șiruri de dome, steclind de ninsoare,
Schelete-uriașe purtând cremenite
Coroane în colțuri pe capuri haite.

Vin regii de Nord cu oștiri să se plimbe,
Cu chipuri ciuntite și umere strâmbe
Și toată strigarea, vuirea, sunarea
E surdă ca ceriul, e moartă ca marea.

În domele largi, prin palate deșarte
Răsună doar vântul… ca glasuri - departe.
Și spiritul morții eterne-n ruine
Își mișcă imperiul fără de fine.

Orașul pe ape-i al zeilor nordici,
Cu strade de temple, cu dome și porției;
Dar astăzi sunt frânte boltitele porți.
Pustiu e în dome - și zeii sunt morți.

El suie un turn ce se nalță sub lună,
Cu ziduri crăpate de ger și furtună,
Se uită la ceruri, se uită în mare…
Cu capul în jos se aruncă… Dispare.

Și cum amorțește și-nghează… suspină:
- O, piatră-a luminei, revarsă-mi lumină!
Prin genele-nchise s-arată, o vede
Și strigă… și mâna pe dânsa repede…

O prinde… prin farmec în jur se-nsenină,
El vede lungi râuri, câmpii în lumină,
Grădina din țara-i, cu lacu-i, castelu-i
Ca-n vis, ca aievea i se arăta lui.

Ce stai cu sfială, ce nu te apropii,
N-auzi cum pe frunze alunecă stropii,
Ș-aleele scutur de rouă o ploaie,
Iar soarele nalță în disc de văpaie?

**El scările urcă cu piatra în mână.
În prag îl așteaptă frumoasa stăpână.
De gâtu-i s-atârnă, zâmbind ea îi spune:
- Adânca-ți durere pieri prin minune.**

**Dar piatră mai scumpă și cea-adevărată
Iubirea mea este nestinsă, curată;
Păstrează-mi-o bine… aceasta ți-o dărui…
El ochii și-*i* freacă, să vadă,-adevăru-i?**

**Și drept că-n mișcarea molaticei ierbi
Păștea înainte-i o turmă de cerbi.
Dar tot nu-i în ceru-i… Din genele-i bruma
Cu visul deodată ș-o scutur-acuma.**

**Își scutură haina cea umedă, plină.
Balconu-l privește și *tare* suspină.
Zadarnic făcut-au ghitara-i paradă:
Iñez nici visare să vie să-l vadă.**

**Și ce-i mai rămâne să facă săracul?
În lac să privească cum joacă malacul?
Mai bine prin tufe se fură cu pază…
Ca nimeni s-auză și nimeni să vază.**

**În urmă-i o ușă-n balcon se deschide…
Prin flori se arată o gură ce râde…
Cu fața ascunsă în păru-i, șirată,
De-amoru-i prostatec așa se disfată.**

LECTURĂ

Stam sara la fereastă,
Iar stelele prin ceața,
Cu tainică dulceața,
Pe ceruri izvorea.

Citeam pe-o carte veche
Cu mii de negre gânduri
Și literile-n rânduri
Prinsese a juca.

Jos lacul se-ncrețise
Sub papură târzie
Și valuri verzi de grâie
Se legăna pe lan.

O stea din cer albastru
Trecu a ei icoană
Din fața apei plană
In rundul diafan...

Și cred pe înțeleptul
Ce-l văd că-n carte zice,
Că-n lume nu-i ferice,
Că toate-s năluciri...

Deodată la ureche-mi
Aud șoptind copila...
Iar vantu-ntoarce fila
Cu negrele gândiri.

[1877]

PRESCURTARE DIN *ODISSEIA*

Spune-ne, muză divină, de mult iscusitul bărbat, cum
Lung rătăci, după ce-au căzut cetatea lui Lascar.
Multe orașe de oameni văzu și datini desprins-au,
Și supărări în inima lui prea multe avut-au,
Chibzuind să-și mântuie sufletul și caracuda.
Dar caracuda el n-o mântui, cu toată silința,
Singură ea-și gătise pieirea prin fără de lege.
Căci ea nebuna tăiase asemeni cârduri de belferi,
Încât zeii, ei le-au luat a bugetului ziuă.
De-aste vestește-ne-asemeni puțin a Cronidului fiică!

Mulți din ceilalți sunt pe acasă scăpați de pieire
Însăși în nalta-i Curte intră vestitul Teodor
Unde ș-acuma el judecă neamul a celor cu pricini
Și de cu vreme mână la sigur loc Maurogeni
Turmele lui cu lâna de aur în bruma din Londra.
Boeros cel viclean, cu stele prea-mpodobitul
Împăcătorul de neamuri Carpos și mulți din acheii
Cei cu glesnele repezi sunt mântuiți de nevoie.

Numai pre el, doritul de liniște, va să-l rețină
Misailă Kiklopul cel crunt din neamul lui Nuhăm,
Peștera cea boltită din Văcărești pregătindu-i.
În rotitoarea plinire de vremi trei ani se trecură,
Totuși el de mânia Kiklopului pace nu are.
Două popoare întregi, iasieni cu semitice nasuri,
Bucureșteni, compuși din bulgari cu mintea isteață,
Îl urmăresc pe-Odiseu, pe omul de-o samă cu zeii
Doar ar pute să-l prindă, să-l pună în civica gardă,
Ba-n război l-ar mâna să se bată cu bașibuzucii…

Iată-l azi de cetăţile vechi aproape-Odiseus,
Unde-l primeşte divinul porcar iscusitul Pogoros.
Jur împrejur stă turma frumoasă culcată pe iarbă.
Iată vierul cu c… mari, plodiciosul Naumos,
La-ngrăşare e pus porculeţul mărunt Io-Spacco,
Ca să fie trimis peţitorilor Penelopeii.
Toate le spune pe rând divinul porcar Ve-Pogoros
Spre-a onora pre oaspete taie mai iute purcelul
Cel mai grăsuţ, cu carnea mai dulce, numit „Dospinelos".
Vai, pe altu-aş tăie, au zis porcarul Pogoros,

Dacă aici în Ithaca cea-nconjurată de valuri
Ar stăpâni stăpânul d-altdată divinul Odiseus;
Zeii singuri ştiu dacă el mai este-n viaţă.
Belferii azi peţesc pe mândra Penelopeia,
Zi cu zi eu lor trimet din grasa mea turmă,
Căci stăpâni s-au făcut de speriat scurmătorilor mascuri...
Pe Samsonachi-l tăiară întâi, în urmă pe Mihail,
Au tăiat pe vierul cu c… late Naumos.

[1877]

UN LUCEAFĂR

Un luceafăr, un luceafăr înzestrat cu mii de raze
În viața-mi de-ntuneric a făcut ca să se vază.
Eu privind acea lumină, ca din visuri mă deștept
Și cu brațele-amândouă către dânsa mă îndrept.
Ca o zână din poveste, ea e naltă și ușoară,
E subțire și gingașă și din ochi revarsă pară,
Iar la fată e bălaie, părul galben cade-n creț,
Trandafiri pe față are și cu zâmbetul isteț.

[1877]

SUNĂ PIETRICICĂ

Sună pietricică-n vale,
Cine-a pus țara la cale
Si acum la bătrânețe
S-a întins pe criticale?

Ti-am citit cu indulgență
Și cu-amor eu criticaua,
O hazlie - impertinență,
Bat-o poarca, mânce-o caua.

Zice Darwin, după tine,
Cum că omul e-o maimuță
Simt humorul de gorile
Când desmiard-o pisicuță.

Pisicuță criticoasă
Ce îți speli curata labă
Și-ți întorci dulce mustață,
Fii de treabă, fii de treabă.

Nu se scuipă-așa în oameni,
Nu se mâncă astfel linte,
Fă politică, iubito,
Fii cuminte, fii cuminte.

Acolo vei pute spune
Tot ce vrei - căci ș-așa nime
Nici te-aude, nici te crede,
O, sublime, o, sublime!

Nu se trec la noi potcoave
De la iepe de mult moarte -
Pune-te de-nvață, dragă:
Nu știi carte, nu știi carte.

[1877]

POVESTEA CODRULUI

Împărat slăvit e codrul,
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei-Sale.

Lună, soare şi luceferi
El le poartă-n a lui herb,
Împrejuru-i are dame
Şi curteni din neamul Cerb.

Crainici, iepurii cei răpezi
Purtători îi sunt de veşti,
Filomele-i ţin orchestrul
Şi izvoare spun poveşti.

Peste flori, ce cresc în umbră,
Lângă ape pe potici,
Vezi bejănii de albine,
Armii grele de furnici...

Hai şi noi la craiul, dragă,
Să fim din nou copii,
Ca norocul şi iubirea
Să ne pară jucării.

Mi-apare cum că natura
Toată mintea ei şi-a pus,
Decât orişice păpuşă
Să te facă mai presus;

Amândoi vom merge-n lume
Rătăciți și singurei,
Ne-om culca lângă izvorul
Ce răsare sub un tei;

Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea-i peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stânele de oi.

Mai aproape, mai aproape
Noi ne-om strânge piept la piept...
O, auzi cum cheam-acuma
Craiul sfatu-i înțelepți

Peste albele izvoare
Luna bate printre ramuri,
Împrejuru-ne s-adună
Ale Curții mândre neamuri:

Caii mării, albi ca spuma,
Bouri nalți cu steme-n frunte,
Cerbi cu coarne rămuroase,
Ciute sprintene de munte —

Și pe teiul nostru-ntreabă:
Cine suntem, stau la sfaturi,
Iară gazda noastră zice,
Dându-și ramurile-n laturi:

- O, priviți-i cum visează
Visul codrului de fagii
Amândoi ca-ntr-o poveste
Ei își sunt așa de dragi!

1878

POVESTEA TEIULUI

- Blanca, ştii că din iubire
Far' de lege te-ai născut;
Am jurat de la-nceput
Pe Hristos să-l iei de mire!

Îmbrăcându-te-n veşmântu-i,
Lepădând viaţa lumii,
Vei ispăşi greşala mumii
Si de-o crimă tu mă mântui.

— Traiul lumii, dragă tată
Cine vor, aceia lese-l,
Dară sufletul mi-i vesel,
Tinereţa luminată;

Danţul, muzica, pădurea,
Pe acestea le-ndrăgii,
Nu chiliile pustii
Unde plângi, gândind aiurea!

- Ştiu mai bine ce-ţi prieşte,
Cum am spus, aşa rămâne;
Pentru drumul cel de mâne
De cu azi te pregăteşte!

Mâna ea la ochi şi-o ţine,
Toate minţile-şi adună,
Să ia lumea-n cap, nebună,
Parc-atâta-i mai rămâne.

Calu-i alb, un bun tovarăș,
Înșeuat așteapt-afară,
Ea picioru-l pune-n scară
Și la codru pleacă iarăși.

Sara vine din arinişti,
Cu miroase o îmbată,
Cerul stelele-și arată,
Solii dulci ai lungii liniști.

Dar prin codri ea pătrunde
Lângă teiul vechi și sfânt,
Ce cu flori pân-în pământ
Un izvor vrăjit ascunde.

Îngânat de glas de ape
Cânt-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape;

Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea, sunând din valuri;
Sus în codri de pe dealuri
Luna blândă ține strajă.

Ca din farmec ea *tresare,*
Și privind uimită-n lături,
Vede-un tânăr chiar alături,
Pe-un cal negru e călare...

Oare ochii ei o mint,
Sau aievea-i, adevăru-i?
Flori de tei el are-n păru-i
Și la șold un corn de-argint.

Ea privi atunci în jos,
Trece mâna pe la tâmple,
Iară inima-i se împle
De un farmec dureros.

El se da tot mai aproape
Și cerșea copilărește;
Al ei suflet se răpește
De închide-a ei pleoape.

Cu o mână îl respinge,
Dar se simte prinsă-n brață,
De-o durere, de-o dulceață
Pieptul, inima-i se strânge.

Ar striga... și nu se-ndură,
Capu-i cade pe-a lui umăr,
Sărutări fără de număr
El îi soarbe de pe gură;

O desmiardă ș-o întreabă
Iar ea fața și-o ascunde,
Și așa de-ncet răspunde
Cu o voce dulce, slabă.

Tot alături călăresc,
Nu au grija nimăruia,
Și de dragi unul altuia
Ei din ochi se prăpădesc;

Se tot duc, se duc mereu,
Trec din umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.

Blându-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiet,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe... mai departe.

Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ține strajă,
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunând din valuri.

1878

SINGURĂTATE

Cu perdelele lăsate,
Șed la masa mea de brad,
Focul pâlpâie în sobă,
Iară eu pe gânduri cad.

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țârâiesc încet ca grieri
Pintre negre, vechi zidiri,

Sau cad grele, mângâioase
Și se sfarmă-n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.

În odaie prin unghere
S-a țesut painjiniş
Și prin cărțile în vravuri
Umblă şoarecii furiş.

În această dulce pace
Îmi ridic privirea-n pod
Și ascult cum învălișul
De la cărți ei mi le rod.

Ah! de câte ori voit-am
Ca să spânzur lira-n cui
Și un capăt poeziei
Și pustiului să pui!

Dar atuncea grieri, șoareci,
Cu ușor-măruntul mers,
Readuc melancolia-mi,
Iară ea se face vers

Câteodată... prea arare...
A târziu când arde lampa,
Inima din loc îmi sare
Când aud că sună cleampa.

Este Ea. *Deșartă casă*
Dintr-odată-mi pare plină,
În privazul negru-al vieții-mi
E-o icoană de lumină.

Și mi-i ciudă cum de vremea
Să mai treacă se îndură,
Când eu stau șoptind ca draga
Mână-n mână, gură-n gură.

1878

DEPARTE SUNT DE TINE...

Departe sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc,
Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit,
Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.
Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri,
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri;
Cu degetele-i vântul lovește în ferești,
Se toarce-n gându-mi firul duioaselor povești,
Ș-atuncea dinainte-mi prin ceață parcă treci,
Cu ochii mari în lacrimi, cu mâni subțiri și reci;
Cu brațele-amândouă de gâtul meu te-ănini •
Și parc-ai vre a-mi spune ceva... apoi suspini...
Eu strâng la piept averea-mi de-amor și frumuseți,
În sărutări unim noi sărmanele vieți...
O! glasul amintirii rămâie pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,
Să uit cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai smult...
Voi fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!

1878

ORICÂTE STELE...

Oricâte stele ard în înălțime,
Oricâte unde-aruncă-n față-i marea,
Cu-a lor lumină și cu scânteiarea
Ce-or fi-nsemnând, ce vor - nu știe nime.

Deci cum voiești tu poți urma cărarea.
Fii bun și mare, ori pătat de crime,
Același praf, aceeași adâncime,
Iar moștenirea ta și-a tot: uitarea.

Parcă mă văd murind... în umbra porții
Așteaptă cei ce vor să mă îngroape...
Aud cântări și văd lumini de torții.

O, umbră dulce, vino mai aproape -
Să simt plutind deasupră-mi geniul morții
Cu aripi negre, umede pleoape.

[1878]

ÎNVIEREA

Prin ziduri înnegrite, prin izul umezelii,
Al morții rece spirit se strecură-n tăcere;
Un singur glas îngână cuvintele de miere,
Închise în tratajul străvechii evanghelii.

C-un muc în mâni moșneagul cu barba ca zăpada,
Din cărți cu file unse norodul îl învață
Că moartea e în luptă cu vecinica viață,
Că de trei zile-nvinge, cumplit muncindu-și prada.

O muzică adâncă și plină de blândețe
Pătrunde tânguioasă puternicile bolți:
"Pieirea, Doamne sfinte, căzu în orice colț,
Înveninând pre însuși izvorul de viețe.

Nimica înainte-ți e omul ca un fulg,
Ș-acest nimic îți cere o rază mângâioasă,
În pâlcuri sunătoare de plânsete duioase
A noastre rugi, Părinte, organelor se smulg."

Apoi din nou tăcere, cutremur și sfială,
Și negrul întuneric se sperie de șoapte...
Douăsprezece păsuri răsună... miez de noapte...
Deodată-n negre ziduri lumina dă năvală.

Un clocot lung de glasuri vui de bucurie...
Colo-n altar se uită și preoți și popor,
Cum din mormânt răsare Christos învingător,
Iar inimile toate s-unesc în armonie:

„Cântări și laude-nălțăm
Noi, ție unuia,
Primindu-l cu psalme și ramuri,
Plecați-vă, neamuri,
Cântând Aleluia!

Christos au înviat din morți,
Cu cetele sfinte,
Cu moartea pre moarte călcând-o,
Lumina ducând-o
Celor din morminte!"

[1878]

VRE O ZGÂTIE DE FATĂ

Vre o zgâtie de fată
Cărei gura nu-i mai tace,
Ca stigleții-ntoarce capul
Când încolo, când încoace.

Sau o alta visătoare
Care lină și măreață
Are-n ochii-i întuneric
Și mândrie are-n față;

Sau mai mici și mai plinuțe,
Sau mai zvelte și mai slabe,
Toate peste-un sfert de secol,
Vai! vor fi aproape babe.

Și zâmbesc atât de dulce
Ca și când ar fi de-a pururi!
Toate grațiile de astăzi
Or să fie-atunci cusururi.

[1878]

UMBRA LUI ISTRATE DABIJA-VOIEVOD

Cum trece-n lume toată slava
Ca și un vis, ca spuma undei!
Sus, în cetate la Suceava,
Eu zic: *Sic transit gloria mundi!*
Pe ziduri negre bate lună.
Din vechi icoane numai pete.
Sub mine-aud un glas ce sună,
Un glas adânc, zicând: „Mi-e sete".

Și văd ieșind o umbră albă.
Moșneag bătrân, purtând coroană,
Pe pieptul lui o sfântă salbă,
Pe umeri largi o scumpă blană.
Ea mâna-ntinde, blând: - N-ai grijă,
Ce zic nu trece la izvod.
Eu sunt vestitul domn Dabija,
Sunt moș Istrate-voievod.

- Măria-voastră va să-ndemne
Pe neamul nostru în trecut?
Ci el cu mâna face semne
Că nu-nțeleg ce el a vrut.
- Măria-voastră-nsetoșează
De sânge negru și hain?
El capu-și clatină, oftează:
- De vin, copilul meu, de vin.

Când eram vodă la Moldova
Hălăduiam pe la Cotnari.
Vierii toți îmi știau slova
S-aveam și grivne-n buzunar.
Pe vinul greu ca untdelemnul
Am dat mulți galbeni venetici;
Aici lipsește tot îndemnul.
În lume mult, nimic aici.

La voi în lumea ceealaltă,
Fiind cu milă și dirept,
M-a pus cu sfinții laolaltă
Și-n rai mă duseră de-a drept,
Dar cum [mai] pune sfanțul Petre
La rău canon pe-un biet creștin!
Când cer să beau, zice: „Cumetre,
Noi n-avem cimpoieri și vin".

Si totuși domn fusesem darnic
Și bun de inimă cu toți.
De câte ori l-al meu paharnic
Umplut-am cupa numai zloți!
Că ce sunt recile mademuri,
Ce aur, pietre și sidef
Pe lângă vinul copt de vremuri,
Pe lâng-un haz, pe lâng-un chef.

Împresurat-am eu și Beciul
Cu oaste bună și strânsuri:
Soroca, Vrancea și Tigheciul
Trimis-au mii viteze guri
Să certe craii cu mânie...
Ce-mi pasă? Mie deie-mi pace
Să-mi duc Moldova-n bătălie
Cu mii de mii de poloboace.

Atunci când turcii, agarenii
Mureau în iuruș cu halai,
Oștirea noastră, moldovenii
Se prăpădeau într-un gulai.
Si zimbrul cel cu trei luceferi
Lucea voios pe orice cort.
Precum ne-am dus, venirăm teferi
Și toți cu chef și nime mort.

Nici vin cu apă n-am să mestec,
Nici dau un ban pe toată fala.
De-aceea n-am nici un amestec
Oriunde nu îmi fierbe oala.
Când calcă țara hantatarii,
Eu bucuros în lupte merg,
Când între ei se bat măgarii,
În fundul pivniței alerg.

Se certe ungurii și leșii…
Ce-mi pasă mie? La Cotnari
Eu chefuiam cu cimpoieșii,
Cu măscărici și lăutari:
Și sub umbrarele de cetini
Norodu-ntreg juca și bea
Iar eu ziceam: să bem, prieteni,
Să bem, pân' nu vom mai putea.

Dacă venea să rătăcească
Vun învățat archeolog,
Vorbind în limba păsărească,
Nu m-arătam ca să mă rog.
Dar ție-ți place doina, hora,
Îți place-al viței dulce rod,
Tu povestește tuturora
De moș Istrate-voievod.

Le spune sfatul meu s-asculte,
S-urmeze vechiul obicei,
Să verse dintre cupe multe
Si la pământ vo două-trei.
Căci are-n sân Moldova noastră
Viteze inimi de creștin;
Tineri, în veselia voastră,
Stropiți-le duios cu vin!

Și în Moldova mea cea dulce
Orânduit-am cu prisos:
Ca butea plină să o culce,
Cea goală iar cu gura-n jos.
Si astfel sta-n Moldova toată
Cu sus-n jos ce era treaz.
Odihna multă-i lăudată
La cel chefliu, la cel viteaz.

Când de mănușa lungii săbii
Mă rezimam să nu mă clatin,
Cântau cu toți pe Basarabii,
Pe domnii neamului Mușatin,
Pân' ce-ncheiau în gura mare
Cu Ștefan, Ștefan domnul sfânt,
Ce nici în ceriuri samăn n-are,
Cum n-are samăn pe pământ!

Moldova cu stejari și cetini
Ascunde inimi mari de domn,
Să bem cu toți, să bem, prietini,
Să le vărsăm și lor în somn.
Păn' la al zilei blând luceafăr
Să bem ca buni și vechi tovarăși;
Si toți cu chef, nici unul teafăr,
Și cum sfârșim să-ncepem iarăși.

Răpiți paharele cu palma,
Iar pe pahar se strângă pumn
Și să cântăm cu toți de-a valma
Diac tomnatic și alumn;
Cântăm adânc un: *De profunăis.*
Perennis humus erit rex.
Frumoase vremi! Dar unde-s? unde-s?
S-au dus pe veci! *Bibamus Ex..*

[1878]

ORICARE CAP ÎNGUST

Oricare cap îngust un geniu pară-si,
Cu versuri, goale de cuprins, să placă
Și, cum dorește, zgomot mare facă,
Cununi de lauri de la plebe ceară-și.

Ci muza mea cu sine se împacă.
Eu am un singur, dar iubit tovarăș,
Și lui închin a mele șiruri iarăși,
Cântarea mea, de glorie săracă.

Când dulci-i ochi pe linii or s-alerge,
Va cumpăni în iambi turnata limbă:
Ici va mai pune, dincolo va șterge.

Atuncea ea în lumea mea se plimbă,
Cu-a gândurilor mele navă merge
Și al ei suflet pe al meu și-l schimbă.

[1878]

EA-ȘI URMA CĂRAREA-N CODRU

Ea-și urma cărarea-n codru.
Eu mă iau pe a ei urmă.
Când ajung cu ea alături,
Răsuflarea-mi mi se curmă.

Mai răsuflu înc-o dată,
Zic o vorbă, ea tresare
Si se uită-n altă parte
Și răspuns de loc nu are.

Dar mereu de ea m-apropiu
Și vorbesc și îi dau sfaturi;
Ea se apără c-o mână
Și se uită tot în laturi.

Când pe talie-i pun brațul,
Ea se frânge, va să scape,
Dar o trag mereu spre mine,
Mai aproape, mai aproape.

Mai nu vrea și mai se lasă.
Capul ei mi-l pun pe umăr,
Pun pe ochi-nchiși, pe gură,
Sărutări fără de număr.

Și la piept o strâng mai tare.
Răsuflarea-mi se sfârșește;
O întreb de ce-i mâhnită,
O întreb de mă iubește.

Iar [ea] ochii și-i deschide
Mari, puternici, plutitori:
„Îmi ești drag din cale-afară,
Dar obraznic uneori."

[1878]

PE UN ALBUM

Albumul? Bal mascat cu lume multă,
În care toți pe sus își poartă nasul,
Disimulându-și mutra, gândul, glasul.
Cu toți vorbesc și nimeni nu ascultă.

Și eu intrai. Mă vezi rărindu-mi pasul.
Un vers încerc cu pana mea incultă.
Pe masa ta așez o foaie smultă,
Ce de când e nici n-a visat Parnasul.

Spre-a-ți aminti trecutele petreceri,
Condeiu-n mână tu mi-l pui cu sila -
De la oricine-un snop de paie seceri -

Apoi te uiți râzând la câte-o filă:
Viclean te bucuri de-ale noastre-ntreceri,
Privind în vrav prostia imobilă.

[1878]

PETRI-NOTAE

Împresurat de creditori, se vede,
Și neputând plăti cu rele rime,
Te-ai strecurat pe la Cordon, sublime,
Să ne-asurzești cu versuri centipede.

Presupuind că nu te știe nime,
Că ești martir ai vrut să faci a crede,
Mai Dine masca de paiazzo-ți șede:
Căci ne-am convins de mult de-a ta mărime.

Armeano-grec, lingău cu două fețe,
Îți ad-aminte ce aveai în straiți
Când pietre numărai la voi în piețe.

De-aceea taci și încă bine paie-ți
Că nu te regalăm, cum știm, cu bețe:
Făclie nu-i nemțescul tău opaiț.

[1878]

LUMINEZE STELELE...

Lumineze stelele,
Plângă râurelele,
Nori-n cer călătorească,
Neamurile-mbătrânească
Și pădurile să crească -
Numai eu voi rămânea,
Gândurile la o stea,
Ce au fost odat-a mea:
Căci a fost și nu mai este.

Dulce gură de poveste,
Ziua cine mi-o zâmbi,
Noaptea cine-o povesti?

[1878]

ATÂT DE DULCE...

Atât de dulce ești, nebuno,
Că le ești dragă tuturor,
Cunosc femei ce după ochii
Și după zâmbetul tău mor.

Femei frumoase și copile
Te-ar îndrăgi, te-ar săruta.
Tu ai iubirea tuturora -
Și numai eu iubirea ta.

Un farmec blând de fericire
Tu răspândești oriunde-i sta -
Ești fericirea tuturora
Și eu sunt fericirea ta.

De râzi, se desprimăvărează,
Învie totul unde-i sta,
Căci tu ești viața tuturora
Și numai eu viața ta.

De dragul tău și flori și oameni
Și stele să trăiască vor.
Pe mine mă iubești tu numai
Și numai eu doresc să mor.

[1878]

PĂREA C-AȘTEAPTĂ...

Părea c-așteaptă s-o cuprind în brață
Și fața mea cu mânile-i s-o ieie,
Ca să mă pierd în ochi-i de femeie,
Citind în ei întreaga mea viață.

Dar când s-o prind, ea n-a voit să steie,
Ci într-o parte-ntoarse dulcea-i față;
Pândind, cu ochii mă-ntreba isteață:
Să-mi dea o gură ori să nu-mi mai deie?

De-astfel de toane vecinie nu te saturi,
Oricât o rogi, ea tot se dă în laturi
Ș-abia la urmă parcă tot se-ndură.

Împotriviri duioase-a frumuseții
În lupte dulci disfac urâtul vieții,
Și n-au amar, fiindcă au măsură.

[1878]

IAMBUL

De mult mă lupt cătând în vers măsura,
Ce plină e ca toamna mierea-n faguri,
Ca s-o aștern frumos în lungi șiraguri,
Ce fără piedeci trec sunând cezura.

Ce aspru mișcă pânza de la steaguri,
Trezind în suflet patima și ura -
Dar iar cu dulce glas îți imple gura
Atunci când Amor timid trece praguri!

De l-am aflat la noi a spune n-o pot;
De poți s-auzi în el al undei șopot,
De e al lui cu drept acest preambul -

Aceste toate singur nu le judec…
Dar versul cel mai plin, mai blând și pudic,
Puternic iar - de-o vrea - e pururi iambul.

[1878]

FIIND BĂIET PĂDURI CUTREIERAM

Fiind băiet păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă izvor,
Dar brațul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-ncetișor.
Un freamăt lin trecea din ram în ram
Și un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopți întregi am mas,
Blând îngânat de-al valurilor glas.

Răsare luna,-mi bate drept în față:
Un rai din basme văd printre pleoape,
Pe câmpi un văl de argintie ceață,
Sclipiri pe cer, văpaie preste ape,
Un bucium cântă tainic cu dulceață,
Sunând din ce în ce tot mai aproape...
Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii
Părea c-aud venind în cete cerbii.

Alături teiul vechi mi se deschise:
Din el *ieși* o tânără crăiasă,
Pluteau în lacrimi ochi-i plini de vise,
Cu fruntea ei într-o maramă deasă,
Cu ochii mari, cu gura-abia închisă;
Ca-n somn încet-încet pe frunze pasă,
Călcând pe vârful micului picior,
Veni alături, mă privi cu dor.

Şi, ah, era atâta de frumoasă,
Cum numa-n vis o dată-n viaţa ta
Un înger blând cu faţa radioasă,
Venind din cer, se poate arăta;
Iar păru-i blond şi moale ca mătasa
Grumazul alb şi umeri-i vădea.
Prin hainele de tort subţire, fin,
Se vede trupul ei cel alb deplin.

[1878]

CÂND SE JUCA *LUISA MILLER* .

Pe genunchii-mi te-am purtat.
Ți-am privit în față,
Ochii-mi ochii-ți a cătat,
Gura-mi, buza-ți creață -
Și m-am pus pe sărutat.
Cine mă învață?

Ca o mamă blând și lin
Ce-un copil răsfață,
Mângâiat-ai fruntea mea
Și m-ai strâns în brață.
Ah, cât te iubesc de mult!
Cine mă învață?

Eu mă duc, te părăsesc -
Nu mă privi șuier,
La spectacol mă pornesc,
Stai să-mi văd de guler,
În teatru românesc
Azi e *Luisa Miller*.

Un copil netrebnic sunt -
Spune-mi-o-apăsată.
Mi-ai legat acest cuvânt
De viața-mi toată.
Mi l-ai dat roșind, plângând
Când ai fost - ciudată.

Ah, surâde-mi înc-un pic
Și nu-mi fi ursuză.
Căci cu degetul cel mic
Te ating pe buză.
Și șoptește-mi un nimic
Nimeni să n-auză.

Astăzi e duminecă.
Pac! și una bună.
Eu te las și bine că
Mi te las nebună...
Trage-te de mânecă...
Ce știi de-i minciună.

Nici nu știi, o, turturè,
Ce-mi auz de-a bine.
Tu gândeşti cine ştii ce
Şi te uiți la mine.
Ah, iubită mititè,
Cum te-ador pe tine!

Un nimic, un cuvințel,
Spus după perdeaua,
E o piatră de inel,
E a nopții neaua,
Arde-atât, încât cu el
Aș aprinde-o steaua.

Ș-apoi taci ca nu cumva
Să audă-o floare
C-ai șoptit așa ceva:
Din ascunzătoare
S-ar roși - mai, mai așa
Cum o oarecare.

Cum te uiți așa, năuc,
Și-n gândiri te-nsinguri,
Ești tu ziua lângă nuc,
Ești tu noaptea-n crânguri,
Să te iau și să te duc,
Să fim numai singuri.

Ș-atunci n-om vorbi de fel:
Vorba este pleavă.
Când se iubesc doi astfel
- Inimă bolnavă -
Atunci tac, tac cumințel,
Noaptea în dumbravă.

[1878]

CU MÂNE ZILELE-ȚI ADAOGI...

Cu mâne zilele-ți adaogi,
Cu ieri viața ta o scazi
Și ai cu toate astea-n față
De-a pururi ziua cea de azi.

Când unul trece, altul vine
În astă lume a-l urma
Precum când soarele apune,
El și răsare undeva.

Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleași frunze cad.

Naintea nopții noastre îmbla
Crăiasa dulcii dimineți;
Chiar moartea însăși e-o părere
Și un visternic de vieți.

Din orice clipă trecătoare
Ăst adevăr îl înțeleg,
Că sprijină vecia-ntreagă
Si-nvârte universu-ntreg.

De-aceea zboare anu-acesta
Și se cufunde în trecut,
Tu ai ș-acum comoara-ntreagă
Ce-n suflet pururi ai avut.

Cu mâne zilele-ți adăogi,
Cu ieri viața ta o scazi,
Având cu toate astea-n fată
De-apururi ziua cea de azi.

Priveliștile sclipitoare,
Ce-n repezi șiruri se diștern,
Repaos ă nestrămutate
Sub raza gândului etern.

PAJUL CUPIDON...

Pajul Cupidon, vicleanul,
Mult e rău şi alintat,
Cu copiii se hârjonește,
Iar la dame doarme-n pat.

De lumină cu tâlharii
Se ferește binișor,
Pe ferești se suie noaptea
Dibuind încetișor;

Cordeluțe și nimicuri,
Iată toate-a lui averi...
Darnic când nu vrei nici una
Și zgârcit dacă le ceri.

În volumul ros de molii
Cauți noaptea adevăr
Și-ntâlnești lipită-n file
Vița-i galbănă de păr.

El dă gânduri nențelese
Vrâstei crude și necoapte,
Cu icoane luminoase
O îngână-ntreaga noapte.

Când de-o sete sufletească
E cuprinsă fata mică -
Adormit cu ea alături
Ca doi pui de turturică.

E sfios ca şi copiii,
Dar zâmbirea-i e vicleană.
Dară galişi îi sunt ochii
Ca şi ochii de vădană.

Gât şi umere frumoase,
Sânuri albe şi rătunde
El le tine-mbrătişate
Si cu manile le-ascunde.

De te rogi frumos de dânsul,
Îndestul e de hain
Vălul alb de peste toate
Să-l înlăture puţin.

1879

O, RĂMÂI...

„O, rămâi, rămâi la mine -
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți;

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi:

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
întinzând piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând—
Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot..
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

1679

PE ACEEAȘI ULICIOARĂ...

Pe aceeași ulicioară
Bate luna în ferești,
Numai tu de după gratii
Vecinie nu te mai ivești!

Și aceiași pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz,
Numai zilele trecute
Nu le fac să fie azi.

Altul este al tău suflet,
Alții ochii tăi acum,
Numai eu, rămas același,
Bat mereu același drum.

Ah, subțire și gingașă
Tu pășeai încet, încet,
Dulce îmi veneai în umbra
Tăinuitului boschet

Și lăsându-te la pieptu-mi,
Nu știam ce-i pe pământ,
Ne spuneam atât de multe
Făr-a zice un cuvânt.

Sărutări erau răspunsul
La-ntrebări îndeosebi,
Și de alte cele-n lume
N-aveai vreme să întrebi.

Și în farmecul vieții-mi
Nu știam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau de crezi ce-a zis femeia.

Vântul tremură-n perdele
Astăzi ca și alte dați,
Numai tu de după ele
Vecinie nu te mai arăți!

1879

VALURI PE LAC, STELELE-N CERURI

Valuri pe lac, stelele-n ceruri
De mii de ani plutind lucesc,
Ca tot atâtea adevăruri,
Dar eu nu-ți spun că te iubesc.

Valuri pe lac, norii pe cale
De mii de ani aceiași sunt,
Dar n-au purtat atâta jale
Cât poart-un suflet pe pământ.

Valuri pe lac, luna cea plină
Sunt un întreg strălucitor
Și toate-aruncă a lor lumină
Deasupra mea, că am să mor.

Valuri pe lac, stelele-n turmă
S-or perinda în veci de veci
Și numai eu pier far' de urmă
De vorba gurii tale reci.

1879]

ZBOAR-AL NOPȚII NEGRU FLUTUR

**Zboar-al nopții negru flutur
Cu-a lui aripi ostenite,
Pe când crengile se scutur
Pe cărări înțelenite.**

**Iară bolta cea senină
Printre ramuri, printre frunză,
Aruncând dungi de lumină
Cearcă tainic să pătrunză.**

**Prin a ramurilor mreajă,
Sună jalnic în urechi
Cântec dulce ca de vrajă,
De sub teiul nalt și vechi.**

**Iară sunetele sfinte
Mișcă jalnic al tău piept:
Nu mai cugeti înainte,
Nici nu cauți îndărăpt,**

**Ci asculți de păsărele
Ciripind în verde crâng,
Cum de-amoru-ne-ntre ele,
Sfatuindu-se, ne plâng.**

[1879]

DE PE OCHI RIDICI...

De pe ochi ridici închisă
Languroasa, lungă geană,
Rai de fericiri promise
Și de tainică dojana.

Si-ți pui degetul pe gură,
Sfatuiești și ameninți
Și îmi dai învățătură
Să ne facem mai cuminți.

Atunci brațul meu cuprinde
Mlădiosul tău grumaz:
„Mâni vom fi cum vei pretinde,
Dar cum sunt mă lasă azi."

Astfel lupt cu-a ta mustrare
Ceasuri, zile, săptămâni,
Și mereu a mea-ndreptare
O amân de azi pe mâni.

[1879]

TRECUT-AU ANII..

Trecut-au anii ca nouri lungi pe şesuri
Și niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mişcară
Poveşti și doine, ghicitori, eresuri,

Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,
Abia-nțelese, pline de-nțelesuri.
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpresuri.
O, ceas al tainei, asfințit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri
Cu mâna mea în van pe liră lunec;

Pierdut e totu-n zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!

1879

O,-NȚELEPCIUNE, AI ARIPI DE CEARĂ!

O,-nțelepciune, ai aripi de ceară!
Ne-ai luat tot făr' să ne dai nimic,
Puțin te-nalți și oarbă vii tu iară,
Ce-au zis o vreme, altele deszic,
Ai desfrunzit a visurilor vară
Și totuși eu în ceriuri te ridic:
M-ai învățat să nu mă-nchin la soarte,
Căci orice-ar fi, ce ne așteaptă - moarte!

Tu ai stins ochiul Greciei antice,
Secat-ai brațul sculptorului grec,
Oricât oceanu-ar vrea să se ridice
Cu mii talazuri ce-nspumate trec,
Nimic el nouă nu ne poate zice.
Genunchiul, gândul eu la el nu-mi plec,
Căci glasul tău urechea noastr-o schimbă:
Pierdută-i a naturii sfântă limbă.

[În viața mea de cântece-nsoțită
Se scuturau flori albe de migdal;
Lumini și flori gândirea mea suscită,
O stea purtam pe fiecare val;
Astfel duceam viața-mi poleită
De raza lunii și de aur pal -
În valea viselor - codri de cânturi,
Unde-arfe - arbori suspinau în vânturi.]

Și tot ce codrul a gândit cu jale
În umbra sa pătată de lumini,
Ce spune-izvorul lunecând la vale,
Ce spune culmea, lunca de arini,
Ce spune noaptea cerurilor sale,

Ce lunii spun luceferii senini
Se adunau în râsul meu, în plânsu-mi,
De mă uitam răpit pe mine însumi.

În van cat întregimea vieții mele
Și armonia dulcii tinereți;
Cu-a tale lumi, cu mii de mii de stele,
O, cer, tu astăzi cifre mă înveți;
Putere oarbă le-aruncă pe ele,
Lipsește viața acestei vieți;
Ce-a fost frumos e azi numai părere -
Când nu mai crezi, să cânți mai ai putere?

Și dacă nu-i nimic decât părere
Tot ce suspină inimei amor,
Istoria cu lungile ei ere
Un vis au fost amar - amăgitor;
Tot ce-aspirarăm, toat-acea putere
Care-am robit-o falnicului [dor]
Am cheltuit-o ca niște nebuni
Pe visuri, pe nimicuri, pe minciuni.

Sunt nențelese literele vremii
Oricât ai adânci semnul lor șters?
Sutem plecați sub greul anatemii
De-a nu afla nimic în vecinie mers?
Suntem numai spre-a da viață problemei,
S-o dezlegăm nu-i chip în univers?
Și orice loc și orice timp, oriunde,
Aceleași vecinice-ntrebări ascunde?

[1879]

DUPĂ CE ATÂTA VREME

După ce atâta vreme
Laolaltă n-am vorbit,
Mie-mi pare că uitarăm
Cât de mult ne-am fost iubit.

Dar acum te văd nainte-mi
Dulce, palidă cum șezi -
Lasă-mă ca altădată
Umilit să-ngenunchez,

Lasă-mă să-ți plâng de milă,
Să-ți sărut a tale mâni...
Mânușițe, ce facurăți
De atâtea săptămâni?

[1879]

ÎNTRE PASĂRI

Cum nu suntem două pasări,
Sub o strașină de stuf,
Cioc în cioc să stăm alături
Într-un cuib numai de puf!

Nu mi-ai scoate oare ochii
Cu-ascuțitul botișor
Si alăturea cu mine
Sta-vei oare binișor?

Parcă mi te văd, drăguță,
Că îmi zbori si că te scap,
Stând pe gara, privind la mine,
Ai tot da cochet din cap.

Iară eu suit pe casă
Și plouat de-atât amor,
M-aș umfla ursuz în pene
Și aș sta într-un picior.

[1879]

ÎN VAN CÂTA-VEȚI...

În van căta-veți ramuri de laur azi,
În van căta-veți mândre simțiri în piept.
Toate trecură:
Viermele vremilor roade-n noi.

Căci nu-i iubire, ură d-asemeni nu-i
Și ce rămase umbra simțirei e:
Murmura lumei
Netedă, palidă, ca și ea.

Nu e antica furie-a lui Achile,
Nu este Nestor blândul-cuvântător.
Aprigul Ajax
Țărână-i azi, și nimic mai mult.

Și unde-i Roma, doamnă a lumii-ntregi,
Și unde-s astăzi vechii și marii Caesari?
Tibrule galbăn,
Unde e astăzi mărirea ta?

Chiar papii mândri cu trei coroane-n cap,
Păstori de nații cu strâmbă cârjă-n mâni,
Pulbere-s astăzi.
Pulbere sunt chiar vii fiind.

Căci nu sărută regii piciorul lor,
Căci nu se-nchină lumea la glas de sfânt.
Semnele tainei
Mute rămân și îi fac de râs.

Chiar tronul papei azi ca o scenă e
Și el își face mutrele lui plângând.
Hohotul lumei,
Lumei întregi îi răspunde-atunci.

Căci nu-i s-ardice bolțile de granit,
Un Michelangelo nu-i să facă iar
Ziua din urmă.
Templele vechie pustie rămân.

Să-nvie pânza, Rafael astăzi nu-i.
Nu-nvie dalta-n manile cele noi.
Moartă rămâne
Marmura grea sub ochiul mort.

În van căta-veți ramuri de laur azi,
În van căta-veți mândre simțiri în piept.
Toate trecură:
Viermele vremilor roade-n noi.

[1879]

UN CÂNE-I OMENIREA

Un câne-i omenirea, cu o căldare veche
De coada lui legată… și nu-ntrebați de ce?
Noaptea ca și poeții îți urlă la ureche,
Ca un ostaș de gardă el latră-n trecători,
Ca tinerii la baluri e don Juan de stradă,
Se hârâie în ură, se pupă-n promenadă,
Ca omul are patimi, ca el este zelos
De-a înmulți nainte tot neamu-i păcătos.
Dar omul are-atâtea: cugetători el are,
Poeți, artiști, istorici, cugetători-căldare.

[1879]

O, STINGĂ-SE A VIEȚII...

O, stingă-se a vieții rumegătoare faclă,
Să aflu căpătâiul cel mult dorit în raclă!
N-aflai loc unde capul în lume să mi-l pun
Căci n-am avut tăria de-a fi nici rău, nici bun,
Căci n-am avut metalul demonilor în vine,
Nici pacinica răbdare a omului de bine,
Căci n-am iubit nimica cu patimă și jind...
Un creier plin de visuri ș-o inimă de rând.

De mult a lumii vorbe eu nu le mai ascult,
Nimic e pentru mine ce pentru ea e mult.
Viitorul un trecut e, pe care-l văd întors...
Același șir de patimi s-a tors și s-a retors
Din manile uscate a vremii-mbătrânite,
Sunt limpezi pentru mine enigmele-ncâlcite:
Nu-ntreb de ce în lume nu ne e dat de soarte
Noroc fără durere, viață fără moare.
Am pus de mult de-o parte acele roase cărți
Ce spun c-a vieții file au vecinie două părți...
Cu-a lor înțelepciune nimica nu se schimbă,
Cu dezlegări ciudate și cu frânturi de limbă
Ocupe-se copiii... Eu pun o întrebare
Nu nouă, însă dreaptă... nu liberă, dar mare.

Viața, moartea noastră noi le ținem în mâni,
Pe ele deopotrivă noi ne simțim stăpâni.
O cupă de otravă, un glonte, un pumnar
Ne scapă deopotrivă de-o lume de amar.
De ce țin toți la dânsa, oricât de neagră fie?
Ea împlinește oare în lume vo solie?
E scop în viața noastră - vun scop al mântuirii?
Ne junghiem ființa pe-altarul omenirii?
A gândului lucire, a inimii bătaie
Ridică un grăunte din sarcina greoaie

Mizeriei comune? Trăind cu moartea-n sân
Pe altu-n astă lume îl doare mai puțin?
O, eu nu cer norocul, dar cer să mă învăț
Ca viața-mi preț să aibă și moartea s-aibă preț,
Să nu zic despre mine, ce omului s-a zis:
Că-i visul unei umbre și umbra unui vis.

O, Demiurg, solie când nu mi-ai scris în stele,
De ce mi-ai dat știința nimicniciei mele?
De ce-n al vieții mijloc, de gânduri negre-un stol
Mă fac să simt în minte și-n inimă un gol?
De ce de pe vedere-mi tu vălul ai rărit,
Să văd cum că în suflet nu am decât urât?
Viața mea comună s-o târâi uniform
Și să nu pot de somnul pământului s-adorm?

Zadarnică, pustie și fără înțeles
Viața-mi nu se leagă de-un rău sau de-un eres,
Eu nu mă simt deasupra și nu sunt dedesupt,
Cu mine nu am luptă, cu lumea nu mă lupt
Pentru-o minciună mare ori mare adevăr.
Tot una mi-ar fi mie, căci alta nu mai cer,
Decât să fiu în dreapta ori stânga hotărât
S-omor și eu pe altul sau să fiu omorât
Și far' de nici un titlu în lume să mă-nsăr...
Căci ce-i la urma urmei minciună, adevăr?
Să țiu numai la ceva… oricât ar fi de mic…
Dar nu țiu la nimica, căci nu mai cred nimic.

[1879]

UȘOARE SUNT VIEȚILE MULTORA

Ușoare sunt viețile multora.
Ei prind în zbor plăcerea trecătoare,
În orice timp au clipa lor cu soare
Și-n orice zi le-apare aurora...

Dar spune tu, copilă, visătoare,
De-am fost și eu din rândul acelora?
De-mi ești si mie, ce le ești altora,
De nu mi-ai fost o stea nemuritoare?

Trăiam pierdut în umbra amorțirii,
Deșarta-mi viață semăna cu spuma
Si orb eram la farmecele firii...

Deodată te văzui… o clipă numa
Simții amarul omenirii..,
Și iată că-l cunosc întreg acuma.

[1879]

CE S-ALEGEA DE NOI, A MEA NEBUNA.

Ce s-alegea de noi, a mea nebună,
De ne-ntâlneam de mult cu-așa iubire?
Sau nebuneam mai mult încă-mpreună,
Sau eu muream de-atâta fericire.

Viața mea cea strălucită
De ochii tăi cei de copil
Era cu zgomot și-nflorită
Precum e luna lui april

Și-n astă înflorire zgomotoasă
Noi ne-am fi fost atât… atât de dragi,
Cu toane multe, tu, ca o crăiasă,
Iar eu - de tine lacom - ca un pagi.

Acum ca-n toamna cea târzie
Un istovit și trist izvor,
Asupra-i frunzele pustie -
A noastre visuri cad și mor.

Și de nimica astăzi nu-mi mai pasă,
Nu cer nimic din lume, nici aștept.
Mă mir de ce cu strângeri dureroase
Sărmana inimă mai bate-n piept.

În văduvire si eclipsă,
Eu anii mei ii risipesc,
Simțind în suflet pururi lipsă
De chipul tău dumnezeiesc.

[1879]

URÂT ȘI SĂRĂCIE

Urât și sărăcie sunt acei doi tovarăși,
A căror urme crude le aflu pururi iarăși
Pe orice chip și-n orice-ndrăznii de a iubi…
Iubit-am poate cântul, voit-am a robi
Cu el un suflet dulce, al meu întreg să fie…
Zburat-au chip și cântec - urât și sărăcie!
Căci ce nu ai în clipa în care ai dorit
Se schimbă-n rău cu vremea, de farmec sărăcit.
S-arată înainte-ți o schele despoiată
De orice vis cu care o îmbrăcasi odată.
Puterea tinereții, a minții vioiciune,
A inimei bătaie, și gingașa minune
Din ochi, când toată viața în ei îți este scrisă
De o citește-oricine scrisoarea ei deschisă,
Dar mai cu seamă aceea ce tu vrei s-o citească…
Cum trec, cum trec cu toate… și far' să le oprească
Nimic… Astfel te-ntuneci o stea în vecinicie
Și ce-ți rămâne-n urmă? vreme și sărăcie.
Da, vreme! numai vreme să aibi să simți deplin
Ce mult puteai în lume, și cât, cât de puțin
Ți-a fost dat. Dacă nobil ai fost și blând și drept,
Dacă prin a ta minte ai fost un înțelept,
Având darul pe care natura-l poate da,
Frumsețe, minte, faimă, ajuns-ai la ceva?
Căci nu caută lumea aceea ce slăvește,
Aceea ce o prinde - ci ceea ce-i priește.
Dacă ești rău și-i vine răutatea la-ndemână,
Dacă ești prost, și vasta prostie e stăpână,
Sau de-un deșert atârnă în lume a ta soartă
Și nu știi cum deșerții prin lingușiri se poartă
Sau nu poți ști… Atuncea de ce folos e ție
C-ai avut tot ce firea ți-a dat cu dărnicie,
Că ești podoabă scumpă în lume orișicui,
Podoabă ce nu-i trebuie în lume nimănui?

Virtutea e-o poveste… când gândul ți-l ascuți,
Tu vezi că slăbiciuni sunt vestitele virtuți:
Noblețea-i slăbiciunea acelor ce nu pot
Pe sine să se puie deasupra peste tot
Să aibă pentru toate adânc și greu dispreț,
Hrănind a lui viață din sute de vieți,
A nu-ti ține cuvântul când nu-ți vine-ndemână,
A dezbrăca pe-acela ce ți s-a dat pe mână,
A înșela mulțimea cu mii făgăduinți
Când ai mințit o dată să te mai pui să minți,
A urgisi pe-acela care ți-a făcut bine,
A împle a lui nume de pete și rușine -
Aceasta nu e nobil… Dar toți - și-ndeosebi
O fac ușor - tu numai stai vecinie să întrebi.
Tu numai îți pui vorba și gândul la cântări,
Tu numai vrei a-ntrece caracterele mari,
Privind peste mulțime cu multă nepăsare…
Ei bine! P-astă dramă și soarta ta cea mare,
Din astă cumpănire de drept și datorie,
Ce ți-a rămas la urmă? urât și sărăcie.

Iubit-ai?… Ah! un caier de cânepă nu-i moale,
Nu-i blond cum e podoaba cea dulce-a frunții sale!
Cu gura ei subțire și mâni reci ca de ceară,
Iar ochiu-i plin de raze străluce în afară,
Răpindu-ți ție ochii cu a lor strălucire.
Tu n-ai gustat din rodul acel de fericire:
Tu ești onest și plin de respect și generos
Să frângi în zarea vieții un rod așa frumos.
Te-ai dus și te urmară părerile de rău.
În urma ta venit-au un neted nătărău
S-acesta… ei… facut-au ce n-ai vrut să cutezi;
Ce-a mai rămas din dulcea figură mergi de vezi:
Anii i-au scris cu pana lor neagră pe-a ei frunte.
Și gura cea cu albe mărgăritari, mărunte,
Acuma e zbârcită și ochiul plin de pară,
Ce-și revărsa lumina sa rece în afară,
E stins, și nu-i nimica în el, nu-i adâncime;
Tu nu mai vezi într-însul ce nu văzuse nime
Decât tu… Ce ajunse a fi? Cochetă, rece,
Lingușitoare, crudă, din mână-n mână trece
Și caută-n iubire plăcerea numai, care
E-o clipă de beție și-o zi de dezgustare.
Dară acea iubire adâncă și curată,
Care-n viață vine o dată, num-o dată,
Acea eternă sete ce-o au dupăolaltă
Doi oameni ce-ți pierdură privirea una-ntr-altă,

Acel amor atât de nemărginit, de sfânt,
Cum nu mai e nimica în cer si pre pământ,
Acea înamorare de tot ce e ai ei,
De-un zâmbet, de un tremur al gingașei femei,
Când pentru o privire dai viață, dai noroc,
Când lumea ți-este neagră de nu ești la un loc
Cu ea… Unde-i norocul ce 1-a promis ea ție?
Ce vă rămâne vouă? Urât și sărăcie!

[1879]

STAU ÎN CERDACUL TĂU…

Stau în cerdacul tău… Noaptea-i senină.
Deasupra-mi crengi de arbori se întind,
Crengi mari în flori de umbră mă cuprind
Și vântul mișcă arborii-n grădină.

Dar prin fereastra ta eu stau privind
Cum tu te uiți cu ochii în lumină.
Ai obosit, cu mâna ta cea fină
În val de aur părul despletind.

L-ai aruncat pe umeri de ninsoare,
Desfaci visând pieptarul de la sân,
Încet te-ardici și sufli-n lumânare…

Deasupră-mi stele tremură prin ramuri,
În întuneric ochii mei rămân,
Ș-alături luna bate trist în geamuri.

[1879]

NOI AMÂNDOI AVEM ACELAȘI DASCĂL

Noi amândoi avem același dascăl,
Școlari suntem aceleiași păreri...
Unitul gând oricine recunoască-l.
Ce știi tu azi, eu am știut de ieri.
De-aceleași lucruri plângem noi și râdem.
Non idem est si duo dicunt idem

Tu zici că patria e-n decădere,
De râs si de ocară c-au ajuns;
Când cineva opinia mi-ar cere,
El ar primi tot astfel de răspuns,
Ca de rușine ochii să-i închidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

Căci din adâncul gândurilor tale
Răsare ură, din al meu amor.
Tu ai vrea tot să meargă pe-a sa cale,
Eu celui slab îi sunt în ajutor.
Cu-același gând, noi totuși ne desfidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

Pe mine răul, deși râd, mă doare,
Mă ține liniștea vieții-ntregi;
Iar tu uiți tot la raza de splendoare
Ce-o varsă-asupra ta a lumii regi...
Ș-ai vrea cu proprii mâni să ne ucidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

E greu a spune ce deosebire
Ne-a despărțit, de nu mergem de-a valma.
Și s-ar vedea atunci fară-ndoială
Când noi ne-am scoate sufletele-n palmă,
Ca-ntregul lor cuprins noi să-l deschidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

[1879]

DIN CASTEL PRIVIND APUSUL

Din castel privind apusul
Plânge tânăra crăiasă;
Apa mării
Scânteiază unduioasă.

Un pescar pe lângă țărmuri
Vâsla-ntinde, îndreptând-o;
Apa mării
Ducea luntrea legănând-o.

„Spre castel de-apururi ochii
I-aș ave, de nu m-aș teme
Apa mării
În adâncu-i să mă cheme."

[1879]

SUB CERUL PLIN DE NOURI

Sub cerul plin de nouri vezi șesu-n răsărit,
Întins în zare lungă și fără de sfârșit,
Iar colo-n miază-noapte cu codri de stejar
Se pierd una cu cerul Carpații seculari;
Dar spre apus pnn nouri o geană e subțire,
Prin care cerul râde cu-a lui nemărginire;
A nourilor lume aurită e de soare
Ce cu văpaie albă, frumoasă, orbitoare,
Împrăștie în neguri subțiri din juru-și norii;
Ca la minune cată la dânsul călătorii.
Deodată ți se pare că ceru-ntreg se rumpe
În ploi scânteietoare de colb de pietre scumpe,
Apunerea cerească părea de roze ninsă,
Ca pâslă păreau albe dumbravele sub dânsa,
Iar mări și lacuri, ape sclipesc ca și oglinzi,
Apoi, când răsăritul cu ochii îl cuprinzi.

[1879]

DE CÂTE ORI, IUBITO...

De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte,
Oceanul cel de gheață mi-apare înainte:
Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departe doară luna cea galbenă - o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri răpezite
O pasăre plutește cu aripi ostenite,
Pe când a ei păreche nainte tot s-a dus
C-un pâlc întreg de păsări, pierzându-se-n apus.
Aruncă pe-a ei urmă priviri suferitoare,
Nici rău nu-i pare-acuma, nici bine nu.. ea moare,
Visându-se-ntr-o clipă cu anii înapoi.

Suntem tot mai departe de olaltă amândoi,
Din ce în ce mai singur mă-ntunec și îngheț,
Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți.

1879

RUGĂCIUNEA UNUI DAC

Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate si totul era una;
Pe când pământul, ceriul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată -
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi ?

El singur zeu stătut-au nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflet si lumii fericire,
El este-al omenirii izvor de mântuire:
Sus inimele voastre! Cântare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții!

Și el îmi dete ochii să văd lumina zilei,
Si inima-mi împlut-au cu farmecele milei,
În vuietul de vânturi auzit-am a lui mers
Și-n glas purtat de cântec simții duiosu-i vers -
Și tot pe lângă-acestea cerșesc înc-un adaos:
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!

Să blăsteme pe-oricine de mine-o ave milă,
Să binecuvânteze pe cel ce mă împila,
S-asculte orice gură, ce-ar vrea ca să mă râdă,
Puteri să puie-n brațul ce-ar sta să mă ucidă,
Ș-acela între oameni devină cel întâi
Ce mi-ar răpi chiar piatra ce-oi pune-o căpătâi.

Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrime e sec,
Că-n orice om din lume un dușman mi se naște,
C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,
Că chinul și durerea simțirea-mi a-mpietrit-o,
Ca pot să-mi blăstăm mama, pe care am iubit-o
Când ura cea mai crudă mi s-apăre amor...
Poate-oi uita durerea-mi și voi pute să mor.

Străin și făr' de lege de voi muri — atunce
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,
Ș-aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să amuțe cânii, ca inima-mi s-o rumpă,
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,
Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțămesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blăstemuri aș vre să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!

[1879]

ATÂT DW FRAGEDA ..

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Si ca un înger dintre oameni
În calea vieții mele ieși.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Și de la creștet pân-în poale
Plutești ca visul de ușor.

Din încrețirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc -
S-atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și noroc.

O, vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din povești,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce ești,

Cât poți cu-a farmecului noapte
Să-ntuneci ochii mei pe veci,
Cu-a gurii tale calde șoapte,
Cu-mbățișări de brațe reci.

Deodată trece-o cugetare,
Un văl pe ochii tăi fierbinți:
E-ntunecoasa renunțare,
E umbra dulcilor dorinți.

Te duci, ş-am înţeles prea bine
Să nu mă ţin de pasul tău,
Pierdută vecinie pentru mine,
Mireasa sufletului meu!

Că te-am zărit e a mea vină
Şi vecinie n-o să mi-o mai iert,
Spăşi-voi visul de lumină
Tinzându-mi dreapta în deşert

Ş-o să-mi răsai ca o icoană
A pururi verginii Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană
Unde te duci? Când o să vii?

1879

TE DUCI...

Te duci şi ani de suferinţă
N-or să te vază ochii-mi trişti,
Înamoraţi de-a ta fiinţă,
De cum zâmbeşti, de cum te mişti.

Şi nu e blând ca o poveste
Amorul meu cel dureros,
Un demon sufletul tău este
Cu chip de marmură frumos.

În faţă farmecul palorii
Şi ochi ce scânteie de vii,
Sunt umezi înfiorătorii
De linguşiri, de viclenii.

Când mă atingi, eu mă cutremur,
Tresar la pasul tău, când treci,
De-al genei tale gingaş tremur
Atârnă viaţa mea pe veci.

Te duci şi rău n-o să-mi mai pară
De-acum de ziua cea de ieri,
Că nu am fost victimă iară
Neînduratelor dureri,

C-auzu-mi n-o să-l mai întuneci
Cu-a gurii dulci suflări fierbinţi,
Pe frunte-mi mâna n-o s-o luneci
Ca să mă faci să-mi ies din minţi.

Puteam numiri defăimătoare
În gândul meu să-ți iscodesc,
Și te uram cu-nverșunare,
Te blăstemam - căci te iubesc.

De-acum nici asta nu-mi rămâne
Și n-o să am ce blăstema,
Ca azi va fi ziua de mâne,
Ca mâni toți anii s-or urma -

O toamnă, care întârzie
Pe-un istovit și trist izvor;
Deasupra-i frunzele pustie -
A mele visuri care mor.

Viața-mi pare-o nebunie
Sfârșită făr-a fi-nceput,
In toată neagra vecinicie
O clipă-n brațe te-am ținut.

De-atunci, pornind a lui aripe,
S-a dus pe veci norocul meu —
Redă-mi comoara unei clipe
Cu ani de părere de rău!

1879

AFARĂ-I TOAMNĂ

Afară-i toamnă, frunză-mprăştiată,
Iar vântul zvârle-n geamuri grele picuri;
Ci tu citeşti scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gândești la viața toată.

Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată;
Dar şi mai bine-i, când afară-i zloată.
Să stai visând la foc, de somn să picuri.

Și eu astfel mă uit din jeț pe gânduri,
Visez la basmul vechi al zânei Dochii,
În juru-mi ceața crește rânduri, rânduri;

Deodat' aud foșnirea unei rochii,
Un moale pas abia atins de scânduri...
Iar mâni subțiri și reci mi-acopăr ochii.

1879

SUNT ANI LA MIJLOC

Sunt ani la mijloc şi-ncă mulţi vor trece
Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm,
Dar tot mereu gândesc cum ne iubirăm,
Minune cu ochi mari şi mână rece.

O, vino iar! Cuvinte dulci inspiră-mi,
Privirea ta asupra mea se plece,
Sub raza ei mă lasă a petrece
Și cânturi nouă smulge tu din liră-mi.

Tu nici nu ştii a ta apropiere
Cum inima-mi de-adânc o liniștește,
Ca răsărirea stelei în tăcere;

Iar când te văd zâmbind copilărește,
Se stinge-atunci o viață de durere,
Privirea-mi arde, sufletul îmi crește.

1879

CÂND ÎNSUȘI GLASUL

Când însuși glasul gândurilor tace,
Mă-ngânâ cântul unei dulci evlavii,
Atunci te chem; chemarea-mi asculta-vei?
Din neguri reci plutind te vei desface?

Puterea nopții blând însenina-vei
Cu ochii mari și purtători de pace?
Răsai din umbra vremilor încoace,
Ca să te văd venind — ca-n vis, așa vii!

Cobori încet... aproape, mai aproape
Te pleacă iar zâmbind peste-a mea față,
A ta iubire c-un suspin arat-o,

Cu geana ta m-atinge pe pleoape,
Să simt fiorii strângerii în brațe -
Pe veci pierduto, vecinie ador atol

1879

FREAMĂT DE CODRU

Tresărind scânteie lacul
Și se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul

Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă:
Unde soarele pătrunde
Pintre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvârle.

Cucul cântă, mierle, presuri -
Cine știe să le-asculte?
Ale pasărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Și vorbesc cu-atât de multe
Înțelesuri.

Cucu-ntreabă: — Unde-i sora
Viselor noastre de vară?
Mlădioasă și iubită,
Cu privirea ostenită,
Ca o zână să răsară
Tuturora

Teiul vechi un ram întins-a,
Ea să poată să-l îndoaie,
Ramul tânăr vânt să-și deie
Și de brațe-n sus s-o ieie,
Iară florile să ploaie
Peste dânsa.

Se întreabă trist izvorul:
- Unde mi-i crăiasa oare?
Părul moale despletindu-și,
Fața-n apa mea privindu-și,
Să m-atingă visătoare
Cu piciorul?

Am răspuns: - Pădure dragă,
Ea nu vine, nu mai vine!
Singuri, voi, stejari, rămâneți
De visați la ochii vineți,
Ce luciră pentru mine
Vara-ntreagă.

Ce frumos era în crânguri,
Când cu ea m-am prins tovarăș!
O poveste încântată
Care azi e-ntunecată...
De-unde ești, revino iarăși,
Să fim singuri!

1879

REVEDERE

-Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule,
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme au trecut
Și de când m-am depărtat,
Multă lume am îmbiat.

- Ia, eu fac ce fac de mult,
Iarna viscolu-l ascult,
Crengile-mi rupându-le,
Apele-astupându-le,
Troienind cărările
Și gonind cântările;
Și mai fac ce fac de mult,
Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Cele-am dat-o tuturor,
Umplându-și cofeiele,
Mi-o cântă femeile.
- Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine,
Tu din tânăr precum ești
Tot mereu întinerești.

-Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună;
Și de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea.
Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor,

Iar noi locului ne ținem,
Cum am fost, așa rămânem.
Marea și cu râurile,
Lumea cu pustiurile,
Luna și cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

1879

DESPĂRȚIRE

Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-aș cere doar pe tine, dar nu mai ești a ta;
Nu floarea vestejită din părul tău bălai,
Căci singura mea rugă-i uitării să mă dai.

La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se sting-asemeni, ci-n veci să stea pe loc?
Tot alte unde-i sună aceluiași pârău:
La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis?
La ce de-acu-nainte tu grija mea s-o porți?
La ce să măsuri anii ce zboară peste morți?
Tot una-i dacă astăzi sau mâne o să mor,
Când voi să-mi piară urma în mintea tuturor,
Când voi să uiți norocul visat de amândoi.
Trezindu-te, iubito, cu anii înapoi,
Să fie neagră umbra în care-oi fi pierit,
Ca și când niciodată noi nu ne-am fi găsit,
Ca și când anii mândri de dor ar fi deșerți -
Că te-am iubit atâta putea-vei tu să ierți?
Cu fața spre părete, mă lasă prin străini,
Să-nghețe sub pleoape a ochilor lumini,
Și când se va întoarce pământul în pământ,
Au cine o să știe de unde-s, cine sunt?
Cântări tânguitoare prin zidurile răci
Cerși-vor pentru mine repaosul de veci;
Ci eu aș vrea ca unul, venind de mine-aproape,
Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape,
Apoi — de vor — m-arunce în margine de drum...
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum.
Din zare depărtată răsar-un stol de corbi,
Să-ntunece tot cerul pe ochii mei cei orbi,
Răsar-o vijelie din margini de pământ,
Dând pulberea-mi țărânii și inima-mi la vânt...

Ci tu rămâi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari si umezi, cu zâmbet de copil,
Din câtești de copilă să-ntinerești mereu,
Și nit mai ști de mine, că nu m-oi ști nici eu.

1879

MINTE ȘI INIMĂ

I

- Ce privești în jos smerită,
Că te mânii te prefaci,
Când îți zic ca el îți place
Și că tu de mult îi placi.

Voi jucați în comedie
Rolul vostru de-nțelept,
Dar de ce unul la altul
Vă uitați atât de drept?

De ce, când pe neașteptate
El sosește uneori,
Rumenirea face locul
Unei gingașe palori;

Si privești cu ochi nesiguri.
Sânul crește far' să vrei?
Dar vă stingeți dupăolaltă...
Comedie, dragii mei...

Parcă-l văd cum vine ice,
Sade-n veci pe-același jăț
Și la tine își îndreaptă
Ochii negri și șirăți.

Și când credeți cum să nime
Dimprejur nu vă ia sama,
Numa-atunci vă dați în petic
Și vă arătați arama.

Eu vă văd de pe sub gene:
Ochi-n ochi priviți fierbinte
Și de dragi unul altuia
Conversați fără cuvinte

Cine nu v-ar ști, copilă,
Da, v-ar crede neam de sfinți.
Și să stați numai l-atâta...
Bine? Sunteți voi cuminți?...

- Taci, mătușă, tu mă superi,
De-i vorbi mai mult eu rug.
Ce se pare că-i iubire
Nu-i decât prieteșug.

- De prieteni, se-nțelege,
Vă-nșelați cu mult sistem.
Și de dânsul nu pe-atâta,
Dar de tine mai mă tem.

Pân-acum pornirea voastră
Ați știut să o mascați
Și în sufletele voastre
Cu durere vă iubeați.

Promițând unul altuia
Cum că nu veți mai iubi,
Voi gândeați c-o să rămâie
Astfel până veți muri.

Și-n această mângâiere,
De pe-o zi pe alta, voi
Trăgăniți o fericire
Dureroasa, amândoi.

Fiind siguri unul de-altul
Să promiteți fu ușor
Cum că nu o să mai faceți
Alianțe de amor.

Dară azi pui capăt tragic
Astei stranie povești…
- Doamne, Doamne, mătușico,
Nu ți-i greu să mai vorbești?

- Nu mi-i greu, căci ești în stare
Să sfărâmi ca un… copil
Jucăria-ncântătoare
A frumosului idil.

Când vă văd mergând alături,
Vă zâmbiți și vă privesc
Și când credeți câte spuneți,
Eu fac haz și-ntineresc.

Voi, gurmanzi ai drăgostirii,
Cu rețeta cea mai bună
Învăliți amoru-n vorbe,
Clevetindu-l împreună.

Și feriți de ochii lumii,
Între rariștea de brazi,
Voi mergeți când vine sară,
Tu ești rumănă-n obraz

Și atâta bucurie
Văd în ochii tăi cei mari…
Nu lipsește decât nunta
C-un taraf de lăutari.

În zădar oare Teodor
Scrie-a codrului poveste?
Și atât de rău îi pare
Că băiet el nu mai este?

Că nu vreți a da pe față
Dulcea taină înțeleg,
Căci cu-atâta e mai dulce -
Dar un capăt nu aleg.

Și ce bine ați petrece
Azi, când viața vă zâmbește,
Cum în vremea mea Conachi
O spunea pe bătrânește:

„Prin pustii și munți sălbateci,
Prin prăpăstii, râpi, ponoară,
Unde-n albia de stâncă
Sună blândele izvoară;

Acolo unde natura
Cu puterea ei măreață
Răspândit-au pretutindeni
Bucurie și viață;

Unde brazii cei de fală
Se înalță cu trufie,
Unde zmeura și mura
Au a lor împărăție;

Unde toate împreună
Strigă: «Vino, te oprește!»
Acolo amorul cheamă,
Acolo vin' de iubește.

Acolo ochiul zavistnic
Nu mai are vo putere:
Nu-i jignire în iubire,
Ci noroc și mângâiere."

Ție-ți trebuie vecinul;
Teodor e pentru tine:
Liniștit, cam mizantropic
Ș-apoi îl iubești, știu bine.

Ție-ți place poezia,
El lucrează versuri bune.
Toate versurile sale
Tu pe muzică le-i pune.

De-i cânta veți face duo,
Glasul vostru se combină;
De te-ai pune la piano
Te-a-nsoți din violină.

Tie-ți place moșioara,
Pe a ta [vrei] s-o lucrezi,
Iar el știe plugăria -
Gospodar e, precum vezi.

Moșioara lui altdată
Era tot părăduită,
Vezi acuma ce-i aduce,
Cât de bine-i rânduită.

Așadar, nu sta la gânduri,
Pre ușor alegi din două,
Eu îți zic să-ți iei vecinul,
Ie-l cu mâinile-amândouă.

- Toată ziua se închide
Prin autori mâncați de molii
Si îl vezi întotdeauna
Cumu-i plin de colbul școlii.

- Dar nu vine-n toată sară?
- Vine. Poate i-i urât.
S-apoi nu știi cum că fusta
Femeiască-o au... urât?...

-Pentru?
- Știu eu care-i cauza?
- Pentru că în lumea toată
Numai una-i este dragă.
Vezi așa, așa e, fată.

- Ș-acea una?
- Acea una
Stă naintea mea și coase
Si de-i spun că este astfel
Se preface mânioasă.

- Frumuseți să spariu lumea,
Precum însăși vezi, nu am.
Deci în cumpănă pun toate
Și le măsor dram cu dram.

Ș-am văzut că-i mult mai bine
C-un moșneag să mă cunun
Decât iar să-mi risc eu pacea
C-un berbant ori c-un nebun.

Eu susțin că orice casă
Din convenție se face:
E mai multă fericirea
Căci într-însa este pace.

- Pace? Da' cunoști moșnegii?
Scârțâiesc neîncetat.
Ba-i bolnav, ba n-are vreme
Să te ducă la primblat.

De faci muzică el cască,
Dacă râzi el e ursuz,
Să vorbești de orice-i voie,
Da' nici gura nu-i auzi.

Când s-apropie, drăguță
Fată! - funia de par,
Atunci chin! Moșneagu-ntr-una
Scârțiește ca un car.

Nu doresc, nepoată dragă,
Să ajungi la așa hal…
Știi ce pace e aceea?
E tăcerea din spital.

Alta-i pacea sufletească
Care e rodul iubirii -
Și acolo e tăcere.
Dar tăcerea fericirii.

Tu lucrezi iar el acasă
Poate sta, poate lucra,
Dar din când în când aruncă
Ochii lui asupra ta.

Și se uită *lung* la tine.
Doamne! limpede mai știe
Cum că fără tine lumea
I-ar fi chiar ca o pustie.

Vii la spate, vezi ce scrie,
Peste șiruri tu alergi,
Îi iei pana chiar din mână,
Singură vo vorbă ștergi.

Și să crezi că ștears-o lasă
Dacă tu vei zice: nu.
Te aprobă căci în minte-i
Și în inimă ești tu.

II

Îi zic: mă lese-n pace,
Nu voi să mă cuprindă;
Iar el râzând răspunde:
- O, uită-te-n oglindă

Și spune-mi dacă omul
Găsind în a lui viață
Odor așa de dulce
Nu l-a cuprinde-n brață?

Îi zic; mă lese-n pace.
Ce are cu-a mea gură,
Cu ochii mei ce are,
De-a merge nu se-ndură?

Iar el râzând răspunde
Că nu cunoaște mila;
De nu-i voi da de voie
Mi-o ia el cu de-a sila

îi zic: mă lese-n pace.
Căci inima mă doare,
Fiorul mă sfârșește
Și cad de pe picioare.

Iar el răspunde... - vorba-i
De lacrimi pare [plină] -:
- De vrei un leac, iubită,
La inima-mi tu vină.

III

ANA

Povestește chiar din capăt să te văd dacă o știi...

MUȚI

E! Achil și Agamemnon își spunea grobienii.
Și atunci bătrânul Nestor prinde-a spune la povești,
Pe-amândoi îi probozește cu cuvinte bătrânești,
Împrejur sta toți elinii, steteau preoții și regii
Iară Nestor ține una... știi mata cumu-s moșnegii.
Iar Achil pe Agamemnon suduindu-l zice: „Câne!
Mi-i lua tu pe Brizeis, dar uitată nu-ți rămâne.
Las' tu, lasă, măi jupâne, știu eu bine ce-am să-ți fac,
Să-mi cazi tu odată-n labe, ș-apoi las', că-ți viu de hac."

ANA

Bun, frumos! Dă-i înainte! suduie ca un muscal.

MUȚI

Singură ai spus, mamaie, că Homer îi natural,
Si ne-ai zis să spunem toate, ia așa cum se grăiește,
Ș-apoi tot eu îs de vină?

ANA

Natural, nu mojicește.
Spune tu, Bibi...

BIBI

Mamaie, eu știu tocmai cum e-n carte.

ANA

Și așa se și cuvine, spune, Bibi, mai departe.

BIBI

**Cum Achil și Agamemnon înde ei se tot sfădeu,
Vine Nestor ș-amânduror le ținu apoi de rău:
Pe-Agamemnon îl împacă, pe Achil îl îmblânzește,
Ca acesta pe Brizeis să o dea se învoiește,
Dar îi spune dinainte să nu cerce de cumva
Preste Brizeis, din avere-i să s-atingă de ceva…
Iar Ulis luă pe Chriseis, și-n corabie suind,
Merge la preotul Chrise, fata-n mâinile lui dând,
I-a adus tauri de jertfa, și convoi iar la achei
Cu preotul lui Apolo să-i împace iar pe ei.**

ANA

Vezi, mă badeo, cum se spune? Limpede, frumos, cu șâr.

MUȚI

Ce mai treabă; a-nvățat-o pe de rost din fir în păr.

ANA

**Tu *nu* știi să-nveți tot astfel… Te oprește cineva!
Dară nu *vrea* cuconașul, asta-i… Spune, fata mea.**

BIBI

**Crainicii lui Agamemnon, ei asemeni se luară
Pe Brizeis s-o aducă… dar Achil stătea afară,
Lângă cort, și să i-o ceară frică li-i și nu le vine.
Ci Achil nu-i mai încearcă și cu ea de mână vine.
Și le-o dă în seamă…**

MUȚI

**Prostul! Numai gura îi de el.
De-o iubește pe Brizeis, de ce-o dă ca un mișel?
I-aș fi dat eu lui mireasă… - să fi fost eu acold -
Îi umpleam de bodaproste, de nu știau încotro,
Îi făceam pe toți tocană, rupeam gâtu ca la vrăbii
Și-mi duceam apoi acasă Mirmidonii pe corăbii.**

ANA

**Foarte rău și fără cale, dragul meu… (Și nu-ți ascunz)
Chiar nesuferit ești astăzi, îndărătnic și - răspunzi.
Povestești prost… Din franceză mai că n-ai știut nici bechi.
Doamne, cum nu ai un dascăl, să te tragă de urechi.
Mergi, Bibi, la Marioara ca să-ți dea ție plăcinte,
Iară leneșului celui chiar nimic, să ție minte.**

MUȚI

Dar de ce-a dat pe Brizeis, spune, mamă, îi cu drept?
Să fi fost a mea, mămuță, eu cu toții dedeam piept.
Ai spus singură că dânsul pe Brizeis o iubea...
Câtu-i lumea și pământul n-o luau din mâna mea.

ANA

Eu ți-am spus-o, și-o spun încă și ți-oi spune vreme multă
Cum că omul cel de treabă urmă mintea ș-o ascultă,
Judecă întotdeuna, nu se îndărătnicește...

MUȚI

Minte, minte! să i-o deie dacă-atâta o iubește...

BIBI

„Judecata totdeuna decât dragostea-i mai sus":
Ast-ai zis-o mai deunăzi... vezi, țin minte ce mi-ai spus.

ANA
(o sărută)

Draga mamei... Ești de treabă... și înveți așa frumos!
Nu ca cela, ca jupânul îndărătnic și lenos.

MUȚI

Spune, mamă, câte-i spune și eu totuși ți-oi răspunde:
Mintea, nu zic ba, frumoasă-i numai că eu nu știu unde-i.
Dară vezi tu, mămucuță, eu vin iar la vorba mea:
De eram Achil, pe Brizeis nimeni nu mi-o mai lua.

ANA
(amenințând)

Mimi!

MUȚI

Mânie-te, mamă, zi ce-i vre... zi la femeie
Nu numai plăcinte, dară, nici mâncare să nu-mi deie
Și să mor de foame, totuși, de-ar veni vro unu-aice
Să te ia cu sila... iară mintea ceea ce mi-ar zice
Dă-o, dă-o pe mamaia... nu te dau să știu că mor.

ANA
(îl bate pe obraz)

Îndărătnicule!

MUȚI

Vezi tu, pentru tine, un odor,
Dau război cu toată lumea ca Bogdan-vodă cel chior.

ANA

Aide, mergi, iubire chioară, mergi la Măria, dă-mi pace.
Astăzi încă treacă-meargă! Dar alt' dată nu mai face.

MUȚI

Nu mă duc...

ANA

Nu vrei plăcinte?

MUȚI

Nu acum, să-ți spun ceva...
Da' așa-i că nu te superi?... Zi că nu te-i supăra.

ANA

Spune, de...!

MUȚI

Cum aș începe... Doamne? Doamne-ah, mămucuță,
Tare ești tu frumușică, nu știu cum, și ești drăguță
Decât cum nu se mai poate, cum nu e altă mămiță...

ANA

Ce vrei, Mimi, spune-odată...

MUȚI

Să spun? Da? Dă-mi o guriță.

ANA

Atât?

MUȚI

Da. Și încă una, și-ncă una, nu știu cum
Da-mi ești dragă fără samă...

ANA

Haide, Mimi. Pleac-acum,
Dă-ne pace...

MUȚI

Tu nu crede că-s așa de rău copil,
Știu poveste mai frumoasă decât cea a lui Achil,
Eu știu una de la moșu: a pădurilor poveste
Și frumoasă, și frumoasă, cum n-au fost și nu mai este.

ANA

Așadar, moșu Teodor; spune dar, micuțul meu

MUȚI

Ceva nou, n-ai auzit-o pân-acuma, numai eu.

(loc liber pentru a intercala POVESTEA CODRULUI)

ANA

Aide, Mimi, mergi acuma... să veniți când v-oi chema.

MĂTUȘA

Mie nu-mi dai o guriță?

MUȚI

Nu-mi ești dragă ca mama...

IV

- Ce copil vioi e Mimi, ce drăguțu-i...
- Mătușica,
E-ndărătnic, tară minte, tocmai d-asta îmi e frică.
- De n-ar fi ca al tău tată, care - Dumnezeu să-l ierte -
Mi-a făcut viața amară cu-ndărătnicele-i certe...
- Ce cuminte este Bibi...
- Da, cuminte! ca și tine.
Ca și tată-său maiorul... Ține minte foarte bine
Tot ce-i spuneți...
- C-ar aduce așa mult cu dânsul? Nu,
Nu găsesc asemănare așa mare.
- Da, da! Vezi tu,
Nu îi seamănă-n afară. înlăuntru. Numai minte.
Nu vezi tu cum momițica repetează la cuvinte
Ce le-aude de la dânsul, de la tine: „Mai prejos
E iubirea decât mintea..." Izbutit-ai ca pe dos
Să o crești, nepoată dragă...
- Iară vii la vorba veche.
- Și de ce nu? Să știu, dragă, că-i surzi de o ureche,
Totuși cred de datorie, ca să-ți spun a mea părere,
Căci te văd de mult schimbată...
Mai cu samă - ce plăcere -
De-o bucat' de vreme-ncoace... de când fuși la București.
Cât erai tu de cuminte, azi pe zece părți tu ești.
Cine știi cu cine-acolo tu te vei fi întâlnit,
Ce discursuri înțelepte cu-nvățații ai croit,
Mai ales cu al tău frate, pre iubitul meu nepot,
Dar destul că de arunce a pricepe nu te pot.
Si destul că pot prepune, că nepotul meu stricat
În aceste conferențe rolu-ntâi 1-a fi jucat...

- Drept c-așa-i, dar numa-n jocul rezonabil ce-am avut;
Roiu-ntâi îl joacă altul.
- Altul? Poate c-am știut.
Jocul vostru rezonabil să nu iasă, de, cumva,
Joc copilăresc și ție și la altul careva.
- Bine-mi pare cum că vorba chiar la asta ai adus.
Căci și eu păstrez o taină cam de mult și nu ți-am spus
C-atingând pe mai mulți oameni n-am putut-o da pe față.
Dar cum tu ai apucat-o mă scutește de prefață.
- Un secret? însă secretul eu de mult l-am priceput.
- Cum? ai observat?
- Da, doară nu mă crezi că sunt de lut.
Deci te rog, fii așa bună, nu lăsa să mai aștept
Și să văd de au pătruns-o taina ochiu-mi înțelept.
Așadar, fără prefață, spune-mi iute…
- Mă mărit.
- Te măriți, mă rog, cu cine, draga mea?
- Ai auzit,
Cred, de d. Stelineanu?
- Căpitan d-infanterie...
- Așa; unchiu-său...
- Ministrul! Bine, fată, ce ți-i ție…
Doamne, iartă-mă! Dar bine, serios vorbești tu, fată?
Nu zic… înțeleg prea bine cum îi treaba asta toată.
Ai avut proces la curte, petițiuni ai scris ades
Într-un stil plin de sentențe, prea cuminte și ales
Si bătrâna escelență s-a-ndrăgit de-al tău condei,
Iară frate-tău ce-n mintea ta a pus atât temei
I-au și spus desigur cum ca tu ești văduvă și bine
Ți-ar pare ca escelență să te ieie chiar pe tine.
- Până astăzi nu ți-am spus-o, căci i-am fost făgăduit
Și frăține-meu și altui să țin lucrul tăinuit.
- Și când vine escelență?
- Astăzi vine, înspre sară.
- Potrivite sunt acestea? Bine faci tu? Bine dară.
- Să-ți spun, dragă mătușica. Când întâi m-am măritat,
Am facut-o din iubire. Bine oare mi-a îmbiat?
Si maiorul se-nsurase din iubire-ntâia dată,
Cum i-a mers lui poate bine… așa-i lumea asta toată
Si fiindcă am nevoie de un sprijin, de-un azil
Și fiindcă n-am pe nimeni decât numai pe copil,
Mă mărit, să pot cu tine a trăi în București
Și să-mi cresc copilul bine.
- Altfel nu-ți închipuiești
Cum că poate fi. Ascultă, dar maiorul ce va zice?
- El? Dar bine, ce-i cu dânsul? El rămâne tot aice.
Iară vii la vorba veche?
- Viu și voi veni, vezi bine.

Tu-l iubești, el te iubește, ce-o să facă fără tine?
- Doamne, Doamne, mătușica, hai să zicem că-l iubesc.
Nu ți-am spus că din iubire nu mă mai căsătoresc?
Judecata, mătușica, judecata este tot.
Hotărât-o-am odată, d-a mă-ntoarce nu mai pot.
Câte-am tras în astă lume nu voiesc să le mai trag,
La iubire nu mai caut, fie-mi orișicât de drag.
Dară nu-l iubesc… În urmă și maioru-i juruit
Cum că de a doua oară nu se-nsoară din iubit.
- Lasă-mă cu juruință, judecată, hotărâri.
Căci acestea nu-s nimica contra gingașei iubiri.
Voi, în crudă tinerețe, amândoi nenorociți,
Voi, cu inimi simțitoare, ce atât vă potriviți,
Amândoi amici cu codrii nebunii v-ați pus în cap
Încât ochii-a vă deschide eu, mătușa, nu am cap.
Dară fost-au din iubire cea dentâi căsătorie?
Înclinare, simpatie - mai știu ce a vrut să fie? -
Dar destul c-acea simțire voi amor o botezarăți
Și să vă feriți de dânsul de a pururi vă jurarăți.
Eu am visat, nepoțică, multe și mai multe poate
Decât tine, decât dânsul, [dară] cu aceste toate
Eu îți spun că acel tânăr, ce-n junie mi-a jurat
Un amor fără de capăt, jurământul n-au călcat
Și atuncea când bătrânul pe vecie-au adormit,
Eu numai știam în mine cât de mult m-au fost iubit.
- O escepție, mătușă…
- O escepție? Dar voi
Poate nu sunteți tot astfel, tot escepții amândoi?
Rațiune întrupată, tu… Ascultă, fată hăi,
Ce sunteți copii… Sau altfel; fiți copii însă nu răi,
Nu copilăroși, nu astfel, urmați inimelor voastre:
Numai inima-i izvorul fericirii vieții noastre.
- Lasă inima, mătușă… Cum gândești să mă abați
De l-a mea făgăduință?
- Bine, fată, nu vă dați,
Dar ți-oi spune încă una… Escelența e bătrână
Și e plină de podagră, îmbla tot cu cârja-n mână.

Comentarii eminesciene
1875-1879

FĂT-FRUMOS DIN TEI

A apărut în *Convorbiri literare,* 1 febr. 1875. Introducându-i modificări în urma cărora câştigă din punct de vedere artistic, poezia este republicată sub titlul *Povestea teiului,* în *Convorbiri literare,* martie 1878. Maiorescu publică această nouă formă sub titlul *Făt-Frumos din tei.*

v. *52* Lohengrin are „ein kleines goldenes Horn zur Seite".

v. *69 și* ***urm.*** Cuprinsul strofelor este cât se poate de clar. Romantism sentimental pe un plan poetic ideal. Tânăra, vrăjită, lasă capul pe umărul lui Făt-Frumos, amândoi rămân pierduți în visul" lor de iubire, pe când caii lor, alăturați, își continuă liniștit viața legata numai de materie. Două planuri ale vieții puse în contrast cu o economie de versuri la înălțimea poeziei ce-o exprimă. Nici nu ne-ar fi trecut prin gând să mai dăm această explicație, dacă n-ar exista o interpretare deosebită a lui G. Călinescu în *Opera lui Eminescu,* vol. V, p. 88 și urm.: „...întrupare desăvârșită a animalității mândre... flăcăul cu flori în păr, semn al anotimpului sexual... Apoi în ciuda marilor licențe gramaticale, sublimitatea sincerității instinctuale cucerește, căci în nemărginirea codrului, alături de cai, aceste două animale frumoase se pregătesc de împerechere." Călinescu a interpretat situația din *Făt-Frumos din tei* ca pe aceea din *Madame Bovary:* Emma și iubitul ei se-ntâlnesc, intră în pădure și-și trăiesc dragostea „avec leurs chevaux â cote qui broutent les feuilles".

v. *88* Pentru înrudirea inspirației lui Eminescu și Alecsandri: „Atmosfera unor poezii de dragoste încă e înrudită la ambii poeți. Parcă citim o evocare erotică de Eminescu *(Făt-Frumos din tei, 1875;* sau *Povestea codrului,* 1878) și e vorba de două strofe din *Poiana fermecătoare* de Alecsandri:

Și ies vesel din pădure
Dispărând frumoși și dragi,
Prin huceagul plin de mure,
Prin fânațul plin de fragi.
Lunca sună vii fanfare...
Ei se duc strălucitori
Pe o singură cărare
Ce s-acopere de flori.

(I.M. Rașcu, *Eminescu și Alecsandri,* p. 59).

Manuscrisul *2262,* f. 187-191 ne-a păstrat versificarea unei aventuri silvestre, în care eroina este o domniță de fantazie, fiica lui Dragoș. (Vezi și ed. Perpessicius, *Opere,* vol. VI, p. 127 și urm. cu unele deosebiri de lectură.)

Mii de stele... dulce sară
Peste codri se coboară,
Peste vârfuri trece lună,
Iar izvoarele răsună.
Cine-mi trece luncile?

Domnița cu pruncite,
Cine-mi trece verdea luncă?
Domniția numa c-o pruncă.
Cine-mi trece lunca mare?
Fata lui Dragoș calare,
Pe-un cal alb ca de ninsoare,
Cu rafturile de argint
Cu presun pân-în pământ.
Ea își caută de cale,
Merge-n vale, merge-n vale.
Îndărătu-i din pădure
Se-nălța cu ziduri sure
Și cu nalte porți cetatea
Stăpânind singurătatea.
Iar ea-și caută de cale,
Vine-n vale, vine-n vale
Și când ochii și-i ridică
Se trezește singurică
La mijloc de codru des
Unde crengile se țes
Și prin mrejele de frunze
Cearcă luna să pătrunză.
Iar un tei cu umbra roată
Și cu floarea scuturată,
Pleacă coama pe-un izvor
Care sună-ncetișor.
Și prin sunet blând de ape
Parcă vine mai aproape
Glas de corn din depărtare
Tot mai tare și mai tare.
O, auzi sunând
Din cărare corn...
Înspre tine blând
Eu [acum] mă-ntorn.
Și când ochii-a ridicat,
Ea zărește un băiat
Ce s-apropie de ea
Pe-un cal negru-alăturea.
Flori de tei el are-n plete,
Negri ochi ca s-o săgete
Și la șold un corn de-argint
Și pe haine mărgărint.
- Ai venit să mă privești,
Dulce zână din povești.
O, te pleacă înspre mine
Cu mâini albe, lungi și fine,
Iară degetele trase,
Subțirele de crăiasă,
Lasă-le în a mea mână,
Mlădioasa mea stăpână.

Dar ea mâna-și trage-ndată
Din a lut., și speriată
Se uita înjos smerită,
Rușinoasă și uimită.
S-o cuprinză el voiește,
Ea cu mâna seferește,
O ruga cu vorbă dulce
Pe-a lui braț ca să se culce,
Mai nu vrea și mai se lasă,
Ca de-unfarmec e atrasă,
Pân' se vede-n a lui braț
De-o primește cu nesaț.
Păru-i galben abia creț
Peste tâmple-i sta răzleț
Dându-i multefrumuseți
Și trecândpe după tâmple
Umerii cu aur împle,
Umerele și spinarea
Și întreagă arătarea.
-O copilă, chipul tău
Dea-mi-l mie Dumnezeu
Chipul tău cel iscusit
Ce pare că-i zugrăvit.
Draga mea, nu te-ndura
De la mine a zbura,
Ori de-i merge de la mine,
Ia-mi și sufletul cu tine,
Ce nu-mi trebuie săfie,
Dacă n-am tovărășie
Și la ce să mai trăiesc,
Singurel să pătimesc?
Ea roșită la obraz
I se prinde de grumaz
Și îi zice-abia, abia:
— Vino la urechea mea
Și spune-mi orice vei vrea
Și eu ți-oi spune ceva,
Dar dă-mi pace- nu mă strânge,
Te iubesc de-mi vine-a plânge,
Dac-ai ști cât te iubesc,
Că din ochi te prăpădesc.
- Dar de-i merge, cui mă lași
Singur săfiu pătimaș?
-Nu te las, nu... spune-mi bine
Că cu cine și prin cine
Să mă înțeleg cu tine.
Ca să vii sară la mine.

Peste vârfuri trece lună,
Iar izvorul dulce sună,
Merg alăturea călare,

Pier în umbră de cărare,
Iară cornul lui duios
Sună dulce dureros,
Mai încet în codrul verde
Se tot pierde, se tot pierde.

Nu se poate şti precis data acestei compoziţii, care aparţine epocii când Eminescu prelucra materialul poporan din manuscrisele sale şi, în felul lui Alecsandri, alcătuia balade în versul obişnuit al poeziei populare. A schiţat în versuri curgătoare o baladă a dragostei fiicei lui Dragoş-vodă cu un Făt-Frumos din tei întâlnit în adâncul codrului. Credem că această încercare literară este anterioară versiunilor aventurii Blancăi şi că din ea a derivat *Făt-Frumos din tei.*

Versul 3 intră în compunerea piesei *Bogdan Dragoş,* şi cu el începe o cunoscută poezie, *Peste vârfuri.*

Versurile 5 şi urm. se află, sub o formă apropiată, într-o compoziţie din ms. *2276,* iar aceasta pleacă de la o culegere din ms. *2285,* f. 138 V.-139, şi ea, la rândul ei, transcrisă după *Caietul anonim* păstrat în ms. *2260.* Iată versurile aşa cum se află, la f. 324:

Cine trece luncile,
Chetraru cu slugile,
Cine treci şi o luncă,
Chetraru numai c-o slugă,
Cine treci lunca mari
Iancu Chetrariu calari...

Caietul anonim este o achiziţie a lui Eminescu din vremea când aduna folclor pentru societatea „Orientul" (1869).

Cu versul 24 începe o compoziţie eminesciană în gen popular, *La mijloc de codru des.* (Vezi, despre aceste chestiuni, Eminescu, *Literatura populară,* ed. D. Murăraşcu, p. 135, culegerea XX, p. 316, *La mijloc de codru des* şi notele de la p. 534-535 şi 562.)

Versul 61 intră în poezia *Ea-şi urma cărarea-n codru:* Ea se apără c-o mână.

Versul 64 intră în poezia *Ea-şi urma cărarea-n codru,* v. 17.

Versul 68 intră în poezia *Un luceafăr* sub forma: părul galben cade-n creţ.

Versurile 77-78 apar şi-n *Cântec vechi* (ed. Perpessicius, vol. IV, p. 234), vădit un cântec gen lăutăresc, sub forma:

Zăresc chipul dumitale:
O icoană zugrăvită
Cu mulţi nuri închipuită.

Versurile 79-82 sunt imitate după o culegere populară (vezi nr. CXXXIX, Eminescu, *Literatura populară, ed. cit,* p. 190):

Puiule, nu te-ndura
De la mine a zbura.
Nu zbura dar de la mine,
Voi să fiu în veci cu tine
Şi-n tot chipul m-oi sili,
Până te voi dobândi.

În *Creaţie şi divertisment folcloric la Eminescu* (în vol. *Alte menţiuni şi istoriografie literară şi folclor,* 1957-1960, p. 108 şi urm.), Perpessicius scrie şi despre *Mii de stele... dulce sară,* text a cărui înfăţişare de pastişă o subliniază. Nu este însă de crezut că Eminescu, ajuns la

culmea **ma**aturității lui artistice, numai așa, ca un „divertisment", a însăilat ceva artificios în dauna celor două poezii publicate: *Făt-Frumos din tei* și *Povestea teiului;* cea din urmă o mare **creație.**

Din aceasta narațiune a dragostei fetei lui Dragoș, izvor pentru *Făt-Frumos din tei,* derivă *Ea-si urma cărarea-n codru* (prin 1878), firește impunându-i-se prefaceri și adaptări la situația poetului în Iași, 1877 - Buc. 1878. (Vezi și *Comentarii eminesciene, ed. cit,* cap. IX.)

RIME ALEGORICE

De remarcat că în 1875 Eminescu n-a publicat decât *Făt-Frumos din tei,* în *Convorbiri literare,* și această poezie într-o formă pe care n-a socotit-o definitivă. Ocupațiile didactice l-au împiedicat de a fi un colaborator mai activ al „Junimii", dar manuscrisele ne sunt mărturie că poetul, în momentele de răgaz, se întorcea cu pasiune la literatură.

Rime alegorice, numite mai întâi *Rime simbolice,* se află în ms. *2259,* f. 175-177 (v. 1-116) și *2262,* f. 75v.-75 (v. 117-176.) În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 212; note în vol. V, p. 186 și urm.

Legătura de fond și de expresie între *Rime alegorice* și *În căutarea Șeherazadei* este vădită, prima însă cuprinde un element macabru distinctiv.

Că Eminescu a cunoscut *1001 de nopți* sau *Halima* în traducerile românești de I. Barac și de I. Gherasim Gorgan ori în traduceri străine, este ceva neîndoielnic. Nu se poate preciza Că-n cutare loc avem influența vreunui anume basm oriental, dar, ca atmosferă generală și ca fel de imaginație, se poate face trimitere la faimoasele basme arabe și aici, în *Rime alegorice,* ca și în *Miradoniz, În căutarea Șeherazadei, Făt-Frumos din lacrimă, Sărmanul Dtonis, Cezara.*

v. *1-4* Fără îndoială, în mintea poetului stăruiesc reminiscențe din începutul odei lui Horațiu, c. I, 14: „O, corabie, valuri noi te duc pe mare. Ce faci? Ajunge cu hotărâre în port! Nu vezi cum coasta ta e lipsită de vâsle, cum catargul ți-e rănit de Africul vijelios, cum vântrelele gem și cum, lipsită de otgoane, chila abia mai poate suporta undele năvalnice?" Să nu trecem cu vederea că-n oda lui Horațiu „corabia" are un înțeles alegoric: corabia statului roman, primejduită de luptele civile și de rivalitatea între Octavian și Marc Antoniu. Expresia „corabia vieții" este calchiată după „corabia statului". Și, pornind de la Horațiu, poetul creează ceva nou. Din propria lui imaginație și sensibilitate vin expresiile: grea de gânduri, stânca morții, a vremii valuri.

v. *9* Cuvântul „nopții" lipsește în ms. dar se subînțelege ușor.

v. *17 și urm.* Elementul macabru poate să fi fost sugerat lui Eminescu de către *La piramide* de Bolintineanu, poezie în care umbre de oștiri și de comandanți răsar din mormintele acoperite din pustie:

Trei umbre în tăcere s-așează la benchet;
Trei cupe aurite, la stalele splendide
Rădică deodată o mână de schelet...
Un redingot albastru, o șlapă colțuroasă
Acoperă scheletu-i, de vânturi legănat...
O luptă crudă-ncepe și armele răsună
Pe albele schelete ce strălucesc la lună,
Pe hârcele de os...
Dar mamelucii zboară prin câmpii cei sălbatici
Ca pulberea în vânt,
Și umbrele lor mute, cu caii lor fantastici,
Reintră în mormânt.

Element macabru, mai apropiat încă de cel din versurile lui Eminescu, dar subordonat unei viziuni spirituale deprimante, se află în Baudelaire, *Une gravure fantastique (Spleen ei ideal).* Cităm versurile numai ca termen de comparaţie:

Ce spectre singulier n 'a pour toute toilette, -
Grotesquement compé sur son front de squelette,
Qu 'un diadème affreux sentant le carnaval.
Sans éperons, sans fouet, il essouffle un cheval,
Fantôme comme lui, rosse apocalyptique,
Qui bave des naseaux comme un épileptique.
Au travers de l'espace ils s'enfoncent tous deux,
Et foulent l'infini d'un sabot hasardeux.
Le cavalier promène un sabre qui flamboie
Sur les foules sans nom que sa monture broie,
Et parcourt, comme un prince inspectant sa maison,
Le cimetière immense et froid, sans horizon,
Où gisent, aux lueurs d'un soleil blanc et terne,
Les peuples de l'histoire ancienne et moderne.

v. *25 şi urm.* La originea imaginei din această strofa este textul *Apocalipsului Sf. loan Teologul,* carte devenită populară: „Şi am văzut, şi iată un cal galben; şi celui ce şedea pre el îi era numele Moartea, şi Iadul urma cu ea..." La acest text se raportează Byron în *Manfred,* act. II se. 2:

And to and fro, like the pale courser's tail,
The Giant steed, to be bestrode by Death,
As told in the Apocalypse...

De aici pleacă şi Depărăţeanu *(Calul):*

Moartea iarăşi scofâlcită
Şi-nvelită
În linţoliu-i infernal
Cu à coasă la spinare,
Fuge tare,
Fuge tare tot pe cal.

v. *29-30* O asemenea stare este măiestrit descrisă de Vergiliu în *Eneida,* c. XII; 908 şi urm.

Noaptea, în vis, când molatică linişte-apasâ pe ochii
Noştri, noi parcă am vrea înainte, cu râvnă, să tindem,
Dar e-n zădar, ni se taie genunchii în toiu-ncercării,
Fără putere; ni-i limba legată şi-n trup cunoscuta
Vlagă lipseşte; nici vorba şi glasul nu vor să ne-asculte.

v. *31-32* La Byron, în *Manfred,* act. I, sc. 1:

...in my heart
There is a vigil, and these eyes but close
To look within...

În *Scrisoarea III,* a lui Eminescu, v. 4:

Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deşteaptă.

v. *49 și urm.* Din v. 5 se vede bine că avem a face cu relatarea unor întâmplări macabre de vis. Prin aceasta, *Rime alegorice* ne îndreaptă spre scrierea de tinerețe *Făt-Frumos din lacrimă:* „El adormi: cu toate acestea-i părea că nu adormise. Pelițele de pe lumina ochiului i se roșise ca focul, și prin el părea că vede, cum luna se coboară încet, mărindu-se spre pământ, până ce părea ca o cetate sfântă și argintie, spânzurată din cer, ce tremura strălucită... cu palate nalte albe... cu mii de ferestre trandafirii; și din lună se scobora la pământ un drum împărătesc acoperit cu prund de argint și bătut cu pulbere de raze.

Iară din întinsele pustii se răscoleau din năsip schelete înalte... cu capete seci de oase... învălite în lungi mantale albe, țesute rar din fire de argint, încât prin mantale se zăreau oasele albite de secăciune. Pe frunțile lor purtau coroane făcute din fire de raze și din spini auriți și lungi... și încălicați pe schelete de cai, mergeau încet-încet... în lungi șiruri... dungi mișcătoare de umbre argintii... și urcau drumul lunii și se pierdeau în palatele înmărmurite ale cetății din lună, prin a cărora ferești se auzea o muzică lunatecă... o muzică de vis."

(V. *Scrieri literare,* Craiova, 1935, p. 23-24.)

• *v. 70 și urm.* Geniul somnului.

, v. *91* Șeherazade.

v. *97* Aluzie la basmele povestite de Șeherazade soțului ei, sultanul Șahriar, în *1001 de nopți.*

v. *98* Despre vizita făcută lui Solomon de către regina Sabba, în c. III, a împăraților, cap. 10, din *Vechiul Testament*

V, *138* Și în *Pustnicul,* v. 23-24, aluzie la un ostaș spre care și-ndreaptă atenția o frumusețe feminină a Iașilor

v. *147* În *Epigonii:*

Măști râzânde puse bine pe-un caracter inimic.

v. *159* Idee obsedantă la Eminescu.

v. 166 Despre moartea ca izvor al vieții v. nota la *Epigonii,* v. 97, și citatul din Young, *Noaptea VI.*

v. *173 și urm.* Eminescu exprimă poetic triumful instinctului. „Voința" are aici înțelesul schopenhaurian, ca lucru în sine, ca pornire vitală oarbă și de neînvins.

CALIN NEBUNUL

Povestea versificată *Călin Nebunul* se află în întregime în ms. *2268,* f. 1-14v. începând de la sfârșitul caietului. În ms. *2258,* f. 180 se află un rezumat sumar al poveștii: „Împărat cu 3 fete pe cari nu vrea să li dea nimănui... Cea mijlocie, o minune de frumusețe. Trei tineri o cer și nu li se dă... Un nour care le răpește pe fete. Premiul e scris de împăratul, care va găsi fetele... Cei trei voinici feciori din sat. Călin Nebunul cel mai mic - nebun - năzdrăvan. Pleacă ca să găsească și poposesc unde cade săgeata. ... care nu va veghea să nu se stingă focul.

Merge pe brânci de dă de cel fără mâni. Prind zmeoaica. Balta ce usucă. Balta ce învie - Fata împăratului Roș - Frăția de cruce. Baba - nucile - inelul. Țiganul pe 12 perini ... cu fiece pas cade perina.

Calul cu nuci, calul cu țiganul legat... Îl lasă. Acasă băiatul cu porcii - Găinăreasa. Lupta cu buzduganul." Povestea transcrisă în întregime în proză se află în ms. *2284,* f. 14-26. (Ediție critică de D. Murarașu, *Călin Nebunul,* București, 1934.)

CALIN NEBUNUL

Era odat-un împărat ș-avea 3 fete și erau așa de frumoase, de la soare te puteai uita, da' la dânsele ba. Acu cele două era cum era, da' cea mijlocie nici nu se mai povestește frumusețea ei. Acu câți feciori de-mpărați și de ginărari a cerut-o, împăratul n-a vrut să le deie. Acu-ntr-o sară a venit 3 tineri și le-o cerut, da' el n-o vrut să le deie. Acu ei o ieșit afară și unul dintr-înșii a prins a fluiera cât s-o făcut un nor mare și nu s-o mai văzut nici ei, nici fetele - le-o răpit.

Acu-mpăratul a scos veste-n țară că cine o găsi fetele li dă de nevastă. Acu-n satul cela a-mpăratului era un om ș-avea trei flăcăi. Doi erau cum erau, da' unul era prost, ședea-n cenușă și-l chema Călin Nebunul. Ș-a zis acei doi frați: „Haidem și noi să căutăm fetele-mpăratului". Da' Călin a zis: „Hai și eu cu voi". Și cei doi o zis: „Hai". Și-mpăratul o zis că care s-o porni după fete li dă bani de cheltuială și straie de primeneală. Acu ei au făcut un arc ș-o zis că unde l-a zvârli, până unde-o ajunge, acolo să poposească. O aruncat cel mare ș-o mers vo două zile ș-a ajuns. O aruncat și cel mijlociu și tot așa de grabă a ajuns. Da' când a aruncat Călin Nebunul, o mers trei luni de zile zi și noapte și de-abia a ajuns. Acu ei mergând pe drum a gătit și cremenea și amnaru. De-abia a avut cu ce ațâța oleacă de foc. Ș-o zis așa ei în de ei că să păzească focul unul din ei cât or dormi ceilalți doi, că dacă s-o stinge focul îi taie capul celui ce-a păzit dintr-înșii. Acu s-a culcat cei doi și cel mare a rămas să păzească.

Pe la miezul nopții s-a auzit un vuiet grozav. Era un zmău cu 3 capete.

- Cum ai putut să-mi calci moșiile de la tată-meu far' de voia nimărui? Hai la luptă.

-Hai!

Și s-o luptat ei, s-o luptat, pân-acu l-o omorât pe zmău și o făcut din capetele lui 3 căpiți de carne. Acum se trezesc cei doi:

- Uite, voi ați dormit, da' eu uite ce lupt-am avut. Acu a doua noapte cel mijlociu era să stea de strajă. Iar pe [la] miezul nopții se aude-un vuiet.

- Cum ai putut să-mi calci moșiile lui tată-meu fără voia nimărui? Aista era cu 4 capete. Hai la luptă.

- Hai! Și l-o omorât și pe acesta, ș-o făcut 4 căpiți de carne din capetele lui. Acu când s-o trezi ei, o-nceput să-i deie de grijă lui Călin Nebunul că să păzească bine focul. Acu el a treia noapte era să fie. Acu iar pe la miezul nopții s-auzi un huiet mare. Un zmău era, cu opt capete.

- Hai! zice Călin Nebunul, că și zmăul era năzdrăvan și știa de dânsul, hai la luptă!

-Hai!

Cât se luptă, se luptă, cât de cât să nu se deie zmăul. I-o tăiet Călin Nebunul o ureche, ș-o picat o picătură de sânge ș-o stins focul. Ș-așa pin întuneric s-o-nceput ei a lupta ș-în sfârșit l-o omorât Călin Nebunul ș-o făcut opt căpiți de carne. Acu ce să facă el? foc nu-i. S-o luat el și mergea așa supărat pin pădure ș-o ajuns la un copac nalt și s-o suit în vârful lui ș-o văzut în depărtare o zare de foc. Scoboară el și se pornește s-ajung-acolo și-ntâlnește un om pe drum.

- Bună noapte.

- Mulțămesc d-tale.

- Da' cine ești d-ta?

- Eu îs *De-cu-sară*.

Călin Nebunul l-apucă și-l leagă de-un copac cot la cot. Mai merge el o bucată bună și mai întâlnește un om.

- Bună noapte.

- Mulțămesc d-tale.

- Da' cine ești d-ta?

- Eu îs *Miezu-nopții*.

Ia și pe acela și-l leagă iar de-un copac. Mai merge el înainte și mai întâlnește un om.

- Bună noapte.

- Mulțămesc d-tale.

- Da' cine ești d-ta?

- Eu îs *Zori-de-ziuă*.

Îl leagă și pe-acela. El i-o legat, că lui i-era frică să nu se facă ziuă.

În sfârșit, ajunge el acolo. Acolo era o groapă mare ș-un cazan c-o păreche de chirosteie mari și-ntr-însul fierbea vo două-trei vaci, și-mprejurul chirosteielor se cocea o turtă. Și-mprejurul ei dormeau 12 zmei și două zmeoaice, mamele lor.

Acu Călin Nebunul ia vo doi tăciuni într-un hârb ș-un cărbune-n lulè şi plecând însă i-a venit așa o mirosnă de bună din demâncat, și luînd o bucățică, o curs apă clocotită pe urechea unui zmău și el o țipat strașnic, că toți s-a trezit și l-au prins pe Călin Nebunul. Ș-o vrut să-l omoare, și el a zis:

- Mă rog domniilor-voastre, lăsați-mă, că sunt om sărac.

Dar ei a zis așa:

- Dacă tu ne-i aduce pe fata-mpăratului Roșu, noi te-om lăsa.

Da' el o zis:

- Da' de ce n-o luați d-voastră, că sunteți mai mulți și mai tari?

- Da' noi suntem duhuri necurate și-mpăratul are un cucoș ș-un cățel. Noi când ne-apropiem de palatul lui, cucoșul cântă și cățelul bate și noi trebuie să fugim. Da' tu-i putè mai bine, că ești om pământean.

Da' Călin Nebunul, viclean:

- Haideți și d-voastră cu mine, că-s eu om pământean și cățelul n-a bate, nici cucoșul n-a cânta.

Da' Călin Nebunul se uită și vede-un voinic ca și dânsul legat cot la cot de-un copac; și când o văzut că s-o pornit Călin Nebunul, el s-o smucit strașnic încât o rămas mâinile la copac și el a fugit.

Și ei merg, merg pân' ce-ajung la poarta-împăratului. Și era o poartă mare de fier, că nu era-n stare să treacă nime afară de Călin Nebunul. Și el s-a suit pe poartă ș-o zis zmeilor:

- Hai să vă iau câte pe unul de chică și să vă dau în ogradă.

Și lua tot câte unu și cu paloșul le tăia capul, până ce-o tăiat la toți.

Ș-o intrat în ogradă; da-mpăratul de grozav zid și poartă ce-avea, ușile erau toate deschise. Călin Nebunul s-o suit sus pe scări, și scările erau de aur bătute cu diamant, ș-o intrat în casă unde dormea fata. Da' era lună ș-o mândreață afară și luna *bătea* în casă unde dormea fata. Da' fata era așa de frumoasă decât de nepovestit. Călin Nebunul a săruta-o și i-o luat inelul de pe mână și s-o dus.

Când o ajuns la zmeii cei tăieți, li-o tăiat vârfurile limbilor la toți doisprezece și le-o pus în basma ș-o trecut poarta și s-o pornit la drum. A mers până ce-a ajuns la cazan. A putut prinde o zmeoaică ș-a tăiet-o, da' una a scăpat. Călin a luat pe degetu ista mic turta și pe celălalt cazanu cu carne și-ntr-un hârb oleacă de foc și s-o pornit la drum ș-a ajuns la *Zori-de-ziuă* și i-o dat o bucată de carne ș-o bucată de turtă, l-o dezlegat ș-o zis:

- Hai, du-te!

Mai merge el, ajunge la *Miezu-nopții,* și-i dă ș-aceluia o bucată de carne ș-o bucată de turtă, și-i dă drumul ș-aceluia.

Când a ajuns la *De-cu-sară,* era mai mult mort de când era legat. Îi dă ș-aceluia o bucată de carne și de turtă și-i zice:

- Du-te, bre,-n pace!

Când a ajuns, n-o apucat a ațâța focul, și soarele acu era sus. Frații lui atâta dormise, c-acu-ntrase mai de-un stânjen în pământ. Când s-o trezit o zis, zice:

-I, Călin Nebun! lung-a mai fost noaptea asta!

Da' Călin Nebunul nimica nu le-a povestit din ceea ce s-a petrecut cu dânsul noaptea. A pregătit ei iar să se pornească, ș-o zvârlit tot Călin Nebunul arcul ș-o mers ei așa pân' la *Pădurea de aur*. Când o ajuns acolo li-o zis Călin Nebunul așa:

- Fraților, voi nu-ți putea trece-n pădurea asta. Faceți-vă voi o colibă aici și stați să mă duc eu singur.

Aşa el s-o pornit. Când a ajuns în mijlocul pădurii cei de aur, fata cea mare a-mpăratului făcea demâncat zmăului ei.

- Bună vreme, fată de-mpărat!

- Mulţămesc d-tale, Călin Nebun. De numele d-tale am auzit, dar a vedea nu te-am văzut. Da' fugi, că dac-a veni zmăul te ucide.

- Da' cât mănâncă zmăul tău?

Fata zice:

- Patru cuptoare de pane, patru vaci fripte şi patru antaluri de vin.

Zice:

- Ia să văd eu de-oi putea mânca.

Se pune Călin Nebunul şi mănâncă toate.

Iaca vine şi zmăul.

- Bună vreme, câne de zmău!

- Mulţămesc, Călin Nebun.

- Am venit să iau pe fată. Na, hai la luptă.

- Stai să mânânc ceva.

- Dacă, zău, eu ţi-am mâncat mâncarea.

- Cu-atât mai bine, zice, eu sunt uşor şi tu eşti greu.

Şi se iau la luptă şi se luptă şi-l omoară Călin Nebunul. Pe urmă zice fetei:

- Rămâi aici, că mă duc să scot cele două surori ale tale. Şi se porneşte. Ajunge-n mijlocul pădurii cei de argint. Fata cea mijlocie făcea demâncat ş-aceea. Da' el cum a văzut-o, i-a căzut straşnic de dragă.

- Bună vreme, fată de-mpărat!

- Mulţămesc, d-tale, Călin Nebun. De numele d-tale am auzit, d-a vede nu te-am văzut.

Da' şi Călin Nebunul era frumos şi fetei i-o căzut drag. Da' fata-i zice:

- Fugi, că dac-o veni zmăul, te ucide!

- Da' cât mănâncă zmăul?

- Opt cuptoare de pâne, opt vaci fripte şi opt antaluri de vin.

- Adă-ncoace, să văd, oi putea mânca?

Şi mănâncă tot. Iacă vine şi zmăul.

- Bună vreme, câne de zmău!

- Mulţămesc, Călin Nebun.

- Hai la luptă!

- Stai să mănânc ceva.

- Că eu ţi-am mâncat mâncarea!

- Mi-o fi mai uşor la luptă.

Şi se iau, se luptă şi se luptă - şi-l omoară Călin Nebunul.

Da' lui aşa-i era de dragă fata, de-o luat-o cu dânsul la pădurea de aramă. Când a ajuns în mijlocul pădurii, ş-aceea făcea demâncat. Aceea nu-l ştia, da' văzându-l cu soră-sa o-nţeles.

- Unde-ţi este bărbatul tău?

- La vânat, Călin Nebun. Da' fugi, c-aista te omoară!

- Cât mănâncă el?

- 12 [cuptoare de pane], 12 [vaci fripte] şi 12 [antaluri de vin].

- Ia să văd eu oi mânca!

Mănâncă Călin Nebunul, mănâncă, când la un antal de vin, nu-l poate bea şi zice-aşa:

- Cu atâta-i mai tare zmăul decât mine.

Iacă vine şi zmăul.

- Bună vremea, câne de zmău.

- Mulţămesc dumitale, Călin Nebun.

- Am venit să-ţi ieu pe fată.

- Ba pe fată nu-i lua-o.

- Hai la luptă!

- Numai să mănânc ceva.

- Eu demâncatul ți l-am mâncat!

- Eu oi fi mai ușor, tu mai greu.

- Hai la luptă!

-Hai!

Se luptă, se luptă, cât de cât să nu se deie zmăul. Zice zmăul:

- Hai, eu m-oi face o pară roșă, tu te fă o pară verde. Da' el cu asta a greșit, că para roșă-i mai moale, para verde-i mai tare.

Iacă trecu pe-acolo o cioară pe sus și-i zice zmăul:

- Cioară, cioară, moaie-ți aripa ta-n apă și stinge para asta verde.

Da' Călin Nebunul zice:

- Împărate preanălțate, moaie-ți aripa ta-n apă și stinge para asta roșie.

Cioara când a auzit - știi d-ta a urcat-o - îndată s-o dus. După ce-a udat-o, a-nceput a ciupi dintr-însa, și-atâta sânge a-nceput a curge de îmblai pân-în genunchi.

De acolo el s-a luat cu fetele și s-a pornit.

A ajuns în pădurea de aur și a luat și pe cea mare și s-o pornit ș-a ajuns la frații lui.

Ș-o zis așa:

- Fraților, pe aste două le-ți lua voi, dar ast mijlocie e-a mea; și s-o culcat să doarmă. Și frații s-o sfătuit așa: ca să-l omoare nu se putea, da' să-i taie picioarele și să ieie fetele și sa se ducă la-mpăratul și să zică că ei le-o scos.

Și i-o tăiet picioarele când dormea ș-o luat fetele și s-o pornit. (Așa era de trudit de lupte, încât n-a simțit când i-au tăiet picioarele.)

În zori de ziuă se trezește el. Se vede far' de picioare. Ce să facă? Da' picioarele i le-o luat de acolo, că altmintrele el le-ar fi pus, că era năzdrăvan. Ș-o luat el încetișor ș-o intrat în pădurea ast' de aur. A mers vo 3 zile și vo trei nopți ș-a ajuns la un palat așa de frumos de nu te-ndurai să te uiți la dânsul.

Ș-a auzit un cântec așa de jele, de i-o rupt inima. Se ia el încetișor și se suie pe scările cele și vede "acolo pe voinicul ce-și rupsese manile la zmei.

- Bună vremea, voinice!

- Mulțămesc d-tale, Călin Nebun, da' ce-ai pățit? Și el începe a-i spune toate câte-au pățit.

- Hai să fim frați de cruce!

-Hai!

- Da d-ta cine ești? l-întreabă Călin Nebunul.

- Eu, zice,-s, un fecior de-mpărat, și pădurile astea au fost toate a tătâne-meu și ni le-o luat zmeii; da' de când ai omorât pe zmei, acu iar suntem noi în stăpânire, și eu pentru că-s far' de mâni trăiesc aici. Eu far' de mâni, tu far' de picioare, om trăi bine.

Călin Nebunul se prinde cu mâinile de gâtul fiului de-mpărat și se primbla prin pădure. Așa într-o zi aude-un foșnet de frunze. Da' fratele lui cel de cruce zice-așa:

- Eu m-oi apropia încetișor și ți-oi da drumul și tu prinde cu mâinile. Dându-i drumul, prinde pe zmeoaica cea scăpată și zice-așa:

- Fă-mi mie picioare și estuia mâni, ori te omorâm. Și zmeoaica zice:

- Iaca acolo ca de un stânjen de departe este o baltă: vârî-te acolo, că-i ieși cu picioare și istlalt cu mâni.

Da' Călin Nebunul, *mehenghiu:*

- Vârî-te tu întâi.

- Ei, ba vârâți-vă, dv. Da' Călin Nebunul rupe o crenguță verde ș-o moaie-n apa ceea ș-o scoate uscată; ș-o începe - a pumni, că ea o vrut să-i usuce.

- Mă rog, nu mă bate, iacă este la dreapta altă baltă.

Călin Nebunul vâră o crenguță uscată ș-o scoate verde și se vâră el acolo și se scoate cu picioare și celalt cu mâni. Și ia ș-o omoară pe zmeoaica, că știa că-n orice vreme are să-i facă rău.

De-acolo ei se iau, și zice Călin Nebunul așa:

- De-acu eu mă duc să-mi caut pe nevasta-mea, da-ntăi hai să mă duc într-un loc, care ți-am spus eu - [la] fata-mpăratului Roșu. Și se iau și se pornesc. Mergând ei printr-o pădure aproape de curtea-mpăratului, o cules Călin Nebunul o basma de alune. Ajungând la poartă, a auzit un vuiet mare. Da', ei erau îmbrăcați cu ițari și cu cojoc și-ncinși cu chimiri. Da' baba cea de la poartă era de-a noastră.

- Bună sara, mătușă!

- Mulțămesc d-tale, voinice!

- Da' ce-i aici, ce s-aude?

- Se mărită fata-mpăratului.

- Da' cine o ia?

- Bucătarul, c-o ucis 12 zmei.

Da' Călin Nebunul îi zice-așa babei:

- Mătușă, iacă-ți dau un căuș de galbeni, să-mi faci ce ți-oi zice. Baba s-o uimit când a auzit de-un căuș de galbeni.

- Ți-oi face, voinice. El a luat basmaua cea de alune. Era basma de-a noastre, neagră cu floricele p-împrejur - ș-o pus inelu-n mijloc ș-o zis așa:

- Du, mătușă, și pune dinaintea împăratului, măcar că te-o ghionti și te-or da, vârî-te așa cu de-a sila. Baba s-o dus ș-o intrat cu ghionturi ea acolo, ș-o pus pe masă ș-o ieșit. Când i-o dat Căfin Nebunul căușul cel de galbeni, ea strașnic s-o bucurat, că ea nu cât să-l fi avut în viața ei, dar nici nu l-a văzut.

Împăratul când o pus mâna pe basma, alunele o-nceput a durai pe masă ș-o rămas inelu-n mijloc. Fata a zis:

- Iaca, tată, inelul meu, pe care nu se știe cum l-am prăpădit.

Împăratul a-nceput a striga:

- Cine-a adus basmaua cu alunele?

Logofeții a spus că baba cea de la poartă. Degrab-a strigat s-aducă cine-a adus. Se ia Călin Nebunul și intră. Da' mirele țiganul ședea pe trei perini de puf. Când a fost Călin Nebunul în pragul ușei, o pernă a căzut de sub țigan. Când a fost în mijlocul casei, a picat ș-a doua și țiganu-o zis:

- Încet, să nu mă tăvălești.

Când a fost lângă-mpăratul, a căzut ș-a treia perină, că de! țiganului nu i se cădea să șadă.

Zice-mpăratul:

- Cum, voinice, inelul fetei mele a ajuns la d-ta?

- Împărate preanălțate! Iaca cum și iaca cum.

Da' țiganul:

- Ce spui minciuni, că eu am ucis zmeii.

Da' Călin zice:

- Împărate, s-aducă toți zmeii, să vezi, este vârful limbelor? A adus și cu adevărat nu era. Atunci el le-a scos și le-au arătat.

Atunci împăratu-a strigat s-aducă calul cel mai bun din grajd și-o legat pe țigan de coada calului ș-o pus ș-un sac de nuci și-a dat bici calului. Unde pica nuca, pica și bucățica din țigan.

Acu-mpăratul a zis:

- De-acu, voinice, mi-i fi ginere.

Da' Călin a zis:

- Ba nu,-mpărate, că mie alta mi-a căzut dragă, da' eu am un frate de cruce aici cu mine, tot fecior de-mpărat, s-o iee-acela.

Și l-o adus, deși fata ar fi vrut mai degrabă după Călin Nebunul; dar dă, cu estălalt era potrivită. Ș-o făcut o nuntă strașnică de-o ținut vo trei săptămâni, luminații, lăutari, ce nu era? și de-acolo o zis Călin Nebunul:

- De-acu mă duc să-mi găsesc pe-a mea.

Cât plâng ei și stăruie, da' n-a putut să-l potrivească ca să rămâie. S-o pornit. Când a ajuns el la casa tătâne-său, era un palat strașnic, ș-un cârd de porci **și-i** păștea un băiețel ca de vro șapte ani. Că de când îi tăiase picioarele era ca vo opt ani de zile.

- Bună vreme, băiețele.
- Mulțămim d-tale, bade!
- Cine șade-n curțile este?
- Ia, niște voinici care au luat fete de-mpărat, care le luase zmeii.
- Da' cum trăiesc ei, pe care fete o luat?
- Cel mare a luat pe fata cea mare, cel mijlociu a luat pe cea mică.
- Da' cea mijlocie?
- Aia a pus-o de păzește găinăria.
- Da' tu a cui ești?
- Mama-mi spune că-s a lui Călin Nebunul, cine-a mai fi acela.

Da' el când a auzit așa, numai el știa inima lui, că, dă, să ierți mata, cinstita fața matale: era a lui.

- Da' mă rog, bade, ajută-mi a da porcii-n ocol. Merg porcii, merg, când o scroafă nu vrea să intre.

Călin Nebunul a trântit cu drucu-n scroafă. Ea a-nceput a țipa strașnic, porcii toți după dânsa. Decât a auzit ei ș-o ieșit afară ș-o început a striga, care-i acolo de bate porcii? Da' Călin Nebunul intră-n ogradă. Ei cum l-o văzut, l-o cunoscut. Și s-o sculat îndată și s-o pus în genunchi înaintea lui:

- Iartă-ne, frate, că ne cunoaștem greșala.

Da' Călin a zis așa:

- Ba nu, fraților. Hai să facem o boambă de fier și noi să ne punem tustrei alături, ia așa cum faci cruce, s-o aruncați unul din v'oi în sus, că-i scurtă, că pe care-o cădea, acela-i vinovat.

Ș-o aruncat în sus ș-o căzut pe cei doi și i-o făcut mii de fărâme.

Și el a făcut o nuntă strașnică... Da' el nu era așa tare la inimă ca să ție pe-acelea rău, ca aceia pe asta a lui, el tot ținea ca la cumnatele lui, ș-o făcut un bal strașnic, și eram și eu acolo... și ei a făcut o ulcicuță de papară și m-o dat pe ușă-afară, de mie mi-a fost ciudă și m-am dus în grajd și mi-am ales un cal cu șeaua de aur, cu trupu de criță, cu picioarele de ceară, cu coada de fuior, cu capul de curechiu, cu ochii de neghină, ș-am pornit p-un deal de cremene: picioarele se topeau, coada-i pârâia, ochii pocneau ș-am încălicat pe-o prăjină și ți-am spus o minciună, ș-am încălicat pe o poartă și ți-am spus-o toată.

Poveștile populare cuprind adesea părți asemănătoare. La fel și *Călin Nebunul,* forma în proză, cuprinde elemente care se pot afla în *Balaurul cu șapte capete* și *Prâslea cel voinic și merele de aur* de Ispirescu; *Crăiuț,* baladă publicată de Miron Pompiliu în *Convorbiri literare* (III), 1869, 1 noiembrie; *Seran și Zorian* și *Serilă, Mezilă și Zorilă* de At. Marienescu. Eminescu însă a versificat un text, pe care l-a cunoscut și notat după povestirea chiar așa cum a fost înjghebată de imaginația populară, și nicidecum bucăți răzlețe din alți autori, cum susțin Ilarie Chendi, în *Preludii* (București, 1905, p. 47) și Tudor Vianu, în *Poezia lui Eminescu* (București, 1930, p. 99).

Din redactarea cea mai veche în versuri ni s-au păstrat foile 157 și 160 din ms. *2262* (v. 292-365 și 366-385) și foaia 72 bis, ms. *2254* (v. 386-421; 459-464). Deși răzlețite în două ms., aceste foi au făcut parte din același caiet. Dintr-o nouă redactare ne-a rămas un fragment în ms. *2276[II],* f. 41 (v. 719- 727). Foile care cuprindeau restul lucrării sau numai o bună parte din ea, după cum se vede ușor din caiet, au fost distruse. Un alt fragment (v. 663- 702) în ms. *2284,* f- 47v.- 48v. După toate aceste manuscrise poetul a făcut transcrierea, cu diferite prefaceri, în ms. *2268,* dar și după transcriere, a introdus pe ms. noi modificări. Pentru v. 162- 165, material și-n ms. *2262,* f. 141.

Părţi din *Călin Nebunul,* supuse unor mari modificări de ordin artistic, au intrat în *Călin - File din poveste* (v. notele la această poezie).

Basmul în versuri *Călin Nebunul a* fost publicat întâia oară de Chendi *în Literatura populară,* Bucureşti, 1902, p. 124 şi urm. Vezi şi ed. Eminescu, *Literatura populară,* de D. Murăraşu, Craiova, 1936.

v. *1 şi urm.* Se pare că Eminescu a cunoscut pentru începutul basmului *Călin Nebunul,* în afară de indicaţia din modelul popular, şi *Amor şi Psyche* de Apuleius: „Erant in quadam civitate rex et regina. Hi tres numero filias forma conspicuas habuere. Sed majores quidem natu quamvis gratissima specie, idoneae tamen celebrari posse laudibus humanis credebantur, at vero puellae junioris tam praecipua, tam praeclara pulchritudo nec exprimi ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria potierat."

v. *8* În ms: „nu-ţi poţi da vorba", vădită greşeală de transcriere.

v. 11 Expresia se află în două poezii populare culese de Eminescu.
(Vezi *ed. cit,* nr. XIII şi LXXIV.) Astfel în culegerea LXXIV:

Cine o vrea să mă peţească
Margă la tata de mă ceară,
Că părinţi-mi poruncesc
Cu urât să nu trăiesc
Că-s o floare după mare,
Cine-mi coată-n faţă moare.

v. *35 şi urm.* Un procedeu original de-a trezi în imaginaţia noastră aspectul de tristeţe adâncă şi de uitare de sine pe care-l oferă împăratul.

Comentariul lui G. Călinescu: „Natura începe acolo unde oprirea în loc a elementelor prin industria omenească încetează şi moleculele încep din nou să se desfacă şi să se împreune. A putrezi în albia unei ape, a dormi până la umplerea de păianjeni, acesta e conceptul. E de ajuns o mică supărare să atingă pe ţărănescul împărat, pentru ca el să se părăsească în voia proceselor vegetale şi fiziologice... Natura înseamnează dar creşterea ierbii în barbă, învălmăşirea regnurilor." *(Studii eminesciene: Teme romantice; Cadrul fizic,* în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor,* Academia R.S. România, nr. 1- 2, Buc, 1957). Nici un cercetător literar de la noi n-a atins această culme a ciudăţeniei.

v. *105 şi urm.* Eminescu respectă ritmul interior al vorbirii din basmul popular: „Acu ce să facă el? foc nu-i. S-o luat el şi mergea aşa supărat prin pădure..."

v. *106* În ms.: să se trezească numai. Versul are o silabă în plus.

v. *144* Eminescu a scris întâi: „Unul piersecă o dată". Tot aici şi altă formă: „Unu-i ţasălă pădurea...".

v. *162 şi urm.* Versuri de aci şi din alte locuri ale basmului (v. 328 şi urm.) sunt folosite de poet şi-ntr-o compoziţie independentă din aceeaşi epocă, în ms. *2259,* f. 237v- 237:

Luna iese dintre codri,
Noaptea toată stă s-o vadă.
Zugrăveşte umbre negre
Pe linţolii de zăpadă.

Şi mereu ea le lungeşte
Si suind în cer le mută,
Parcă faţa-i cuvioasă
E cu ceară învăscută.

Ce gândește? - numai norii
Lin se-mbină, se dezbină
*Ca fâșii **de gaz albastru,***
Ca** si **aburi** de **lumină.

Lin prin iarbă scotocește
Apa-n prund și-n pietricele.
Florile surâd în taină,
Oare ce-or surâde ele?

Și-s cu neguri îmbrăcate
Lac, dumbravă și pădure.
Stele palid tremurânde
Ard prin negurile sure.

Lumea-n rouă e scăldată,
Lucioli pe lacuri zboară.
Lumea umbrei, umbra lumei
Se-amestec', se-nfașoară.

Lunecând pe ceruri, norii
Negri-acopăr tot seninul.
Se sting una după alta
Și icoana și suspinul.

Înfășat în întuneric,
Eu nu văd, nu aud șoapte.
Ah, mă simt atât de singur,
Este noapte, noapte, noapte.

În ed. Perpessicius, voi. IV, p. 506; note în vol. V, p. 591. Aici v. 23: Luna umbrei, umbra lunei.

v. *169* La Perpessicius: moi icoane.

v. *203 și urm.* Basmul popular atât ne spune: „Da' era lună și-o mândreață afară și luna *bătea* în casă unde dormea fata".

Pornind de aici, Eminescu face o descriere plină de vrajă. Firește că tabloul întreg se înviorează sub bătaia razelor lunii.

v. *223* La Alecsandri, în *Răzbunarea lui Statu-Palmă,* avem: codreana armonie.

v. *240* Poetul urmează modelul popular: „I, Călin nebun, lung-a mai fost și noaptea asta..."

v. *262* Greieruș ce cânți în lună...

După G. Călinescu, am avea a face cu un greier selenar, care cântă sus în lună!... (Vezi *Opera lui Eminescu,* voi. V, București, 1936, p. 234, și articolul *Eminescu,* în voi. colectiv *Studii eminesciene,* București, 1965.)

v. *262 și urm.* Cântecul este compus pe bază populară. Versurile se află în culegeri de-ale lui Eminescu în ms. *2262,* f. 147 și 66, ms. *2284,* f. 60v.-61. (Vezi Eminescu, *Literatură populară,* ed. citt, p. 78.)

v. *315 și urm.* Pentru lupta dintre Călin și zmeu (v. 315-323), basmul poporan nu dă nici un element poetic. Dezlănțuirea supraomenească de forțe, încleștarea vijelioasă a celor doi luptători, răsfrângerea violentă a luptei asupra naturii înconjurătoare, toate elementele imaginative și dinamice sunt născute din fantazia creatoare a poetului. În literatura noastră nu găsim un al doilea exemplu în care să se exprime mai sobru încordul uriaș care trebuie să-i aducă eroului victoria (vezi *ibid.,* p. 81-82).

v. *332 și urm.* Vezi și v. 252-254. La fel însuflețirea lumii vegetale prin care trece eroul, în *Peer Gynt* de Ibsen. Se aud în noapte murmurul frunzelor uscate și șoaptele suflului de aer și ale picăturilor de rouă, ca voci din adâncul ființei neliniștite și roase de imputări a lui Peer Gynt (actul V). Feeria lui Ibsen este din 1868. Se poate aminti ca exemplu de sensibilitate modernă asemănătoare poezia *Vers dores* de Gerard de Nerval.

v. *344 și urm.* Și pentru acest cântec Eminescu a avut modele populare pe care le aflăm în ms. său *'2284,* f.'55 și 63v.

v. 357 La Perpessicius: Iarna iar i-a scutura.

v. *361 și urm.* De comparat cu descrierea unei frumuseți feminine din *Legenda Ciocârliei,* Portretul Liei, de Alecsandri.

v. *418 și urm.* Viziune poetică pe care a putut-o avea un copil genial trăit în preajma holdelor și pajiștelor de țară.

v. *430 și urm.* Este cântecul cel mai apropiat de modelul popular, care se află în ms. *2284,*. f. 54v.:

Mândră, mândră, draga mea.
Ajungă-te jelea mea,
Să te-ajungă-un dor și-un drag,
Să șezi toată ziua-n prag,
Cu firuț băgat în ac
Și tu să nu poți împunge
Pan' nu-i suspina și plânge
Și tu să-ți aduci aminte,
Mândră, de-a noastre cuvinte.

v. *463* Și-n modelul popular avem lupta între para roșie și para verde. Motivul este însă de circulație mult mai largă. îl aflăm în *1001 de nopți, Istoria zavistnicului,* noaptea 55, trad. I. Barac, t. II: „Preste scurtă vreme după aceea am văzut pre duhul și pre princesa cu totul în foc: că ei scuipa flacără și pară de foc unul asupra altuia. După aceea s-au înmulțit amândouă focurile, din care s-au ridicat un fum gros, cu flacără foarte tare în sus". Notăm observația făcută în Eminescu, *Literatura populară, ed. cit.,* p. 83: „Câtă deosebire între notația prozaică din basmul poporan și risipa de imaginație din poemul lui Eminescu! Ce transfigurare suferă textul model, pentru a se ajunge la avalanșa de culori, lumini și umbre, la scânteierea în toată frumusețea a personagiilor, la armonia interioară care vrăjește, la dezlănțuirea de forță care reține! Simpla întâmplare, auzirea unui basm, care-n forma lui nu avea nimic deosebit de altele, a deșteptat în sufletul unui mare poet o lume nouă și a dezvăluit imense resurse de imaginație plastică. Odată ajuns să surprindă esențialul în masa imperfectă a unui basm, Eminescu dă dovadă de o extraordinară capacitate de-a pătrunde natura specifică a scenelor, de-a le aduce mintal pe planul unei pseudorealități pe care-o urmărește, încordat, o *vede* intens desfășurată în propriul său suflet, se concentrează asupra ei și o fixează în cuvinte."

v. *478...* „câte-o muscă, câte-un pește". Comentează G. Călinescu: „adică în fond o muscă cât un pește" *(Studii eminesciene: Teme romantice, Cadrul fizic, loc. cit,* p. 55).

v. *480* Mai întâi Eminescu a scris: „Ca o cugetare neagră..." ceea ce nu era deloc potrivit cu caracterul popular al scrierii.

v. *535* „văi de rai", expresie calchiată după „gură de rai" din *Miorița*.

v. *567* Eminescu urmează datele din povestea populară. Izvorul de apă vie, și în Creangă, *Harap Alb,* și în Budai Deleanu, *Țiganiada,* c. IV, strofele 98-100, cu modificări adecvate.

v. *659 si urm.* Și aici Eminescu urmează modelul poporan: „Da' el când a auzit așa, numai el știa inima lui, că, dă, să ierți mata, cinstita fața matale: era a lui. Da', mă rog, bade, ajută-mi..."

FATA-N GRĂDINA DE AUR

În ms. *2281,* f. 1-24, se află întregul poem. Material pentru adnotare, în ms. *2258* f. 169v., 170v., 176r și v., 177, 178v. și-n ms. *2262,* f. 37-40. Deși răzlețite, foile din ms. *2258* și *2262* au făcut parte din același caiet. Pentru v. 17—48, o redactare și în ms. *2268* f. 19 r. și v., începând de la sfârșitul caietului. Basmul a fost publicat de Chendi în ed. citată. De asemenea, cu note și variante în ed. D. Murărașu, Eminescu, *Literatura populară,* Craiova, 1936 - și în ed. Perpessicius, vol. VI.

Basmul românesc de la baza operei lui Eminescu se află transpus în limba germană, sub titlul *Das Mâdchen im goldenen Garten* în lucrarea lui R. Kunisch, *Bukarest und Stambul Skizzen aus Ungarn, Rumunien und der Türkei,* Berlin, 1861 (apoi în 1865 și 1869). Traducere în D. Caracostea, *Două basme necunoscute din izvoarele lui Eminescu,* București 1926.

Despre *Fata-n grădina de aur,* ca izvor al *Luceafărului,* vezi notele la această poezie. Despre munca de elaborare a basmului *Fata-n grădina de aur,* vezi studiul introductiv la ed. Eminescu, *Literatura populară,* Craiova, 1936: „Procedeul lui Eminescu a fost următorul: a plecat de la textul lui Kunisch, l-a prefăcut în versuri albe, și apoi, prin redacții tot mai îndepărtate, ca expresie, de model, a ajuns la forma pe care-o cunoaștem în ms. *2281.* O dovadă este un fragment în versuri albe care ni s-a păstrat." Astfel în ms. *2258* f. 174v.:

Aerul e răcoros ca mirosul apei,
Strălucește roua-mprăștiată -
Semănătură de boabe vioiui de lumină.
Ea deschide fereastra palatului mut, nesimțitor
Ea [lumina] feeria dimineții,
Care nu-și cunoaște decât greutatea sa
Muritoare ce apasă pământul
Și s-arată cu chip tinzând spre soare,
Cunoscând o altă direcție a existenței sale,
În fereastra rece - ca floarea crescută spre cer.

În forma definitivă, Eminescu folosește stanța lui Ariosto.

v. *2* În *Epigonii,* v. 1: zilele de-aur.

v. *64* În *Tinerețe fără bătrânețe* de Ispirescu, eroul trebuie să se ferească de *Valea Plângerii.*

v. 735 Mărturie personală? într-o scrisoare din 1877 către Slavici: „tot ce gândesc sau fac e azi mai ticăit decât înainte".

v. *257* Blond cozi... Lectura bună a lui Gâldi, în *Stilul poetic al lui Eminescu,* București, 1964, p. 173.

v. *272* Aurul din Ofir își are renumele încă din *Biblie.* Între darurile pe care regina Sabba le trimite lui Solomon: „Și corabia lui Hiram, care aducea aurul din Ofir, a adus lemne cioplite multe foarte și piatră scumpă" (cartea III, a împăraților, cap. 10).

v. *312* Poetică reprezentare a dârei luminoase făcute de zmeu în zborul lui spre înălțimile cerului. Ceva asemănător în *Cerul și pământul,* misterul lui Byron: „uite! pe vârful adineaori nevăzut al Araratului, lucește acum un dulce curcubeu în mii de culori, dâra luminoasă a trecerii îngerilor" (Samiasa și Azariel).

v. *401 și urm.* „Poetul dezvoltă mult episodul convorbirii între zmeu și Dumnezeu. Textul concentrat al lui Kunisch are însă, și el, frumusețe, care vine poate mai mult de la culegător decât de la însuși modelul popular. Corespunzător acestui pasaj de câteva rânduri, avem la Eminescu 45 de versuri în care scânteiază nu numai gândiri, ci și imagini. Totul este aici de-o noutate de expresie impresionantă, totul face să transpară durerea existenței omenești, efemeră, dar eroică în avântul ei" (vezi D. Murărașu, *ed. cit, Studiul introductiv* p. 73).

v. *409* Adonai: stăpân suprem al lumii. Cuvântul a pătruns în poezia romantică:

...Dieu m'apparut, je vis
Adonai vêtu de gloire et d'épouvanté.

(Lamartine *La poésie sacré)*

v. 469 Eon: emanație, inteligență eternă, ieșit din sânul divinității, după sistemul gnosticilor. Totuși, în v. 466, Eminescu scrie:

Tu, care nici nu ești a meafăptură...

ceea ce contrazice v. 469. S-ar putea însă crede că Eminescu a cunoscut ceea ce susțineau unii dintre gnostici (adepții lui Valentin din Alexandria), că Jehova (Adonai în poezia lui Eminescu) era conducătorul spiritelor siderale. Zmeul, care ia și înfățișarea de stea, se adresează deci nu Tatălui, ci Domnului (v. 296), Eternului, Bunului (v. 419).

v. *481 și urm.* Eminescu a modificat sfârșitul basmului din Kunisch, lăsând la o parte tot ce înseamnează spirit de răzbunare, și introducând resemnare filozofică și sentiment altruist față de fericirea celor doi îndrăgostiți.

G. Călinescu, în *Opera lui Eminescu,* voi. V. p. 254, interpretează astfel: „Încheierea fără nimic gnomic ascunde un blestem învăluit și trist".

Dimpotrivă, cuvintele zmeului sunt o binecuvântare, în ele este înțelesul cererii lui Philemon către Jupiter, în *Philemon și Baucis* din Ovidiu, *Metamorfoze,* C. VIII:

et quoniam concordes egimus annos,
Auferat hora duos eadem, nec conjugis unquam
Busta meae videam, nou sine tumulandus ab illa.

(și fiindcă ne-am dus anii în deplină înțelegere, să ne ia aceeași oră pe amândoi, ca să nu văd mormântul soției mele și nici să nu fiu pus în groapă de ea.)

MIRON ȘI FRUMOASA FĂRĂ CORP

În ms. *2281,* f. 25v-50 v., unde povestea se află în întregime. Este transcrierea după o redacție din care ni s-au păstrat numai foaia 240 din ms. *2259* și foile 44v.-40v.-41 și 42r. din ms. *2262,* care, acum răzlețite, au făcut parte din același caiet. A fost publicată de Chendi în ed. cit., de D. Murărașu în ed. cit. de Perpessicius în ed. cit., vol. VI și-n vol. III din *Opere alese.*

Ca și *Fata-n grădina de aur,* basmul *Miron și frumoasa fără corp* a fost cunoscut de Eminescu prin traducerea germană a lui Kunisch în *Bukarest und Stambul...* Traducerea în

românește în D. Caracostea, *Două basme necunoscute din izvoarele lui Eminescu,* Buc, 1926. Basmul acesta a fost inspirator și pentru alți scriitori de-ai noștri. În 1878, motivul basmului a fost încornorat, în mod destul de artificial, în poemul *Radu* de Ronetti Roman. În 1929 a apărut drama în cinci acte *Frumoasa fără trup,* de N. Iorga. Alături de scene fidele basmului, sunt și scene de inspirație proprie. N. Iorga combină elementele propriu-zise ale basmului cu alegorii din articolul *Independenta* de Eminescu. Semnificația adâncă a basmului nu este modificată.

Eminescu, plecând de la basmul așa cum l-a cunoscut în Kunisch, i-a păstrat în întregime înțelesul, a știut să aștearnă în versuri o creație nouă și a dat atenție credințelor și tradițiilor populare, a introdus note de voioșie și haz și a știut să dea, poetic, și viziunea vieții simple de la țară.

v. *206* În ed. Eminescu, *Literatura populară,* p. 364, am propus astfel completarea versului:

Cin' se simte mai cu [cap].

Perpessicius are dreptate, că aici este necesară o rimă pentru: poiene și buruiene deci propune:

Cin' se simte mai cu [vene].

Cuvântul „vene" ar fi potrivit în gura medicilor, însă nu are ce căuta aici în graiul unui împărat, care, după vorbă și comportare, nu se prea deosebește de supușii săi țărani. Credem că ar fi potrivită altă completare:

Cin' se simte mai cu... [nene]

Punctele însemnează: vlagă, vână sau vreun alt cuvânt, pe care Eminescu nu-l putea scrie și pe care acest împărat „Ce zâmbea cu mutră hâtră" nu-l va fi pronunțat, dar îl va fi suplinit cu surâsul și cu gestul. De aici semnele... Spre această completare a versului ne-a îndreptat felul popular de exprimare, de ex., în Alecsandri, *Poezii populare: Radu Calomfirescu:*

v. 93: Și tăia, nene, tăia...

v. 104: Iată, nene, că zărea...

v. 160: Iată, nene, că venea...

***Ciobanul:* v. 48: Ș-așa nene, din beție...**

***Trandafirul:* v. *7:* S-a dus, nene, m-a lăsat...**

v. *218* În ms. *2281:* fierul iară. Totuși, mai potrivit, ca sens, ar fi: iar e.

v. *314* În ms. *2281:* plane, plane. Vădit o greșeală de transcriere, pe care-o corectăm după ms. *2262.*

v. *330* În ms. *2281:* iarbă înfoiată. După ms. *2262,* mult mai potrivit: iarba înfiorată! *La* Perpessicius: iarba înfoiată.

v. *352* În întregul basm versificat impresionează imaginația vizuală atât de caracteristică a poetului. Descrierea lacului, zânei - unele amănunte se află și în *Luna codrii îi pătrunde* - a pajiștei înfiorate sub pașii fecioarei, a cerului luminat de lună, este poezie a naturii cu totul originală în literatura noastră.

v. *474* În ms. *2262:* pieptii să-și disfacă. În ms. *2281:* pieptul.

v. *540* Poetizând basmul, Eminescu i-a păstrat semnificația: frumusețea ideală ne atrage prin *ea* însăși; ne putem apropia de ea și trăi sub vraja ei numai dacă ne mulțumim cu îmbătarea curată a sufletului; atât stăpânim frumusețea ideală, cât, desprinși de tot ce este trupesc, devenim suflet capabil de adâncă și pură contemplare.

M»

Utilizând material din *Ursitoarele* (ms. *2260,* f. 274-284) și din *Dochia și ursitorile* (ms. *2276,* f. 59-67), Eminescu a mai încercat o povestire în versuri *Mușatin și codrul* (ms. *2270,* f. 78). Dezvoltând partea care relatează convorbirea mamei cu zânele și ursita dată copilului, poetul a ajuns la forme asemănătoare, prin idee numai, cu un fragment din *Miron și frumoasa fără corp* (v. 55-90).

ANTROPOMORFISM

În ms. *2281,* f. 51v.-65v. Fragmente din lucrare a publicat Chendi în *Sămănătorul* din 3 noiembrie 1902 și-n *Eminescu, Material nou de studiu* în vol. *Preludii,* 1903. Publicată fără exactitate de G. Călinescu în *Adevărul literar și artistic* din 24 martie 1935. În ed. Perpessicius, vol. IV, textul, vol. V, p. 189 și urm. note.

Compoziția este de prin 1875, în legătură cu vreo întrunire a „Junimii", care știa să facă și critică serioasă, dar și să savureze lucrările de umor și artă. În amintirile sale, Iacob Negruzzi relatează că, la „Junimea", chiar și unele discuții serioase erau întrerupte de glume și povestiri. „Anecdota primează" era un principiu respectat de toți. Mesele comemorative își aveau, și ele, partea distractivă. De remarcat că Schopenhauer, în *Aforisme asupra înțelepciunii în viață,* cu toată filozofia lui posomorâtă, dă un îndemn la veselie: „De aceea dar să primim veselia cu brațele deschise oricând se ivește, căci nu vine niciodată la vreme nepotrivită..."

Nu este exclus ca intriga din *Antropomorfism,* foarte comună dealtfel, și personagiile, puține și bine trasate, să exprime alegoric realități cunoscute pe atunci în societatea ieșeană.

v. *1* În Alecsandri *Concertul în luncă:*

În poiana tăinuită unde zbor luciri de lună.

(Vezi I.M. Rașcu, *Eminescu și Alecsandri,* p. 52 note.)

v. *61* Gnomonul este un instrument - indicator al orelor sau al pozițiilor soarelui, după direcția umbrei proiectate pe un plan. Poetul umorist se gândește la un instrument asemănător fonografului, care să înregistreze însă variația impresiilor în raport cu sunetele vorbirii.

v. *88* În lumea Asiei mici, la care face aluzie și Aristofan în *Păsările,* au luat naștere legende mistice în legătură cu cucoșul. În paradisul conceput de Mahomed se află un cucoș sfânt de măreție gigantică. însuși profetul l-a văzut în primul cer: alb ca zăpada și mare că atinge cu creasta lui și al doilea cer, el este îngerul cucoșilor și are funcția de-a intona imnurile de slavă lui Allah. În fiecare dimineață i se înalță imnul spre dumnezeire, iar cântecele cucoșilor de pe pământ nu sunt decât o repetare a cântecelor din paradis.

v. *109* Mai sus, Platon și Pithagoras, aici Goethe și *Suferințele lui Werther,* mai pe urmă Richardson și *Clarisse Harlowe,* Don Juan, Voltaire și marchiza du Châtelet, *Iliada,* Harun al Rașid: poetul știe s-arunce un văl de intelectualitate și asupra unei tinerești glume literare.

v. *115* La Perpessicius: trist, ea urcă...

v. *158* *Titanomahia,* scrisă după vechi legende mitologice, arăta lupta dusă de titani contra lui Zeus. Autorii lucrării ar fi Eumelos din Corint, Arctions din Kinaethon, scriitori de la începutul Olimpiadelor.

v.159 La Perpessicius: obiectiv cronicei zilei.

v. *160* Lovelace este personajul seducător din romanul *Clarisse Harlowe,* lucrare cunoscută scriitorilor noștri. Alecsandri, într-o scrisoare către Pantazi Ghica (30 oct. 1867): „J'aurais préféré un autre titre à cette oeuvre de critique spirituelle et un autre nom à votre héros, car

celui de *Saiperlazu* est comique, il serait parfaitement adapté à un *Lovelace de village"* (vezi Perpessicius, *ed. cit.,* vol. V, p. 190). Personajul Saipîrleazu apare în *Schițe din societatea română,* cap. *într-un carnaval* (în *Independența română,* din 19 iunie 1863 și urm.) De asemenea într-un foileton al lui Pantazi Ghica în *Cugetarea* din București, 1865. La acest foileton face aluzie Alecsandri.

v. *166* Cicisbeo: curtezan, „cavalier servant" al unei doamne.

v. *192 și urm.* Acest Olimp cu râsete, glume și observații învățate este chiar masa sărbătorească a „Junimii".

v. *208* Gândire pesimistă obsedantă la Eminescu.

v. *225-226* Legătura marchize[1]" du Châtelet-Lomont cu Voltaire, care-o cunoscuse de copilă, începe după 1733 și durează mulți ani, ceea ce n-a împiedecat-o pe îndrăgostită să aibă si alte amoruri, cunoscute și de scriitorul francez, cu matematicianul Clairant și, apoi, cu poetul și filozoful Jean François de Saint-Lambert (1716-1803). Marchiza a murit în 1749 la nașterea unui copil făcut cu de Saint-Lambert, care-și stabilise trecătoarea-i glorie literară tocmai prin legătura lui de dragoste. La moartea marchizei, s-a găsit în inelul ei „à secret", fiind de față și Voltaire, portretul lui de Saint-Lambert.

v. *228* În *Scrisoarea II,* v. 39-40.

v. *232* Vizirul Giafar din familia Barmecizilor a fost favoritul lui Harun al Rașid. Căzut în dizgrație, fu executat în 803. Harun al Rașid și Giafar apar ca personagii în poveștile Șeherezadei. Sfârșitul lui Giafar și al Barmecizilor este povestit în nopțile 994-998.

v. *259 și urm.* Maiorescu și alți membri ai „Junimii" afectau ateismul Expresia cinică a versurilor lui Eminescu este o aluzie la aceasta.

v, *261 și urm.* De comparat cu *Scrisoarea V- Dalila* versurile 98 și urm.

v. *273* Parte din membrii „Junimii" - P.P. Carp, Th. Rosetti, Iacob Negruzzi și alții - erau „boieri". Eminescu și-a făcut „boierescul", adică și-a adus ca o clacă gratuită, contribuția literară la masa de petrecere. Versul trebuie înțeles ca o fină „pointe".

v. *276* În *Muza de la Borta-Rece* de Mihail Zamfirescu, editată în 1873 de *Revista contimporană,* Minunescu este porecla dată lui Eminescu. Nu se poate ști cu ce scop Eminescu a făcut un rezumat în versuri al unei părți din *Antropomorfism.* Se află în ms. *2281,* f. 52, 54-56 și-i reprodus de Perpessicius în ed. sa, vol. V, p. 190.

IUBIND ÎN TAINĂ...

În ms. *2281,* f. 72. În ed. I - Maiorescu. Poezie de prin 1875-1876 de o inspirație asemănătoare cu *Gândind la tine.* Pentru *Iubind în taină* mai sunt versiuni (1876-1878) cu mici deosebiri de expresie, dar cu nuanțe interesante, în ms. *2261,* f. 141 v. și 142, ms. *2288,* f. 6 și ms. *2306,* f. 9 (vezi ed. Perpessicius, vol. I, p. 200; note în vol. III, p. 136 și urm.).

Maiorescu a publicat versiunea scrisă frumos în ms. *2281,* f. 72. Dacă în afară de înfățișarea manuscrisului, l-a decis și simțul critic, în urma comparării cu celelalte versiuni, trebuie să-i recunoaștem meritul de a fi ales bine: versiunea apărută în ed. I de *Poezii* este cea mai reușită, fie și fiindcă nu cuprinde pe: „ah, mă sfâșie" din *2288,* pe „L-a ochilor mistere" și pe „împrăștii" cu accentul tonic greșit din *2306,* pe „Lethe", reminiscență cu iz pedant, din *2261.* Versul „De a sorbi de pe-a ta buză miere", din *2286,* și varianta lui „De a culege pe-a ta buză miere", din *2261,*

duc spre poezia *Ah, mierea buzei tale* de prin 1873, poezie de dragoste și aceasta, dar sub alt impuls și în alte împrejurări.

GÂNDIND LA TINE

În ms. *2281,* f. 73. În ed. Chendi 1905, în prima formă din ms. *2254,* f. 138. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 238; note în vol. V, p. 198. Și această poezie de prin 1875-1876 v. 5 La Perpessicius: ... glasul tău îngheață.

ÎN LIRĂ-MI GEME ȘI SUSPIN-UN CÂNT

În ms. *2260,* f. 41. În ed. Chendi, 1905, p. 54-55. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 253 (și note în vol. V, p. 215), împreună cu *Când te doresc...* care, prin fond și versificație, credem, constituie o versificare aparte. Vezi și nota la *Când te doresc.* Versificare de prin 1875-1876.

CÂND TE DORESC

În ms. *2260,* f. 41-42. În ed. Chendi și în ed. Perpessicius, *loc. cit.* Din ms. se vede bine că poetul avea intenția să dezvolte o poezie pe trei rime: 1) din când în când, 2) adeseori și 3) pe rând, pe rând. Și o începuse, căci acel „D" barat arată un titlu care ar fi fost: *Din când în când.* În loc de aceasta, a realizat alta, pe care nu trebuie s-o legăm artificial de *În liră-mi geme și suspin-uncânt.*

EU NUMĂR, AH! PLÂNGÂND

În ms. *2262,* f. 103. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 233; note în vol. V, p. 192, cu titlul după primul vers.

PE GÂNDURI ZIUA

În ms. *2283,* f. 40. În ed. Hodoș. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 241; note în vol V, pe 199 și urm. În studiul introductiv la ed. Eminescu, *Literatura populară* (p. 54 și urm.) am arătat cât erau de răspândite la noi, îndeosebi prin lăutari, în prima jumătate a secolului trecut, cântecele de lume, și cât de mare atenție dă Eminescu acestor producții de modestă valoare literară nu numai transcriindu-le în caietele sale, dar și intervenind cu creionul și modificând ici și colo textul. Scriam cu acest prilej: „Între căldura și sinceritatea din poeziile lui Eminescu și convenționalismul superficial al cântecelor de lume nu se pot stabili raporturi". Cum mă refeream numai la fondul sentimental și ideologic al scrisului eminescian, rămân și astăzi la aceeași părere. Voi aduce însă o completare. Eminescu a fost un pasionat cititor al literaturii noastre sub toate formele ei. A citit cu atenție pe scriitorii deceniilor dinaintea lui: am avut prilejul să arătăm cum unele expresii din Alecsandri, Eliade, Bolintineanu, Crețeanu, Sihleanu, Depărățeanu, C. Negruzzi i-au rămas fixate în minte și i-au venit în mod firesc sub pană când își scria propriile versuri. Și din lectura cântecelor de lume i-au rămas unele expresii, iar apropierea pe care o face Perpessicius (vezi

vol. V, p. 200, și *Jurnalul de lector,* cap. *Sonet si cântec de lume la Eminescu)* între *Pe gânduri ziua* și un irmos *Viață bună vreodată* din ms. 2306, f. 7v., o găsim justificată. Ca să se poată vedea mai bine deosebirea de fond și asemănarea numai de expresie, ici și colo, între cele două producții, reproducem și irmosul. Știm că după estetica mai nouă expresia este și fond, și totuși, aceasta nu e numaidecât întotdeauna adevărat.

Viață bună vreodată
De-am gândit ca să trăiesc,
N-au fost chip, nici cu putință,
Că-n tot ceasul pătimesc (bis.)

Ah! amoriul ticălosul
M-au făcut nenorocit
Ca să plâng în tot minutul
Cu amar necontenit.

Stau în gânduri toată noaptea,
Ziua mi-i spre suspinat,
Amar mie! oarecine
Făr-a ști m-au blestemat

În mormânt chiar de va merge
Trupul meu cel muritor,
Sufletul meu pentru tine,
El va fi răsplătitor.

Lumea dar este făcută
Spre pierzarea omenirii,
M-am născut și eu într-însa
Ca să fiu rob pătimirii.

Eu m-am înșelat pre sine-mi
Zicând c-oi fi norocit,
În sfârșit am cunoscut,
Dar ce folos am cunoscut.

Strofa I, cu mici deosebiri, se află în *Spitalul amorului,* București, 1852, vol. IV, cântul XIII, și vol. VI, cântul XXXII:

POET

În ms. *2260,* f. 80. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 509: note în vol. V, p. 593 și urm. În josul paginii, această însemnare; „Dacă vrei să fii ceva în lume, pentru oameni, urăște-i pe toți și nu te iubi decât pe tine însuți. Regulă de aur! Tot ce faci fa numai în vederea de-a deveni ceva".

EU NU CRED NICI ÎN IEHOVA

În ms. *2260,* f. 160; în ed. Chendi, 1905; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 296; note în vol. V, p. 250 și urm. Poezia are caracter polemic. La „Junimea", sub influența lui Maiorescu, se prețuia îndeosebi arta clasică, senină. Eminescu însuși aduce acesteia elogiu în *Odin și poetul,* v. 133-143 și 147-148, ceea ce nu însemnează că a renunțat la concepția poeziei - expresie a sufletului cu pasiunile lui oricât de puternice și de vehemente. Este epoca în care Eminescu prindea în ciorne variate ceea ce, peste câțiva ani, avea să fie grupul de *Scrisori.*

v. 10 Frânturi de limbă. Aceeași expresie în *Mureșanu* - 1876, v. 28.
v. 17 La. Perpessicius: „Nu mă-ncântați nici cu clasici". Propunem altă lectură.

AZI E ZI ÎNTÂI DE MAI

În ms. *2269,* f. 57. În ed. Hodoș, 1902; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 255; note În vol. V, p. 222, cu titlul după primul vers.

FEMEIA?... MĂR DE CEARTA

În ms. *2269,* f. 57v.-59. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 257; note în vol. V, p. 222 cu titlul menționat.

v. *10* În povestirea *Faraonul Tlă:* „...Dar are să mă tortureze, are să-mi omoare nerv cu nerv... (ms. *2255,* f. 149).

v. *19* La Perpessicius: zâmbirea-mbătătoare.

v. *24* În *Strigoii,* v. 186 și 190:

Arald, nu vrei tu fruntea pe sânul meu s-o culci?...
Las' să mă uit în ochi-ți ucizător de dulci...

v. 27 Versul este completat de Perpessicius.

v. *33-34* În una din ciornele poeziei *Glossa* (ms. *2276 II,* f. 64) Eminescu notează în dreptul versului: Una trece, alta vine (Vremea trece, vremea vine) ca un moto la poezie.

Însemnarea în latinește:

Sperne mundum, sperne te
ipsum, sperne te sperni.

(Disprețuiește lumea, disprețuiește-te pe tine,
disprețuiește că ești disprețuit.)

(Citate de Perpessicius la notele *Glossei* vezi ed., vol. III, p. 86 și 89).

v. *37* La Perpessicius: inimi spăimântate.

v. *39* Despre „comedia vieții", vezi și *Glossa.*

v. *49* Idee exprimată și altădată, sub diferite forme. Vezi *Demonism, Andrei Mureșanu - 1872, Antropomorfism,* v. 201 și urm.

v. *54 și urm-* Ideea este exprimată artistic în *Scrisoarea IV,* v. 97 și urm.: triumful a ceea ce poetul numește „un instinct atât de van".

v. *69* Aspirația la stingerea eternă își află expresia artistică în *Rugăciunea unui Dac.*

v. *70* Perpessicius ortografiază: Tu, ce pân' și la geniu spui numai ce-i în cărți; O, slabă fulgerare... cea cărui nu te teme... Propunem altă lectură cu un sens mai clar.

v. *74* În *Scrisoarea II,* v. 12:

Să le scrii cum cere lumea, vreo istorie pe apă?

v. *80* Ideea că femeia urmărește instinctiv procreația, bărbatul fiind numai unealta în lupta dusă contra morții, este exprimată aici brutal, dar își găsește o formulare spirituală în *Rime alegorice,* v. 169 și urm.

v. *85* Este o idee veche la Eminescu. În povestirea *Faraonul Tlà,* următoarele cuvinte ale Cezarei către Angelo: „Și orb nebun ce ești... nu vezi că ești o unealtă, că bucurii, dureri, pasiune, plăcerea ce-o ai pentru-un sân femeiesc, care nu contribuie cu nimic la voluptate, plăcerea ce o ai pentru o fată naivă, căci cu cât va fi mai naivă, cu atât mai greu îi va veni în minte să-și ucidă copilul... nu vezi că ești o unealtă în mâinile unui demon, că ești jucăria simțirilor tale, că nimic ce ai nu e al tău, că tu ești cauza involuntară pe care natura, sau numește-o cum vrei, își scrie așa-numitele scopuri mărețe... Nu vezi tu că legi, state, monarhii, religii nu sunt decât aparatul greu pentru a face cu putință acest act murdar de reproducere și a vă arunca apoi în brațele monotoniei meschine, a urâtului, a ridicolului, a unei vieți care-mi face greață?" (ms. *2255,* f. 157 și 160).

v. *88* *Femeia?... măr de ceartă,* ca expresie și ca idee, este o compoziție cu relații largi, atât cu poezii scrise până în 1876, cât și cu unele mari creații de mai pe urmă.

CE ȘOPTEȘTI ATÂT DE TAINIC...

În ms. *2269,* f. 59v. În ed. Hodoș, 1902; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 256; note în vol. V, p. 222.

ZADARNIC ȘTERGE VREMEA...

În ms. *2269,* f. 66-67. În ed. Colorian și Iacobescu, 1940; În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 276; note în vol. V. p. 237.

v. *3* În *Memento mori,* v. 1:

Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur.

v. *8* Vezi și notele la *Kamadeva.* Versul 8 nu are o formă definitivă. În loc de „capul" avem „fața", fără să se fi introdus prefacerile necesare pentru a se obține un vers corect. Forma primă a versului:

Tu chip frumos de ceară privind umăru-ți stâng.

v. *11* La Perpessicius: Să te omor plângând,

v. *18* La Perpessicius: În inimă cât fibra...

v. *24* Deși în strofele 3 și 4 versificația nu este dusă la desăvârșire, poezia aceasta cuprinde frumuseți care-o așază printre marile creații pasionale eminesciene.

M-AI CHINUIT ATÂTA CU VORBE DE IUBIRE

În ms. *2276",* f. 34v.-36v. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 263; note în vol. V p. 227 și urm, cu titlul după primul vers.

Poezie foarte interesantă pentru cunoașterea liricii pasionale a lui Eminescu.

v. *3* Versul confirmă și ceea ce spune Veronica Micle în *Scrisoare:*

Șiretenii de muiere
Ca să-ncerc a ta iubire...
Dar tu trist și în tăcere
Ai plecat plin de mâhnire.

v. *19* În ms. versul neretușat: și-n mine totuși simt. Retușarea e făcută de Perpessicius.

v. *32* Ideea din v. 1-6, 25, 31-32, exprimată cu cuvinte asemănătoare în povestirea *Faraonul Tlà:* „Astfel mă joc cu tine... ca tigresa cu prada sa... Căci ești prada mea, Angelo... fiecare sărutare a mea va fi un voluptos martiriu pentru tine, fiecare îmbrățișare, un iad de întunecoasă și dulce durere. Asta-i voluptatea cea crudă a chinului, așa voi să mă iubesc"... (f. 146). Angelo își dă seama de primejdie și vrea să se îndepărteze de asemenea iubită: „Trebuie să fug de ea... trebuie să fug de ea... căci dacă m-ar omorî numai n-ar fi nimic... dar are să mă tortureze, are să-mi omoare nerv cu nerv, gândire cu gândire, bucată cu bucată din creierii mei s-ar muia sub sărutările ei... Ah! și cum știe femeia asta a săruta... Te trec fiorii... cu fiece sărutare mori, spre a învia și a muri din nou sub o alta... într-adevăr, parcă s-a lipit de mine și mi-a supt prin toți porii ei sângele din carne, sucul din nervi puterea din mușchi"... (ms. *2255,* f. 149-150).

v. *45-48* Nu mi se par lipsite de interes mărturiile în versuri ale Veronicăi Micle. În *Știu c-amorul tău:*

Să urăsc cu-nverșunare,
Când iubită știu că sunt,
Să iubesc când nu-s iubită
Este soarta-mi pe pământ.

În *Și te urăsc:*

Și când mi-aduc de tine-aminte,
Mă îngrozesc de-a mea simțire...
Poate chiar sufletu-mi mă minte
Și ura-mi nu-i decât iubire!

LUI SAMSON BODNARESCU

În articolul lui I. Popescu, *Un părinte sufletesc,* în *Asociația foștilor elevi ai liceului „A Bașotă" din Pomârla. - Clipe de amintire închinate lui Samson Bodnărescu cu ocazia comemorării a douăzeci și cinci de ani de la moartea sa.* 1927, Iași [1927]. În *Dimineața* de joi, 16 august 1934. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 508; note în vol. V, p. 593. Poezie de prin 1876, 27 iunie, după Perpessicius. După alte surse, s-ar crede că e de mai târziu, «din 1882 sau 1883 (vezi I.D. Marin, *Samson Bodnărescu, prieten și emul lui Mihai Eminescu,* în *Limbă și literatură,* vol. 9, București, 1965, p. 195). Înclinăm tot pentru data 1876: În 1882 și 1883, Eminescu era atât de prins de munca la *Timpul* și atât de obosit, de o luptă politică, pe care-o socotea zadarnică, încât nu se va mai fi gândit să trimită o felicitare versificată tocmai la Pomârla. Dealtfel, prietenia

între Emineșcu și Bodnărescu nu mai era atât de strânsă după venirea poetului la București. În legătură cu o catedră pentru Eminescu la Pomârla, Bodnărescu nu se adresează direct poetului, ci recurge la mijlocirea lui Maiorescu (3 aprilie 1881). Datarea 27 iunie 1883 n-ar putea fi primită în nici un caz. La 5 iunie începuseră la Iași serbările pentru dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare. De aici, Eminescu se întoarce direct la București, iar la 18 iunie apare în *Timpul* cel din urmă articol mare al poetului ziarist. La câteva zile numai se dezlănțuie teribila boală (28 iunie). Valoroase însă în studiul lui I.D. Marin sunt paginile de spulberare a unor presupuneri defăimătoare și de afirmare, după date sigure, a onestității intelectuale a lui Bodnărescu.

În ms. *Lui Samson Bodnărescu* este semnată: M.E. Facsimilul este publicat de C. Săteanu în *Dimineața,* joi, 16 august 1934.

COBORÂREA APELOR

În ms. *2262,* f. 194. În ed. Hodoș, 1902 p. 61; în ed. Chendi 1905, p. 191 și urm. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 247; note în vol. V, p. 207. Sonetul are o primă formă în același ms., f. 193, sub titlul *Izvor si rău.* Dăm primele două strofe care cuprind și imagini deosebite față cu cele corespunzătoare din *Coborârea apelor:*

Născute-abia izvoare stau de sfadă,
Deprind copile oceanica lor limbă
Și trec spărgându-și albia lor strâmbă
Prin lunci mulțime și prin stânci grămadă.

Din munte-aleargă și la șes se plimbă
Colo-n cuibar de ape fug să cadă,
Colo cu șir de valuri fac paradă,
Aceleași sunt, deși mereu se schimbă.

În ce privește v. 6 din această versiune, avem în *Călin Nebunul,* v. 339: În cuibar rotit de ape, peste cari luna zace. În *Călin - File din poveste,* v. 210: În cuibar rotind de ape...

MĂRIA TUDOR

În ms. *2262,* f. 194. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 248; note în vol. V, p. 208. Maria Tudor, numită și Maria cea Sângeroasă, a domnit între 1553 și 1558. Henric VIII a recunoscut-o numai în 1546 ca fiică legitimă. Numai după ce ajunge la tron se căsătorește cu Filip, fiul lui Carol Quintul (1554). A acceptat reforma în urma presiunilor, dar de îndată ce fu învestită cu puterea, a reluat legăturile cu Roma, a restabilit autoritatea bisericii catolice și a dezlănțuit împotriva reformaților o teroare pe care doar demența mistică o poate explica.

Eminescu a scris sonetul sub impresia piesei din 1833 a lui Hugo, care nu ține seama de datele istorice și face din regină o îndrăgostită de un favorit italian Fabiano Fabiani care se îmbogățește, capătă titluri de noblețe și proprietăți, obține Ordinul Jartierei, ceea ce nu-l împiedecă să-și trădeze regala amantă și să aibă legături cu o tânără nobilă din care aspiră să-și facă soție. Condamnat la moarte, regina vrea să-l scape și să-i substituie pe un altul, care să fie executat în locul lui. Nu reușește, și astfel Anglia și tronul scapă de un primejdios aventurier. Lucrare de pură fantazie, în care reale sunt numai aluziile la persecuțiile religioase și la execuțiile făcute de călău - secerătorul de vieți.

DEMOCRAȚIA

În ms. *2262,* f. 179 v. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 509; note în vol. V p. 594.

v. *1-4* Cuvintele care rimează: vorbăreț - meșteșugâreț - sunt folosite de poet în *Pentru păzirea auzului* la caracterizarea lui Ulise (v. 25-26).

Nu spune-un basmu, numai poetul cel vorbăreț
De eroul Odissev cel mult meșteșugâreț.

v. *5-6* În *Împărat și proletar,* v. 99:

Locul cruzimei vechie, cel lins și pizmătareț.

Vezi nota în privința cuvântului: lins - la *Împărat și proletar,* v. 99; forma corectă *lins* (spre deosebire de unele ediții unde apare *lin)* este conformă cu ms. *2259,* f. 168 v.

v. *14* Activitatea ziaristică a lui Eminescu arată bine ce era „democrația" de la noi, Eminescu considerând-o ca o adevărată demagogie, a dus luptă acerbă de la 1877 înainte, în ziarul *Timpul,* contra partidului liberal. Să nu uităm că 1876 este și anul dării în judecată a fostului guvern conservator, de îndată ce partidul liberal a ajuns la putere. La 22 iulie 1876, Camera liberală a aprobat darea în judecată.
În versurile lui Eminescu este vădită aluzia la C A. Rosetti și ziarul pe care îl conducea, *Românul.*

DORMI!

În ms. *2260,* f. 145-146. În *Sămănătorul,* 12 mai 1902. În ed. Chendi, p. 58-59. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 243; note în vol. V, p. 202 și urm.

O STRADĂ PREA ÎNGUSTĂ

În ms. *2262,* f. 63v. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV p. 281; note în vol. V, p. 241. Retrăire imaginară a unei întâmplări de viață intimă a poetului la Iași.

AH, CERUT-AM DE LA ZODII

În ms. *2262,* f. 146v. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 254; note în vol. V, p. 216. Este adevărat că în ms. la f. 146v. avem poezia transcrisă frumos, caligrafic, ceea ce nu însemnează că-i lipsită de greșeli de transcriere: în v. 12 lipsește cuvântul: umăr. Această situație ne îndreptățește să aducem în v. 3 corectarea potrivit cu același ms., f. 93: „Dulci a sânului tău rodii". Formă corectă avem și la f. 112: „Ale (sânului) pieptului tău rodii". Forma variantă „Dulcii sânului tău rodii", primită de ed. Perpessicius, se află la f. 113 și 146v.

v. *1-3* Rima: zodii-rodii, în *Feciorul de împărat fără de stea,* v. 333-335.

v. *6* Corespunzător acestui vers avem în *Să pot întinde mâna* de Veronica Micle:

Să pot întinde mâna s-o pun pe fruntea ta,
Încetul la o parte șuvițele le-aș da,
Senină să rămâie, curată ca un crin
Icoană de iubire la care să mă-nchin.

v. 7 În *Crăiasa din povești,* v. 25:

Ea se uită... Păru-i galbân.

În *Dorința,* v. 13:

Fruntea albâ-n părul galbăn.

v. 16 În *Călin - File din poveste,* v. 98:

Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură.

CĂRȚILE

În ms. *2262,* f. 67. În *Gând și suflet românesc,* după care reproduce *Cuget clar (Noul semănător)* din 1 dec. 1938. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 239; note în vol. V, p. 199.

Admirația lui Eminescu pentru Shakespeare se poate urmări de-a lungul anilor. În *Teatrul românesc și repertoriul lui (Familia* din 30 ian. 1870), autorul englez este „geniala acvilă a Nordului"; în *Sărmanul Dionis* este amintit „divinul Brit" Shakespeare; „cel mai mare poet" în notele de la *Revista teatrală* din *Curierul de lași,* 22 dec. 1876. Nota ms. din caietul *2257,* f. 52v. este în întregime un omagiu. Cităm sfârșitul: „Shakespeare a vorbit de om - de om cum e. Bețivul său e bețiv, eroul său erou, nebunul său nebun, scepticul său sceptic, și fiecare om e muruit din gros cu culoarea caracterului său, căci Poporul concepe cum vede, și Shakespeare a fost al poporului său prin excelență." încercările dramatice ale lui Eminescu, concepute ciclic și urmărind evocarea unor figuri ale istoriei naționale, sunt sub directa influență a lui Shakespeare.

v. *21* „Înțeleptul" este Schopenhauer.

v. *25* „Maestrul" este iubita. Începută în ton grav de odă, poezia se termină în ton curtenitor de madrigal.

TU CEI O CURTENIRE...

În ms. *2306,* f. 11. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 242; note în vol. V p. 201. Și-n aceste versuri este vorba, desigur, tot de Veronica Micle. Aceasta avea capriciul de a-i scrie poetului uneori în limba franceză, o franceză destul de aproximativă. Că-i va fi cerut răspuns în versuri franțuzești, nu e de mirare, dar și franceza lui Eminescu era șovăitoare; se află greșeli și în transcrierile din caietele lui.

Aluzie la curte și la versuri franțuzești și în *Icoană și privaz,* v. 181-184.

E ÎMPĂRȚITĂ OMENIREA...

În ms. *2268,* f. 1-2. În ed. Hodoș, 1902; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 249; note în vol. V, p. 209, cu titlul după primul vers.

Stabilind două categorii de oameni: cei de acțiune și cei de gândire, Eminescu constată că credința lor religioasă este ceva acceptat fără obiecțiune și fără de examen al judecății. Se gândește Eminescu la o credință argumentată și rațional, așa cum a avut-o Pascal?

Poetul citează din Pascal într-o scrisoare către Iacob Negruzzi din Viena, 16 mai 1871, ceea ce însemnează că de timpuriu a aflat și de gândirea filozofului francez.

SONET SATIRIC

În mas. *2281,* f. 74. În ed. Chendi, 1905; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 251; note în vol. V, p. 210 și urm. cu titlul menționat.

Eminescu nu pierde niciodată ocazia de a deprecia pe V.A. Urechia urmând în aceasta atitudinea obișnuită a celor de la *Convorbiri literare.* Versurile satirice, aluziile din articole sunt numeroase, dar verva răutăcioasă se concentrează îndeosebi în *Urechiada* din ms. *2280,* f. 20-30, din care vom da o singură strofa:

Născut fecior de popă, orice-ai zice-mpotrivă,
Menit erai la litii, pomene si colivă,
Menit păreai ca viata tu să ți-o duci la strană
Cu „Doamne miluiește" să cauți a ta hrană,
Când soarta ce de lume ades își batejoc
Și din gunoi ridică adesea un zbârciog.

Perpessicius reproduce *Urechiada* în aparatul critic al *Scrisorii II,* în vol. II, p. 248 și urm. În v. 2 trebuie să se citească „litii", nu „litri".

v. *6* V.A. Urechia este desigur mai mult un poligraf decât un real om de știință și un scriitor talentat. În găsim la începuturile istoriei noastre naționale, ale istoriei noastre literare, ale romanului românesc *(Logofătul Batiste Veleli,* în *România literară,* din 1855). Pentru *Legende române* s-a făcut revizuirea de opinii meritată, lucrarea fiind reeditată. Pornirea de a i se deprecia activitatea a trecut de la Eminescu la N. Iorga *(Opinions sincères. La vie intellectuelle des roumains en 1899,* Buc, 1899).

v. 7 Nici Pantazi Ghica nu merită deprecierea în bloc, așa cum a facut-o Eminescu, urmând, de data aceasta, pe Maiorescu din *Beția de cuvinte.* Pentru Pantazi Ghica n-a venit încă o revizuire prin publicarea unei antologii din proza literară și din numeroasele lui articole. În afară de romanul *Un boem român* (apărut mai întâi în *Naționalul* din 1860), demne să fie cunoscute sunt *Schițe din societatea română* și *Impresiuni de călătorie în Moldova* (în *Independența* din 1862-1863).

VORBEȘTE-NCET

În ms. *2268,* f. 13; în ed. Perpessicius, vol. V, p. 679.

v. *3* În *Tu măprivești cu marii ochi...* v. 10:

Vorbirea ta mi-i lamura de miere.

v. *6* La Perpessicius: scumpe înger sfinte. (Lecțiune provizorie),

v. *9 În Replici,* v. 10:

Eu sunt un haos, tu o lumină.

În *Floare albastră,* v. 53:

Și te-ai dus, dulce minune.

Vezi note la acest vers din *Floare albastră,*

v. 11 La Perpessicius:

Căci ție-[al meu] suflet numai se-nchină.

MELANCOLIE .

A apărut în *Convorbiri literare,* 1 sept. 1876.

După relatarea din *Amintirifugare despre M. Eminescu* de Mite Kremnitz, poezia s-a citit și comentat la „Junimea", iar Titu Maiorescu, apreciind-o ca artă „o nebunie plină de spirit", lăsa în același timp să se înțeleagă cât de anormală este viziunea întunecată cuprinsă în versuri: „Dar într-o zi, cumnatul meu, care se întorcea dintr-o călătorie de la Iași, îmi aduse în manuscript poezia *Melancolie.* Vioi și entuziast, cum era pe atunci, abia sosit de la gară, se repezi în camera noastră ca să ne traducă pe nemțește această poezie. Rând după rând, ne-o traduse inteligent și în formă perfectă, cum îi era întotdeauna cuvântul; apoi ne povesti ce discuție stârnise cetirea acestei poezii la «Junimea». Eu tăcui, și Titus, care aștepta în zădar să vadă izbucnind entuziasmul meu, în alte împrejurări atât de spontan, zise: «Da, este într-adevăr un fel de nebunie în toată această neagră viziune, dar e o nebunie plină de spirit». Atunci îl întrerupsei agitată: «Nebunie? Poate că concepția noastră a tuturor este nebunie, și Eminescu a prins adevăratul sens al lumii și al vieții.» Pe mine mă impresionase adânc această poezie. Titus se uită la mine nedumerit: «Ce n-aș da, spune el, să fiu în locul acestui om, pe care tu îl pui așa de sus asupra celorlalți». Nu-și putea închipui niciodată un entuziasm impersonal." (Vezi I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare,* **IV, 1933, p. 23-24.)**

În forma ei definitivă, ca poezie lirică subiectivă, *Melancolie* este din 1876, dar concepția-i mult mai veche. În dialogurile piesei *Mira,* o încercare de prin 1868-1869, îl recunoaștem pe Eminescu mai cu seamă în vorbele lui Ștefaniță și ale lui Arbore. Un monolog al lui Ștefaniță este prima formă a *Melancoliei.* Eroii piesei nu-s desprinși de sufletul lui Eminescu. Autorul nu-i vede în cadrul lor istoric, se reprezintă el prin ei și ne-a dat un poem liric în loc de o dramă istorică.

Citām un fragment din act. I, sc. IV, după ms. *2254,* f. 66v și urm.:

ȘTEFĂNIȚĂ

Când cimitirul doarme și crucile veghează,
Când corbii printre ele țipând poetizează
Și-n clopotnița veche de stâlpi toxica izbește
Când sufletu-unui demon cu vântul lui trezește
Arama amorțită... Biserica-n ruină
Stă ca o cuvioasă pustie și bătrână
Și prin ferestre sparte, ca pintre ochi de nori
Trece-o suflare sfântă cu aripe răcori
Când intri înăuntru și în iconostas,
Vezi că abia conture și umbre a rămas.
De ploaie și de vânturi s-au șters fețele sfinte,
Cari de sfinți și îngeri din ceri ni-aduc aminte.
Și când deschizi altarul și pe masa-n ruină
Vezi palidă și moartă întinsă o vergină,..
Atunci părul stă codru pe fruntea ta zburlită
Și ceasul miezenopții cu aripa-i vrăjită
Atinge ochi-ți galbeni... încât coprins de teamă,
Gândirea-ți turburată soarele-n noapte cheamă,
Ca el s-apese sigil de aur și lumină

Pe lumea cea dormindă în noaptea ce întină
Ca razele ei negre, cufața ei arabă
Aerul alb și luciu. Ș-apoi privirea-ți slabă
Abia deosebește altar, cruce, verigă...

MAIO

Măria-ta! ce-ți este? ce ai?

ȘTEFĂNIȚĂ

Ce am? Nimica!
Copil!... numai icoana te-a înghețat defrică!
Tu stai uimit și nu știi să crezi ori să nu crezi!...
Deschide pieptu-mi rece... deschide și să vezi!
Noptosul cimitiriu ce doarme sub coline
Purtând în pieptu-mi pacinic atâtea mii lumine,
Ce s-a stins, mi-e lumea... Bisericuța sântă
În care nu preoții, ci vânt și cobe cântă
E sufletu-mi.
În el, icoane șterse cufețele pătate
Sunt visurile mândre ce le-am avut odată...
Cari ca vechi icoane din zilele bătrâne
Arătau visuri mândre doară din ceri venite,
Ci-n sufletu-mi acuma stau stinse și urâte,
Cuprind încă ca mumii iconostasul lor,
Până ce vântul-moarte le-a mormânta-n ruină,
În ruina pustie a capului meu nins
De vreme. Altarul de-o pală rază-ncins
E inima mea tristă, încinsă de durere.
Vergina care moartă stă-ntinsă în tăcere
E-amorul ce îl simt eu...
Azi sunt bătrân de tânăr. Ce fel eram eu ieri!
Pefruntea mea senină a bucuriei mir
Și sufletu-mi o rouă în aurit potir,
Pe ceru-mi stele negre să văd și să adorm,
În geniu-mi speranțe — lungi aripe de zbor...

Redacțiile anterioare ale *Melancoliei* din ms. *2259,* f. 244, ms. *2290,* f. 81-82 și ms. *2276",* f. 21-22; în Perpessicius, vol. I, p. 376 și urm.
v. *2* imaginea a fost adesea folosită de diferiți poeți ai lumii.
La Alecsandri, în *8 Mart (Lăcrămioare):*

Din marginea lumii, a nopții regină
Vărsa-n calea noastră duioasa-i lumină.

Pentru Shakespeare, luna este „this pale Queen of night" *(Cei doi gentlemeni din Verona,* act. IV, se. II), pentru Byron, este „regina nopților" *(Blestemul Minervei),* pentru

Chateaubriand, „cette reine des nuits" *(Génie du christianisme,* c. V, cap. XII), pentru Musset, „belle reine des nuits" *(Le Souvenir).* La Eminescu însă imaginea este tristă, luna este comparată cu o regină moartă. Ceva asemănător ca expresie, dar deosebit ca atmosferă și semnificație, avem numai în Oscar Wilde, *Salomeea,* unde luna este comparată cu o femeie care se ridică din mormânt.

v. *3* La Alecsandri, în *La mormântul lui Gr. Romalo (Suvenire):*

O, dormi în pace pe-aceste maluri

(I.M. Rașcu, *loc. cit,* p. 51). Ca și stelele-făclii în *Melancolie,* stelele veghează la căpătâiul ciobanului din *Miorița (idem,* p. 50).

v. 5 La Alecsandri, în *Legenda lăcrămioarei,* soarele este „al lumii monarc strălucitor" Rima: arc-monarc, și în *Cine-i?* (din drama *Steaua mării),* v. 12 și 15.

v. *9-10* În povestirea *Faraonul Tlà* (ms. *2255,* f. 92-161): „Ajunseră curând afară din oraș, la țintirimul cu murii lui albi și lungi, ce păreau unși cu var de lumina lunii".

v. 77„Biserica-n ruină": simbol al sufletului pustiit. Descrierea din "prima parte a poeziei este potrivită pentru crearea atmosferei generale, ca să înțelegem pe poetul desprins de tot ce-a fost el altădată, în viață, de credințe și de iluzii. Imagini pline de noutate, amestec de lumini și umbre ca-ntr-o măiastră pictură, stridențe chiar de vocale, organizate, spre a se ajunge la versul final, impresionant și firesc din punct de vedere psihologic și artistic.

v. *25 Faust,* p. I, sc. *Nacht:* când aude corul femeilor și al îngerilor, Faust spune: „Das Wunder ist der Glaubens liebstes Kind".

v. *27 Îu Rime alegorice,* v. 3: a vremii valuri.

v. *38* „strigăt al deznădejdii de a nu te putea cuprinde în realitatea ta statornică" (Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu,* p. 53).

CRĂIASA DIN POVEȘTI

A apărut în *Convorbiri literare,* 1 sept. 1876.

Eminescu lucra la *Fata-n grădina de aur, Miron și frumoasa fără corp, Călin — File din poveste.* Mintea lui era plină de figuri și întâmplări ale epicii populare, iar creionarea acestei crăiese nici nu se poate concepe fără să ne gândim la elemente descriptive din poeziile menționate. Credința în Sf. Miercuri, în Sf. Vineri, în vrăji, o avem în *Fata-n grădina de aur* (v. 56, 96), imaginea unei frumuseți feminine care se oglindește într-un lac scânteietor sub bătaia lunii, avem în *Miron și frumoasa fără corp* (v. 307 și urm.), iar elemente din descriere se află într-o formă de tranziție a basmului *Călin Nebunul* (ms. *2262,* f. 157):

Pânzării învăpăiete de zăpadă viorie
Luna moaie-n ape-albastre și le-ntinde pe câmpie,
S-adun flori în șezătoare fir de raze ca să rumpă
Și să coase-n haina nopții boabe mari de piatră scumpă

(v. și Eminescu, *Literatura populară, ed. cit.,* p. 572), iar cele două versuri finale arată mai bine ca orice din ce atmosferă sentimentală a ieșit poezia. I.M. Rașcu *(op. cit,* p. 59) menționează descrierea unei frumuseți feminine, în cadru natural asemănător, în *Legenda rândunicăi:*

Acum pe lângă trestii ea lunecă ușor
Și vrând la mal să iasă, pătrunsă de-un fior,
Pe sânul ei, ud încă, ea părul își adună,
Se ogtindește-n apă, se oglindește-n lună,
Și umbra-i diafană cu formele-i rotunde
În lină legănare se clatină pe unde.

LACUL

A apărut în *Convorbiri literare,* 1 sept. 1876. Compunerea poeziei *Lacul* nu poate fi, nici ea, separată de marile povestiri de care era preocupat Eminescu. Este „un val din aria de valuri a lui Călin", după cum scrie Perpessicius (vol. I, p. 74; note p. 387 și urm). Una din redacțiile poeziei este dealtfel în marginea foii pe care avem o ciornă a poemului *Călin* (ms. *2262,* f. 108). începutul poeziei ne duce la v. 215 din această ciornă:

Lângă lacul cel albastru încărcat cu nuferi mari > Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin clipește > Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate -
și la versurile din încheierea poemului (ms. *2283,* f. 32), pe care poetul a suprimat-o:

Numai eu să stau deoparte între trestii și să sufăr
Lângă lacul cel albastru încărcat cu flori de nufăr?

v. *18-20* De remarcat raritatea rimei, pentru care nu avem în limba noastră decât trei cuvinte: cufăr, nufăr, sufăr, cuprinse și-n dicționarul de rime pe care și-l făcuse Eminescu pentru uz **propriu.**

În poezia de dragoste a lui Eminescu se află adesea un element de iluzionare personală, de încântare și de reverie care-n fața realității se spulberă, lăsând loc unei suferințe abia reținute. Caracteristică pentru acest gen de poezie personală este *Lacul,* în care visul de dragoste al poetului se deapănă într-un fermecător cadru de natură, dar se termină, în versuri îndurerate.

DORINȚA

A apărut în *Convorbiri literare* din 1 sept. 1876. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 175; note p. 388 și urm. Din formele de tranziție, de importanță deosebită este cea din ms. *2262,* f. 140 r. și v., deoarece ne arată că *Dorința* are legături de inspirație cu *Călin - File din poveste:*

Hai în codri la izvorul
Ce se bate-n petricele
De-nfloresc în iarba moale
Tăinuite viorele.

Și pe prispa cea de brazde
Șezi tu pe genunchii mei,
Scuturase-vor în pâru-ți
Ostenite flori de tei.

Vei da gurii mele pradă
Ale tale buze dulci
Capul tău cel blond și tânăr
Pe-a mea inim-ai să-l culci.

Cu urechea alipită
Tu bătăile să-i numeri
Să dezmierd cu a mea mână
Ai tăi albi si netezi umeri

Si cu gura abia deschisă
Să mă mângâi lin cu șoapte
Să se vadă când zâmbești tu
Dinții tăi cei mici de lapte.

Să simțesc duiosul tremur
Unei mile-abia născută
Pe când ochiul e vorbăreț
Iară gura este mută.

Și să sorb al tău răsuflet
În suflarea vieții mele,
Să simt inima-mi că crește
De un vis frumos cu jele.

Ridicându-ți mândră capul
Să-mi înlănțui gâtul strâns,
Să-ți închizi, copilă, ochii,
Ochii înecați de plâns.

Deschizându-i să-mi întinzi tu,
Visătoare, dulcea gură,
Fericiți să fim în lume,
Fericiți peste măsură.

Și cu mâna ta de ceară
Fruntea-mi rece s-o dezmierzi,
Să mă sorbi în al tău suflet
Cu-ai tăi ochi sălbatic-verzi.

Visul nostru să-l îngâne
Un murmur, un dulce cânt,
Blânda batere de ape,
Glas întunecat de vânt.

Adormiți mai de plăcere
Să nu știm ce voi, ce vei,
Peste capetele noastre
Lin să cadă flori de tei.

Dorința trebuie pusă în legătură și cu *Ah, cerut-am de la zodii* (ms. *2262,* f. 93), versificare tot de prin 1876, formă de tranziție spre cea de la f. 146v. (În ed. Perpessicius, la note vol. V, p. 216.)

Dorința, reverie plină de beatitudine și armonie desăvârșită, îmbină artistic sentimentul dragostei și sentimentul naturii.

Să amintim că poezia își are locul ei și-n romanul de dragoste al lui Eminescu. Scrisă frumos pe o foaie de scrisoare, a fost trimisă la 10 martie 1876 Veronicăi Micle. Aceasta îi restituie poezia în 1880, când relațiile între cei doi au trecut prin momente critice. Pe acest ms. Eminescu a făcut corectări, care dau unor versuri alt aspect decât cel pe care-l cunoaștem din textul apărut în *Convorbiri literare.* I. Scurtu, în ediția sa (București 1910, *Lumină de lună),* a introdus unele din aceste modificări în textul socotit, în general, definitiv. Strict științific luând lucrurile, Scurtu are justificare.

Din punct de vedere artistic, forma aceasta este inferioară, ca armonie și putere de sugestie, în strofa finală, celei din *Convorbiri literare.* Modificările aduse de Eminescu în strofele 2 și 6 arată din partea poetului o schimbare de atitudine sufletească față de inspiratoare. Momentul psihologic 1880 nu mai este al autoiluzionării de la 10 martie 1876.

Pe verso ms. următoarele rânduri ale Veronicăi către poet:

27juin 1880

Monsieur,

Vos lettres seront détruites d'aujourd'hui en un mois. Je trouve parmi mes paperasses de vos poésies, je me fais un devoir à vous les rendre.

Agréez etc.

Veronica

Tot în ms. *2255,* f. 316 şi urm. ciorna de scrisoare a lui Gajus către Veronica Micle, din aceeași epocă a ruperii relațiilor. Dăm un fragment:

„Doi ani de zile, doamnă, n-am mai putut lucra nimic și am urmărit ca un idiot o speranță - nu numai deșartă - nedemnă. Căci într-adevăr ce am putut spera? Acum pentru-ntâia dată ai vorbit limpede cu mine, această toamnă nezicând nici un cuvânt, nescriindu-mi nici o literă, căci se vede că la mănăstire nu-ți mai trebuia o manta, cum îți trebuie în Iași, nu-ți mai trebuia un om despre care unii, alții să presupuie că-l iubești, pe când în realitate iubești pe cine știe. Știu multe de d-ta, eu, care până a veni în această țară afurisită, aveam inimă curată și minte deșteaptă..."

PIERDUTĂ PENTRU MINE, ZÂMBIND PRIN LUME TRECI!

În ms. *2262,* f. 21-24, 27. În *Revista Fundațiilor regale,* din 7 iulie 1939, și apoi, în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 269; note în vol. V, p. 229 și urm. Versul 67 ne arată că poezia este compusă după 15 august 1876, data morții mamei lui Eminescu.

v. *1 În Atât de fragedă,* v. 27: Pierdută vecinie pentru mine.

v. *3 În Atât de fragedă,* v. 32: Tinzându-mi dreapta în deșert.

v. *4* În *Te duci,* v. 15: De-al genei tale gingaș tremur.

v. 5 În *Te duci,* v. 22: Cu-a gurii dulci suflări fierbinți.

v. *8* În *Te duci,* v. 24: Ca să mă faci să-mi ies din minți.

v. *17* La Perpessicius: „nemernici râmători". Deși tonul este ironic, jocul de cuvinte este cu totul nepotrivit. Textul trebuie să fie: „nemernici rimători", o formă de tranziție spre cea definitivă: „sărmani viersuitori". Pentru condiția poetului în societate, vezi și *Poet, Pierdut în suferință, Icoană și privaz, Scrisoarea II.*

v. *24* La Perpessicius: m-aș duce în mormânt.

v. ***44*** **La Perpessicius: nici o mână, ca noi, i l-a descins.**

v. ***49-54*** **În marginea acestei strofe, versurile:**

Cine poate sta-mpotrivă
La dragostea guralivă,
Ce te-ncruntă, când te cere
Cu cuvinte de durere
Și-mpotriva lor să steie
Cine nu-i decât femeie?

v. *67 și urm.* Vezi îndureratele versuri din *O, mamă...*

Versurile 67 şi urm. reiau un pasaj din drama *Bogdan Dragoş,* actul II, mărturia de dragoste a lui Bogdan pentru Ana:

O, tu ești Dumnezeul și viața vieții mele,
Tu-mi ești în lumea asta ca soarele prin stele.
C-un zâmbet, cu o vorbă arată-mi a ta milă...
Și te iubesc atâta... nu e păcat, copilă?
Pe maica mea sărmana atâta n-am iubit-o,
Și când în țărână pe ea a coperit-o,
Părea că lumea-i neagră și inima îmi crapă,
Și aș fi vrut cu dânsa ca să mă puie-n groapă.
Când clopotul veciei plângea-n a lui aramă,
Eu rătăcit la munte strigam: „imde ești, mamă?"
Priveam în fundul groapei și lacrămi curgeau râu
Din ochii mei nevrednici pe negrul ei sicriu,
Nu știam ce-i de mine și cum pot să rămân
În lume atât de singur și-atâta de străin;
Aș fi răcnit, dar glasu-mi se îneca în gât,
Dar ca de-a ta iubire eu tot n-am plâns atât...

v. *126* Frământare psihologică, vehementă în sentiment şi în expresie. La fel, *Te duci,* care reia unele expresii de aici, reprezintă tot un moment de criză, de prin 1879.

PIERDUT ÎN SUFERINȚĂ...

În ms. *2278,* f. 28v. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 262; note în vol. V, p. 226, cu titlul după primul vers.

v. *4* Preludiu la ceea ce avea să fie *Rugăciunea unui Dac.*

v. *9* Despre condiția poetului în societate, vezi și notele la *Pierdută pentru mine.*

ICOANĂ ȘI PRIVAZ

În ms. *2278,* f. 29-36. În *Viața românească* din aprilie 1933, sub titlul *Tablou și cadru* (primul titlu al poeziei). În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 286; note în vol. V, p. 245 și urm.

Ironia amară se susține în întreaga poezie. Tema locului pe care îl putea avea un poet în societatea epocii a mai tratat-o Eminescu și cu alte ocazii.

v. *58* **Ana este Veronica Micle. Același nume apare într-o versiune de prin 1876-1877 a poeziei** ***Când însuși glasul*** **(tipărită în** ***Convorbiri literare,*** **1 oct. 1879). Iată o strofa din această versiune:**

Te chem în somnul meu lipsit de pace,
Cuprins de focul unei dulci evlavei,
O, al tău suflet, Anna, îndura-vei,
Au, tu, din visuri, chipu-ți vei disface?

(*Ms.2268,* f.12)

În ***Minte și inimă*** **(ed. Perpessicius, vol. IV, p. 524; note în vol. V, p. 605 și urm.), partea IV, personaj principal este Ana, văduvă cu doi copii, preocupată de căsătoria cu un om în vârstă, dar cu înaltă situație socială. Și aici aluzia este la Veronica Micle, al cărei soț murise în august 1879.** ***Minte și inimă*** **cuprinde și alte aluzii, în raport și cu viața lui Eminescu (vezi notele la această versificare).**

v. *94* **Nu este lipsită de interes părerea pe care o exprimă Delavrancea în această chestiune în** ***Din memoriile Trubadurului:*** **„Arta împuținează natura. Arta e născocită pentru cei ce aud și văd pe sfert din câte natura le desfășoară înaintea lor. Tot ce creează omul e o sărăcie vicleană a realității. Câteva însușiri mari ale unei pajiști, ale unui suflet, ale unui trup scos din marmură, câteva însușiri ce domnesc pe deasupra celorlalte, și pe care artiștii le schilodesc mărindu-le și le morfolesc potrivindu-le cu puterea simțurilor oricărui nesimțitor. Iacă arta. Marile genii au simțit în toată viața lor o durere fără repaus în fața naturii. Ei, care pătrund adânc tainele colorilor, ale sunetelor, ale formelor și ale simțirilor, și rămân departe de ceea ce vor să se apropie, de câte ori n-au reînceput iarăși și iarăși același subiect, aceeași inimă muncită, aceiași ochi vii, feluriți în clipire, în lumină, în umbră și în expresie, același trup perfect, ale cărui linii, moi și pătimașe, se împletesc cu atâta noroc și cumpănire, că marmura nu le poate fura decât pe sfert din adevărata lor căldură..."**

v. *101* **La Perpessicius: numa-n sânuri...**

v. *103-104* **Vezi și** ***E împărțită omenirea,*** **v. 29-31.**

v. *114* **Al. Bogdan, în studiul despre** ***Strigoii*** **(în** ***Transilvania*** **din 1901) a arătat că Eminescu a cunoscut** ***Sacontala.***

v. *134* **Vezi** ***Criticilor mei,*** **v. 8.**

v. *135* **Aluzie asemănătoare în** ***Pustnicul,*** **v. 23-24.**

v. *184* **Vezi și** ***Tu cei o curtenire.***

TU MĂ PRIVEȘTI CU MARII OCHI...

În ms. *2278* **f. 48-50. În ed. Colorian și Iacobescu. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 283; note în vol. V, p. 242 și urm. Poezie de prin 1876, în directă legătură, ca fond și formă, cu** ***Terține,*** **pe care o reproducem în note.**

v. 5 În ***Călin - File din poveste,*** **v. 88:**
Dulci cuvinte nențelese, însă pline de-nțeles.
Și rima: înțeles-eres. tot aici, v. 87-88.

v. 11 **Rima: haos-repaos, plină de rezonanță, revine în** ***Luceafărul,*** **v. 294-296.**

v. *22* **În compunerea poeziilor în versificație „gazel", Eminescu a avut ca model poeți germani ca Fr. Schlegel, Platen, Goethe. Goethe a dat exemple de gazel în** ***Divanul vest-oriental.***

v. 27 **Poetul persan (sec. X e.n.) a putut fi cunoscut mai întâi de Eminescu din citatele lui Goethe; în** ***West-östlicher Divan (Teskir-Nameh)*** **dă și versuri din Firdusi în trad. germană. Firdusi este amintit de Eminescu și-n variantele gazelurilor pentru** ***Călin -File din poveste,*** **vezi ed. Perpessicius, vol. I, p. 422.**

„Cale strâmbă" nu poate avea înțeles peiorativ. Eminescu vrea să spună că, în afară de versificația obișnuită la noi, a încercat-o și pe aceea străină, rară, a lui Firdusi. S-ar putea să fie o aluzie și la viața plină de cotituri a lui Firdusi. Protejat mai întâi de regele Mahmud-Sobokteghin, când scrie opere comandate și plătite bine, apoi căzut în dizgrație prin intrigile unui vizir, pe care nu l-a lăudat în versuri, Firdusi a cunoscut lipsa, sărăcia, exilul, ceea ce nu l-a împiedicat să-și scrie marea operă în versuri *Schah-Nameh-Cartea regilor.* Când a venit ajutorul de la Mahmud, poetul era dus la groapă. Și după moarte, câtva timp, au continuat persecuțiile contra numelui lui, din motive religioase. Terține în ms. *2283,* f. 113-112 v. Ed. Hodoș. Ed. Perpessicius, vol. IV, p. 285 - textul; vol. V, p. 242 și urm. - notele.

TERȚINE

Tinzându-ți mâna, o priveai cuminte,
Mișcai zâmbind a tale roșii buze,
Șoptind încet, ca-n vis, la dulci cuvinte.

Urechea mea pândea să le auză, -
Abia-nțelese, pline de-nțeles —
Cum ascultau poeții vechi de muză.

Și-n ochii tăi citeam atât eres,
Atâta dulce-a patimei durere,
Că-n al meu suflet toată-o-am cules.

A vorbei tale lamură de miere,
Al gândurilor visătorul haos,
Al tău surâs, precum ș-a ta tăcere

Și chipul tău în voluptos repaos -
Pătruns-au toate limpede-n cântare-mi,
Când al tău suflet mie l-ai adaos.

Stăpână ești pe gându-mi și suflare-mi,
Și-acesta cânt, ce gata-acum vedemu-l,
Tu poți să-l ții și numai tu să-l sfaremi.

De-ngădui tu, ca eu să-nchin poemul,
Precum viața mea ți-am închinat-o. -
Disprețui hula orișicărui emul:

Primește-l dar c-un zâmbet, adorato!

v. *22* În sonetul *Când însuși glasul,* v. 14: Pe veci pierduto, vecini adorato!

AI NOȘTRI TINERI...

În ms. *2278,* f. 52. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 252; note în vol. V, p. 213 și urm, cu titlul după primul vers.

Poezia este din 1876 și reflectă ideile politice ale lui Eminescu din acea epocă. Le putem urmări în câteva articole.

În *Idealul istoric al Rusiei,* din *Curierul de Iași,* 29 oct. 1876 (ed. Scurtu, p. 129), Eminescu este de părere că *Occidentul,* care pe atunci era îndeosebi Franța, urmărea aservirea economică a țărilor din răsăritul Europei și proletarizarea, pe calea industriei străine, a neamurilor din această regiune. În *Icoane vechi și icoane nouă, III, Bătrânii și tinerii (Timpul,* 14 decembrie 1877), susține că societatea franceză este decăzută și că tocmai în sânul ei se duc tinerii noștri ca să-și facă educația și să-și aroge apoi dreptul de-a ne reforma țara. În însemnarea manuscrisă *Tinerimea franțuzită* (ms. *2258,* f. 262, în ed. Scurtu, p. 231), aceste rânduri: „Cum de fiecare șarlatan, care și-a făcut educația în cafenelele Parisului, poate să impuie așa, netam-nisam, toate chițibușurile necoptului său creier unor țări, care au o istorie proprie de aproape o mie de ani?"

Din aceste date ale epocii putem cunoaște starea de spirit de la noi. În 1876, cu ocazia proiectului de lege al instrucției publice, este luptă între partizanii influenței franceze și celei germane. Boerescu apără sistemul francez împotriva lui Maiorescu, care voia să introducă sistemul german la Facultatea de drept (vezi *Discursuri politice,* București, 1910, vol. II, p. 532 și urm.). I. Brătianu, în discursul de la 16 dec. 1876, critică introducerea la noi a instituțiilor franceze (vezi *Românul,* 18 dec. 1876). *Românul* arată într-un articol de fond că se abuza la noi cu plecarea pentru studii la Paris (21-22 februarie 1877).

v. *8* Podul Mogoșoaiei, actuala Calea Victoriei. Eminescu a dat multă atenție acestei poezii, care a rămas în manuscrisele sale în patru redacții (vezi ed. Perpessicius, vol. V, p. 213 și urm.) Dăm din versiunea ms. *2262,* f. 178, versuri care-și au semnificația lor:

Dar ce să zic și eu acum săracul -
Ce n-am știut vreodată... păsărește:
Fiți voi romunculi, simt în mine Dacul.
De-aceea tot mai știu moldovenește
Și tot pricep ca să vă dau la dracul
Și să cunosc cât mintea vă plătește.

Eminescu numește „părăsească" limba vorbită de franțuziți, adică un jargon franco-român. „Romunculi" este termenul peiorativ din *Odin și poetul,* v. 105.

LUMEA ÎMI PĂREA O CIFRĂ...

În ms. *2278,* f. 62. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 512; note în vol. V, p. 596.

v. *7-8* Versuri care au aerul de parodiere a textului din *Faust:*

Habe nun, ach! Philosophie,
Juristerei und Medizin,
Und, leider! auch Theologie
Durchaus, studieri, mit heissem Bemühn.
Da steh 'ich nun, ich armer Tor!

DE CE ÎN AL MEU SUFLET

În ms. *2283,* f. 152v. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 510; note în vol. V, p. 594.

CU GÂNDIRI ȘI CU IMAGINI

În ms. *2283,* f. 140v. În ed. Hodoș, 1902; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 292; note în vol. V, p. 248 și urm.

STÂND CU ȘIRUL DE IMAGINI

În ms. *2259,* f. 178-179. În ed. Perpessicius, vol. V, p. 249 în note la *Cu gândiri și cu imagini,* cu care pe drept este pusă în legătură. Este totuși o poezie independentă ca fond.

DE CE MĂ-NDREPT Ș-ACUM...

În ms. *2283,* f. 112v.-112. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 237; note în vol. V, p. 194.

v. *7S* Vezi *Tu mă privești cu marii ochi,* v. 28-30.

v. *9* Vezi *Femeia?... măr de ceartă,* v. 80 și urm.

v. *12-14* Vezi *Terține,* v. 19-22, în notă la *Tu mă privești cu marii ochi.*

VENIN ȘI FARMEC...

În ms. *2283,* f. 106v. În ed. Hodoș, 1902. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 279; note în vol. V, p. 240.

SĂ ȚIN ÎNCĂ O DATĂ...

În ms. *2283,* f. 105v. Ed. Chendi, 1905: ed. Perpessicius, vol. IV, p. 278; note în vol. V, p. 238 și urm. Perpessicius reproduce și un cântec de lume din ms. *2306,* f. 6v.-7, din care s-ar fi inspirat Eminescu. Singura apropiere care se poate face este:

Să mai țin vreodată
La piept mâna ta.

Rămânând la cele spuse în legătură cu *Pe gânduri ziua,* reproducem și o variantă a cântecului de lume menționat. Se află în ms. *2308:*

Vremea despărțirii iată c-au sosit
Și toată simțirea, ah! m-au părăsit.
Soarele m-apucă și adio zic,
Zic, dar cu durerea pieptul mi-l despic.

Adio, guriță, și dă-mi mâna ta,
Adio, mă iartă și nu mă uita.
Nu știu dacă cerul îmi va ajuta
Să mai țin vreodată la piept mâna ta!

v. *10* La Perpessicius: De viața mea nimic.

O DATĂ TE VĂZUSEM

În ms. *2283,* f. 104v. În ed. Chendi, 1905; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 277; note în vol. V, p. 237 și urm, cu titlul după primul vers.

În marginea foii, versul folosit aiurea: „Pe veci pierduto! vecinie adorato!" (vezi *Când însuşi glasul,* v. 14).

Cu prilejul vizitei la Botoşani, în 1887, A.C. Cuza a primit de la Henrietta o foaie cu câteva versuri, pe care trebuie să le socotim transcrise din memorie, și nu o compoziție în legătură cu vreun sentiment recent:

O dată te-am văzut
Şi-am stat încremenit
Şi crud-a fost durerea
Cu care te-am iubit.
Te văd a doua oară
Şi glasul tău l-ascult
Şi ştiu numai atâta,
Că te-am iubit prea mult.

(Publicate în *Eminescu comemorativ,* Iaşi, 1909.)

VIS

În ms. *2283,* f. 91v.-89v. În ed. Hodoş; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 294 şi vol. V, p. 250.

v. *22* La Perpessicius: pe murii reci (formă primă a versului).

v. *31* Completare de Perpessicius.

CRITICILOR MEI

În ed. I - Maiorescu şi-n *Convorbiri literare,* 1 febr. 1884. Compusă prin 1876.

Ca şi *Eu nu cred nici în Iehova,* poezie tot de prin 1876, *Criticilor mei* are caracter polemic. Eminescu fusese adesea criticat cu răutate şi cu spirit vulgar. *Ghimpele* din 1874 cuprinde glume pe socoteala lui „Eminachi". *Perdaful* din 1875 publică parodia unor versuri din *Mortua est!* şi din *Împărat şi proletar.* Mihail Zamfirescu, în *Muza de la Borta-Rece,* şi Gh. Tăutu, în *Tronc Lude Măscărăscu sau ministrul Tirţiflichi,* fac aluzie şi la Eminescu. Atacul cel mai brutal se dă însă în *Revista contimporană* din 1875, cu articolul *Poeziile d-lui Eminescu,* scris de Gr. Gellianu. Despre atmosfera noastră literară dintre 1871 şi 1975, vezi şi articolul nostru *Năpăstuitul Anghel Demetriescu,* în *Tânărul scriitor,* nr. 12 din 1957.

A urmat procesul intentat lui Eminescu ca bibliotecar şi noianul de bârfeli şi denigrări răspândit de D. Petrino, V.A. Urechia, Pantazi Ghica.

Eminescu însă nu recurge la o polemică banală, ci găseşte prilejul să-şi expună concepţia lui serioasă despre poezie. În fond, este contra „beţiei de cuvinte" în poezie, aşa cum Maiorescu se ridicase contra „beţiei de cuvinte" în proză, în 1873.

v. *5-6* Concepţia că poezia trebuie să exprime un fond serios de idei şi sentimente. Gândul lui Eminescu este departe de cel al moderniştilor care au încercat să facă din poezie o înşirare de sonorităţi.

v. *13 și urm.* Poetul, cu spiritul său critic, trebuie să știe să facă selecție între ce poate ori nu să capete expresia versului. În ms. *2262,* f. 100, unde se află o ciornă a poeziei, există și însemnarea pe care o dăm pentru importanța ei:

Rolul ai, pe care firea
Când copiii și-i alege.

Penultima versiune a poeziei, cea din ms. *2283,* f. 37-39, cuprinde două strofe la care poetul a renunțat în textul definitiv (se aflau între strofele 5 și 6):

Și gândirea rece-clară
Care-n liniște alege
Și celor menite vieții
Rodu-n floare să le lege.

Cu o sigur creatoare
Trăsătură de condei,
Unora să li dai viață,
Multor viața să le-o iei.

Primei din aceste două strofe îi corespunde în ms. *2262,* f. 10 și f. 106 următoarea:

De-unde iei privirea clară
Care-n liniște alege
Ș-acelor menite vieții,
Viața-n floare să le-o lege.

Sub o formă puțin modificată, Eminescu o citează într-o Scrisoare către Slavici, din 20 sept. 1877 (vezi I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare,* III, p. 127). Despre această chestiune, vezi și Perpessicius, vol. V, p. 283 și urm.

MUREȘANU [1876]

În ms. *2283,* f. 138v.-113v. În ediția Perpessicius, vol. IV, p. 298 și urm.; note în vol. V, p. 251 și urm.

Între 1869 și 1876 gândul lui Eminescu la un poem *Mureșanu* a fost statornic. În note dăm fragmentul *Confesiune* de prin 1873-1874 (ed. Perpessicius, vol. IV, p. 501, și vol. V, p. 588) și fragmentul *Bolnav în al meu suflet* (ed. Perpessicius, vol. IV, p. 513, și vol. V, p. 596).

Luând o parte din materialul poemului *Mureșanu,* 1876 - și îmbogățindu-l cu meditație nouă, Eminescu a încercat, prin 1879-1880, alte poeme de gândire asupra problemelor vieții: *O, stingă-se a vieții, Ca o făclie* și *N-am fost la înălțime.*

Cele trei încercări de-a compune drama al căiei erou principal avea să fie Mureșanu au rămas neduse la desăvârșire. Când, prin 1870, și-a organizat un caiet de poezii, pe care ar fi vrut să le publice, chiar și din tabloul dramatic *Mureșanu* din 1869, poetul n-a ales decât un fragment.

Viziunea poetică a lui Eminescu a fost lirică, așa încât încercările lui epice - *Geniu pustiu (Figuri catilinare)* - ori dramatice - *Mira, Mureșanu, Bogdan Dragoș* - nu puteau fi decât expresia simțirii, gândirii și imaginației autorului. Personagiile erau condamnate la rolul de-a masca eul propriu al lui Eminescu.

Compunând un *Mureșanu* în 1869, poetul mărturisește că l-a scris în momente de tinerească încredere într-o lume ideală. Subiectiv și vizionar, se simțea bine pe atunci înălțându-se în ceea ce numește poetic „grădina înflorită a închipuirilor".

Prin *Mureșanu,* în 1869, poetul își exprimă sentimentele lui de dragoste de națiune, de libertate și, în același timp, revolta împotriva nedreptății și asupririi unui neam de către altul. Personajul numit „Anul 1848" estenumai un simbol al răutății și al gândului de distrugere. Pentru toți anul 1848 a însemnat un moment istoric al luptei împotriva unor nedreptăți politice și sociale. Eminescu însă vede în el numai spiritul despotic de represiune și de crimă politică. Acestui spirit îi opune pe un altul, numit „Lumina". Cu un dialog între persoane simbolice nu se putea alcătui o piesă de teatru. „Tabloul dramatic", spune Eminescu, dar în realitate este o feerie lirică.

Tot prin 1868-1869, Eminescu a lucrat la piesa *Mira,* aceasta într-atât de lirică, încât poetul a putut să smulgă din ea părți întregi pentru compunerea unor poezii.

Din scrisoarea lui Eminescu către Iacob Negruzzi, la 6 februarie 1871, apare clar că poetul își da singur seama de zădărnicia încercării lui de-a scrie teatru. Pentru drama plănuită, nu știa nici ce formă să-i deie și nici ce fond să exprime. Despre aceasta putea de pe atunci să întrevadă că „va rămânea în veci nescrisă". Dacă poetul s-a gândit la *Mira,* aceasta a rămas neterminată. Dacă s-a gândit la *Mureșanu,* de trei ori a încercat lucrarea, fără să aibă o concepție precisă și tratând tema în chip din ce în ce mai bizar.

De la lucrarea din 1869, Eminescu a trecut la cea din 1872, care nu mai este nici măcar „tablou dramatic". Personagiile proiectate: Mors și Geniul Luminei, nici nu se manifestă, iar Mureșanu exprimă în monologul lui filozofie pesimistă cu izvor direct în Schopenhauer. În noul avatar al lucrării, ideea este că răul triumfa nu numai în raport cu națiunea noastră, ci și în raport cu viața omenirii în general. În ființa vieții însăși este sădit răul: „sâmburele lumii e răul"; „Cartea lumii d-eternă răutate / E scrisă și-i menită". Contaminând tema Mureșanu cu aceea din *Demonism,* apare aici și ideea răzvrătirii lui Satan împotriva orânduirii așa cum se stabilise în ceruri: „Da! ai știut că-n ceruri răul, nedreptul trona, / Că secole nătânge l-adoră, l-încoronă. / Știai că așa cum este nu poate a fi bine."

În 1872 nu mai avem un Mureșanu poet național și revoluționar la 1848, ci un personaj mitic. Sfârșitul lucrării din 1872, cu încrederea în destinul neamului apare artificios, după monologul pesimist de mai înainte și după satanismul, pe care nu-l justifică nimic din viața și gândirea poetului revoluției. Să reținem totuși că acum Mureșanu încă este un personaj legat de neamul care-a suferit, dar care prin suferințe chiar a căpătat tăria de-a învinge și de-a-și asigura existența!

Eu cred că tot ce este menit de a fi mare
Să-și înăsprească trebuie superba rădăcină
Prin viscole turbate, prin arșiță și-ngheț.

În încercarea din 1876 nu mai avem nici atât. Este un Mureșanu *mit,* dezbrăcat de tot ce i-ar putea da o precisă naționalitate.

v. *1 și urm.* Nu este aici singura dată când, pentru Eminescu, miezul nopții este un moment plin de mister. Sentimentul sugerat se accentuează prin sunetul orologiului. Și în sonetul *S-a stins viața...* și-n versurile *Se bate miezul nopții...,* aceeași sugerare a tainiciei. Sentimentul timpului se aliază cu aplecarea spre meditație gravă.

v. *13-14* Ideea echilibrului perfect, și în *Se bate miezul nopții...*

v. 17 Aceeași idee în *Memento mori,* v. 1290.

În privința desfășurării istorice a omenirii, poetul crede că viitorul nu poate aduce nimic nou față de trecut și că filozofia de vorbe a unui progres este numai un joc copilăresc.

v. *31 și urm.* În chip firesc se ajunge la ideea că viața nu merită să fie trăită și că îi îndurăm „amarul", deși de noi depinde să-i aducem când vrem sfârșitul.

v. *36 și urm.* Poetul continuă să argumenteze ideea lui pesimistă. Fericire nici nu există într-o viață care nu are scop. Trudirea minții nu poate aduce îmbunătățiri, jertfirea și suferința personală rămân fără de urmări pentru colectivitatea osândită să simtă mereu mizeriile existenței.

Așa cum Eminescu a luat anul 1848 numai ca pretext pentru a-și exprima gândirea pesimistă, un alt poet, Gr. Alexandrescu, luase ca pretext anul 1840 spre a-şi arăta spiritul de abhegare:

Eu nu îţi cei în parte nimica pentru mine:
Soarta-mi cu a mulţimii aş vrea să o unesc;
Dacă numai asupra-mi nu poţi s-aduci vreun bine,
Eu râd d-a mea durere şi o dispreţuiesc.

Gr. Alexandrescu constată situaţia tristă când „turme de popoare" îşi trăiesc osânda sub despotism, dar crede în viitor şi în mai bine. Eminescu nu interpretează just când, în această poezie, găseşte pierderea speranţei, dar e desăvârşită caracterizarea că poetul descifrează „eternitatea din ruina unui an".

v. *59* Poetul, cu toate însuşirile lui excepţionale, a avut situaţii modeste în viaţa socială. Mândria şi demnitatea personală l-au împiedicat să se umilească spre a se ridica, iar ceea ce era bun de la natură în făptura lui l-a îndepărtat de mijloacele reprobabile folosite de alţii în ascensiunea lor. Ceea ce spune în v. 59 poate fi socotit şi ca o autocaracterizare.

v. *69 şi urm.* Viziune pesimistă asupra unei lumi în care viaţa e luptă, iar triumful unora înseamnă prăbuşirea şi moartea altora. Şi apoi, şi pentru unii şi pentru alţii tot moartea este triumfătoare, aşa că poetul ajunge în mod firesc la cuvântul *Ecleziastului:* „Deşertăciuni sunt toate".

v. *91 şi urm.* Ideea triumfului răutăţii, cruzimii, îngâmfării, ipocriziei, minciunii este obsedantă şi-n celelalte două versiuni, dar numai în aceasta a treia îşi găseşte cea mai clară şi mai expresivă formă.

În întregul pasaj până la v. 115 avem un Mureşanu meditativ. Ca model, va fi avut pe Faust ori pe Hamlet; amândoi cugetând asupra vieţii şi amândoi pătrunşi de tragicul existenţei umane.

v. 116 şi urm. Exprimare concisă a ideii pesimiste de natură istoric-filozofică, şi aici, ca şi în versiunea *Mureşanu* - 1872 -, punct central.

v. *135 şi urm.* Reluarea, aproape cu aceeaşi expresie, a ideilor din versiunea 1872. De asemenea, din *Demonism,* v. 113 şi urm. După cum s-a arătat, originea ideilor şi atitudinii este din *Cain* de Byron.

v. *148* Cuvintele lui Mefistofeles, în *Faust,* partea I, *Camera de studiu:*

Ich bin der Geist, der stets verneint!
Und das mit Recht; denn alles, was entsteht,
Ist wert, dass es zugrunde geht...

v. *153-154* La fel în *Mureşanu,* 1872.

v. *160 Vezi* şi *Mureşanu - 1872* - versurile 191-192. într-o versificare din ms. *2291* f. 30, în legătură cu această versiune:

Cerul din rădăcine nălţându-se decade,
Târând cu sine timpul cu miile-i decade.

Tit Liviu, în opera sa istorică, împarte epocile pe decade.

v. *166 şi urm.* Această slavă ridicată lui Satan şi în versiunea 1872, în care însă, parcă în urma unei remuşcări, revolta împotriva divinităţii se preface în adorarea acesteia şi în bucuria că, sub călăuzirea ei, naţiunea îşi va avea triumful.

v. *177-194* Spre deosebire de versiunea 1872, aici versuri pline de sarcasm vor să arate slăbiciunea divinităţii. Pieirea pentru vecie nu o poate acorda nici divinitatea însăşi. Pesimismul fundamental din întregul pasaj se aliază cu ideea metempsihozei. Sufletul, ca un nou Ahasver, este menit să se întrupeze mereu şi mereu să îndure durerea existenţei. Aceasta este, pentru poet, un fapt natural, care depăşeşte puterea divinităţii.

Altă idee, de origine byroniană (vezi *Cain,* actul II), este că omenirea are eternitate, dar oamenii se nasc tot mai decăzuţi şi mai nenorociţi.

Cunoscător al lui Byron este şi Samson Bodnărescu, autor al unui poem *Ahas veros în veacul nostru.* Şi aici, cu altă expresie, apare ideea din *Mureşanu,* 1876. Un fulger loveşte floarea pe care o contemplă poetul, iar acesta, în revolta lui, răspunde cu înfruntare:

Tirane! ai sfărmat-o, ca doară mă răpeşti
Şi de această dragă plăcere ce mai am!
Şi crezi c-ai nimicit-o? I-ai dat o nouă formă
- Atât - căci existenţa tu nu i-o poţi răpi!

v. *195 şi urm.* Până la v. 195 cele trei versiuni *Mureşanu* au unele puncte de asemănare, iar poetul revoluţiei de la 1848, deşi înfăţişat cu toată libertatea fantaziei, rămâne totuşi un personaj istoric. De aici înainte, în versiunea din urmă, Mureşanu este numit un mit, iar personalitatea lui nu mai are nici o legătură cu viaţa noastră naţională.

În timp ce adoarme şi este sub vraja visului, Somnul, cu ajutorul lunii pe care o invocă, îl transpune în altă existenţă:

Du-l pe ţărmul vechi al mării,
Fă-l călugăr trist şi slab,
Îl închină lin uitării,
Dă vieţii alt prohab...

Două scene: *Vântul* (v. 228-248) şi *Izvorul* (v. 249-252), sunt părţi de simfonie. Poetul scrie versuri, dar concepe oarecum muzical, şi prin animism al naturii sugerează tăinicia momentelor în care Mureşanu ni se înfăţişează sub o nouă încarnare. Poemul, de aici înainte, spre a fi înţeles, trebuie pus în legătură cu *Feciorul de împărat fără de stea.* Temele din cele două lucrări se contaminează.

Problema metempsihozei l-a preocupat pe Eminescu încă din vremea studiilor la Viena şi ni s-a dezvăluit sub formă literară şi în povestirea neterminată *Faraonul Tlà* şi mai cu seamă în *Sărmanul Dionis.* Începând, poate, tot de la Viena şi continuând metodic la Berlin, Eminescu a căutat să cunoască istoria Egiptului, atenţie deosebită dând artei şi religiei. Arta egipteană este amintită în unele poezii ori pagini de proză, mistica egipteană explică şi atmosfera în care se desfăşoară peripeţiile din întreaga parte intitulată *Scena I* din *Mureşanu,* 1876.

Şi în versiunea 1872, un personaj „Geniul Luminii", este numit ulterior „Isis". Cultul acestei zeiţe i-a sugerat poetului cum să reprezinte reîncarnarea lui Mureşanu, acum un călugăr care nu mai reaminteşte nimic din ceea ce fusese altădată, în altă existenţă de pe pământ.

Cultul zeiţei Isis, sub o formă literară, este expus în *Metamorfozele* (c. XI) lui Apuleius. Lucius, care aspiră să-şi recapete forma omenească, se îndreaptă cu rugămintea lui către Isis. Sub farmecul lunii, care măreşte tăinicia celor ce se desfăşoară, Isis apare celui ce o invocă, îi cere credinţă şi adorare şi-i făgăduieşte împlinirea rugăminţii lui.

Marele preot îl iniţiază pe Lucius în formele cultului zeiţei, când, prin mijloace magice, redevine om. Lucius îşi închină viaţa cultului marei zeiţe. Spre ea i se îndreaptă dragostea şi veneraţia: „Glasul meu este prea slab ca să exprime ceea ce-mi inspiră măreţia ta şi ceea ce mii de glasuri elocvente n-ar ajunge vreodată să exprime. Icoana ta sfântă va rămânea întipărită în sufletul meu, va fi mereu prezentă în gândul meu." Zeiţa se arată în vis adoratorului ei credincios, iar acesta i se dedică ei cu toată fiinţa şi, spiritual, tinde la o contopire în divinitatea celei adorate. Liniile generale ale povestirii lui Apuleius şi atmosfera mistică a convorbirilor îşi au ecoul în poemul lui Eminescu. În *Feciorul de împărat fără de stea,* Somnul îl smulge pe tânărul fecior din viaţa reală şi-l pune în condiţiile potrivite ca să cunoască diferite existenţe umane. În versiunea a treia, Mureşanu este acela care, prin acţiunea directă a Somnului, îşi părăseşte existenţa lui reală şi se reîncarnează sub forma unui călugăr îndrăgostit de o viziune - Chipul. Dar călugărul îşi

trăiește viața în trecut, în „vremi cărunte", așadar Eminescu reia procedeul din *Sărmanul Dionis,* unde eroul ne apare tot sub forma unui călugăr, dar în vremea lui Alexandru cel Bun.

v. *253 și urm.* Într-o fantastică priveliște a naturii răscolite de furtună, dintre stânci vechi și sterpe, pe malul unei mări cu valuri clocotitoare, apare castelul cu frumuseți de basme, la fereastra căruia, pentru câteva clipe, se ivește Chipul spre care aspiră sufletul lui Mureșanu. Chipul dispare, Mureșanu îl invocă, iar cuvintele lui sunt, cele ale dragostei, cum a exprimat-o Eminescu și în câteva poezii.

Florile albastre (v. 278) sunt cele ale idealului. Poetul este tot imaginativul romantic din *Floare albastră* și aceeași personalitate care-a mărturisit, în *Eu nu cred nici în Iehova:*

Eu rămân ce-amfost: romantic.

Ca și în povestirea lui Apuleius, evenimentele se desfășoară sub vraja aruncată asupra priveliștii de razele lunii: Noapte clară (v. 283), a serii rumenire (v. 305) și mai ales în versurile Regelui Somn, care contemplă ruinele pe care și le alesese ca lăcaș călugărul (v. **318-320):**

"Prin scorburi depărete, în neagră vizuină,
Trăiește-acest călugăr... Apari, tu, lună-n cer
Șifa din vis viață, din umbre adevăr.

Acum, când vorbește Regele Somn, călugărul este într-o luntre care înaintează în mare. Insulele părăsite de călugăr, prin bogăția lor de dumbrăvi, prin chiparoșii cari se oglindesc în valuri, prin florile și poienele lor (v. 297-312), par să fie sugerate poetului de vreo descriere a insulelor Canare, numite altădată Iles Fortunées, despre care a scris o carte și Al. von Humboldt și Bonplant. S-ar putea însă ca în amintirea lui Eminescu să stăruiască descrierea din cartea lui Fr. Creuzer, privitoare la Insulele fericite, mit al egiptenilor, trecut apoi grecilor. Iată pasajul din Fr. Creuzer: „Orașul Abydos avea și el un mormânt al lui Osiris cu un templu faimos, în care, în timpurile vechi, erau înmormântați regii din Theba și, probabil, mai târziu, și mai-marii din toate nomele Egiptului, care voiau, și ei, să-și aibă odihna în preajma lui Osiris. Era unul din locurile cele mai sfinte, loc de mistere, de tristețe și de doliu: acolo zeii, în număr de doisprezece, coborând Nilul în luntre, au aflat de cruda moarte a lui Osiris și, în dreapta lor jale, voiră ca Abydos să fie pentru totdeauna consacrat lacrimilor. Mai departe, spre sud, aproape de Theba, pe țărmul occidental al Nilului și spre pustiul Libiei, erau și sunt încă întinse locuri de înmormântare, numite și de cei vechi și de cei moderni, fie călători ori scriitori, *mormintele regilor.* Tot acolo și în același pustiu se aflau, după Herodot, la șapte zile de Theba, Insulele fericite, care par să fi dat naștere mitului grec al *Câmpiilor Elisee* și al Insulelor celor fericiți: nu erau, fără îndoială, aici, ca și la Memphis, decât lăcașurile morților, adevăraților fericiți (ei, cei buni, cei pioși) toate aceste vechi necropole, aceste grote sepulcrale, săpate în pământ pe o întindere" considerabilă, și unde veneau să se strângă unii lângă alții, după moarte, regi și preoți și personagii dintre cele mai ilustre." *(Simbolik und Mythologie,* ed. Leipzig, 1819,1 p. 413 și urm. Traducerea franceză este de J.D. Guigniaut, Paris, 1825.)

Ideea de „sarcofage" (v. 308 și 312) ne arată că poetul cunoștea mitul egiptean, dar i-a dat altă semnificație, a imaginat insule verosimile, sub stâncile uneia din ele fixând lăcașul reincarnatului călugăr (v. 319).

v. *329 și urm.* În notele la *Ondina,* fantazia din 1866, sunt lămuriri asupra acestei teme. Episodul Delfinul-Ondina are, ca și în alte creații romantice, rolul contrastului. Dragostea lumească trăită de aceste ființe simbolice este opusă dragostei ideale a călugărului.

409-410 Pe insulele fericite este „noroc" fiindcă în ele și-au găsit odihna cei trecuți în moarte, este însă și „disperare", anume, disperarea celui reîncarnat care-și începe din nou o viață de deziluzii și de încercări.

v. *415 și urm.* Regele Somn e descris la fel ca și în *Feciorul de împăratfără de stea.*

v. *420 și urm.* Regele Somn este creator de viață iluzionară, în care îl face pe călugăr să vadă chipul visurilor și aspirațiilor ideale ce-l stăpânesc. Regele Somn, aici, îndeplinește promisiunea pe care Magul o făcuse călugărului din *Feciorul de împărat fără de stea* (v. 838 și urm.).

v. *427 și urm.* Numai în această parte a poemului apare clar că „vremile cărunte" în care retrăiește Mureșanu în noua reîncarnare sunt acele ale vechiului Egipet. Aspectul împrejurimii este de vastă necropolă. La lumini, de torțe, Chipul coboară treptele piramidei care se înfățișează ca o uriașă raclă. Ceva asemănător a descris Eminescu și în *Cu gândiri și cu imagini.*

v. 439 și urm. Așa cum Lucius, în cartea lui Apuleius, o invocă pe Isis, cu care se contopește în adorare, și cum faraonul Tlà o invocă pe Isis în adâncul piramidei, Călugărul, în extaz, invocă făptura ideală, Chipul arătând în cuvintele lui și pasiune a dragostei (v. 450-451), și adorație religioasă (v. 455).

v. *456 și urm.* Chipul se apropie și răspunde invocației. A auzit „dulcea rugă" și își contopește gândul lui cu gândirile mărețe ale Călugărului (v. 473), dar știe că din această unire, venită în urma reîncarnării, nu va avea decât un „trai efemer" (v. 478). Cuvântul este potrivit cu credința în metempsihoză. Sufletul singur este nemuritor și-și află o reîncarnare continuă, dar aparența sub care retrăiește ființa omenească este de scurtă durată, este efemeră în raport cu vecinicia. Despre dragostea între Călugăr și Chip ni se spune că este „sfântă" (v. 479), ceea ce ne arată planul poetic, ideal de desfășurare a feeriei.

v. *485 și urm.* Cuvintele Călugărului continuă să fie expresie a unei pasiuni învăluite de religiozitate. Invocația lui, intervenția magică a Regelui Somn, apariția Chipului din racla-piramidă, spiritualitatea Chipului, toate au ceva de solemnitate mistică, sub pulberea de aur pe care o aruncă luna, ea, care își are partea ei în vraja de care se simt cuprinși cei doi reîncarnați.

v. *499 și urm.* Răspunsul Chipului pare enigmatic. Reprezintă frumusețea, dar vrea să rămână o taină pentru ochiul omenesc, oricât ar fi acesta de vizionar. De fapt, are înfățișarea însăși a zeiței Isis acest Chip, făptură ideală, spre care aspiră Călugărul. Luntrea în care se urcă Chipul și Călugărul ne reamintește un episod din ceremonia cultului zeiței Isis, în *Metamorfoze* de Apuleius, dar este necesar să pătrundem taina acelui țipăt care răsună „din noaptea străvechiului Egipet" (v. 506). Aceleași cuvinte apar în exerciții pentru poemul *Gemenii* (ms. *2269,* f. 51-54):

Încât l-acea privire s-auzi țipet
Pornit din sicriul străvechiului Egipet

și în versuri ale unei versiuni a *Glossei* (ms. *2262,* f. 18):

Căci e tot același țipăt,
E aceeași dramă tristă,
Joace paria budhistă,
Joace bontul din Egipet.

Credem că și aici poetul este stăpânit tot de reminiscențe din cultul religios egiptean. Versurile marchează epoca în care egiptenii își exprimau jalea pentru moartea lui Osiris. Moartea acestuia corespunde cu începutul toamnei, la 13 noiembrie, când zilele descresc, iar soarele nu mai rodește țara. În acest răstimp Egipetul era străbătut de lamentații, de strigăte de durere, care reaminteau moartea marelui zeu. O dată cu luna ianuarie reîncepe perioada de bucurie, corespunzătoare venirii primăverii. Despre misterele sub formă de drame religioase din Egipet a scris Herodot în *Istoriile* sale, și Plutarc în *Despre Isis și Osiris,* S-au păstrat și cuvintele unor lamentații. Câteva ne sunt date, în traducere, de A. Monet, în *Mystères égyptiens,* Paris, 1927. Iată una din ele, plângerea zeiței Isis după fratele și soțul ei Osiris: „Je viens pour te pleurer, o, grand Dieu; je pleure et je crie sur les hauteurs de Nadit; Busiris se lamente; je t'amène tous les coeurs dans le deuil et l'on te fait les grands rites."

În acest episod al aspirației Călugărului și al unirii lui spirituale cu Chipul, se simte și influența alegoriei din *Faust,* partea a II-a. Și Faust aspiră la unirea cu Elena, aceasta reprezentând frumusețea clasică greacă.

Pentru Homer și Vergiliu, Elena este tipul frumuseții, pentru Euripide, este totodată și tipul virtuții. Chipul din *Mureșanu* este frumusețea ca în *Faust,* virtutea ca în piesa lui Euripide și înțelepciunea și spiritualitatea ca Isis din cultul egiptean. într-o însemnare din ms. *2254,* f. 74, Eminescu identifică pe Isis cu Lumina, așa cum urma să apară în *Mureșanu* - 1872, ceea ce este potrivit, căci Isis a fost divinitatea civilizatoare a Egiptului.

Isis are variate numiri - Apuleius le arată pe toate în *Metamorfoze,* c. XI - și, după atributele ce i se conferă, ea poate fi și natura care fecundează, care culege elementele dispersate și face din ele ființe noi. Ca Venus, este zeița iubirii, ca Junona, este protectoarea căsătoriei. În general, ea este principiu de viață și mamă a tot ce-i pe pământ.

Și din felul cum vorbește Regele Somn (v. 507 și urm.) Chipul ne apare ca un principiu de viață:

Nu știi cine e dânsa? - Un capăt e de ață,
Din sufletul naturii care ne dă viață;
În orice ființă este...

Isis este amintită de Eminescu și într-o însemnare din vremea studiilor la Berlin (ms. *2285,* f. 143). Poetul este preocupat de legenda Nilului. Însemnează, după Diodor din Sicilia, în grecește: Το *εκσκοτους* ζδωρ și traduce și în românește: apă din întuneric. Notează apoi în legătură cu Nilul: „ascuns, acoperit de vălul Isisei". *Vălul Isisei* este tema poeziei lui Schiller *Das verschleierte Bild zu Sais,* tradusă și în românește de Al. Pelimon, în vol., *Flori de Moldo-România,* din anul 1864.

v. *518* După ce în v. 503-506 sugerează ideea, pe care a exprimat-o și în *Egipetul,* că, potrivit cu credința egipteană, morții revin la viață, reîntrupați în taina nopții, că o lume întreagă, însetată de bucuria existenței, se ridică din ruinele acoperite de valurile nisipului, Eminescu reia partea din *Feciorul de împărat fără de stea* despre viața-vis și fericirea-vis, în planul ideal al poeziei. Contaminarea celor două lucrări se face pe bază de elemente de primă valoare: cele două lucrări nu se pot înțelege decât raportate una la cealaltă.

Poemul *Mureșanu* - 1876 poate fi pătruns în sensul lui numai dacă avem în vedere zbuciumul psihologic al poetului în 1876. Dragostea lui pentru Veronica este în acest timp chin, suferințe, deznădejde, revoltă. Din ceea ce a rămas înscris în versuri vom cita dovezi:

Scăpare caut în zadar de chin...
Să stingi un dor ce-η sânu-mi arde, vin!

(În liră-mi geme și suspin-un cânt)

Spuneți de ea tot răul de vreți să-nnebunesc:
Că-i heteră, un monstru, că-i Satan — o iubesc!

(Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci!)

Venin e sărutarea păgânei zâne Vineri.

(Când te-am văzut, Verena...)

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin și sufăr...

(Lacul)

Și se mai pot cita versuri din *Venin și farmec, M-ai chinuit atâta cu vorbe de iubire, Călin - File din poveste, Strigoii* (versiunea I), *Femeia?... măr de ceartă.*

Poemul *Mureșanu* - 1876 marchează momentele de smulgere de sub jugul unei pasiuni chinuitoare și de trăire nostalgică, în planul poeziei, a unei epoci de tinerețe închinată iubirii ideale. Eminescu de la 26 de ani, îmbogățit de experiența unei pasiuni cu caracter tragic, se retrăiește halucinant pe sine, cel dintre 18 și 22 de ani. Poemul Mureșanu

însemnează triumfal idealismului celui ce l-a creat pe Dionis-Dan asupra tragicului trăit de cel ce-a scris *Femeia?... măr de ceartă.* Versurile 263-264 din *Mureșanu:*

Ah! în fereasta veche apare-ades, ades
Un înger, o femeie, un chip așa ales...

duc spre cele două strofe din *Feciorul de împărat fără de stea,* întipărite de gândire platonicîană (versurile 705-715).

Versul 278:

Cu păru-n flori albastre, pe frunte-o stea de foc

amintește tot idealismul tineresc pe care-l trăiește poetul în *Floare albastră.*

Chipul care iese din racla-piramidă și răspunde la chemarea Călugărului ni-i cunoscut din scrierea din tinerețe, nedusă la desăvârșire, *Faraonul Tlà.* Faraonul intră în piramidă și-și arată dragostea pentru frumoasa Rodope, trecută de tânără în moarte. De sarcofagul iubitei își sprijină fruntea și așteaptă să intre, și el, în neființă, pentru ca, în altă existență, să fie iarăși alături de ea. Și reîncarnat, fostul faraon Tlà este cu gândul tot la iubita de altădată (ms. 2255, f. 133).

Prin fondul lui sentimental, versul 498:

Ești îngeru-mi de pază, ești Dumnezeu, ești Muză?

duce spre poezii scrise de Eminescu înainte cu mulți ani: spre poeziile publicate *Mortua est!, înger de pază, Noaptea, înger și demon, Floare albastră,* spre Maria din *Sărmanul Dionis,* ca și spre Poesis din *Geniu pustiu,* spre poeziile rămase mult timp tăinuite în foile manuscrise *Filosofia copilei, De ce să mori tu?, De-aș muri ori de-ai muri, Locul aripelor, îngere palid, Iubitei.* În criza pasională a anului 1876, poetul se întoarce cu gândul spre copila de la Ipotești, și astfel prind exteriorizare versurile din *O, dulce înger blând.*

Sunt momente ale anului 1876, când Marta, Elena, Maria, care pot să fie aceeași ființă, o întunecă pe Veronica. Suntem în planul poeziei desigur, dar cine nu știe, că pentru un adevărat poet, adesea poezia este mai reală decât realitatea însăși?

Mureșanu din poem nu corespunde datelor pe care ni le oferă istoria literară. Și sub chipul poetului revoluției din 1848, ca și sub cel al lui Dionis-Dan, se află însuși subiectivul Eminescu, cu gândurile și sentimentele lui. Că pentru a da un sfârșit poemului său Eminescu a recurs la o contaminare cu povestea *Feciorul de împărat fără de stea,* a fost o soluție de „disperare". însă unirea ideală Mureșanu - Chipul corespunde versurilor de la sfârșitul poveștii amintite:

E-aievea acea ființă, visele-ți nu te mint,
Dar nu-i aci în lume... E sufletu-unei moarte.
Pe care-nsă eu însumi pot ca să-l reaprind.
Pot s-o topesc în forma de lut care s-o poarte
Și idealu-eteric în lut eu pot să-l prind,
Dar nu aici. -Aicea de viață n-are parte;
Vom merge-n lumea unde trăiește mai departe.

Reîncarnarea magică în epoca vechiului Egipet, vis idealist și poezie - născute din reacțiunea firească față de criza pasională a anului 1876 - merg împreună. (Vezi și *Comentarii eminesciene, ed. cit.,* cap. V.)

CONFESIUNE
(Arătând un cran.)

Aicea este lumea... de-o sfarăm - e sfărmată.
De sfărâm pe vecie acest idol de lut,
Eterna pace-ntinde imperiul ei mut

Și soarele pe ceruri se-nchide ca o rană
Ce arde-n universul bolnav de viață vană.
Și marea tace-nceată; cântau strigoi; mișcare;
O noapte condensată, în veci neperitoare,
Ce noaptea din sicriuri, din groapă, din caverne -
Povestea liniștită a morții cei eterne...
Nu vezi că deși chipu-mi arat-a fi de gheață,
Un vis al meu căldura-i, lumina și viața?
V-am înșelat, nemernici, v-am închegat în vreme,
V-am aruncat în viață plecați sub anateme
Să vă urâți din leagăn, să v-omorâți în vain,
V-am semănat în spațiu pe voi sământa Cain,
Să curăț am vrut sânu-mi de tot ce-i crud, spurcat
Și pentru voi anume creai al vieții iad.
Și să vă-nșele vecinie l-am îmbrăcat frumos
Cu nopți senine-n stele, cu soare auros.
În sâmburii durerii eu pus-am fericire,
În vicii am pus miere și în păcat zâmbire.
Tot ce-aspirați în lume, toate-au același fine.
În mantie de rege m-am îmbrăcat pe mine
Și de vă-ntindeți mâna dup-a mea umbră-avară,
Las mantia să-mi cadă și mă revedeți iară.
Coroană, aur, glorii, cântare și comori,
Istorie și nume, iubire și onori
Sunt basmele ce-nconjur, râzânde, chipul meu:
Atingeți-le numai și veți vedea că-s... eu.
Din frazele istoriei mirosul meu v-atinge...

Am zugrăvit în ochii-ți semănături de stele.
Moarte si nemurire sunt numai umbre-a mele.

Ca să vă-nșel privirea am născocit eu timpul.
El vă arată iadul, imperiul, Olimpul
Și cu mândrie poartă a vecinicie mască
Când mama lui e-o clipă, care când stă să-l nască
Îl și ucide. Totuși, în clipa suspendată,
Dacă din noapte-eternă o ființă se arate,
El vede cer și stele, oceanul, universul;
El nu-mi zărește ochii, el nu-mi aude mersul
Ce-l sperie — trecutul — gigant cu visuri sumbre.
Viitorul gol, nimica și umbra unei umbre.
A clipelor cadavre din cărți el stă s-adune,
În petice de vreme cătând înțelepciune.
Ce înțeles au ele... ce este a lor fire?
Nimicnicie, umbră, mizerie, peire.

Nu vrei s-asculți de mine. - Nu știi s-asculți. - Mi-e milă.
Nu este dat ca omul cel muritor în silă
Să poarte-n a lui suflet confesia cumplită
Să ducă-n piept durerea — aceea ce menită,
A fost ca să o poarte o omenire toată,

Prea grea pentru un om e... ea trebuie sfărmată
În mii bucăți, ca astfel să o puteți purta.
Nefericire - iată confesiunea mea.

În ms. *2276* II f. 62-63. Titlul este dat de Perpessicius, conform cu versul 54.

Ideea monologului în fața unui craniu vine negreșit din *Faust* sau din *Hamlet,* act V, sc. 1 (Hamlet în meditație la aspectul craniului lui Yorick). Și Bolintineanu ne-a dat o-astfel de meditație, în *Sorin sau tăierea boierilor la Târgoviște,* urmând pe Goethe, ca imitator nedibaci.

Eminescu introduce o gândire proprie. Divinitatea, așa cum apare în *Confesiune,* este a unui Atotputernic cinic, ca-n *Demonism,* dar și a unui Satan creator de oameni răi, deșerți și slabi. În *Mureșanu,* tabloul dramatic din 1869, *Anul 1848* arată poetului un craniu și rostește cuvintele:

Cu raza morții negre eu fruntea ta ating
Și harta ta o sfarăm și geniul ți-l sting.

S-ar putea ca și *Confesiune* să fi fost, în concepția lui Eminescu, un fragment de prin 1873—1874 din poemul *Mureșanu.*

v. 4-6 Stingerea vieții de pe pământ în raport cu răcirea soarelui, și în *Scrisoarea I,* dezvoltată mai pe larg și cu mai multe mijloace poetice.

v. 6 Și la Perpessicius: cântau strigoi, mișcare. S-ar putea citi și: ninsoare. Contextul arată ideea încetării mișcării.

v. 30 între „frunzele" și „frazele", Perpessicius a ales prima lectură. Este preferabilă a doua.

v. 34 În *Timaios,* ideea că timpul este creația divinității și că astrele sunt mijlocul de măsurare a lui.

BOLNAV ÎN AL MEU SUFLET

Bolnav în al meu suflet, în inimă bolnav,
Cu mintea depravată și geniul trândav,
Închin a mea viață la scârbă și-ntristare
Și-mi târâi pintre anii-mi nefasta arătare...
- Prea slab pentru-a fi mare, prea mândru spre-a fi mic -
Viața-mi, cum o duce tot omul de nimic.
Născut far' de-a mea vină, trăind far' mai s-o știu,
Nu merg cum merg alți oameni, nu-mi pasă de-unde viu,
Supus doar, ca nealții, la suferințe grele,
Unesc cu ele știrea nimicniciei mele,
Sfânt n-am nimic, în bine nu cred și nici în rău,
Viața mea aceasta nici vreu și nici n-o vreu:
Nepăsător la toate, de lume apostat,
A vieții osteneală o simt și n-o combat.
Aș râde doar de viață, disprețuind-o toată,
Muncind cu mii de chinuri suflarea ei spurcată,
Muncind în mine însumi voința-n orice nerv,
Peirea cea eternă din mine să o serv.
Dar vai! nici siguranța n-o am că mor pe veci. -
Și dacă oare-a morții mâni palide și reci,
În loc să sfarme vecinie a vieții mele normă,
Ar pune al meu suflet sărman în altă formă?
Dacă a mea durere, un vecinie Ahasver,
La morți va fi pus iarăși, de către lumi din cer

Ca cu același suflet din nou să reapară,
Migrației eterne unealtă de ocară!
Nimic, nimic n-ajută - și nu-i nici o scăpare.
Din astă lume-eternă, ce trecătoare pare,
Gonit în timpi și spații, trecând din formă-nformă,
Eternă fulgerare cu inima diformă,
De evi trecuți ființa-mi o simt adânc rănită,
Pustiu — alergătoare, cumplit de ostenită...
Ș-acum din nou în evu-mi, lui Sisif cruda stâncă
Spre culmea morții mele ridic ș-ast'dată încă.
Ș-ast'dată? cine-mi spune că-i cea din urmă oară?

În ms. *2250,* f. 245-245 v. Meditație, ca gândire și expresie, în marginea poemului *Mureșanu.* De prin 1876.

v. *5* și *urm.* Vezi *Mureșanu* - 1876, v. 59 și urm.
v. *17 și urm.* Vezi același poem, v. 185 și urm.
v. *22* Cum am observat și la poemul *Mureșanu* - 1876, metempsihoză era pentru Eminescu ceva mai mult decât un procedeu literar.

SE BATE MIEZUL NOPȚII...

A apărut în ed. I-Maiorescu, și-n *Convorbiri literare,* 1 februarie 1884. Reprodusă după ms. *2260,* f. 117. Detașată de *Mureșanu,* prin 1876.

Despre această compoziție s-a scris mult. Perpessicius crede că locul pe care îl ocupă în ediția primă Maiorescu nu-i străin de ideea criticului de a face din ea un fel de punct central al ediției (vol. I, p. 203; note în vol. III, p. 164). Interpretarea că somnul este pentru Eminescu un refugiu, așa cum recomandă Schopenhauer (G. Călinescu, ed. Eminescu, p. 29), este fantezistă: în poezie nu avem refugierea în somn, ci dimpotrivă, meditație în timpul treziei.

Leca Morariu găsește poeziei calități acustice și artistică învăluire mistică a ideii *(Buletinul „Mihai Eminescu ",* 1937, *Șase versuri ăe Eminescu).*

v. *2* „Somnul, ca vameșul, viața pe jumătate mi-o dă la o parte" (Zanne, *Proverbele românilor,* vol. II, p. 737. Vezi Emil Turdeanu, *Oscar of Alva,* în *Studii literare,* III, Sibiu, 1944, p. 74, nota 1).

v. *3* Leca Morariu, în articolul menționat caută să dea o explicare acestui vers, în forma pe care-o are în toate edițiile înainte de 1964:

Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte.

„Nu mai e acum nevoie să personificăm această *moarte,* s-o ridicăm la grafia cu majusculă; ci pentru a da cu atât mai mult relief covârșitoarei singurătăți și dezolări a celui bântuit de insomnie, tălmăcim cuvântul *moartea* cu: *gândul morții, gândul la moarte.* Va să zică: gândul morții, gândul neființei mă ispitește din nou, vrând să mă poarte pe căi de atâtea ori colindate. Mai precis: gândul morții mă-mbie să aseamăn, să cumpănesc întreolaltă viața și cu moartea: care din două o fi cea adevărată și care cea vrednică de neostoitul nostru dor..."

Comentarii cu totul inutile, căci realitatea este cu totul alta. Încă din ianuarie 1942. am arătat în *Revista Soc. „ Tinerimea română "* că versul 3, așa cum este publicat de editori, nu poate fi decât o mare eroare. În adevăr, în ms. forma lui este:

Pe căi bătute - adesea vrea mintea să mă poarte. (Vezi și articolul nostru în *Luceafărul,* 14 martie 1964.) Toate edițiile au urmat lectura greșită a lui Maiorescu, așa că greșeala s-a transmis din generație în generație și o aflăm și-n edițiile Perpessicius până la cea din 1964.

v. *5-6* După G. Bogdan-Duică, expresiile „cumpăna gândirii", „neclintită limbă" ar arăta o influență iranică, venită la Eminescu prin cunoașterea învățăturii lui Zoroastru. *(Despre „Luceafărul" lui Eminescu,* Brașov, 1925, p. 26-27). De fapt, avem o directă influență a lui Kant, *Träume eines Geistersehers.* în cap. IV se află în două locuri expresia „Verstandeswage" = cumpăna rațiunii.

„Die Trüglichkeit einer Wage, die nach bulgerlichen Gesetzen ein Mass der Handlung sein soll, wird entdeckt, wenn man Ware und Gewichte ihre Schalen vertauschen lässt, und die Parteilichkeit der Verstandeswage offenbaret sich durch ebenselben Kunstgriff, ohne welchen man auch in philosophischen Urteilen nimmermehr ein einstimmiges Fazit aus den verglichenen Abwiegungen heraus bekommen kann" (ed. Berlin, 1954, p. 48).

„Die Verstandeswage ist doch nicht ganz unparteisch, und der eine Arm derselben, der die Aufschrift führet: *Hoffnung der Zukunft,* hat einen mechanischen Vorteil, welcher macht, dass auch leichte Gründe, welche in die ihm angehörige Schale, fallen, die Spekulationen von an sich grösseren Gewichte auf der andern Seite in die Höhe ziehen" *(ed. cit.,* p. 49).

Kant combate pe cei ce nu au o „cumpănă a gândirii" în perfect echilibru. între aceștia sunt Swedenborg și ceilalți mistici, care nutresc *speranțe în viitor,* sub forma de credințe în apariții fantomatice și de raporturi cu spiritele care ar pluti în lume.

Eminescu, după cum se vede, într-un moment de adâncă meditare, nu se lasă copleșit de nimic din ce poate fi iluzie în viață, mintea lui aseamănă viața cu moartea și ajunge la o stare de siguranță, de determinare, de echilibru perfect: „între amândouă stă neclintita limbă" a cumpenei gândirii. (Vezi și *Comentarii eminesciene, ed. cit,* p. 93 și urm.)

O, DULCE ÎNGER BLÂND...

În ms. *2262,* f. 33. În *Convorbiri literare,* 1 mai 1902, *Din poeziile inedite ale lui M. Eminescu* de I.A. Rădulescu Pogoneanu.

Versurile scrise prin 1876, dar care reînviorează fapte trăite de poet la Ipotești: aluzie la viața lui de sat, la poveștile pe care le spunea copilei, la naivitatea primei dragoste. Pot servi la cunoașterea epocii de tinerețe a lui Eminescu, ca și *De ce să mori tu?, De-aș muri ori de-ai muri, Locul aripilor* și, firește, *Mortua est!*

Anul 1876, este, pentru Eminescu, o epocă de pasiune frenetică, de izbucniri dureroase, de deziluzii mari. Cu atât apare mai naturală întoarcerea gândului poetului spre un trecut înfrumusețat de o dragoste curată, pe care numai moartea a întrerupt-o.

v. *45-48* Vezi nota la v. 49 din poezia *Iubitei.*

IAR FAȚA TA E STRĂVEZIE

În ms. *2285,* f. 80-81. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 275; note în vol. V, p. 236. Justă observația lui Perpessicius că poezia trebuie pusă în legătură cu *O, dulce înger blând...* din aceeași epocă.

v. 5 La Perpessicius: chinuitor de dulce,

v. 7 Comparația iubitei cu o floare în *Frumoasă-i...,* v. 37, *Floare albastră,* v. 52, De asemenea și într-o versiune a poeziei *Te duci,* publicată de Perpessicius în vol. V, p. 236.

v. *20* În *O, adevăr sublime...,* v. 38;

Căci zugrăvir-atâta de bine saci de viermi.

CU PENETUL CA SIDEFUL

În ms. *2268,* f. 39v. În ed. Hodoș, 1902. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 280; note în vol. V, p. 241, cu titlul după primul vers.

KAMADEVA

Publicată în *Convorbiri literare,* 1 iulie 1887. Compusă prin 1876. Nota lui Maiorescu în *Convorbiri literare:* „*Kamadeva* este în mitologia indică zeul amorului. Tatăl său este Cerul, iar maică-sa, Iluzia. În figurare se înfățișează totdeauna călărind pe un papagal, cu un arc făcut din trestie de zahăr, coarda arcului formată din albine, iar săgețile din florile trandafirii ale arborelui Amra."

Despre preocupările lui Eminescu, încă din vremea studiilor la Berlin, de cosmogonia indică, dă relații valoroase Perpessicius, în ediția sa, vol. I, p. 237; note în vol. III, p. 333 și urm.

În ms. *2262,* f. 96, unde se află una din formele poeziei, această strofa, care pare să fi fost destinată dintru întâi aceluiași text:

Dar viclean îi este ochiul,
Deși pasul i-i nătâng,
El întoarce a lui față
Înspre umărul lui stâng.

Merită atenție și pentru că în *Zadarnic șterge vremea...,* poezie pasională tot de prin 1876, avem versul:

Tu chip frumos cu capul întors spre umăr stâng.

Nu se poate ști precis care poezie este anterioară celeilalte, dar pare firesc ca Eminescu să fi încercat să caracterizeze pe zeul Amorului cu o trăsătură distinctivă a iubitei sale.

Și Herder are o poezie *Kama 's Erscheinung,* și aceasta arătând grația și spiritul glumeț al zeului, dar poezia lui Eminescu nu prezintă asemănări cu ea.

În primăvara anului 1887, Eminescu era bolnav la Botoșani. A.C. Cuza a venit să-l vadă și, cu acest prilej, a cunoscut unele mărunte versificări, între care și *Kamadeva:* „Pe bucăți de hârtie proastă, mototolită, erau versuri scrise cu creionul, care de-abia se mai puteau citi și, printre acestea, *Kamadeva ".*

***A* transcris poezia și a trimis-o revistei *Convorbiri literare* (vezi *Kamadeva,* în *Neamul românesc literar,* 1 iulie 1909, p. 497).**

CALIN-
File din poveste

A apărut în *Convorbiri literare,* 1 noiembrie 1876. *Călin - File din poveste* cuprinde o parte, pe alocuri modificată, din basmul versificat *Călin Nebunul* și o parte cu totul nouă. Versurilor 200-223 și 645-702 din *Călin Nebunul* le corespund în noul poem versurile 6-42 și 157-198.

În basmul versificat, accentul era pus pe eroul năzdrăvan și pe peripețiile luptei cu zmeii, în poemul nou Eminescu dă atenție părții lirice, accentuând asupra unor sentimente gingașe pe care le exprimă cu multă imaginație poetică.

v. *15 și urm.* Eminescu s-a arătat maestru în utilizarea unor elemente descriptive încă de la scrierea în proză *Visul unei nopți de iarnă* și din fragmentul în versuri *Miradoniz* (vezi versurile 83 și urm.).

v. *19 și urm.* În pasajul acesta, cu descrierea fetei de împărat în timpul somnului, I. Șiadbei găsește ecouri din *La femme aux roses* de Th. de Banville *(Influențe franceze în poezia lui Eminescu,* în *Viața românească,* sept. 1925, p. 424 și urm.). I.M. Rașcu stabilește că apropierea se poate face mai degrabă de unele pasagii din Lamartine, *La chute d'un ange:*

Un rayon de la lune éclairait son beau corps;
..Son bras droit, qu'elle avait ouvert pour sommeiller,
Arrondi sous son cou, lui servait d'oreiller...
...Ces yeux étaient fermés par l'ombre des longs cils.
Mais le tissu veiné de ces paupières closes
Se teignait transparent de pâles teintes roses...
Ses deux coins indécis où cette bouche expire
Se noyaient dans un vague où naissait le sourire...

şi din *Le dernier chant de Childe Harold:*

Une jeune beauté dort sur un lit d'ébène,
Son front est découvert; le sommeil en ses yeux
Semble avoir dispersé l'or de ses blonds cheveux,
Qui flottants sur son sein que leur voile caresse
Jusqu'au pied de son lit roulent en longue tresse

(Eminescu şi Lamartine, în *Îndreptar,* 1930, nr. 11, şi în *Convingeri literare, ed. cit.,* p. 152 şi urm.)

Deoarece, în privința izvoarelor ce se stabilesc pentru Eminescu, ori numai a unor apropieri care se propun, încep deîndată discuții, mai vehemenți fiind tocmai cei care, dibuind vreun izvor, nu mai admit că și alții pot avea o informație, chiar și mai largă decât a lor, înregistrăm aici opinia judicioasă a unui om cult și cumpănit ca I.M. Rașcu: „E neîndoielnic că Eminescu a asimilat cu înaltă conștiință artistică elementele disparate, pe care neistovita lui sete de a cunoaște și a preface i le-a oferit. Dacă n-ar fi procedat astfel, opera sa nu ar prezenta astăzi atât de definitive trăsături și nu ar ocaziona tot mai numeroase studii de simpatie și de explicare. Spunem aceasta și de astă dată, pentru că e un obicei la noi de a nu se acorda suficientă înțelegere încercărilor de acest fel, protestându-se și susținându-se că «Eminescu al nostru» nu a putut fi de nimeni influențat, ca și cum acel lucru nu s-ar fi întâmplat cu toți marii artiști și ca și cum lucrările de lămurire a surselor și genezei inspirației lor ar putea să micșoreze cât de cât merite indiscutabile" *(îndreptar* și *Convingeri literare,* loc. cit.).

v. *25* Const. I. Balmuș apropie acest vers de cel al lui Properțiu (I. 3):

Et modo gaudebam lapsos formare capillos

(Câteva note despre Properțiu și Eminescu, în *Viața românească,* nr. 5—6, 1928).

v. *29* Acest vers cuprinde o observație de-o finețe excepțională. Numai la Byron o mai întâlnim *(Cain,* act. III; sc. 1) în descrierea copilului care doarme:

His cheeks are reddening into deaper smiles,
And shining lids are trembling o'er his long
Lashes, dark as the cypress which waves o'er them.

v. 44 În ed. Maiorescu: se văd vinete și supte.

v. *45* În ed. Maiorescu: „Ea zâmbindu-și trist se uită și șoptește blând din gură". Se poate accepta numai emistihul al doilea al versului. În *Conv. lit.* „șopotește blând din gură" poate fi o greșeală. În ms. *2262,* f. 105-109 și ms. *2283,* f. 23-32, versul are forma definitivă: „Ea zâmbind și trist se uită și șoptește blând din gură",

v. *46* Tema Zburătorului a fost tratată la noi de Const. Stamati, Bolliac, Eliade, Alecsandri, dar singur Eliade a dat ceva de valoare artistică. Alecsandri și-a publicat *Zburătorul* său în

colecția de *Doine*. Eminescu a încercat, și el, tema, desigur cu intenția să rivalizeze cu înaintașul, folosind credințe populare și recurgând, ca și acesta, la versul popular. (Ms. *2260,* f. 34, 35, 36, 40 și *2276,* f. 14v. De asemenea ms. *2262,* f. 183-186). Dăm un mic fragment după ms. *2262:*

De ce șezi închisă, fată,
După poarta ferecată,
După zidurile grele,
După negrele zăbrele?
Deschide zăbrelele
Și privește stelele,
Luna plină o privește
Cum pe munți călătorește
Și deschide-mi un oblon
Ca să trecfără de zvon,
Că de noapte îmi e teamă,
Toate umbrele mă cheamă,
Tricolici mă prigonesc,
Iar babele mă vrăjesc,
Cuflori roșie de mac,
Cu oscior de liliac,
Ca să nu-mi [mai] dau de leac.
Nu auzi cum zborprin ramuri,
Țip în horn și bat în geamuri?

Pornind de la *Călin Nebunul,* Eminescu însă a realizat povestea unui zburător punând în relief toate resursele lui de mare poet liric.

v. *47 și urm.* I. Crețu, în *Din aspectele limbajului eminescian,* în *Limba română,* nr. 2, 1965, trimite, pentru comparație cu textul lui Eminescu, la *Cărticică sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțuri:* „Așa Narcis oglindindu-și fața sa cea frumoasă într-un izvor curat s-au iubit pe sineși, drept aceea s-au făcut el însuși lui într-aceeași dată și îndrăgitoriu și îndrăgit. Și înșelându-să de ochii săi socotea ca o față străină aceea care era a sa. însă aceasta nu au fost atât de minunată, căci Narcis au fost frumos, idol au iubit" (f. 60).

v. *49* În poeziile lui Eminescu se află adesea amintite nume și fapte mitologice. înscriem aici părerea unui profesor învățat: „Alese cu măiestrie, deși în aparență cu o mână neglijentă, aceste „imponderabile" mitice nu-s la dânsul, ca la atâți poeți latini, seci alexandrinisme; nu sunt sonorități - flatus vocis - găsite trudnic de o erudiție, obligată câteodată să-nlocuiască prin asemenea sacrificii ceea ce lipsește din spontaneitatea adevăratei inspirații, ci valori estetice actualizate: sunt valori integrate în imperiul unității artistice a operei sale" (Cezar Papacostea, *Filozofia antică în opera lui Eminescu,* p. 41).

v. *55, 57 și urm.* Să se compare cu textul din *Cărticică sfătuitoare...* la care trimite I. Crețu (vezi nota de mai sus.)

v. *79* Și în ms. *2283,* f. 23-32, v. 73, avem: ,,O, rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc".

v. *87—88* Rima „eres-înțeles" a mai fost folosită și în *Aveam o muză,* v. 42. Tot aici se află și elementele descrierii: umerii, părul bălai, grumazul, ochii. Și dialogul de dragoste este, în general, același. La baza poeziei *Aveam o muză* este realitate trăită: la ea s-a mai adaos multă experiență de viață până în 1876.

v. *92* Vezi nota la v. 14, *Ah, mierea buzei tale.*

v. *95* La Perpessicius: razimi fruntea...
Și ms. *2283* dă: razimi fața...

***v. 123* În *Călin Nebunul* (ms. *2262,* f. 160):**

Noaptea stelelor și-a lunei,
Noaptea oglinzilor de râu.

v. *131-132* În *Călin Nebunul* (ibid.):

Cine e nerod să ardă
În cărbuni diamantul rar.
Și eterna-i strălucire
S-o privească în zadar?

v. *135* Găsim în poetul francez - fixată pe alt plan de acțiune - până și „execuția", prin vehemente vorbe, a bătrânului cu opoziția dârză: „execrable vieillard, tyran lâche et caduque", iar la Eminescu „O, tu crai cu barba-n noduri..." (I.M. Rașcu, *Eminescu și Lamartine,* loc. cit., p. 153., nota 25).

v. *145-146, 151-152* Cu elemente de aici, Eminescu încearcă o compoziție independentă, în care distribuția rimelor și strofelor arată urmărirea unui efect muzical (ms. *2283,* f. 153v.):

Luna trece lin prin ceață
Și pe lacuri apa sură
Înfunda mișcarea-i creață
Între stuf de iezătură.

Totul-tace. Vântul doară
Sperios vo creangă farmă,
Fac cu valurile larmă
Singuratece izvoare.

Dar din codru lin coboară
Glasul blând, duios de corn,
Gândul meu la dânsul zboară,
Capul meu spre el întorn.

Fac cu valurile larmă
Singuratece izvoare
Și prin noapte vântul doară
Sperios vo creangă farmă.

Mai departe, mai departe...
Sunetele se întorn,
Mai avea-voi oare parte
De-al tău glas, iubite corn.

Singuratece izvoare
Fac cu valurile larmă,
Sperios vo creangă farmă
Prin tăcere vântul doară.

(Vezi și ed. Perpessicius, vol. I, p. 429.)

v. *165 și urm.* Asemenea poezie nu plăcea poeților de la *Literatorul.* Sub numele de Rienzi, Macedonski critică poemul *Călin - File din poveste* și pentru imaginile, și pentru vocabularul folosit (vezi *Literatorul,* 1880, p. 82).

v. *210* În *Călin Nebunul,* v. 339:

În cuibar rotit de ape, peste cari luna zace.

Vezi și notele la *Coborârea apelor.*

v. 277 Asemănări între nunta de aici și cea din *înșiră-te mărgărite* de Alecsandri, vezi I.M. Rașcu, *Eminescu și Alecsandri,* p. 52.

v. *221* Unele elemente descriptive din pasaj au putut fi sugerate de *Concertul în luncă* de Alecsandri *(idem.* p. 51).

v. *232* Așa apare și chipul din *Mureșanu* - 1876:

Cu păru-n flori albastre, pe frunte-o stea de foc.

v. 237 și urm. Întregul cap. VIII, în care Eminescu descrie nunta goangelor alături de nunta împărătească, este pe drept cuvânt considerat astăzi ca una din cele mai măiestrite realizări din literatura noastră.

Pentru Iancu Alecsandri a fost o plăcere să recitească poemul în ed. Mâiorescu și să-și depene amintirile de la ședința „Junimii", când Eminescu și-a făcut cunoscută lucrarea întâia dată (vezi scrisoarea lui către Maiorescu în *Convorbiri literare,* 1 iulie 1884. Pasagii din această scrisoare sunt comentate și de Perpessicius în vol. I, p. 397 și urm.).

În aceeași epocă, însă, Mite Kremnitz, care a asistat la ședința „Junimii" n-a găsit nici un farmec în această poezie cu „gângănii de tot felul care vorbeau".

Arătându-și părerile în *Amintiri fugare despre Eminescu,* Mite face și portretul poetului: „Cum ședea aplecat peste foile, așa de caligrafic scrise, ale manuscriptului său, Eminescu avea o înfățișare mai puțin masivă; bărbia foarte pronunțată și gura largă se atenuau; fruntea ieșea strălucitoare de sub părul negru ca pana corbului; sprincenele apăreau în toată frumusețea lor și tăietura fină a nasului lăsa numai la întâlnirea nărilor o ușoară urmă de vulgaritate. Când ridica ochii de pe manuscript nu privea pe nimeni, ci părea că se uita visător în depărtare, adesea mișcând în mod ritmic mâna, o mână mică de copil, binevoitoare, neîngrijită, poate nespălată" (vezi I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare,* IV, 1933, p. 24 și urm., text german și traducere în rom.).

v. *237 și urm.* Cercetătorii literari au căutat să stabilească izvoare pentru episodul nunții goangelor. Aron Densușianu găsea că Eminescu a fost sub influența lui Heine *(Literatura bolnavă,* I, în *Revista critică-literară,* mai-iunie 1894), Al. Bogdan dădea pe Goethe *(Hochzeitlied),* ca model al lui Eminescu *(Strigoii,* în *Transilvania,* oct.-dec. 1909, p. 389), iar Bogdan-Duică face aceeași apropiere când publică *Hochzeitlied* în traducerea lui Eminescu (vezi *Buletinul „Mihai Eminescu",* 1930, p. 50 și urm.). N. Iorga a atras atenția asupra unui pasaj din *Istoria ieroglifică* de D. Cantemir: „Țânțarii cu fluiere, greierii cu surle, albinele cu cimpoi, cântece de nuntă cântând, muștile în aer și furnicile pre pământ mari și lungi danturi ridicară, iară broaștele toate, împreună cu broatecii, din gură cântec ca acesta în versuri tocmite-cânta..." (vezi și Perpessicius, vol. I, p. 423 și urm.). I.M. Rașcu, în *Eminescu și Alecsandri,* p. 51-52, arată că pentru amănunte descriptive din v. 239, 243, 254 (painjinișul, albinele aduc miere, mireasa viorica) Eminescu a putut avea sugestii din *Concertul în luncă* și *Lunca din Mircești.*

În studiul *Eminescu și literatura populară* (p. 103) m-am ocupat și de chestiunea influenței populare în *Călin-File din poveste,* episodul acesta al nunții goangelor:

„Nu va fi cunoscut Eminescu vreun model poporan care să-i fi sugerat unele elemente? Ne îndreaptă spre acest gând faptul că într-un basm scris tot pe baze poporane, *Harap Alb,* Creangă exprimă, și el, motivul participării la nunta împărătească a vietăților din natură:

Crăiasa furnicilor,
Crăiasa albinelor
Și crăiasa zânelor,
Minunea minunilor
Din ostrovulflorilor!

De va fi plecat de la vreun model poporan, ca și Creangă, este suficient să comparăm versurile prozaice din *Harap Alb* cu pasajul din *Călin,* ca să ne dăm seama de puternica imaginație și de viziunea poetică a lui Eminescu."

La întrebarea noastră a dat răspunsul Petru Iroaie, care, pe baza folclorului din diferite provincii, arată că tema nuntirii goangelor are caracter popular. Ni se citează poezii populare din Simion Florea-Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor,* Petru Iroaie, *Cântece populare istro-române,* Tudor Pamfile, *Cântece de țară,* P. Papahagi, *Din literatura populară a românilor.*

Răspunsul este însă numai parțial, căci nu ni s-au dat exemple de participare a goangelor la nunta omenească, așa cum avem la Creangă și Eminescu. Dacă e vorba numai de nuntă a goangelor aparte, avem exemple chiar în culegerile lui Eminescu, după cum a remarcat și Iroaie (cântecul CLVIII):

Mere racul a peți
La broscuța-n pipirig,
Află broasca nevedind.
- Bună ziua, roască, broască!
- Sănătos, race drace!
Placă, race, la prânzit!
- N-am venit ca să prânzesc,
Ci am venit să te pețesc,
- Me-a dracu după tine,
Că n-am cap de cumenac,
Nici piciorul de nădrag.

Perpessicius (vol. I, p. 424) citează din ms. *2255,* f. 169 un extrem de interesant text în proză, în care Eminescu face considerații asupra ochiului care simte plăcere pentru tot ce este miniatură. Dăm numai pasajul în legătură cu nunta goangelor: „dacă paingeni încunjură c-un voal diamantin capul unei flori, pe care cad apoi mărgăritarele de rouă, el zice: vezi ce frumoasă mireasă! Și paingenii țes de la o tufa de flori la cealaltă un pod de diamant la mirele ce șade departe - pe altă tufa, s-adună nuntașii, un cârd întreg de musculițe albastre ca oțelul... furnicile sunt servitori, căci aduc saci albi cu miere și faină, ba țin câte o iarbă în gură, cu care să apere de razele soarelui capul miresei. Clopoțeii albaștri a florilor sună de liturghie, albinele cântă ca lăutari, bondarul în veșmânt de catifea murmură pe nas ca un popă bătrân., fluturii, donjuanii grădinilor, vin în cârduri la nuntă, că ceea ce nimeni n-aude, a auzit miniaturistul meu, o nuntă în taina firii."

Firește „miniaturistul" este însuși Eminescu, dar considerațiile acestea, cu un pitoresc mai variat decât cel din Călin, pot fi și posterioare redactării poemului.

v. *258* Intenția primă a lui Eminescu (*ms. 2262,* f. 105-109 și ms. *2283,* f. 23-32) a fost de-a termina poemul cu versuri corespunzătoare celor din basmul *Călin Nebunul.* După v. 258

urma un text la care, apoi, a renunțat, rezervându-și-l pentru alte compoziții. Iată-l după ms. ***2283:***

Iată vin acum tuspatru craii cărților dejoc
Cu-a lor dame prea frumoase, cu-a lor fanți cu ochi de foc
Și bogați-s aceștia în ochi dulci, vorbiri galante —
Încât orișicare damă vrea să șadă lâng-un fante...
Numai eu să stau deoparte între trestii și să sufăr
Lângă lacul cel albastru încărcat cu flori de nufăr,
Nu! am să mă duc la masă să șed și eu acolo
Între craiul cel de pică și-ntre dama de caro.

STRIGOII

A apărut în *Convorbiri literare,* 1 dec. 1876.

Valoarea poeziei *Strigoii* a fost de la-nceput remarcată de Maiorescu. într-o scrisoare din Buc, 6/18 dec. 1876, către N. Gane, Maiorescu își exprimă părerile: „Foarte frumoasă și admirată de toți este poezia lui Eminescu *Strigoii.* Îl rog însă să facă *neapărat* o schimbare: La p. 341, col. 2-a, a doua strofa de acolo, vine cu versul: «Și stânci în temelie, clătindu-se vedem». Acest «vedem» este cu neputință și strică tot. Deci în acea groaznică peșteră sau «dom» nu este numai magul și Arald, ci mai «vedem» și noi, cititori cu țigara aprinsă, apoi unde mai rămâne groaza fantastică? - Fără această eroare însă, poezia este puternică în efectul ei, și are, ca toate lucrările lui Eminescu, nu știu ce suflare măreață." Ceea ce este laudă în această scrisoare rămâne ca o caracterizare definitivă. În adevăr, se poate vorbi despre multe calități ale poeziei ca imagini, îmbinare de elemente culte și elemente populare, bogăție de stil, avânt al sentimentului, dar ceea ce depășește toate aceste calități este tocmai covârșitoarea impresie de *măreție.*

Ceea ce este critică în scrisoare trebuie supus revizuirii. Nu *noi* „vedem", cum credea Maiorescu; cuvântul se raportează la poet însuși, care trăiește viziunea extraordinară, el o vede și o exprimă în planul estetic, și în acest plan o putem vedea și noi, indiferent dacă avem ori nu „țigara aprinsă". Maiorescu, după cum apare din scrisoare, a cunoscut poezia numai după ce era culeasă pentru *Convorbiri literare.* Corectarea propusă urma să fie făcută mai târziu, pentru o nouă editare, Eminescu însă n-a mai făcut-o, așa că însuși Maiorescu a publicat poezia fără schimbări în ediția I. Și nu ar fi de mirare ca însuși Maiorescu, până în 1883, să-și fi dat seama că acel „vedem" nu este chiar atât de lipsit de sens cum i se păruse în 1876.

În privința poeziei *Strigoii* se poate menționa un studiu valoros al lui Al. Bogdan, *M. Eminescu, „Strigoii",* în *Transilvania,* 1909, p. 129-146 și 381-406. Îl vom folosi pentru datele lui erudite și pentru observațiile venite dintr-o minte pe cât de pătrunzătoare, pe atât și de larg informată.

Justă reflecția lui Al. Bogdan despre poezie: „pentru masa mare a publicului, un adevărat sfinx, iar pentru cei culți ea încă are ascunzișuri care trebuie luminate" (p. 129). Și sunt în adevăr chestiuni pe care Bogdan le lămurește când analizează mulțimea de elemente disparate și contradictorii, venite din literaturi și mitologii deosebite, amalgamate cu credințe și superstiții populare, unele creștine, altele păgâne, și toate aduse la unitate prin talentul poetului (p. 129 și urm.)

Cunoscător al literaturii populare de la noi, poetul a selecționat, a combinat ceea ce i s-a părut de valoare pentru poemul său, dar totodată a adus și modificări potrivite cu sensibilitatea și cu imaginația sa (p. 143). Eminescu a cunoscut și literatura noastră cultă, așa că știa de tema strigoilor așa cum fusese dezvoltată în diferite poezii de Bolintineanu *(Mihnea și baba, O noapte la morminte, Umbra răzbunătoare)* de Alecsandri *(Strigoiul* în culegerea *Doine),* de C. Stamati în *Zburătorul la zebre* (p. 388 și urm.). Vom adăuga și pe alți poeți, ca Al. Sihleanu, cu *Strigoiul* și *Logodnicii morții,* pe M. Zamfirescu, cu *Mireasa strigoiului,* specificând însă că aceștia urmează

servil, în ceea ce are pur senzațional, scrierea *Vampirul,* care a putut fi socotită într-o vreme ca operă a lui Byron.

Bogdan aduce completările lui la informația istorică pe care a putut-o avea Eminescu și la influențele literare străine. Notele noastre vor arăta cât de merituoase sunt aceste contribuții. Motoul la partea I este din pogrebania (slujba) morților. Se găsește în *Cugetări în ora morții,* la Hasdeu, *Cuvente den betrani,* II, p. 435-471, în N. Drăgan, *Din cel mai vechi molitvenic românesc (Dacoromania,* II, 1922, p. 263-264) și în D. Russo, *Studii bizantino-române,* 1907, p. 9-10 (vezi N. Sulică, *Izvoarele de inspirație ale „Strigoilor" lui Eminescu,* în *Șoimii,* Tg.-Mureș, V, martie și aprilie 1929).

v. *4* Epoca în care se petrece acțiunea este aceea a emigrărilor barbare asupra regiunii Daciei. Cum observă bine Al. Bogdan (p. 135), într-o asemenea epocă, poetul își putea dezvolta mai liber viziunile lui estetice și plasa fără rezervă superstițiile și credințele populare.

N-a existat un Arald rege al avarilor. Eminescu a creat figura acestuia după modelul lui Alboin al longobarzilor, îndrăgostit de Rosamunda, fiica regelui gepid Kunimund. Și „coroana de oțel" din v. 215 este aceea a regelui longobard (Al. Bogdan, p. 133). Acest Arald ar putea fi Harald Halfagar, Harald cel cu părul frumos (863-931), personaj istoric norvegian, intrat în legende pentru faptele lui de arme *(idem,* p. 134).

În una din formele de tranziție ale poemului, în ms. *2262,* f. 164 și urm., avem versul:

La zeii mei cei nordici de-acum mă reînchin,

care arată precis originea lui Arald.

Legenda lui Harald este înregistrată de literatură. Harald a promis frumoasei lui iubite Gyda că nu-și va tăia pletele până ce nu-și va învinge dușmani și nu va cuceri întreaga țară. În adevăr, în lupta de la Hafursfiord își învinge dușmanii, devine un rege puternic (885) și realizează unitatea Norvegiei.

Uhland, în *Geschichte der Dichtung und Sage* (ed. Stuttgart, 1868, vol. VII, p. 15) ne dă pe scurt legenda: „Gegen das Ende des neunten Iahrhunderts wurde Island von Norwegen ausbevölkert. Harald Schönhaar, ein Häuptling in südlichen Norwegen, warb wie die Sage meldet, um eine Jungfrau, die ihre Hand nur um den Preis zusichert, wenn er das Ganze Norwegen, welches damals unter eine grosse Zahl kleinen Konige vertheilt war, sich unterwerfen würde. Da gelobte Harald, sein Haar nicht eher zu schlichten oder zu schneiden, bis er des ganzen Landes Meister wäre. Er löste sein Gelübde und ward Gründer eines norwegischen Reiches."

A interpreta că Arald nu a fost regele avarilor, ci stăpânitorul, subjugătorul lor, cum face Iulian Jura *(Mitul în poezia lui Eminescu,* p. 20) însemnează numai a înlocui o legendă cu alta. Maria nu este o figură istorică, este numai o creație poetică a lui Eminescu, și poate reprezenta și ceva subiectiv, în legătură cu viața intimă a acestuia. Așa cum se vede din v. 170, Eminescu a notat artistic nu numai impresia lui personală, ci și pe aceea pe care o putem avea și noi:

Părea că-n somn un înger ar trece prin infern

(vezi și Bogdan, p. 131). Motivul miresei moarte îl avem și-n *Poveste indică* din manuscrisele poetului *(loc. cit,* p. 135). Eminescu a transpus în versuri mărunta povestire, dar n-a ajuns să-i dea o formă desăvârșit artistică (vezi M. Eminescu, *Scrieri literare,* Craiova, 1935, p. 261 și 282).

v. *5* Și amintirea bisericii vechi din v. 1, și cântările clericilor, și solemnitatea înmormântării arată că avem a face cu cultul creștin. Din punct de vedere istoric, faptul este exact: la noi, creștinismul devenise religia generală încă din secolul al IV-lea.

v. ***10*** **Pentru talentul lui Eminescu de a varia descrierile, amintim versurile din** ***Mortua est!:***

Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas... alb și rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surâsu-ți rămas încă viu. -

v. *26* Popoare germanice, de ex. longobarzii, își creează regate pe ruinele Imperiului roman și-și pregătesc înaintarea spre Roma. În mintea poetului stăruiește ideea că Odin a îndreptat popoarele germanice spre Roma, pentru a răzbuna pe dacii înfrânți de romani. În *Planul lui Decebal* (ms. *2286,* f. 72) se notează: „Ogur povestește zeilor nordici nenorocirea Daciei. Nordul vrea să răzbune... Pornirea popoarelor barbare." Vezi și nota la v. 772 din *Memento* ***mori.***

v. 27 „Zodii sângeroase" nu este doar o frumoasă expresie poetică. Avem aici o intuire artistică a epocii, cu oamenii ei superstițioși și-n același timp crearea unei atmosfere în care fatidicul are cuvânt hotărâtor.

v. *31* Nu se poate fixa o dată istorică pentru acest eveniment. Avarii au năvălit de mai multe ori spre regiunile Daciei. Dar, că suntem la sfârșitul sec. al Vl-lea, ne-o arată v. 52. Al. Bogdan a făcut cercetări pentru lămurirea evenimentelor istorice amintite în *Strigoii.* La acestea adăugăm ceea ce însuși Eminescu notează în ms. *2270,* f. 99v.-101, un tablou de fapte orânduite sincronic. Alegem ce este în directă legătură cu avarii:
Evenimente: 579 - avarii intră în Tracia *(torna, fratre, torna).*
În Bizanț: 565 - Iustin II, 578 - Tiberiu II, 582 - Mauriciu, 602 - Phocas.
În Roma: 560 - Ioan III, 574 - Benedict I, 578 - Pelagiu II, 590 - Sf. Grigore cel Mare, 604 - Sabinian.
În Polonia, Moldova, Țara Românească: de la 582 înainte: avari. În Ungaria: 453-548, gepizii în Temișana; 557, intră avarii; 567, avarii, chemați de longobarzi, extermineaza pe gepizi; 579, avarii intră în Tracia; 582, avarii iau Dacia și Panonia; 626 - Baian, Hanul avarilor, contemporan cu Heraclius I, Bonifaciu V și Honoriu I.

Notele istorice se continuă și la p. următoare, din care spicuim: avarii sau abarii din familia hunilor, goniți de pe teritoriu prin invazia chineză - 552. Trec Volga și Donul și s-așază pe malurile Dunării - 557. Iau Dacia și Panonia - 582; Baian e învins de Heraclius - 626. Sunt învinși de Carol Magnus - 791 - 799. 590-630: întinderea cea mai mare, care cuprindea nemăsurate singurătăți de la nordul Dunării, din Lusatia până dincolo de Don.

În legătură cu figura lui Arald, Al. Bogdan, În studiul său, amintește și pe Alboin, regele longobarzilor. Și despre acesta avem o însemnare În același manuscris, la f. 106: Rosamunda, fiica lui Kunimund, cel din urmă rege gepid, omoară pe Alboin, regele longobarzilor În 579.

v. *52* Într-o luptă din anul 600, avarii înving armata trimisă din Bizanț și, prin pacea care se încheie, se stabilește Dunărea ca hotar între ei și Imperiul roman de răsărit. Ceea ce n-a împiedicat pe avari ca, după un sfert de secol, să atace Bizanțul.

v. ***56*** **Și În** ***Când crivățul cu iarna,*** **v. 48, avem:**

...blondă - un spic de grâu.

Reamintim convingerea pe care-o are Eminescu, sub influența esteticii hegeliene, că și imaginile folosite de un poet își au ceva propriu poporului căruia îi aparține poetul, își au o naționalitate a lor.

v. *70* Aluzie la ceea ce spune În v. 16-17.
După v. 70, În versiunea de tranziție ms. *2262,* f. 164 și urm. urmează o strofă În care Arald își justifică apostazia:

Luați-o și duceți-o la groapă, voi preoți!
Destul am supt prin ochi-mi În piept un crud venin,
De azi mai creadă dracul În Dumnezeu creștin...

La zeii mei cei nordici de-acum mă reînchin,
Zei cavaleri ca mine... Al vostru e un hoț!

Motoul de la începutul părții II este din G. Baronzi, *Cățelul pămntului,* poezie apărută În *Revista Carpaților,* vol. I, 1861, p. 255 (vezi N. Sulică, *art. cit).*
I. Jura *(op. cit,* p. 19) exprimă părerea că Eminescu n-ar fi plecat de la poezia lui Baronzi, ci de la o culegere populară, pe care și Baronzi ar fi utilizat-o. Pentru aceasta nu ni se dă nici o dovadă.

În popor există însă credința despre cățelul pământului, care cu lătratul lui ar tulbura somnul celor morți și îngropați de curând (vezi Tudor Pamfile, *Mitologia românească,* I, *Dușmani și prieteni ai omului,* București, 1916, p. 367).

v. *86* Condus de steaua polară, Arald ajunge la poalele muntelui Ceahlău - Pion. Pe vârful acestui munte, după ceea ce știa Eminescu din lecturile lui, se afla lăcașul lui Zamolxe.

Elementele descriptive din întreaga strofa contribuie la crearea impresiei unei lumi părăsite, scufundate în uitare și moarte.

v. *91* Pe drept cuvânt Al. Bogdan (p. 397 și urm.) susține că-n descrierea magului Eminescu a avut ca model un pasaj din *Sacontala* lui Kalidasa. Ne dă și pasajul respectiv în traducerea lui Coșbuc:

De-un milion de veacuri el șade nemișcat
Cu fruntea încrețită, cu ochii țintă-n soare,
Un brâu de piei de șarpe având ca-ncingătoare.
Și barba lui ajunge târâtă pe pământ,
Și-n palme-i crește iarbă și membrele lui sunt
De iederă cuprinse și mâinile-i sunt crunte
De ghimpi ce-i cresc pe brațe. Și-i crește mușchi pe frunte
Și mușchi pe-obraz că anii lui nu e chip să-i numeri
Și păsările cuiburi își fac la el pe umeri.

Între cursurile urmate de Eminescu la Berlin, a fost și al lui Weber despre Kalidasa. Cunoașterea de către poet a *Sacontalei* se vede din nota lui în ms. *2263,* f. 38 și din poezia *Icoană și privaz,* v. 114.

v. *100* În descrierea magului, Eminescu și-l închipuie pe Odin (Bogdan, p. 405). În jurul magului zboară doi corbi, unul alb, altul negru. Odin avea, și el, doi corbi: Munin (gândul) și Hugin (amintirea), care îi spuneau zeului tot ce auzeau și vedeau. Zburau deasupra munților și plaiurilor, dar la amiază se înapoiau la zeul lor (Uhland, *op. cit,* p. 18). Versiunea *Strigoii* din ms. *2262,* f. 176 v., cuprinde și aceste două versuri:

Cu aripi ostenite un alb și-un negru corb,
Căci albă-i amintirea și neagră cugetarea.

Cunoașterea mitologiei nordice, pe care o utilizează ori interpretează și fantezist, este atestată în scrierile lui Eminescu. În *Odin și poetul* (versuri de prin 1872), Odin este identificat cu Zamolxe, căci Decebal își duce viața printre zei în Valhala (v. 67 și urm.).

În *Bismarqueuri de falsă marcă,* de prin 1873-1874, avem și versuri barate de autor, deoarece nu se potriveau cu tema:

Odin două țărci posedă
Hugin a gândirii țarcă,
Iară Munin amintirea
Ce pe voi nu vă încarcă.

(Vezi și ed. Perpessicius, vol. V, p. 586.)

Dăm și această însemnare a lui G. Bogdan-Duică în legătură cu *Planul lui Decebal:* «Până unde-l ducea pe poet contopirea nordică-dacică ne arată imediat rândul: *«Corbul Munin vestește peire».* Munin este unul din cei doi corbi ai lui Odin. În *Snorra Edda,* în

Orbirea lui Gylfi (Gylfaginning, cap. 38) se spune despre el: «Pe umerii lui (Odin) șed doi corbi care-i șoptesc în urechi toate întâmplările ce le văd și le aud; ei se numesc Hugin și Munin. Dimineața Odin îi trimite să zboare prin toate lumile, iar pe la dejun ei se-ntorc înapoi. De aceea i se mai zice și zeul corbilor.» Ca explicare se citează-versurile din *Edda,* 20-24, din *Cântecul despre Grimmis* (Grimmismol). La Eminescu, Munin ar fi vestit pieire. Deci ar fi fost exact în rolul său mitologic-eddic. Intercalarea lui Munin în *Decebalul* său este dovadă că *Edda* îi era cunoscută; și că Eminescu nu se sfia a prinde și din ea câte un motiv legendar" *(Buletinul„MihaiEminescu",* nr. 10, 1932, p. 196-197).

v. *101-105* Strofa se bazează pe mitologia germanică (Al. Bogdan, p. 283).

v. 111 și urm. Vezi și descrierea intrării în munte, în *Feciorul de împărat fără de stea,* v. 437 si urm.

v. *127* Varga farmecelor își are rolul ei și-n basmele noastre populare, dar aparține și altor literaturi. Se află și-n mitologia greacă (Al. Bogdan, p. 401), și desigur și-n cea nordică, daca a pătruns și în *Furtuna* lui Shakespeare.

v. *130* Apariția lui Odin este însoțită de o cântare minunată. Odin este zeu al furtunilor și are si puterea de a readuce la viață pe cei morți (Al. Bogdan, p. 404-405).

v. *136* Despre raritatea rimelor în *uri* la Eminescu scrie D. Caracostea: „În poezia începuturilor, nu întâlnești nici una. Mai târziu, treptat, încep să apară. Privind opera cronologic până la sonete, o singură poezie - *Strigoii* - conține 6 rime în *uri,* mai sugestive tocmai în strofa a 28-a, unde s-ar zice că fantasticul ajuns la culminație cere parcă o contrapondere de vizualitate" *(Arta cuvântului la Eminescu,* p. 207-208).

v. *144* Magul se adresează lui Zamolxe, zeu al soarelui: „sămânță de lumină" (Al. Bogdan, p. 400). Și-n acest vers se vede la Eminescu identificarea lui Zamolxe cu Odin.

v. *146* Tema „stihiilor" aparține literaturii populare a multor neamuri. Cele „patru elememte" sunt cunoscute literaturii și filosofiei grecești. Despre stihii se vorbește și în mitologia germanică (Al. Bogdan, p. 383).

În *De philosophia occulta* a lui H. Cornelius Agrippa se află de asemenea date. Citām după traducerea franceză din 1727: „II y a quatre éléments qui sont les principaux fondements de toutes les choses corporelles: le feu, la terre, l'eau et l'air, toutes les choses que l'on voit ici bas sont composées; non pas d'une manière d'assemblage, mais par transmutation et par union, et dans lesquels elles se résolvent quand elles se corrompent" (vol. I, p. 6).

Eminescu a avut cunoștință despre stihii și din *Hronograful* din sec. XVII, pe care-l avea într-o copie din 1757. Citām din acest *Hronograf,* după Gaster, *Literatura populară română,* p. 267: „Deci omul încă iaste din patru stihii urzit, adecă din sânge, den flegmă și din heară galbănă și neagră. Deci sângele omului, cum iaste herbinte și apătos, iaste den vânt; heara galbănă iaste herbinte și uscată, iaste den foc; flegma iaste reace și apătoasă, iaste din apă; iară heara cea neagră, reace și uscată iaste den pământ; atâta iaste urzirea și întruparea omului."

v. *176* Sărutul strigoiului aduce moarte. Din acest moment Arald nu mai aparține lumii celor vii, el însuși devine strigoi, care se arată în viață numai în timpul nopții.

v. *186* De remarcat că-n *Strigoii* - forma definitivă - Arald nu răspunde cu cuvinte cuvintelor de dragoste ale Măriei. Și acum, când este readusă la viață prin vraja magului, și în timpul vijelioasei cavalcade, singură Maria vorbește.

În forma de tranziție ms. *2262,* f. 164 și urm. avem însă și cuvintele pasionate ale lui Arald, din care se vede că apostazia lui a fost o faustiană vânzare a sufletului:

Mario, ce frumoasă ești tu... Ah, în etern
Vândul-am al meu suflet, ca să te am pe tine.
O! stelele în ochi-ți și-au scurs a lor lumine.
De te iubesc, Mario?... dar nebunesc de tine...
Decât în ceruri, singur, mai bine în infern.

Și în versiunea ms. *2262,* f. 176v. și urm. avem cuvintele lui Arald:

Oh! uită-te, iubito, te uită-n ochi-mi drept...
O, stelele în ochii-ți și-au scurs a lor lumine...
De te iubesc, Mario, — nebunu-s — vezi tu bine.
Dar ce n-aș face oare ca să te am pe tine,
Aș azvârli în iaduri tot sufletu-mi din piept.

v. 188 „Superstiția înfiorătoare a strigoilor formează însuși miezul legendei, și, când regina vie și moartă «înlănțuie gâtul cu părul ei bălai», când «vântul adună flori de tei» în calea dulcii umbre, Eminescu e în lăcașul, pe care nu-l poate părăsi, al propriei sale iubiri" (N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane,* vol. I, p. 239).

v. *190* În unele descrieri, în .organizarea momentelor în convorbirile de dragoste, Eminescu a fost influențat de *Lenore* de Bürger (Al. Bogdan, p. 392 și urm.),

În *Femeia?... măr de ceartă,* v. 24:

Sau când te uiți în ochii-i ucizător de dulci.

În aceeași poezie și corespondentul la v. 186:

Când capul c-oboseală pe umăru-i ți-l culci.

v. *196 și urm.* Al. Bogdan observă în studiul său (p. 145), că-n această parte a poemului Eminescu a pierdut consecvența întâmplărilor. Este numai o neînțelegere. Trebuie să ne referim la v. 176-180, prin care poetul arată că Arald a încetat de a mai fi om ca toți ceilalți și că de-acum înainte aparține lumii Mariei. Aici, în v. 196 și urm., ni-i arătat Arald, cum este și potrivit, căzut în somn de plumb în timpul zilei și revenit la viață numai noaptea în șalele lui luminate de torțe.

v. *208* și *214* Vezi v. 177. Este urma ucigătoare a sărutului strigoiului. De asemenea, și v. 223.

v. *241* În versiunea *2262,* f. 164 și urm. Arald este cel care vorbește:

Marie, nu vrei capul pe sânul meu să-l culci,
Te uită-n sus la mine, tu farmec, tu copilă,
O, las să simt bătaia a inimii cu milă...
De ce îmi ții tu mâna c-o dulce, crudă silă,
Las' să mă uit în ochii-ți ucizător de dulci.

v. *251* La Perpessisciu, *Opere alese,* I: mergând alături...

Despre influența baladei *Lenore* de Bürger asupra lui Eminescu s-a scris convingător: Al. Bogdan, în studiul menționat; D. Caracostea, în *Lenore,* București, 1929, p. 41 și urm.; o sinteză a cercetărilor în legătură cu izvoarele străine ale poeziei *Strigoii,* în I. Gherghel, *Poeții germani în oglinda tălmăcirilor românești,* Brașov, 1934, p. 53 și urm. S-a arătat că, îndeosebi în ce privește cavalcada, se simte vădit influența poetului german.

Eminescu a cunoscut pe Bürger încă din timpul studiilor la Berlin. În ms. *2285,* f. 134. se află și următoarele versuri traduse:

Din visuri grele-a răsărit
În zori de zi Lenore,
Vilhelm, ești infidel ori mort
Și cât mai pregeți oare?

(Vezi Chendi, *Eminescu, Literatura populară, Introducere,* p. XVII.)

Între scrierile românești îndeosebi influențate de *Lenore* trebuie amintite *Turnul lui Butu,* baladă, și *Turnul Butului,* dramă (1863), de Asachi. Asachi mărturisește singur că

balada sa e o imitație (vezi *Culegere de poezii,* ed. III, Iași, 1863). Aici avem și imitație după cavalcada din *Lenore:*

Luna luce - Butul fuge,
Preste munte, prin hârtop,
Vântul șuiera și muge,
Roibul sare în galop
Ș-amu-i duce pe-amândoi
„Doamne, oare nu-i strigoi?"

Pintre plaiuri, căi secrete,
Trec la codru și s-aud
Gemând bufnele spâriete,
Mereu urlă lupul crud,
Din tunerec ochii săi
Luminează ca scântei.

Titlul baladei este *Turnul lui Butu - Pe muntele Pion.* Strigoiul dispare cu Ana în sânul Ceahlăului - Pionul.

v. *257* Credință populară românească, după care strigoii trebuie să dispară o dată cu cântecul cocoșului, vestitor al zorilor zilei.

În *Eneida,* c. V, Anchise apare ca umbră și dezvăluie lui Enea peripețiile ce-l așteaptă. Pleacă apoi spunându-i:

Însă, cu bine deci: noaptea cea umedă-n mijloc de cale-i
Și răsăritul cel crud mă ajunge cu-al cailor suflu.

Aceeași credință a persistat, fiind pusă în legătură cu strigoii.

v. *261* Încremenirea strigoiului și-n *Dos Märchen* de Goethe, ceva asemănător și-n cântecele eddice (Al. Bogdan, p. 390).

Cuvântul „un stejar" arată nu numai încremenire în ținută, ci și măreție.

v. *263* Aceeași expresie în *Fata-n grădina de aur,* v. 400. în culegerea populară CCX și-a găsit Eminescu modelul expresiei potrivite:

Iancu iute se scula
Și pe murgu-ncălica.
Și s-așterne drumului
ca și pana vântului.

De asemenea, în *Toma Alimoș.*

v. *268* În *Maghiara* de Alecsandri:

Peste ape fără punți.

v. 281 În mitologia germanică, sufletele își au lăcașul în munți ori în interiorul pământului (Al. Bogdan, p. 382).

Drama lui Asachi *Turnul Butului* (1863) se sfârșește cu venirea lui Butu sub formă de strigoi și plecarea călare cu Ana spre muntele Ceahlău-Pion: „Scena se preface în reduta muntelui Pion. Butu ia pe Ana în brațe și deodată se vede el călare, țiind în brațe pe Ana, în curs repede alergând spre munte în miezul fulgerilor și a lucoarei de curcubeu." Aici a găsit Eminescu sugestie pentru finalul atât de impresionant al poemului său. (Despre cunoașterea de către Eminescu a legendelor Ceahlăului, vezi și preotul C. Matasă, *Palatul cnejilor,* București, 1935, cap. *Ceahlăul munte sfânt.* Legenda *Turnul lui Butu,* răspândită, poate, prin scrierile lui Asachi, a circulat în regiunea Bistriței. Auzită la Durau, a fost comunicată *Albinei* de Petre Petrescu. Reprodusă de *Românul,* București, 29 decembrie 1897.) Ediția I

—Maiorescu: v. 64: Pe toate la...; 105: Și de-azi a mea viață; 116: ei intră neopriți; 153. În *Conv. lit:* Și lumea nebunise... (la fel în versiunea din ms. *2262,* f. 164 și urm.); în ed. Maiorescu: Și lumea nebunită; 220: de moarte-l cuprinde; 238: Vorbesc de-a lor iubire; 253. trece-un fior de gheață; 268-269. În *Conv. lit.* greșit: în repejune de râuri. Corectarea de către Maiorescu, fără justificare, „coroanele de fugă" în loc de „coroanele, în fugă"; 293: Și cu veacuri înainte; 295. și genele de piept.

PESTE VÂRFURI

Activitatea literară a lui Eminescu în 1877 este relativ mică. Poate și fiindcă efortul din 1876, după cum se vede și din manuscrise, a fost deosebit de intens. Despre starea sufletească a poetului în 1877 avem un document important: scrisoarea către Slavici, din Iași, 20 sept. 1877. Reproducem o parte „Recunosc că sunt un ticălos de frunte - pentru că nu scriu. Dar tu știi c-am fost todeauna caracter melancolic și n-am avut niciodată destul curagiu de viață; prin urmare, tot ce gândesc sau fac e azi mai ticăit decât înainte. N-am inimă în mine nici cât e-ntr-o mămăligă, nu gândesc nici la tine, nici la iunie, nici la mine însumi. Singura deosebire e c-am devenit susceptibil, că orice atac, cel mai nevinovat, mă irită încât am o adevărată Berserkerwuth, că s-au înmulțit oamenii cu care nu mai vorbesc nici un cuvânt și c-am s-ajung să nu mai vorbesc chiar cu nimeni, nici cu mine însumi. Nu-i vorbă, s-a supărat văcarul pe sat și satul habar n-are." *Peste vârfuri,* de prin 1876-1877, a apărut în ed. I-Maiorescu și-n *Convorbiri literare,* febr 1884. Poezia a fost concepută ca făcând parte dintr-o lucrare mare, o tragedie istorică, *Bogdan Dragoș.* Prin unele versuri are legătură cu *Călin - File din poveste,* această lucrare dusă la realizare în epoca în care poetul lucra și la tragedie [vezi *Călin - File din poveste,* note la v. 145-146, 151-152], Poezia își are numeroasele ei variante în diferite manuscrise (vezi ed. Perpessicius, vol. III, p. 174 și urm.), care arată că Eminescu și~a dat însuși seama de armonia cuvintelor și de efectul lor psihologic și estetic și a încercat, pe aceeași temă, mai multe exerciții.

Pentru înțelegerea relației între *Peste vârfuri* și tragedia în care avea să fie înglobată, dăm un fragment din *Bogdan Dragoș* (ms. *2275,* f. 61-63).

Anna fusese sfătuită de mamă-sa să închidă bine, când se culcă, ferestile și ușa, ca să nu poată intra la ea vreun zburător, acesta având obiceiul să scoată ochii fetelor și să sugă sângele din vinele lor. Anna își admiră ochii, nu vrea să și-i piardă și se încântă privindu-și frumusețea în oglindă și bucurându-se de darurile ce i le-a dat natura, tot așa cum se bucură și frumoasa fiică de împărat din *Călin - File din poveste.*

ANNA

(Vorbind cu chipul ei din oglindă)
Anna, răspunde-odată... Frumoasă ești, mi-ești dragă.
Tu! tu ești fata mamei... dar minte n-ai întreagă.

(Răsună cornul în pădure; ea ascultă, apoi stinge lumina.)

O, tu! răsună numai și sufletu-mi răpește,
Simt inima în pieptu-mi cum tremură și crește.
Dar cine ești pierdute corn blând și mângâios,
De ce nu suni tu vecinie? și vecinie tot frumos?

(Luna bate tare. Ea deschidefereastra.)

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Mângâiosul corn răsună.

Rătăcit, nemângâiet,
Ca un suflet fără parte,
Mai departe, mai departe
Mai încet, tot mai încet

(Cornul tace.)

De ce taci când fermecată
Eu spre tine mă întorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată?

(Ea rămâne în lumina lunii și-și despletește visătoare părul. S-aude un glas sub fereastră încet.)

Credem că scena i-a fost sugerată lui Eminescu de preludiul la actul II, din *Tristan și Isolde,* de Wagner: „Garten mit hohen Bäumen vor dem Gemache Isoldes, zu welchem, seitwärts gelegen, Stufen hinaufführen. Helle, anmutige Sommernacht. An der geofmeten Türe ist eine brennende Fackel aufgesteckt -

(Iagdgetön, Brangäne, auf den Stufen am Gemache, späht dem immer entfernter vornehmbaren Iagdtrosse nach. Zu ihr tritt aus dem Gemache, feurig bewegt, Isolde.)"

Despre armonia vrăjitoare a unor versuri din *Peste vârfuri* a făcut observații remarcabile Lucian Blaga în *Geneza metaforei și sensul culturii* (1937). Le-au scos în evidență Sextil Pușcariu *(Limba romāna,* I, 1940, p. 86-88) și Perpessicius *(ed. cit,* vol. III, p. 174-175), totuși, vom reproduce și noi câteva rânduri; „Să se încerce o dată operația de substituire. «Vei mai cânta vreodată dulce bucium pentru mine?» Ni se va concede că această expresie, deși logic și concret echivalentă, nu poate înlocui pe aceea a versurilor. Cuvântul «suna-vei» are, prin neobișnuitul inversiunii gramaticale, carate rare, un aer indecis între firesc și solemn; cuvântul «dulce» din complexul «dulce corn» obține, prin sonoritatea sa, el însuși o nuanță de dulceață sufletească; iar cuvântul «corn», scurt și de-o substanță vocalică relativ profundă, are ceva dintr-o melancolie nesentimentală, organic stăpânită, a unui om care nu se complace deloc în prelungirea retorică a stărilor sufletești. Cuvântul «vreodată», pus la urmă, sugerează, prin poziția sa în frază chiar, ceva din pierderea contemplativă în timp. Pe urmă întregul acestor două versuri se leagă, definitiv, în sine, ca un monom, pe care nimic nu-l mai poate sparge, ca un monolit fără fisuri, și atât de închegat, că pare a rezista în materialitatea sa oricărei chimii advrese. Cuvintele, prin sonoritatea, ritmul, muzicalitatea, prin poziția lor în frază etc. dobândesc în limbajul poetic virtuți și funcții pe care nu le au ca simple expresii cotidiane. În limbajul poetic cuvintele nu sunt numai expresii, ci sunt corpuri, substanțe care solicită atenția și ca atare."

CÂNTEC CARACUDESC

În articolul lui I. Popescu, din broșura *Asociația foștilor elevi ai liceului „A. Bașotă" din Pomârla - Clipe de amintire închinate lui Samson Bodnărescu cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la moartea sa,* Iași, 1927. În ed.: Perpessicius, vol. IV, p. 517; note în vol. V, p. 601.

Despre „caracuda", următoarele în *Amintiri din „Junimea "* de Iacob Negruzzi: „Aici e locul să pomenesc și de a doua societate mai restrânsă, ce exista tot înlăuntrul «Junimei» și care se numea: Caracuda. Tinerii care cu vremea s-au introdus între noi, mai ales dintre profesori, și stăteau tăcuți și sfiicioși prin colțuri, mulțumindu-se cu plăcerea de a asculta fără a citi vreodată o scriere a lor sau a lua parte la discuții în altfel decât în șoptiri la ureche, au fost botezați cu numele de *Caracuda* de către Naum, într-o scenetă comică în versuri intitulată *Asmodeu în Iași,* compusă cu ocaziunea serbării aniversării societății în anul 1874. Naum zicea cu răutate că dacă gura acestor tineri tace, ea nu este inactivă, căci Caracuda mănâncă la cozonaci și bea la cafele cu multă lăcomie. Într-un moment de tăcere generală se aud în comedia lui Naum «clefăiturile»

caracudei. Precum Gane prezida pe cei nouă, așa caracuda avea un prezident statornic pentru toate timpurile pe Miron Pompiliu" (București, 1939, p. 173-174).

În articolul lui I. Popescu, menționat mai sus, se spune că versurile din *Cântec caracudesc* ar fi fost scrise de Eminescu și de Miron Pompiliu. În ms. *2260,* f. 58 se află scrise de Eminescu cu creionul, repede, în momentele de inspirație, strofele 7 și 4, în altă ordine decât aceea pe care-o cunoaștem, căci vin una după cealaltă. Este de crezut că poetul scrisese, tot cu creionul, și celelalte strofe pe foi care nu ni s-au păstrat.

v. *2* Titu Maiorescu fusese în 1874 numit ministru al instrucțiunii.

v. *3* „Vau" este V. Alexandrescu-Urechia, satirizat, de Eminescu adeseori. Vezi și *Sonet satiric,* și notele.

v. *6* De îndată ce ajung la putere, liberalii pun la cale darea în judecată a guvernului conservator prezidat de Lascăr Catargiu. În *Raportul comitetului delegaților de secțiuni ale Camerei* (vezi *Românul,* București, 19-20 iulie 1876), semnat de raportorul A. Stolojan, se scriu următoarele despre Titu Maiorescu: „Disprețul cel mai mare al legilor existente și risipa banilor publici caracterizează și administrațiunea acestui ministru... Astfel, d-l Titu Maiorescu a luat însuși 1.645 lei din paragraful milelor al anului 1873, cu ordonanța nr. 21, din aprilie 1874, pentru a-i da d-lor Slavici și Eminescu, acestui din urmă cu «condițiunea de a-i înapoia»." Camera a aprobat darea în judecată la 22 iulie 1876. Din *Românul* (13-14 dec. 1876) aflăm că, citați să se prezinte la Cameră, la interogator, miniștrii chemați în judecată au refuzat să se prezinte, declarând că numai Înalta curte de casație îi poate judeca, în conformitate cu constituția. Miniștrii chemați la interogator au fost Lascăr Catargiu, P. Mavrogheni, G. Gr. Cantacuzino, General I. Em. Florescu, Al. Lahovari, V. Boerescu, G. Costaforu și Titu Maiorescu.

v. 11 Biserica Trei-Ierarhi din Iași.

V. 18 Samson Bodnărescu.

v. *19* În 1863, ministrul de instrucție, Cristian Tell, a înlocuit la direcția Școlii normale pe Titu Maiorescu prin Gr. Petrovanu, o rudă a lui V. A. Urechia. Petrovanu însă nu și-a putut păstra situația și sub regimul conservator.

v. 55 Gh. Chițu a fost ministru de instrucție și culte din aprilie până în iulie 1876, în ministerul lui Manolache Costache,. deci în epoca în care Maiorescu era pus sub acuzație, iar discipolii de la „Junimea" erau îndepărtați din funcțiile pe care le ocupau. Știm că și Eminescu a trebuit să-și înceteze activitatea de revizor școlar.

În legătură cu „caracuda", Eminescu a mai însăilat, în 1877, versuri, *Caracuda în război,* pe care nu le-a dus la desăvârșire (ms. *2276* II, f. 3v-5v. Vezi și Perpessicius, vol. IV, p. 519; note în vol.V,p.601).

Cântec caracudesc este o parodie după cântecul studențesc din *Heidelbergul de altădată* (actul V, sc. 5) de Wilhelm Meyer Forster. Dăm două strofe, după traducerea lui Ovid Densusianu:

O, clipe scumpe, fără griji,
Din zile d-altădată,
De ce nu străluciți și azi
Cum străluceați odată?
Zadarnic împrejur privesc,
Căci urma voastră n-o zăresc,
O, jerum, jerum, jerum.
Ol quae mutatio rerum!

Uitată într-un colț acum
Stă șapca prăfuită,
Și spada mândră ce lucea

De mult e ruginită.
Nici glas voios n-auzi cântând,
Nici săbii nu se văd luptând -
O, jerum, jerum, jerum,
O! quae mutatio rerum.

Glume la adresa lui Maiorescu şi a celor din „caracudă", scoşi din funcţie în urma dării în judecată a guvernului conservator, a scris şi Iacob Negruzzi (în *Amintiri din „Junimea"* cap. *Banchetul).* Dăm aici numai versurile în legătură cu Maiorescu şi cu Emmescu:

Maiorescu blestemat,
Cine dracu te-a-ndemnat
Într-o zi nefastă nouă
Să scorneşti direcţia nouă?
Vai, acest cuvânt pocit
Pe noi toţi ne-a prăpădit (p. 226).

Eminescule, poete,
Umblai în cabriolete
Luni întregi din sat în sat,
Şcolile de inspectat.
Ca nalt revizor şcolar
Stai în gazdă la primar
Şi cu primăriţele
Îţi încurcai iţele.
Acum cu ce te-ai ales?
Cu un criminal proces
Ce la răcoare va pune
Noua ta Direcţiune! *(p. 228).*

Este aici aluzie la procesul intentat lui Eminescu pentru o bănuită lipsă de cărţi din biblioteca al cărei director fusese. Intriga era pusă la cale de D. Petrino, urmaşul lui Eminescu la direcţia bibliotecii.

Eminescu este cunoscut îndeobşte ca poet grav şi, de aceea, se vor mira poate unii că opera lui poetică mai cuprinde şi câte o glumă ca menţionatul *Cântec caracudesc.* Şi Beethoven a compus aproape în acelaşi timp şi grandioasa *Simfonia a IX-a* şi burlescul cântec *Ich bin der Schneider Kakadu.*

DE VORBIŢI MĂ FAC CĂ N-AUD

În ms. *2289,* f. 30v. În ed. Chendi, 1905, şi în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 201; note în vol. V, p. 170, În ms. *2276* II, f. 66v. avem mai întâi ciorna pentru *De vorbiţi mă fac că n-aud* şi urmează apoi *Bismarqueuri de falsă marcă* şi *Excelenta bezedeaua* (întrunite în mod artificial de Perpessicius) şi *Eşti în ţara...* fiecare urmând, în ce priveşte rima, regula gazelului.

În ms. *2289,* f. 46, după o ciornă a *Glossei,* poetul scrie, cu cerneală, v. 6: „Să mă iau dup-al lui flaut" şi-şi exprimă gândirea: „Sucul înviețor al gândirii e *patima.* E vorba numai ca această patimă să aibă un obiect nobil, şi desigur că cel mai nobil e adevărul."

Ca ton şi, în general, ca idee, poezia lui Eminescu se poate compara cu o epigramă a lui Goethe *(Zahme Xenien,* partea IV):

Theilen kann ich nicht das Leben,
Nicht das Innen nach das Aussen
Allen muss das Ganze geben,

Um mit euch und mir zu hausen.
Immer hab 'ich nur geschrieben
Wie ichfühle, wie ich 's meine,
Und so spalt 'ich mich, ihr Lieben,
Und bin immerfort der Eine.

Versurile 7-8 din *De vorbiți mă fac că n-aud* sunt înrudite, ca idee, cu versurile din *Criticilor mei.*

CODRU ȘI SALON

În ms. *2259,* f. 310-320; ms. *2306,* f. 92 pentru v. 5-14; ms, *2280,* f. 11-12v. pentru versurile 125-128. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 318; note în vol. V, p. 267 și urm. Titluri succesive: În ms. *2285,* f. 108-112v.: *Un roman* > *Pădure și salon.* În ms. *2259,* f. 310-320: *Codru si salon.*

Unele strofe din *Codru și salon* sunt în raport cu poezia *Din străinătate.* Poetul nu pleacă însă de la aceasta, amplificând. Acum, prin 1877, după mulți ani, în alte împrejurări sociale și cu altă mentalitate, retrăiește impresiile din adolescență. Frânturi de versuri și imagini din *Din străinătate* revin în chip natural și se înlănțuiesc cu impresii și gânduri noi.

v. *3* Tânărul este însuși Eminescu.

v. 13 și urm. De comparat cu *Din străinătate.*

v. 29 În forma de tranziție din 1873-1874 (ms. *2285):*

O babă, ce atâtea povești, pe câtefuse
De lână ce torsese, știa - l-a învățat
Să tâlcuiască graiul și-a pasărilor spuse
Și murmura cuminte a râului curat.

Numai în redacția finală din 1877 arată că aceea de la care știa povești era însăși mama. Aceasta a murit la 15 august 1876.

v. *41 și urm.* În ms. *2259,* f. 37-38 se află o variantă datată de Eminescu 1865 a poeziei *Din străinătate.* Poetul i-a adus modificări ulterioare, în epoca de studii în străinătate, modificări care au intrat în *Un roman* și în *Codru și salon.* Această interesantă strofa, mai ales prin versul 4, are următoarea formă în varianta *Din străinătate:*

Visam... Adeseafruntea-mi de-o stâncă răzămată,
Priveam uimit în râul ce spumega amar
Și azvârleam vreo piatră în apa-nvolburată,
Râdeam, cântam degeaba -plângeam chiar în zadar.

v. *44* În ms. *2285* după v. 44 urmează două strofe pe care Eminescu nu le-a mai primit în redacția definitivă. Le transcriem aici, deoarece completează amintirile de adolescență ale poetului:

Vedea în zarea văii nuci mari cufrunza lată
Și-o lume de flori albe pe șiruri de cireși
Și iarba de pe pajiști e moale-amestecată
Cu flori galbene și-albe, p-ici, colo - măcieși.

Pelinii suri c-argintul cu dulcile miroase
Împlu adormitoare tot aerul cel cald,
Vișini-s cu crengi grele de boabe-ntunecoase,
Lanul călătorește cu valuri de smarald.

v. *65* La Perpessicius: și pocnește în crengi...

v. *69 „ Un roman* cuprinde una din primele experiențe amoroase ale lui Eminescu - poate întâia? - și poemul o și așează într-un cadru de aceeași realitate" (G. Bogdan-Duică, *Iubita din Ipotești, în Buletinul „Mihai Eminescu",* nr. 3, 1930, p. 66).

v. *125-128* În ms. *2259,* la această strofa v. 4 nu este terminat. Strofa are următoarea formă:

Când ai muri, iubito, căci contra morții n-are
Nici Dumnezeu putere, atuncea cu amar
Aș stinge în grămadă sistemele solare
Și-n ăst mormânt aș pune iubita-mi...

Perpessicius completează și modifică versul:

Și-n ăst mormânt te-aș pune ca pe-un mărgăritar.

Eminescu însă mai folosește la rimă cuvântul „mărgăritar" șî-n v. 98:

Brumată ca lucirea unui mărgăritar.

În *Un roman:*

Aș stinge c-o gândire sistemele solare,
Aș grămădi din ele o piramidă mare,
Puind în ea a vieți-mi frumos mărgăritar.

Expresia din v. din urmă este potrivită, dar nu poate intra, pentru completare, în v. 128.

Preferăm să transpunem aici strofa întreagă, bine închegată, așa cum o avem în versiunea din ms. *2280,* f. 11-12v.

v. *153* Este asemănare între această tânără de „salon" și fata de împărat din *Luceafărul,* care se simte atât de bine în tovărășia lui Cătălin.

v. 157 și urm. În *Un roman,* ultimele două strofe au un cuprins asemănător, dar cu unele nuanțe, ca psihologie, de aceea le dăm aici:

„Nu-i asta... - zise dânsa - nu mă-nțelegi, iubite,"
Prin pletele lui negre ea-și strecură adânc
Mânuțele-i de ceară. - „Sunt taine neghicite,
Ce nu le pot pricepe, deși le simt - și plâng.

Nu este-așa că-n ochi-ți trăiește-o veche vină
Că e-o durere veche în vorbele-ți ce-ascult?
În inima-ți e-o parte cu totului străină,
Este ceva în tine - ce-i mort de mult, de mult!"

într-o povestire de tinerețe, din care s-au păstrat numai începutul și sfârșitul, de asemenea ni-i înfățișată o femeie în două din ipostazele ei. Dăm aici fragmentul după ms. ***2255,* f. 265-266 și 242-249.**

VISUL UNEI NOPȚI DE IARNĂ

„Ai venit să petreci, prostule? Așa se petrece? Trebuie să sai, să joci, să șicanezi măștile... să zici: «ce faci, frumoasă mască?» și să-ți răspundă: «merci, monsieur! Dar d-ta?» Să le dai brațul, să le faci confesii și să le primești să... să... o, Maria! E... nu-mi mai iese din minte... și cu toate astea e o nebunie... E bine, când auzi muzică, să-ți închizi ochii și să-ți închipuiești ce vrei... sună, mereu sună, sunetele când picură, când cad în valuri spumegânde parcă și din valurile acele răsar capete

încununate... blonde, oacheșe... Maria!... E! iar?... Și tocmai de asta am venit aci, s-o gonesc din minte... s-o uit... S-o uit, da!... Prea e frumoasă... Ochii atât de copilărești, atât de strălucitori... atât de blânzi... pentru toți. Ei și? Nu e lumea plină de femei? Plină, da, cum e plină de măști, cum e plină de morminte, cum e plină de deziluzii... *La danse macabre*.... jocul Morților... Privesc peste ei toți, cum râd, cum șușuie mătasea, cum glumesc, cum șoptesc cu șoaptele lor calde și îmbătătoare...? ...și peste-o sută de ani ce-o să fie toți, toți din sala aceasta? O, ochi frumoși, o, sute de ochi strălucitori, o, sute de guri surâzătoare, o, sute de inimi tinere... ce-o să rămâie din voi?... Maria!... E ceva penibil în măștile astea... *Danse macabre*... Ah! câte virtuți n-au murit aci, câte inimi!... Și fiecare din ele ar fi putut face un om fericit... unul. Ași! unul?

Tu ești o frumoasă moartă, Maria, o moartă frumoasă... Tu n-ai inimă... Murit-au și inima ta într-un bal mascat... de ai rămas rece ca marmura? Iar? Aide... să uit... În poveștile lui Hoffmann unul îndrăgește un chip de ceară ce sta într-o fereastră. Degeaba se-nchina la luceafărul dimineții sale, degeaba la luceafărul serilor... Luceafărul era o păpușă... *coeur de marbre.* Mărie!... Iar? Să m-arunc în vârtejul măștilor...[1]

...calea acelui castel... ajung la lac... începuse a însera... eu mă sui în luntre și încep a trece încet-încet prin papura și stuful lacului spre mijloc, luna răsărea din pădurile seculare și dura o cărare de văpaie pe valurile scânteietoare... era vară... o noapte de vară îmbătătoare și-n mijlocul apei adormii în luntre... Părea însă că pleoapele mele sunt deschise, că nu dormeam. Deodată văz că din vârful unui copac din parc până la luntrea mea se țese o pânză subțire și diamantină și că pe acest covor minunat cobora îmbrăcată în alb o fată tânără, foarte frumoasă și foarte blondă... Cum pășea încet, își netezea părul despletit cu mâna dreaptă și venea încet parcă ar fi dormind... Veni lângă mine și îmi zise: «Să vii mâine la noi și să-ntrebi de mine... și să știi că mă cheamă Maria»... Ea era cu mult mai mare decât mine, poate cu zece ani... Visul meu se-ntunecă încet și dormii până a doua zi de dimineață... A doua zi m-apropiai de țărm, de îngrăditura parcului, rupsei din el și-mi făcui trecere, mă târâi pe pământ în grădină, și ce văzui? O frumusețe de grădină, cu flori, cu cărări nisipite curat, cu mere mari domnești și... nimenea acolo... Începui să mă primblu... când și văd că o ușă despre grădină se deschide și văd o femeie... Atunci stau locului și șed pe o bancă... Ea venea încet... era ea, pe care-o văzusem astă-noapte, însă mult mai frumoasă... și avea niște ochi... și avea o guriță cu gropițe la unghiurile ei, și avea niște păr atât de blond și atât de moale și niște mâni atât de albe și tot cu gropițe și niște piciorușe mici... Ah! n-oi uita-o niciodată! Ea s-apropie de mine... Se uită mirată:

- A cui ești tu, măi băiete?

- A mamei, zise, nici nu știu cum îl cheamă pe tata...

- Dacă ești a mamei, vin la tata, zise ea, și mă luă de mâni...

Intrai în niște odăi frumoase, cu covoare pe jos, cu divanuri de jur împrejur... iar un boier bătrân ședea pe divan și bea ciubuc.

- Uite, tată, ce am găsit în grădină, zise ea...

Bătrânul mă desmierdă și mă-ntrebă de știu să cânt. Știam să cânt, dar mi-era rușine... În sfârșit, știu că îmi dete portocale, că mă desculțai și începui s-alerg pe divan de jur împrejur...

Boierul zise în glumă:

- Vezi, fată, ce voinic a venit să te pețească?... Vrei să iei pe Maria?

- Mă-nsor, zic, am s-o iau desigur...

După asta m-am întors acasă, dar n-am spus nimănui nimic de aventura mea. Și-n toate zilele mergeam acolo. Și-n toate zilele mă-ntorceam de la fata cu grădina frumoasă și nicicând n-am spus nimărui unde fusesem... Dar veni iarna și nu mă mai puteam duce... Am început a cobi de dor și m-am îmbolnăvit... Stăm închircit într-o blană pe cuptor și doream să mor... când deodată aud zurgălăi de sanie... Mama intră în casa de tors; era îmbrăcată într-o rochie moare neagră și pusese mănuși pe mânile ei foarte mici.

- Unde mergi, mamă, întreb eu. Mă lași să mor singur...

- Nu, dragu mamei, n-ai să mori, zise ea zâmbind... Mă duc la vecini, la nuntă...

- Cine se mărită? zic.

[1] Lipsesc foile 3-7.

- Maria, da' tu n-o cunoști...

- Maria se mărită... mamă, dragă mamă, Maria-i a mea, mi-a făgăduit-o tată-său, ș-am să mor de nu va fi a mea...

Mama își scoase mănușa și îmi puse mâna la frunte... apoi se plecă și se uită lung, lung la mine, cu acea privire care liniștește pe copii.

- De unde o cunoști tu? mă întreabă...

- O cunosc de mult, de mult, zisei zgribulindu-mă, nu șede acolo unde balta strălucește din stejari, în grădina cea frumoasă...

Mama își făcu cruce... Dar ea era religioasă și credea că am o viziune...

- Mamă, unde o să dorm eu când voi muri? o întrebai.

- Unde, dragul mamei? Unde vom dormi toți, în țintirim...

Țintirimul și biserica noastră erau alături cu grădina. Cum plecă mama, luai o pătură și mă dusei în țintirm... Era multă și clară lumină de lună... ramurile salcâmilor erau negre, gratiile de la cripta noastră cu vârfurile aurite străluceau și vântul atingea toaca de clopot... clopotul abia atins suna dulce, foarte dulce și melodios... «Vântu-mi trage clopotul», zisei... Mă-nfășurai bine, deschisei portița de la gratii și mă culcai pe piatra mare de deasupra. De departe vedeam din mijlocul parcului desfrunzit castelul cu ferestrele luminate... auzeam parcă muzică și plângeam, plângeam încet, până ce adormii... A doua zi mă trezii în pat acoperit cu perini și mă durea capul... Mama, întorcându-se acasă și negăsindu-mă, și-a adus aminte de ce-mi spusese și m-a căutat numaidecât în țintirim, unde m-a și găsit. Săptămâni întregi am zăcut în neștire, până ce m-a dat la

- Frumoasă istorie... dar n-are sfârșit...

- Ba are, doamnă, un sfârșit insuportabil.

- Ei bine!

- Ei bine, au trecut zece ani de-atuncea, au trecut douăzeci... Venii în acest oraș mare. Câte-au trecut de atunci peste capul meu... Când, într-o noapte tot de vară, trec pe-o stradă pustie... și... aud deodată dintr-o fereastră glasul de porumb al Mariei. Doamnă, am rămas uimit... mi-am răzimat fața de zidul acelei case... gândeam că-nnebunesc. Toată feeria nopții de pe lac, toată durerea copilăriei se-nfățișează deodată înainte-mi... Eram beat, eram nebun... eram mărnurit de acel glas...

- Și ai făcut cunoștință cu ea?

- Dac-am făcut?... se-nțelege... Era alta, atcum, dar avea același glas îngânat de porumbiel, avea ochii de căprioară ai dragostei, era alta și totuși era ea. Ea care îmi închipuiam că va fi murit, că nu mai poate exista alta în lume de felul acesta.

- Și nu ți-a răspuns?

- Ah! e o nerozie a-ți închipui că o femeie atât de gingașă n-o să aibă deja amantul ei. Ș-apoi... Tinerețа și sărăcia sunt doi dușmani neîmpăcați... Manierele, arta de a vorbi și încânta, toate aceste sunt străine omului care-a trăit între oameni comuni și care-a fost sărac... Ce folos că iubești... Ce folos că ți-ai da sufletul pentru o sărutare, când nu te vrea... Și de ce să te vrea? E nebună să se uite la un om care n-are nici avere, nici frumusețe, nici spirit?... Amor? Amor se găsește pe toate ulițele. Și sunt gelos, gelos de trecutul astei femei, gelos de oamenii cu care vorbește, gelos de tot ce-o înconjură."

Și aici, întâmplările se desfășoară pe două scene: una de calmă rusticitate, alta de zgomotoasă viață de oraș. Prima ne îndreaptă spre Ipotești, a doua spre Iașii anilor 1876-1877, dar, bineînțeles, să nu trecem cu-vederea aportul fantaziei.

DIAMANTUL NORDULUI
(Capriccio)

În ms. *2256,* f. 1-11. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 324; note în vol. V p. 287 și urm.

În legătură cu izvoarele acestei poezii, G. Călinescu *(Opera lui Eminescu,* III, 254 și urm.) semnalează recenzia din *Blätter für literarische Unterhaltung* din 17 oct. 1844, păstrată în

ms. *2255,* f. 434-435. Din această recenzie se poate cunoaște cuprinsul unui poem *Zuleima - Ein Jungentraum im Kerker* de Hermann Behn-Eschenburg.

Tânărul Erthgörn vede în vis o fată frumoasă și se hotărăște s-o găsească. Pleacă din Nord către Sud și ajunge în Spania. Aici la Alhambra, într-o locuință subpământeană, se află adormită Zuleima, al cărei destin era să se trezească, să ajungă la tronul pe care-l merita ca fiică de rege, și o dată cu trezirea ei să-și recapete și Grenada înflorirea, dar numai când steaua de diamant a Nordului - „der Demantstern des Nordens" - va fi scoasă la lumină.

Toate acestea sunt lămurite de bătrânul Alzajid, care știe că: „Sterne sind die Zukunftsaaten", și el doar este și cititor în stele. Erthgörn trece prin multe aventuri, are de luptat cu balauri și cu alte făpturi dușmănoase, dar izbutește în întreprinderile sale. Recenzentul de la *Blätter für literarische Unterhaltung* ne dă relații și despre alegoria poemului: Zuleima este libertatea, Erthgörn este tânăra Germanie cu aspirațiile ei de la începutul secolului al XIX-lea.

Fără îndoială că această uitată lucrare a lui H. Behn-Eschenburg este punctul de plecare pentru poezia lui Eminescu. Ceea ce este însă de deosebită importanță literară nu trebuie să trecem cu vederea: Eminescu compune o parodie. În aparență parodiază romantica povestire germană, dar în realitate parodiază visuri și sentimente proprii, pe care povestirea a cărei recenzie i-a ajuns la cunoștință a avut darul să i le răscolească. Ceea ce putuse numi, în glumă, *Utopia lui Don Quixotte* și *Viziunea lui Don Quixotte,* capătă totuși acum, în 1877, o semnificație mai gravă, și așa se explică renunțarea la unele strofe ale finalului, cu glume ieftine, din 1874 și mai târziu, și înlocuirea lor cu strofe care își păstrează ținuta serioasă, care dau parodiei un caracter tragic stăpânit și mascat, ușor însă de înțeles pentru cei ce cunosc zbuciumul anului 1876.

v. *1 și urm.* Poetul a început să scrie *Diamantul Nordului* pe când se afla la studii în Berlin, prin 1873-1874, iar partea introductivă diferă mult de cea a redacției din 1877. Iată acest început, după ms. *2285,* f. 93:

Prin mândre grădini, de laur dumhrave,
Castelul se-naltă cu arcuri suave,
Cu stâlpi ca zăpada, ferești steclitoare,
Ce par poleite cu brumă din soare.

Prin lungile-umbroase cărări nisipite
Îmbla *cavalerul cu pasuri pripite,*
Și stele revarsă lumina lor clară
Pe-aleele lunge-n boschete de vară.

S-aude murmurul izvoarelor sumbre,
Pe loc se ivesc dintre stuf și din umbre
Înaltele lebezi, ce aria-i taie
În cercuri murinde și brazde bălaie;

Și dealuri departe pe-o linie clară
Desemn-a lor umeri pe cerul de sară
Cu stâncele negre - ruine strivite
Cu muchile-n lună frumos zugrăvite.

Și par urieși ce-ntr-un cuib de balaur
Păzesc o măreață comoară de aur,
Căci luna, ce-n dosul lor roșă răsare,
Comoară arzândă în noapte se pare.

Uimit cavalerul privește la lună,
Dumbrava șoptește, izvoarele sună
Și-aruncă toiege de raze de neaua
Și albă-n ferestre e-oricare perdeaua.

Încet cavalerul s-apropie-n zvonul
Al undelor palizi... zărește balconul
Cu oale de flori, cu fotele, cu glastre,
Moi stelele-s paznice bolții albastre,

Iar papura sună de-al undelor treier,
În iarba înaltă suspină un greier.
Viorie e umbra, de aur e sară,
Și-n dulcea tăcere răsună ghitara.

Prin 1876, la Iași, Eminescu reia poemul, aducându-i multe modificări. În același timp lucra la o tragedie istorică, *Bogdan Dragoș,* cu care *Diamantul Nordului* se contaminează, și amândouă lucrările ajung să aibă versuri aproape în aceeași formă. Iată începutul unei scene din actul II al tragediei (ms. *2275,* f. 55-56):

BOGDAN (urmează)

O, fericirea mea, Roman, ține de mult... d-un an...
Castelu-i singuratic în codrii cei de brazi
S-oglindă adânc în lacul cu repede talaz;
În vechea lui zidire mișcate tremur numa
Perdelele în geamuri, ce scânteie ca bruma...
Străfulgeră în umbra-i a undelor bătaie,
Aprinse-n a lor fugă de rumena văpaie
A lunii... ce pe dealuri frumoasă se ivește
Și muchi și vârfuri negre pe cer le zugrăvește,
Muchi negre, uriașe ce par ca un balaur
Păzind în taina serii comoara lor de aur.
Căci luna de jăratic prin ele când răsare,
Comoară care arde, vederilor se pare.
Iar lebedele albe pornind din negre trestii
Apar dormind ușoare pe fața-apei acestii;
Cu aripele-ntinse ele o-mping, o taie,
În cercuri care tremur și-n brazde lungi, bălaie,
Iar papura se mișcă de-al undelor cutreier,
În iarba cea înaltă suspină trist un greier
Și vânătă e umbra, și rumenă e sară,
In farmecul naturii părea c-aud ghitara;
Văratec, caldul aer mă adormi în zvonul,
Uimit, cu ochiul țintă priveam atunci balconul,
Ce-i încărcat cu frunze de spânzur prin ostrețe
Liane înflorite cu fel de fel de fețe...

Reluând *Diamantul Nordului* prin 1877, Eminescu utilizează și versuri din această scenă, ceea ce înseamnă că renunțase să mai lucreze la tragedie. La această concluzie duce și faptul că

a transcris din aceeași tragedie deoparte, cu mici prefaceri, versurile pe care Maiorescu a putut să le publice în ed. I a poeziilor, ca o poezie de sine stătătoare, sub titlul *Peste vârfuri.* În aceeași scenă, Roman persiflează sentimentalismul înflorit de imagini al feciorului de domn și reduce poezia la ceea ce crede el că este prozaica realitate (f. 58):

(Aparte.)

N-am spus-o eu? Castelul?
Castelul? e desigur vreo moară cu guzgani,
Iar cerbii, caii, ciute,., vreo turmă de cârlani —
Iar lacul? E vreo bahnă ce mai n-o ai cunoaște,
Din care toată noaptea îți cântă... mii de broaște;
Și totuși ce castele! ce lacuri! ce măndrete!
De inimă albastră... cefoc! of! tinerețe!

Tocmai acest element de parodie, redus aici la un fragment de scenă capătă amploare și-și pune întipărirea pe întregul poem *Diamantul Nordului.*

v. *37-40* În versiunea din 1876 (ms. *2262,* f. 76 și urm.) corespund acestor versuri următoarele:

Și ochi-ți albaștri, mari lacrimi a mării,
Zâmbească adânci, cu iubire cântării.
O, vin de-mi lumină simțirea din piept
Cu viersu-ți de pasăre blând, înțelept...

În strofa așa cum o avem în ultima ei versiune au intrat și experiențele sentimentale ale anului 1876, căci ea duce direct la versuri din *Ah, cerut-am de la zodii:*

Ș-astăzi tu, de bunăvoie,
Fericită-n brațe cazi-mi;
Capul tău scăldat în aur
De-al meu umăr tu îl razimi.

v. *43-44* Acum poetul exprimă cu umor ascuns și reținut ceea ce altădată, cu un an în urmă, în *Icoană și privaz,* exprimase cu indignare:

Căci ea nu vrea iubire... vrea numai adorare...
Tâmpit să-mi plec eu fruntea ca sclavul la picioare
Și ea să-mi spuie rece: „Monsieur, ce ai mai scris?"

v. 61 și urm. Punerea la încercare a cavalerismului, spre a fi iubit și primit ca soț, poate să fie sugerată de poeziile lui Schiller *Der Taucher* și *Der Handschuh.* Dar, trebuie s-o spunem, astfel de încercări se află și în basmele noastre, însă nu impuse chiar de iubită. În orice caz, în poemul lui H. Behn-Eschenburg, eroul Erthgörn pleacă din proprie inițiativă în întreprinderile lui aventuroase.

v. *69* Fabulația lui Eminescu este mai verosimilă. În poemul german eroul pleacă de la Nord la Sud, ca să găsească diamantul de nord în Spania! Eminescu imaginează o călătorie din Spania spre Nord.

v. *96* Vezi personificarea Nordului (Regele Nord) în *Poveste.*

v. 105 Această goană a cavalerului nu cuprinde nimic din cavalcada descrisă în *Strigoii.* Și aici avem o dovadă a imaginației poetice a lui Eminescu.

v. 743LaPerpessicius: ...se-nvârtește-nlaturi.

v. *156* La Perpessicius: ...lumea-i cuprinsă...

v. *169 și urm.* Cuvintele „ispitei" sunt tocmai acele care exprimau starea sufletească a poetului în *Ah, cerut-am de la zodii:*

Ah, cerut-am de la zodii,
De l-al sortii mele faur,
Dulci a sânului tău rodii
Ș-al tău cap scăldat în aur.

v. *185 și urm.* Descrierea mării furtunoase și a munților de gheață cu forme variate și curioase. În forma poemului din ms. *2285,* avem o singură strofa:

În fluvii ea mișc-a ei stanuri de gheață,
Sfărmându-le-n vuiet ea strigă măreață,
Și stâncă pe stâncă înalță, zidește,
Bolți mândre ridică și iar risipește.

v. *224 și urm.* Sfârșindu-se visu-i plin de aventură și izbândă, cavalerul revine la realitatea prozaică. Pentru v. 226, vezi nota la v. 1 și urm. În formele din ms. *2285,* f. 93 și urm. și ms. *2262,* f. 76 și urm. sfârșitul are o notă de comic comun, la care poetul a renunțat în redacția definitivă. Dăm aici forma din 1876 (ms. *2262,* f. 84):

Dar piatră mai scumpă și cea-adevărată
Iubirea mea este nestinsă, curată, —
Aceasta ți-o dau și păstrează-mi-o bine -
Apți! Cavalere, să-ți fie de bine!

Aoh!... cine-mi cască? - e chiar cavalerul!
În somnu-i visat-a el iadul și cerul,
Căci biet adormit el a fost cu ghitara
Sub naltul balcon, unde uriașe asară.

E drept că nainte-i el vede chiar raiul
Aievea-n grădină... dar vai guturaiul
Urât îl cuprinse de-a nopții răceală,
Pe ochi s-a pus brumă și-n gât răgușală.

Oh! vrut-ar fi dânsul cântând din ghitară
Cu-amor să deștepte copila cea rară,
Dar vai, auzindu-l, ar face-o să creadă
Că strigă cucoșii în verdea livadă.

De țărână-i plină frumoasa lui haină,
El putina spală prin huci, cam în taină,
Ca nu grădinarul pe lâng-acea rană,
Ce-n suflet o are, să-i scuture blana.

În urmă-i o ușă-n balcon se deschide,
Prin flori se arată un cap care râde,
Cu fața ascunsă în păru-i șireată
De-amoru-i prostatic râzând se desfată.

LECTURA

În ms. *2256,* f. 58v. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 317; note în vol. V, p. 264 și urm.
***v. 17* Schopenhauer.**
Variantă:

STĂM ÎN FEREASTA SUSĂ

Stăm în fereasta susă
Și izvoreau în taină,
Cu-a lor de aur haină,
A nopții stele mari.

Se îmflă dinainte-mi
De vânt deschisa carte
Și literele-i moarte
În lună joacă clar.

Un râu, vezi, mișcă unda-i
Cea visător-bolnavă,
Un cântec în dumbravă,
O floare văd pe lan,

O stea în cer albastru,
Ce-aruncă-a ei icoană
Pe-oglinda albă, plană
A lacului Meran.

Și sună-n noaptea tristă
Un cântec de copilă
Și vântu-ntoarce-o filă
Din cartea ce-am deschis.

De ce mi-a-ntors el foaia
Unde-nvățatul zice,
Că-n lume nu-i ferice,
Că viata este vis?

În ms. *2286,* f. 65. în ed. *Opere complete,* Iași, 1914. Versificare de prin 1873, într-un caiet din vremea studiilor la Berlin.

v. *1 În Geniu pustiu:* „fereastra susă a palatului".

v. *16* Nu avem nici o informație despre trecerea lui Eminescu prin această regiune climaterică, bogată în frumuseți, cu un vechi castel și cu biserici mărețe. În 1876 aparținea Tirolului austriac,

v. *24* În prima carte a lucrării *Lumea ca voință și reprezentare* §5, Schopenhauer dezvoltă tema viață-vis.

PRESCURTARE DIN *ODISEEIA*

În ms. *2256,* f. 50v.-48v. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 516; note în vol., p. 600 și urm., cu titlul menționat.

v.1 Perpessicius (vol. II, p. 252, nota 3) reproduce după *Alegătorul liber* din 11 iunie 1875 un pasaj din articolul lui Ciru Oeconomu, *Defecțiunea lui Titu:* „Nu seamănă oare cu Ulise, acel cap al Direcțiunei noi, om dibaci și cunoscut prin sofismele sale, cel mai inteligent din armata *Convorbirilor,* și care rătăcește de atâți ani prin toate regiunile literaturei, căutând, fără să o găsească, o Penelopă fidelă sub formă de succes! Astăzi el scapă din brațele zeiței Calipso, cum altădată a scăpat de troglodiții din Iași și de Circeele din București. Scăparea este starea endemică la dânsul, astfel încât prezidentul Consiliului se întreabă dacă a pus la instrucțiune un ministru sau un gaz."

v. *2* „retragerea ministerului Catargi s-a produs constituțional corect în urma alegerilor senatoriale de la sfârșitul lui martie 1876, la care s-a prezentat cu succes opoziția coalizată" (Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României,* București, 1923, p. 83-84).

v. *5* Vezi notele la *Cântec caracudesc.*

v. 8 În iunie 1875 i s-a interzis lui Hasdeu să-și mai facă lecțiile de filologie la Facultatea de litere din București. Gh. Panu aprobă hotărârea ministrului de instrucție: „Foarte bine au făcut Maiorescu de i-au oprit cursurile de la Universitate, asemenea cercetări de fantazie nu pot să aducă decât rău. Nouă deocamdată nu ne trebuie sanscritiști și zendicești, nouă ne trebuie filologi ai limbilor romanice și slaviști, și unii și alții să se ocupe cu limbile imediat care au contribuit la a noastră, iar nu altminterea." (Scrisoare către Iacob Negruzzi, 2 ian. 1876, în Torouțiu, *Studii și documente literare,* I, p. 162.) Bonifaciu Florescu făcuse la Iași un curs de istorie universală (profesase și la București câtva timp la Facultatea de litere). In 1875 a fost pus în disponibilitate, ceea ce a prilejuit satira lui Al. Macedonski, *Amicului meu Bonifaciu Florescu (Asupra destituirii sale din postul de profesor la catedra de Istorie de la Universitatea din Iași),* vezi Perpessicius, vol. II, p. 240.

Și un profesor Daniileanu fusese îndepărtat de la catedră: „În urma votului de blam al Senatului contra mea din cauza călcării legei instrucțiunii (îndepărtarea prof. Daniileanu), joi, 29 ian./20 febr. 1876 mi-am dat demisia, cu mine însă întregul minister Catargi" *(însemnări zilnice,* I, p. 240).

v. *11* Camera hotărâse darea în judecată a tuturor miniștrilor de la 11 martie 1871 până la 3 aprilie 1876, după aceea măsura se menține numai pentru 11 foști miniștri și în sfârșit comitetul de judecată, scoțând de sub acuzare pe o parte din aceștia, rămân sub acuzare numai cinci: Lascăr Catargi, Al. Lahovari, I. Em. Florescu, T. Maiorescu și P. Mavrogheni.

v. *12* Teodor Rosetti fusese de la început scos de sub acuzare, iar la 31 martie 1876 era numit membru al Curții de casație. Cum a cerut să i se facă „onoarea" de a fi judecat alături de colegii lui, i s-a făcut pe plac, a fost pus sub acuzare, dar curând a fost scos din cauză (vezi Titu Maiorescu, *Ist. contemp. a României,* p. 85 și urm.).

v. *14* P. Mavrogheni a fost ministru de finanțe între 1871 și 1875.

v. *16* V. Boerescu, pus sub acuzare, dar scos apoi din cauză.

v. 17 P. Carp, scos din cauză, deoarece împotriva lui comitetul de judecată „nu a găsit nici un cap de acuzare" (Maiorescu, *idem,* p. 96).

v. *20 Q.* Misail era încrucișat și de aceea Eminescu îi dă porecla de Kiklopul (vezi G. Bogdan-Duică, *Burăh și Eminescu,* 1932, p. 65 și urm.).

v. *22* Nu trebuie să socotim trei ani de la actul de dare în judecată înainte, ceea ce ar face să se creadă că parodia lui Eminescu este de prin 1879. Trebuie să socotim trei ani din 1874, când Maiorescu fusese numit ministru al instrucțiunii, fapt primit cu violente atacuri de *Rojnânul, Revista contimporană* și *Columna lui Traian,* la aceasta din urmă fiind colaborator obișnuit și G. Misail: „În comitetul de acuzare se aleg (24 și 25 iulie 1876)

şapte membri: Dimitrie Brătianu (preşedinte), N. Voinov (vicepreşedinte), A. Stolojan, N. Fleva, D. Giani, Emil Costinescu şi G. Misail (secretar)" (Maiorescu, *Ist. contemp. a Rom.,* p. 86).

La 24 ian. 1878 au loc alegeri parţiale, şi Maiorescu este ales deputat de Iaşi. De persecuţii politice nu mai putea fi vorba. „I. Brătianu, în şedinţa de la 26 ian. 1878, cere Camerei «să sfârşească odată cu această nenorocită chestiune», iar Camera, cu toată împotrivirea lui Pantazi Ghica, votează fără discuţie retragerea acuzării miniştrilor conservatori" *(loc. cit.,* p. 103).

v. *27* În *Însemnări zilnice,* Maiorescu notează la 5 iulie 1877: „Necazuri cu garda orăşenească, la care vor să mă vâre radicalii, deşi nu sunt încă cetăţean al Bucureştilor"). (Vezi şi Perpessicius, vol. II, p. 253, nota 1.)

v. *28* Aluzie la războiul cu turcii, în 1877.

v. *30* V. Pogor, fidel membru al „Junimii" şi colaborator la *Convorbiri literare.*

v. 32 Anton Naum, colaborator la *Convorbiri literare.*

v. 33 „Când autorul nu era faţă şi «Junimea» declară că poezia trebuie pusă «sub gialăul lui Io Spako», ea se încredinţa lui Vârgolici, ca să o revadă acasă şi să o readucă în societate îndreptată, dacă va fi cu putinţă. Ion sau Io Spako (cum era scris pe firma lui) era un stoler din Iaşi care locuia nu departe de Vârgolici şi repara tot felul de mobile. Aceeaşi specialitate o avea şi Vârgolici, însă pentru poezii" (Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea",* Bucureşti, 1939, p. 169).

v. 37 Dospinescu era din 1875 membru al „Junimii", dar nu se ştie nimic de vreo activitate literară a lui.

v. *45* Samson Bodnărescu şi M. Eminescu, îndepărtaţi din funcţie de ministrul de instrucţie, Gh. Chiţu.

UN LUCEAFĂR

În ms. *2256,* f, 45v. În ed. *Opere complete,* Iaşi, 1914. În ed. Perpessicius, vol. IV. p. 509; note în vol. V, 593.

G. Bogdan-Duică, reproducând versurile în *Buletinul „Mihai Eminescu",* 1930, p. 57, crede că şi de data aceasta este vorba tot de Veronica Micle.

v. 7 Vezi v. 68 al poeziei reproduse ca izvor pentru *Făt-Frumos din* tei: „Păru-i galben abia creţ".

SUNĂ PIETRICICĂ

În ms. *2259,* f. 224v. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 505; note în vol. V, p. 591. Anexând la aceste versuri şi altele în ciornă de la f. 224 şi 234, Perpessicius crede că versurile satirice ar viza pe V.A. Urechia şi ar fi în legătură cu polemica dintre Maiorescu *(Beţia de cuvinte în „Revista contimporană")* şi *Revista contimporană,* din 1873. Chestiunea merită să fie discutată. Accentul în versurile lui Eminescu se pune pe două stări care caracterizează pe cel vizat: s-a apucat de critică la bătrâneţe (v. 3) şi nu are pregătirea necesară pentru asemenea îndeletnicire (v. 28). Dacă datăm, ca Perpessicius, versurile cu anul 1874, constatăm că nici unul de la *Revista contimporană* nu poate fi socotit bătrân: V.A. Urechia născut la 1834, Dim. A. Laurian la 1846, P. Grădişteanu la 1841, Pantazi Ghica la 1829, Anghel Demetriescu la 1847. Mai în vârstă sunt numai Pantazi Ghica şi V.A. Urechia. Admiţând însă că, pentru Eminescu, critic teatral de la 20 de ani, erau bătrâni toţi cei din preajma vârstei de 40, ori cu câţiva ani peste, nu pot fi socotiţi debutanţi în critică oameni cu variată activitate ca Pantazi Ghica şi V.A. Urechia.

Versurile trebuie datate altfel şi puse în legătură cu chestiunea Zotu-Maiorescu, de prin 1877. Dr. G. Zotu criticase, în *Columna lui Traian,* iunie-iulie 1877, *Logica* lui Maiorescu.

Eminescu a analizat pe larg această critică (în *Observări critice, Curierul de Iași,* 12 august 1877). Dr. Zotu a publicat un nou articol în *Presa,* București, 14 august 1877, la care Eminescu răspunde prin *Convorbiri literare,* 1 sept 1877.

La aceasta polemică face aluzie Eminescu și-ntr-o scrisoare către Salvici, din Iași, 20 sept. 1877. Glumind pe socoteala criticii *Logicei* lui Maiorescu, scrie următoarele: „Eu am închipuit următoarele silogisme spre a arăta deosebirea:
Dacă este seminariul din București, este d. Zotu. Însă seminariul din București este cea mai înaltă abstracțiune a instituțiunii. Deci d. Zotu este cea mai înaltă abstracțiune a instituțiunii.

Categoric însă astfel:
d. Zotul este o dependență a seminariului din București. Seminariul există în realitate. Deci d. Zotu este o realitate."
Nici dr. Zotu nu putea fi socotit ca bătrân la 1877, dar, oricum, era un începător în ale criticii.

Despre activitatea d-rului Zotu aflăm câte ceva și dintr-o notă a *Românului,* din 19 febr. 1878: își începuse în sala Facultății de drept un curs de psihologie (îl ținea în fiecare duminecă la ora unu). Este și autorul unei gramatici grecești. La Perpessicius *(loc. cit.)* poezia are titlul: *Scrisori din Cordun.*

POVESTEA CODRULUI

Apărută în *Convorbiri literare,* martie 1878. Desprindem următoarele rânduri dintr-o scrisoare a lui Eminescu către Iacob Negruzzi: „Spun drept că n-aveam de gând a mai tipări versuri. Această cură radicală de lirism o datoram «Junimei» din Iași, căci desigur că pentru convulsiuni lirice râsul e mijlocul cel mai bun și - cel mai rău. Atârnă adică totdeauna de valoarea ce este-n ele și de valoarea ce le-o dă autorul. Acest din urmă punct e mai cu seamă important, nu pentru deșertăciunea personală (departe de mine aceasta), dar pentru convingerea că lucrezi sau nu în zadar. Eu sunt scriitor de ocazie, și dacă am crezut de cuviință a statornici pe hârtie puținele momente ale unei vieți destul de deșerte și de neînsemnate, e un semn că le-am crezut vrednice de aceasta. Dacă forma pe care ele a-mbrăcat-o e vrednică de râs, vei concede că nu aceasta a fost intenția mea și c-atunci e mult mai bine ca să nu se publice niciodată. În orice caz, eu n-am vrut să le dau o formă ridiculă, și dacă sunt greșeli, eu din parte-mi am cântărit orice cuvânt.

Deci trimit această coală de versuri, făcând trei rugăminți cât se poate de stăruitoare, a căror împlinire voi privi-o totdeauna ca un deosebit semn de prieteșug:

1) Să nu se schimbe nici o iotă din ceea ce am scris, căci îndată ce ies tipărite cu iscălitura mea, răspunderea greșelilor mă privește pe mine.

2) Să se tipărească tuspatru deodată.

3) Să nu aibă în marginea putinței nici o greșeală de tipăr" (vezi I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare,* IV, p. 134-135. După ciorna din ms. *2255,* f. 312-314, B.A.R.). Cele patru poezii la care se referă scrisoarea sunt: *Povestea codrului, Povestea teiului, Singurătate, Departe sunt de tine,* apărute toate în nr. pe martie 1878 din *Convorbiri literare.* Scrisoarea, a cărei ciornă ni s-a păstrat, se poate data ian. sau febr. 1878.

Povestea codrului nu este ceva izolat în poezia lui Eminescu. Inspirația silvestră trebuie urmărită aici, ca și în *Povestea teiului, Fiind băiet păduri cutreieram, O, rămâi, Freamăt de codru, Revedere, Lasă-ți lumea..., La mijloc de codru...*

v. 16 Forma definitivă a poeziei este din 1878, dar are versiuni încă de prin 1876. În versiunea ms. *2283,* f. 71v.-67v., după versul 16 urmează o strofa care n-a mai intrat în redacția definitivă:

În cetăți de ceară albă
Viespii șed pe crengi pletoasă,
Iar bondarii-n mănăstire
Duc viață cuvioasă.

A suprimat aceste versuri care amintesc prea de aproape v. 35-36 din *Codru și salon.*

v. *20* În ms. *2262,* f. 87 r. și v. se află prima versiune sub titlul *Erotocrit.* După v. 20, urmează aici o strofa pe care, cu mici modificări, Eminescu a primit-o și în versiunea din ms. *2283,* f. 69v.:

De un cot șijumătate
Tu îmipai o dulcepruncă,
Peste ochi îți cade părul,
Iar în cap aiflori de luncă.

v. *24* În versiunea din ms. *2262* și-n cea din ms. *2283,* după v. 24 urmează o strofa care n-a fost primită în redacția definitivă. Dăm forma din ms. *2283,* f. 69v.:

Dar și eu sunt ca-n poveste,
Puișor drăguț deprinț,
Cu obrajii plini și rumeni,
Cu ochii negri și cuminți.

v. *25* În *Convorbiri literare:* amundoi. În manuscrisul ultim ce s-a păstrat: amândoi,

v. 32Versiunea din ms. *2283* cuprinde, după v. 32, următoarea strofa (f. 68v.):

Iar pin frunza fremătoasă
Și mișcarea naltei ierbi,
Pintre visuri parcă pare
Mersul cârdului de cerbi.

Eminescu a exclus-o din forma definitivă a poeziei, dar și-a amintit de ea în *O, rămâi.*

v. *38* În *Convorbiri literare:* printre. În manuscrisul ultim ce s-a păstrat: pintre.

O apropiere a temei de aceea din *Der Hirtenknabe* de Heine, în L. Gâldi, *Stilul poetic al lui Eminescu,* București, 1964, p. 197. Și accentuare asupra ceea ce-i original în poezia lui Eminescu în Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și romantismul german* (vezi *Studii eminesciene,* volum colectiv, București, 1965, p. 190-191).

POVESTEA TEIULUI

Apărută în *Convorbiri literare,* martie 1878. Vezi și notele la *Povestea codrului.*

Povestea teiului este versiunea definitivă, dusă la desăvârșire, a poeziei *Făt-Frumos din tei,* apărută în *Convorbiri literare,* 1 febr. 1875. Desigur că nu și-a dat seama de acest lucru și a avut în vedere numai asemănarea de motive, acela care a pus pe ms. lui Eminescu, trimis *Convorbirilor literare,* părerea: „A nu se culege" (se bănuiește a fi scrisul lui Al. Xenopol; vezi ed. Perpessicius, vol. II, p. 39). Și e bine să recunoaștem redacției *Convorbirilor literare* inteligență artistică, pentru faptul că n-a luat în serios „sentința" de mai sus.

În ed. Maiorescu poezia este intitulată *Făt-Frumos din tei.*

v. 1 știi (ed. I, II - Maiorescu. La fel și-n ms. *2306,* f. 74 și 75); v. 26, înșelat (ed. I, II - M.); v. 72. voce (ed. I, II - M) . În privința v. 1, unele ediții primesc forma „știu", altele „știi". În manuscrisul ultim ce s-a păstrat: știi, iar în *Convorbiri literare:* știu.

v. *11* În *Convorbiri literare:* mi-e vesel. În ms. ultim ce s-a păstrat: mi-i vesel,

v. *62* În *Convorbiri literare:* brațe. În ms. ultim ce s-a păstrat: brață.

v. *68* Versiunea din ms. *2306,* f. 75-81 cuprinde după v. 68 câteva strofe pe care Eminescu le-a eliminat din redacția definitivă:

Vin, iubită, multe nume
Mângâioase îțipăstrez
Șiferice să te vezi
Este dorul meu în lume.

Ah, în umbrele pădurii
Să te prind, să te desmierd,
Al meu suflet să mi-l pierd
Mistuit de focul gurii.

Sărutând-o-n veci s-o sânger
Și să mor iubit de tine,
Mi-aș da sufletul din mine
Pentru ochii tăi de înger.

- Taci, nu linguși, nu strânge -
Nu mai voi să te privesc.
Drag băiet, dar te iubesc...
Te iubesc de-mi vine-a plânge.

v. *85-86* În *Eneida,* IX, v. 404:

...nemorum Latonia custos
...Diană a codrilor strajă

(Vezi și notele la *Făt-Frumos din tei.)*

SINGURĂTATE

Apărută în *Convorbiri literare,* martie 1878. Vezi și notele la *Povestea codrului,*
v. 19-20 Nu avem propriu-zis o greșeală gramaticală, ci ceea ce se numește o silepsă: acordul nu se face gramatical cu „învelișul", ci logic cu „cărți". Un exemplu binecunoscut de silepsă avem în Racine, *Athalie,* ac. IV, se. 3:

Entre le pauvret et *vous, vous prendrez Dieu pour juge,*
Vous souvenant, mon fils, que, caché sous ce lin,
Comme eux *vous fûtes pauvre, et comme* eux *orphelin.*

În ed. Maiorescu: v. 20. Cărților încet mi-l rod; v. 35. vieții; v. 36. E icoană; v. 37. Și mă mir eu...
v. *26* Este traducerea faimoasei expresii din La Fontaine:

„la gent trotte-menu ".

v. *28* în versiunea ms. *2280,* f. 17-15, după v. 28 urmează două strofe care n-au intrat în redacția definitivă:

Pe-un volum mâncat de molii
Prin unghere părăsite,
Voi veniți și sunteți solii
Întristării liniștite.

Între degete țigara,
Eu mă uit atunci la foc
Și găsesc că-n sărăcia-mi
E un dulce, trist noroc.

În ms. ultim care s-a păstrat se află o strofa pe care se pare că a barat-o însuși poetul:

Între degete țigara,
Eu mă uit zâmbind înfoc
Și găsesc că în pustiu-mi
E un dulce, trist noroc

(I. Crețu, *Rectificări*... III, în *Limba română,* IX, nr. 1, 1960.)

v. *40* La Conachi, în *Eloisa către Abeliard:*

Si să ne sorbim răsuflul amândoi gură la gură.

La Alecsandri, în *Răzbunarea lui Statu-Palmă:*

Piept la piept, gură la gură, ochi în ochi duios privind.

(Vezi I. M. Rașcu, *Alte opere din literatura română,* p. 30.)

„În *Singurătate,* între zugrăvirea interiorului și apariția ei, este o întreagă atmosferă: gândurile triste ale poetului, interiorul sărac, revolta împotriva poeziei și imposibilitatea de a se desface de ea.

S-ar zice că toate elementele sunt adunate pentru a da preț iubirii. În atmosfera aceasta, apare ea, transfigurând totul. Iar în final, iată conștiința timpului, nu sub forma tragică a lui, ci sub forma ușor elegiacă:

Și mi-i ciudă cum de vremea "...

(D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu,* p. 230.)

DEPARTE SUNT DE TINE...

Apărută fără titlu în *Convorbiri literare,* martie 1878. Vezi și notele la *Povestea codrului.* În *Convorbiri literare* este despărțită de *Singurătate* prin:

Din versiunea ms. *2262,* f. 110 reproducem o strofa, pentru a se vedea că Eminescu încercase mai întâi un vers scurt. Tot de aici aflăm și de un nume pe care Eminescu îl dase Veronicăi Micle în epoca Iașilor:

Optzeci de ani îmi pare
În lume c-am trăit,
Că sunt bătrân - că Tolla
De mult va fi murit.

Pe drept cuvânt Perpessicius (vol. II, p, 45) face trimitere la versurile Veronicăi Micle, apărute în *Convorbiri literare,* iulie 1881, *Dor de trecut:*

Dar să pot la vremi trecute să te duc în zbor cu mine,
Și-ntorcându-ne la ele, privind bolțile senine,
Să-ți repet câte-mi spuneai,
Când prin stelele din ceriuri și prin florile din lume,
Visător și cu iubire căutai un dulce nume
Care mie să mi-l dai.

„Opoziția aceasta este una din formele stilistice ale dominantei eminesciene: de o parte, un elan al vieții sau o valoare supremă a conștiinței, de altă parte, durerea de a te vedea mărginit prin desfășurarea unor eterogene puteri elementare! Limitându-se la sentimentul timpului, am constatat

că motivele urmărite se reduc la acest acord fundamental. Astfel, opoziția de imagini tinerețe-bătrânețe din *Noaptea,* cu accentele: «O dezmiardă pân' ce fruntea-mi este netedă și lină»; ciuda că vremea nu se oprește asupra idilei din *Singurătate,* durerea din *Departe sunt de tine,* că clipa fericirii e pentru totdeauna apusă; scuturarea liliecilor în chiar clipa jurămintelor eterne din *Când amintirile;* răsunetele în formă poporană și cultă a motivului naturii veșnice, pe când omul e schimbător; viziunea trecerii universale din *Stelele-n cer;* desfacerea de vremelnic din *Glossă;* aspirația spre eternitate din *Oda - în metru antic;* în sfârșit, în *Dintre sute de catarge,* opoziția dintre *idealurile* și *cânturile* de o parte și *valurile, vânturile* de alta, toate acestea sunt forme felurite pe care le ia sentimentul timpului. La acestea s-ar mai putea adăuga altele, tot atâtea fețe ale aceleiași forme interne: *conștiința care suferă și ar vrea să se izbăvească de apăsarea forțelor oarbe, care duc totul fără noi și împotriva noastră "* (D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu,* p. 255).

v. *13* În ed. Maiorescu: ...de-amor, de frumuseți.

ORICÂTE STELE...

În ms. *2261,* f. 25. În *Convorbiri literare,* 1 febr. 1890 și apoi în ed. VI - Maiorescu, 1892, cu subtitlul *Sonet.*

În *Convorbiri literare,* unde a apărut o dată cu *Dalila,* această notă a lui Maiorescu: „Următoarele două poezii de Eminescu, scrise - pe cât se vede - în prima aruncătură a condeiului încă de pe la 1880, au rămas nerevăzute de poet. Pluralul „tortii" în loc de „torțe" în *Sonet* avea probabil să dispară; iar satira *Dalila,* dacă nu ar fi fost înlăturată ca o variantă a actualei *Satire IV* din poeziile publicate în volum, ar fi primit poate o modificare radicală. Dar și așa cum le găsim astăzi, aceste poezii cuprind versuri de o unică frumusețe, și nu pot lipsi din opera lui Eminescu."

v. *9 și urm.* Amândouă terțetele au făcut parte din sonetul *Când însuși glasul.* Detașate de aici, au intrat în noua compoziție *Oricâte stele...,* rămânând ca cealaltă să fie completată urmându-se altă linie a inspirației. Despre contaminarea celor două poezii vezi textele din ed. Perpessicius, Vol. II, p. 126 și 128.

v. *11* „Tortii" și *în Mureșanu* - 1876, v. 433. și aceeași rimă: torții-morții.

ÎNVIEREA

În ms. *2261,* f. 77-79. În ed. Hodoș, 1902.

În legătură cu exprimarea sentimentului religios de către Eminescu, Perpessicius citează interesante fragmente din articolul publicat de poet în *Timpul,* 16 aprilie 1878, reprodus de Caragiale în *Moftul român,* nr. 18, 28 martie 1893, sub titlul: *Christos a înviat* și apoi apărut în M. Eminescu, *Nuvele,* ed. Șaraga (vezi Perpessicius, vol. IV, p. 358; note în vol. V, p. 367 și urm.).

Un alt articol a fost publicat de Eminescu în *Timpul,* din 12- aprilie 1881. (Reprodus de *Sămănătorul,* 1903, p. 210, și de *Rev. Soc. „Tinerimea română",* din aprilie 1931, sub titlul *Legenda lui Iisus,* și apoi de I. Crețu în M. Eminescu, *Opera politică,* București, 1941, vol. II, p. 227, sub titlul *Învierea.)* Pentru frumusețea lui deosebită, ca gândire și ca expresie literară, îl reproducem în parte:

„Și iarăși bat la poartă cu degetele moi florile primăverii, și unde acum cinci sute de ani turmele lui Bucur ciobanul se pierdeau în orizontul șesului, astăzi mii de grădini contrastează în tânăra verdeață cu zidurile albe și acoperemintele strălucite ale caselor și cu turnurile bisericilor; iar duiosul ritm al clopotelor ne vestește vechea și trista legendă că astăzi încă Hristos e în mormânt, că mâine se va înălța din giulgiu alb ca floarea de crin, ridicându-și fruntea sa radioasă la ceruri.

Tristă și mângâietoare legendă! Iată două mii de ani aproape de când ea a ridicat popoare din întuneric, le-au constituit pe principiul iubirii aproapelui, două mii de ani de când biografia fiului lui Dumnezeu e cartea după care se crește omenirea. învățăturile lui Budha, viața lui Socrat și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului La-o-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca *Evanghelia,* această simplă și populară biografie a blândului Nazarinean, a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altora. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrat a băut paharul de venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământeană cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel, a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acel sâmbure, de adevăr care dizolvă adânca disarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întreagă.

E ușoară credința că prin precepte teoretice de morală, prin știință oarecum, omul se poate face mai bun. Omul trebuie să aibă înaintea lui un om ca tip de perfecțiune, după care să-și modeleze caracterul și faptele. Precum arta modernă își datorește renașterea modelelor antice, astfel creșterea lumii nouă se datorește prototipului omului moral, Iisus Hristos. După el încearcă creștinul a-și modela viața sa proprie, încearcă combătând instinctele și pornirile pământești în sine. Chiar dacă dezvoltarea cunoștințelor naturale se îndreaptă adeseori sub forma filosofemelor materialiste în contra părții dogmatice a *Scripturii,* chiar dacă în clasele culte soluțiuni filozofice a problemei existenței iau locul soluțiunii pe care o dă *Biblia,* caracterele crescute sub influența biografiei lui Hristos, și care s-au încercat a se modela după al lui, rămân creștine.

Dacă vorbim de această împrejurare e pentru a arăta că nu în cultura excesivă a minții consistă misiunea școalelor - excepție făcând de cele înalte - ci în creșterea caracterului. De acolo rezultă importanța biografiei lui Hristos pentru inimile unei omeniri vecinie renăscânde. Pentru a se îmbogăți, pentru a-și îmbunătăți starea materială, pentru a ușura lupta pentru existență, dând mii de ajutoare muncii brațului, oamenii au nevoie de mii de cunoștințe exacte. Pentru a fi buni, pentru a se respecta unii pe alții și a-și veni unul altuia în ajutor, au nevoie de religie"...

VRE O ZGÂTIE DE FATĂ

În ms. *2261,* f. 85. În ed. Hodoș, 1902; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 520; note în vol. V, p. 603 și urm. cu titlul după primul vers.

UMBRA LUI ISTRATE DABIJA-VOIEVOD

În ms. *2261,* f. 94v.-97; *2260,* f. 54, 188, 157, 156; *2261.* f. 98. Parțial publicată în *Sămănătorul,* 31 martie 1902, și-n *Opere complete,* Iași, 1914. În întregime, cu strofele organizate conform cu manuscrisele, în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 349; note în vol. V, p. 356 și urm.

Trăsăturile de caracter ale lui Dabija-voievod, așa cum apar în poezie, sunt în acord cu ce scriu cronicarii despre acest domn. Eminescu le-a cunoscut din *Letopisețile țării Moldovei,* și *Cronica anonimă,* pe care Kogălniceanu o atribuie lui Nicolae Costin (în vol. II, p. 3 și urm.), și *Cronica* lui Ion Neculce (în vol. II, p. 192 și urm.). Dăm câteva fragmente de caracterizare a domnitorului. În *Cronica anonimă:*„Acest Dabija-vodă a fost om de țară, om bun iară bețiv; de duo ori făcea divan în zi. Deci la divanul cel de dimineață, dvorea toți la divan; iară la cel de chindii, umblau fustașii prin târg chiemând oamenii la divan. La beția lui pre mulți îi da la

armași să-i spânzure. Însă dacă se trezea nimic nu știa, nici mai întreba; ci-i luase seama și rândul toți, și deși orânduia ori pre cine la armași ori la închisoare, îi slobozea căci știau că a doua zi nimic nu era."

Din *Cronica* lui Neculce:

„Venit-au Dabija-vodă în scaunul domnesc în Iași tuturor cu bucurie de bună părere pentru domn bun, de boier de țeară; și era tuturor cu bine; și nu era nici un boier în prepus sau în minciuni la acest domn, nici țeara nu era împresurată cu dările pre acea vreme. Acest domn avea obiceiu, când ședea la masă și vedea niscaiva oameni săraci dvorind prin ogradă, învăța de lua două-trei blide de bucate din masa lui, și pâne și vin, și le trimitea acelor oameni, de mâncau în ogradă. Și zicea către boieri: «De mult or fi dvorind ei și or fi flămânzit, neavând de cheltuială». Și făcea divanuri dese ca să nu zăbovească oamenii mult, dacă or veni la Iași pentru nevoile lor; și multe divanuri făcea și din ameazăzi în deseară, care acele divanuri din ameazăzi în deseară nu cădeau toate prea de laudă. Așijderea el bea vin mai mult din oală roșie decât din pahar de cristal, zicând că-i mai dulce vinul din oală decât din pahar. Și el era de locul lui din ținutul Putnei; și știind el încă din boierie că au oamenii săraci dobândă bună din vii, din toate cele rele au scornit și el acest obiceiu rău de vii, de pogonul de vie câte un leu să deie, care de arunce s-au tras multă vreme la mulți domni... Dabija-vodă aice în țară domnind cu pace și cu domnie așezată, cu țară întemeiată, era om bun și blând, fără de nici o răutate; și neplinind bine patru ani a domniei lui, fiind și om bătrân, au plătit și el datoria cea de obște de au murit, și l-au dus cu toată boierimea cu mare cinste, de l-au îngropat în mânăstirea lui în Bârnova, care este de dânsul isprăvită."

v. 75 Istrate Dabija a domnit în Moldova de la 1661 până în 1665.

4. 45 În *Cronica* lui Ion Neculce, la domnia lui Dumitrașcu-vodă; „Și i s-ar fi căzut pre cale și mai mare cinste să petreacă, că de la dânsul s-au scornit hârtiile, el le-au scos întâi, de este acel madem bun și până astăzi în Moldova".

v. *49* Beciu = Viena. În cronica lui Neculce: „Grigorie-vodă nu au zăbovit mult în Țara Leșească și au trecut prin Țara Ungurească, de și-au luat doamna și au trecut cu toată casa lui la Beciu, la împăratul nemțesc". Dabija-vodă a luat parte cu oastea moldoveana la expediția de la Uivar, unde nemții au fost învinși. În anul următor ia parte la lupta de la Leva, unde armata turcească și cea trimisă de țările române sunt înfrânte de nemți.

v. *72* Gluma lui Eminescu nu e lipsită de aluzie la ceva real. După înfrângerea de la Leva, Dabija-vodă, în înțelegere cu Grigore Ghica din Țara Românească, n-a mai așteptat ordinul vizirului comandant, ci a pornit-o spre casă. A fost sfătuit de postelnicul mare să nu fugă, căci va fi rău de dânsul: „Deci Dabija-vodă s-au întors și și-au tocmit lucrul despre vizirul" (Ion Neculce).

v. *128* Eminescu a cunoscut tară îndoială poezia lui Goethe *Ergo bibamus,* care i-a sugerat ideea de-a scrie în versuri pline de umor despre Dabija-voievod, scriere destinată lecturii la vreo masă a „Junimii".

Dăm începutul poeziei lui Goethe:

Hier sind wir versammelt zu löblichem Thun,
Drum, Brüderchen! Ergo bibamus!
Die Gläser, sie Hingen; Gespräche, sie ruhn;
Beherziget Ergo bibamus!
Das heist noch ein altes, ein tächtiges Wort:
Es passet zum Ersten undpasset sofort,
Und schallet ein Echo vomfestichen Ort,
Ein herrliches Ergo bibamus!

ORICARE CAP ÎNGUST

În ms. *2261,* f. 140. În ed. Hodoş, 1902. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 335; note în vol. V, p. 322 şi urm.

Poezia a fost încercată în mai multe forme, din care reproducem pe cea care, probabil, este întâia (din Iaşi, 1877), după ms. *2306,* f. 61 (şi la Perpessicius, *loc. cit):*

Oricare altul chiar un geniu pară-şi,
Oricine lumii place, vrea să-i placă
Şi cine nume vrea, să nu mai tacă,
Ci de la oameni a lui plată ceară-şi.

Dar muza mea cu lumea nu se-mpacă,
A mea gândire are un *tovarăş -*
Şi al meu suflet, ieri,şi mâne iarăşi,
Cu dânsul numai viaţa va să-şifacă.

După cununi şi glorii altu-alerge,
Ce lumea dă e vântului asemeni,
Nu-mipare rău din carte-i de mă şterge;

O, dulce stea ce mie numa-mi semeni,
La tine dargândirea-n taină merge,
A noastre inimi de demult îs gemeni.

v. *12* Prima formă:

O, dulce blând tovarăş mult îmi semeni.

EA-ŞI URMA CĂRAREA-N CODRU

În ms. *2261,* f. 276-277. În *Sămănătorul,* 24 febr. 1902; în ed. Hodoş, 1902. Poezia, în prima ei formă, aparţine epocii Iaşilor şi trebuie pusă în legătură, ca conţinut, şi cu acea încercare din ms. *2262,* f. 187-191, în vers popular, din care derivă, şi pe care am reprodus-o în notele la *Făt-Frumos din tei.*

Transcriind poezia în 1878, Eminescu îi aduce numai câteva uşoare modificări.

În ediţia Perpessicius, vol. IV, p. 235 - textul, şi în vol. V, p. 193 - notele.

PE UN ALBUM

A apăru în ed. VI - Maiorescu şi în *Convorbiri literare,* iulie 1892. În ms. *2262,* f. 281.

Ediţia a VI-a a poeziilor lui Eminescu cuprinde şase bucăţi noi: *Oricâte stele..., Pe un album, Între pasări, Fragment, Rugăciune* şi *Dalila.* Nota lui Maiorescu la p. 294: „Următoarele şase poezii de Eminescu, scrise - pe cât se vede - în prima aruncătură a condeiului, au rămas nerevăzute de poet, nepublicate de el. Una din ele este numai un fragment de 3 strofe; *Rugăciunea* se află intercalată într-o poezie de 12 strofe, intitulată *Tot twam asi,* având însă în manuscris fiecare strofa două rânduri şterse şi neînlocuite; satira *Dalila,* dacă nu ar fi fost înlăturată ca un fel de variantă a actualei *Satire IV,* ar fi primit poate o modificare radicală. Dar şi aşa cum le găsim astăzi, aceste poezii cuprind versuri de o unică frumuseţe şi nu pot lipsi din opera lui Eminescu." Vezi şi nota la *Oricâte stele...*

v. *10* Veronica Micle este aceea care-i cere poetului să-și înscrie în album impresiile. *Pe un album,* ca și varianta *Sauve qui peut,* aparține epocii Iașilor, 1877 - în București, 1878, aducându-i-se numai definitivarea.

SAUVE QUI PEUT

Albumul tău e un salon în care
S-adunăfel defel de lume multă
Șifiecine-așaz-ofoaie smultă
Din viața sa, în versuri răbdătoare.

Acum dorești, cupana mea incultă,
Și eu să trecprin mândra adunare?
Dar ea de-amicii tăi sfială are
Si de-oi vorbi, au cine mă ascultă?

Spre-a-ți aminti trecutelepetreceri,
Condeiu-n mână tu mi-lpui cu sila,
De la oricare-un snop de fraze seceri,

Apoi le răsfoieștifilă cufilă.
Viclean te bucuri de-ale noastre-ntreceri,
Privind în vravprostia imobilă.

În ms. *2261,* f. 141. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 333-334; note în vol. V, p. 320 și urm.

PETRI-NOTAE

În ms. *2261,* f. 282. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 339; note în vol. V. p. 330 și urm. Împotriva lui Petrino sunt mai multe versificări ale lui Eminescu - șase în ms. *2289* - dar nu toate se apropie de artă, căci sunt sau vulgare, sau nu deplin închegate. Reproducem numai pe cea din ms. *2285,* f. 24-26:

LE BARON DE TROIS-ÉTOILES

Vestite Armis! faci în lume larmă,
Căci Armis *ești născut cu spada-n mână.*
L-al tău blazon gândesc de-o săptămână,
Ca să-l compun gândirea mi sefarmă.

Inspiră-mi, Clio, a istoriei zână,
Un semn măreț, ce orice umbră darmă,
De-al meu ecou săfie demnă armă,
Să amintească vremea cea bătrână.

În mijloc de blazon unpraz săpunem,
Jur împrejur măsline și migdale,
Capе-o tejgheafrumos să le dispunem.

Un mitic semn al descendenței tale
Și ce-nsemnează nu trebui s-o spunem:
Demetrios Baron de Trei-Sarmale.

Neînțelegerea între Eminescu și D. Petrino este mai veche. În 1869 Petrino a publicat la Cernăuți *Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina.* Găsind că broșura cuprinde cuvinte jignitoare pentru Aron Pumnul și pentru *Lepturariul* acestuia, Eminescu răspunde cu articolul *O scriere critică,* publicat în *Albina* din Pesta la 7/19 și 9/21 ian. 1870.

În 1875. D. Petrino s-a stabilit la Iași și-și are partea lui În comemorarea morții lui Gr. Ghica. *Convorbirile literare,* din 1 oct. 1875, reamintesc evenimentul pierderii Bucovinei și publică un discurs al lui N. Gane, pe atunci primar al Iașilor, și altul al lui D. Petrino, plin de simțire patriotică. *Românul,* din București, 5 oct. 1875, publică și. o poezie a lui D. Petrino, *La mormântul lui Gr. Ghica.*

Se cunoaște procesul intentat lui Eminescu, acuzat de nereguli ca bibliotecar la Iași. În răspândirea bârfelilor și-a avut și Petrino rolul, el dealtfel fiind numit în locul lui Eminescu.

Motive de supărare erau așadar și dintr-o parte și din alta. Activitatea poetică a lui Petrino, fără să fie de primul rang, merită atenție. Și Maiorescu, fără să aprobe maniera ei, menționează totuși o poezie a lui Petrino, pe care-o găsește prea realistă. Și nici viața particulară a lui Petrino nu era atât de decăzută, cum ar trebui să credem după satirele lui Eminescu. Dealtfel, *Necrologul* din *Timpul,* 4 mai 1878, dacă este scris de Eminescu, constituie un act de dreptate, tardiv desigur, dar impresionant (vezi reprodus acest *Necrolog* în Perpessicius, *ed. cit,* vol. V, p. 341).

LUMINEZE STELELE...

În ms. *2262,* f. 150. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 520; note în vol. V, p. 604. Compoziție în gen popular de prin 1878: „Instantaneu folcloric închinat iubitei de la Iași, din singurătatea exilului bucureștean" (Perpessicius, *loc. cit.).* Dar și așa cum este, respiră din versuri o grație, ca simțire, și candoare, ca expresie, cu răsunet în sensibilitatea cititorului.

*

ATÂT DE DULCE...

În ms. *2308,* f. 59v. În ed, Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 347; note în vol. V, p. 354. În ms. strofele 3 și 4 sunt barate, de aceea Chendi nu le reproduce. Compoziție de prin 1878, improvizație pe care poetul urma s-o supună încă și la alte prefaceri.

PĂREA C-AȘTEAPTĂ...

În ms. *2261,* f. 137. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 336; note în vol. V, p. 325 și urm. O versiune în ms. *2259,* f. 324, care-i din aceeași epocă și prezintă deosebiri de mică importanță. Nu s-ar putea spune cu siguranță care din ele precedă pe cealaltă. În ediția noastră reproducem textul ediției Perpessicius.

IAMBUL

În ms. *2259,* f. 330. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 356; note în vol. V, p. 365 și urm., cu titlul menționat.

Prețuitor a tot ce este mai reprezentativ în literatura clasică, Eminescu în acest elogiu adus iambului, are desigur în mintea sa atât creația, cât s-a putut păstra, a lui Arhiloc, cât și lirica impetuoasă a lui André Chénier, închisul la Saint-Lazare.

Prețuirea iambului reiese și din versuri satirice înrudite, ca fond, cu unele care aveau să intre în compoziția *Scrisorii II.* Sunt de prin 1875-1876 și se află în ms. *2268,* f. 34-35.

Voi ca șirul meu din urmă să-ți servească de preambul:
Las troheii și dactilii și-nălțând de-acuma iambul,
Știu c-atunci în toatăforma le-nchid ușa mea în [...],
Azi citesc Jar-a pricepe, mâni vor ști să mă citească.

Iambul a fost versul preferat al lui Goethe (D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu,* p. 60).

FIIND BĂIET PĂDURI CUTREIERAM

În ms. *2259,* f. 331-333. În I.A. Rădulescu-Pogoneanu, *Din poeziile inedite, ale lui M. Eminescu,* în *Convorbiri literare,* aprilie 1902. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 354 note în vol. V, p. 365.
v. *15-16* În versiunea din ms. *2283* a poeziei *Povestea codrului:*

Iar prin frunza fremătoasă
Și mișcarea naltei ierbi,
Pintre visuri parcă pare
Mersul cârdului de cerbi.

Vezi și poezia *O, rămâi.*

CÂND SE JUCA *LUISA MILLER...*

În ms. *2260,* f. 132-133. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 503; note în vol. V, p. 590. În ms. lui Eminescu, greșit: Eliza Müller, în loc de Luisa Miller. Trupa de operă italiană își începe reprezentațiile la Iași, la 27 febr. 1874, cu *Traviata.* În repertoriu" se află și *Luisa Miller,* de Verdi, după *Kabale und Liebe,* de Schiller (vezi T.T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova,* II, p. 353). Dar în această epocă Eminescu se afla încă în străinătate. Trebuie să fie vorba de o reprezentație din altă stagiune. *Intrigă și amor* este o piesă cunoscută la noi încă de la începuturile teatrului românesc. A tradus-o Câmpineanu în 1836 pentru Teatrul Societății filarmonice (vezi G. Bogdan-Duică, *Schiller la români,* în *Luceafărul,* 1905, p. 187 și urm.).

Piesa s-a reprezentat și la București încă din 1866 cu Pascaly, Mana Flechtenmacher și alți artiști. Este și-n repertoriul lui Pascaly în 1878-1879, dar până în prezent n-am aflat nici o notă doveditoare că s-a reprezentat și la București. În schimb, însă, ieșenii au prilejul s-o vadă jucată. *Ștafeta* din Iași, 29 oct. 1878, anunță reprezentarea piesei la „Teatrul cel mare", în traducerea lui Simion Mihalescu, făcută după Al. Dumas, și sub direcția teatrală a lui C.P. Constantiniu.

Reprezentația are loc duminică, 29 oct. 1878, și aceasta corespunde și cu versul 31 din poezia lui Eminescu:

Astăzi e duminecă...

În 1878 Eminescu era redactor la *Timpul,* dar la sfârșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie nu a apărut în ziar nici un articol politic al lui Eminescu, ceea ce ne face să credem că în acea vreme se afla în Iași pentru interese personale.

CU MÂNE ZILELE-ȚI ADĂOGI...

Apărută întâi în ed. I - Maiorescu, dec. 1883, și apoi în *Convorbiri literare,* febr. 1884. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 204; note în vol. III, p. 166 și urm.

Despre geneza acestei poezii avem o mărturie a Mitei Kremnitz în *Amintiri fugare despre Eminescu,* din 1893: „Eminescu se informase când era ziua mea de naștere. În ziua aceea el veni cu totul intimidat și-mi aduse o carte legată în piele roșie, în care-mi scrisese o poezie făcută ad-hoc: «Cu mâne zilele-ți adăogi - Cu ieri viața ta o scalzi»... Eram nespus de mândră, mă simțeam favorizată și credeam că am chemat prin calda mea simpatie un suflet la o nouă creație" (text german și traducere în rom., *loc. cit.)*

Despre episodul Mite în viața lui Eminescu avem informații suficiente. Venită în țară cu soțul ei, doctorul Wilhelm Kremnitz, în 1875, Mite a cunoscut cercul literar din jurul lui Maiorescu și s-a impus repede prin cultură și distincție. Se pare că-n criza sufletească a lui Maiorescu, în această epocă, și-a avut o parte importantă. Un cunoscător al situației scrie astfel: „Această femeie foarte inteligentă și cultivată, aducând în sfera vieții pasionatului de frumos, de artă și literatură o tinerețe mai strălucitoare, un stil de viață mai impresionant, o eleganță și o vivacitate de spirit cuceritoare, o rezonanță mai subtilă la gusturi și preocupări literare, scânteierea unui talent - lucruri care au fost totdeauna un puternic element de atracție pentru Titu Maiorescu - a infiltrat în sufletul său izbit de atâtea valuri un nou element tulburător al echilibrului zdruncinat: Titu Maiorescu ia acum hotărârea de a trăi despărțit de soția sa." (I.A. Rădulescu-Pogoneanu, *Studiu introductiv* la *Titu Maiorescu, însemnări zilnice,* I, București, 1937, p. XXVI.)

Cu aptitudini pentru pictură, cu înclinări spre literatură, cu hărnicie în traducerea unor scrieri din românește în germană, cu curiozitate de-a cunoaște peisajul românesc, ceea ce o face să nu piardă ocazia vreunei excursii în regiunile pitorești, Mite este un personaj despre care *Însemnările zilnice* ale lui Maiorescu cuprind numeroase date. Prietenia între cei doi a durat mai mulți ani și, după cum apare din *Însemnări,* Maiorescu nu și-a pus niciodată întrebarea ce credeau alții sau chiar însuși soțul despre situație.

În cercul junimist, Mite l-a cunoscut și pe Eminescu, fără să înțeleagă, la început, de ce poetul era atât de prețuit, dar încetul cu încetul s-a simțit și ea prinsă în rândul admiratorilor, bucuroasă să se apropie de el, să discute, să învețe românește cu el, să-i traducă din poezii. Prietenia a dus la o trecătoare dragoste, despre care vom mai avea prilejul să amintim. Mite revendică pentru ea, ca inspiratoare, *Cu mâne zilele-ți adăogi..., Atât de fragedă...* și *Te duci...*

Că poezia i-a fost dăruită împreună cu o carte la 4 ian. 1879, nu este nici un motiv să se pună la îndoială, dar că n-a fost compusă ad-hoc, cum crede Mite, este cu totul sigur.

Prima formă a" poeziei, din vremea studiilor la Berlin - de prin 1873-1874 așadar - o avem în ms. *2260,* f. 82v., în versuri albe. Este reprodusă pe Perpessicius în vol. IV, p. 503; note în vol. V, p. 589. O dăm aici după manuscris:

Patria vieții e numai prezentul.
Clipa de față numa-n ea suntem,
Suntem în adevăr. - Iară trecutul
Și viitorul numai o gândire-s.
În van împingeți ce vi-i dinainte,
În van doriți acelea ce-or veni.
Întoarceți-vă-n voi și veți cunoaște
Că toate-n lume, toate-s în prezent.
Tot ce au fost și tot ce-a fi vreodată
Au fost, va fi numai pentru că e.
Nu știi că atingând pe-un singur om,
I-atingi pe toți? Mulțimea e părere;
Spune la mii de inși aceeași vorbă
Și-n mii ea atunci va trezi
Icoana-aceeași și același simț.
Un semn că toți e-n unul, unu-n toți.

De observat că v. 16 va reapărea în *Scrisoarea I* sub o formă definitivă:

Unul *e în toți, toți astfel precum* una *e în toate.*

Poezia a trecut apoi prin diferite forme din anii 1877-1878, până ce a ajuns la definitivare și a fost prezentată Mitei la o zi festivă. Nu-i exclus ca, în vederea acestei zile, Eminescu să fi dat retușarea din urmă sub un impuls emotiv de care nu avem de ce să ne îndoim.

În toate versiunile din ms. poezia începe cu o strofă eliminată din textul definitiv, și care are această formă ultimă:

De ce mustrăm dumnezeirea
Cu al gândirii noastre haos,
Când tot ce naște, fuge, piere —
E-n ochii Domnului repaos? (ms. 2060, f. *37).*

Tudor Vianu insistă asupra izvorului schopenhauerian al poeziei și citează din *Lumea ca voință și reprezentare* texte documentare: „Voința de a trăi, ne spune Schopenhauer, se manifestă într-un prezent etern. Prezentul este forma vieții. Trecutul și viitorul sunt tot atâtea înșelăciuni; ele n-au o realitate esențială, căci ele aparțin lumii iluzorii a fenomenelor, acelei lumi pe care o construim după categoria cu totul subiectivă a cauzalității. «Mai înainte de toate, scrie Schopenhauer, trebuie să ne convingem că forma fenomenului voinței, altfel spus, forma vieții sau a realității, nu este decât *prezentul,* și nu viitorul și trecutul: acestea nu există decât în abstracțiunea noastră, prin înlănțuirea cunoștinței supusă principiului rațiunii. Nici un om n-a *trăit* în trecut și nimeni nu va *trăi* în viitor; numai prezentul este forma proprie oricărei vieți, o proprietate asigurată, pe care nimic nu i-o poate smulge.» Observația profundă asupra caracterului de eternă prezență a vieții îi slujea lui Schopenhauer pentru a anula cu ea teama, cu totul nejustificată, de moarte, care n-ar fi decât teama de a pierde prezentul vieții. Imaginea morții n-ar fi, pentru ignoranța noastră, decât aceea a unui timp fără prezent; imagine absurdă, fără îndoială, pentru că viața continuând și după risipirea individualității, ea atinge prin moarte și dincolo de ea un alt prezent: «Obiectivarea voinței, scrie Schopenhauer, are drept formă necesară *prezentul,* punct indivizibil, care taie timpul prelungindu-se la infinit în două direcții și care rămâne nezguduit, asemenea unei amiezi eterne pe care nici o noapte n-ar răcori-o sau întocmai ca soarele, care arde fără încetare, în timp ce nouă ni se pare că se cufundă în sânul nopții. A te teme de moarte ca de o distrugere, este întocmai ca și cum soarele apunând ar începe să geamă: Vai! iată că mă pierd în noaptea eternă» *(Lumea ca voință și reprezentare,* text german, ed. Grisebach, I, cap. IV, p. 363 și urm.)

Lumea concepută ca o clipă suspendată între trecut și viitor este o temă schopenhaueriană la care poezia lui Eminescu se va opri de mai multe ori. Pentru a o concretiza, am văzut că Schopenhauer s-a folosit de comparația cu soarele, care, apunând, răsare aiurea, după cum, dincolo de individualitatea noastră mărginită, viața se menține în prezentul ei neîntrerupt. Comparația cu soarele i s-a părut lui Schopenhauer atât de potrivită, încât el o reia și mai târziu: «Moartea, scrie el, este asemeni cu apusul soarelui, pe care noaptea pare să-l înghită, dar care, în realitate, izvor al oricărei lumini, strălucește fără întrerupere, aduce fără încetare zile noi, unor lumi noi, apunând mereu și mereu răsărind» *(ibid.* p. 471). Comparația cu soarele o va folosi acum și Eminescu în poezia *Cu mâne zilele-ți adăogi...,* pentru a concentra în jurul ei câteva variații pe tema prezentului etern al vieții. *Cu mâne zilele-ți adăogi...* este cea mai schopenhaueriană poezie a lui Eminescu" *(Poezia lui Eminescu,* București, 1930, p. 46-48).

Vom adăuga numai că, precum Eminescu ar fi tributar lui Schopenhauer, acesta este tributar *Imnului către auroră* din *Rig-Veda,* din care vom cita după traducerea lui Teohari Antonescu, în *Priviri asupra filozofiei „Upanișadelor" (Conv. Ut,* febr. 1899, p. 115):

Oameni care au văzut aurorele din alte timpuri
Strălucind, au pierit și pieri-vor
Cei ce astăzi te cheamă; numai tu, Aurora,
Rămâi eternă! Căci zi, tu nu cunoști bătrânețea,
Ci mereu sosești tot mai tânără,
Purtând nimbul razelor de aur ale soarelui...

în traducerea germană de Hermann Grassmann *(Rig-Veda,* Leipzig, partea I, 1876; partea a II-a, 1877):

11 *Verschwunden sind die Menschen welche schauten*
die Morgen röthe, die dafrüher strahlte;
Jetzt hat sie sich von uns erblicken lassen,
es kommen noch, die sie in Zukunft schauen.
12 *Stets schien zuvor die Göttin Morgenröthe,*
auch jetzt hat diesen Raum enthüllt die reiche,
Nun wird sie leuchten auch in späteren Tagen,
geht, wie sie will, nicht alternd, nimmer sterbend.

(Partea a II-a. 115)

Eminescu a putut să cunoască traducerea lui Grassmann. După cum pentru poetul nostru aurora este „Crăiasa dulcii dimineți", traducătorul german are frumosul epitet „Himmelstochter". Imaginea universului în eternă învârtire (v. 17-20) a putut să-i fie sugerată de aceea a aurorei, în eternă rotire ca o roată în mișcare și etern nouă, așa cum o aflăm în alt *Imn către auroră* din aceeași traducere germană: "

3 *Anstrahlend alle Wesen, Morgenröthe,*
erhebst du hoch dich als der Götter Leuchte;
Nach gleichen Ziele stets den Lauf beginnend,
so rolle nun als neuste wie ein Rad her.

(Partea I, 104.)

în *Rg-Veda* sunt numeroase imnurile către auroră, toate de deosebită frumusețe. Le-a admirat Schopenhauer și a putut să transmită același sentiment și lui Eminescu. Din același studiu al lui Teohari Antonescu cităm părerea lui Schopenhauer despre literatura indică: „Citirea acestor Upanișade este cea mai instructivă și cea mai înălțătoare citire ce poate fi în lume; ea a fost mângâierea vieții mele, precum are să fie și a morții mele" *(loc. cit.,* p. 418).

v. *8* Meditația lui Eminescu, sub imboldul celor citite în Schopenhauer sau direct în *Rig-Veda,* a fost mult mai cuprinzătoare în unele versiuni de tranziție. Astfel, în versiunea ms. *2262,* **f. 182-181 v. urmează:**

Tot ce naște, fuge, piere -
E-n ochiul Domnului repaos;
Ce-atribuiești dumnezeirii
Al gândurilor tale haos?

Căci ceea ce închipuirii
S-arată-n șiruri și în joc,
în univers nicicând nu este
Decât cu toate la un loc.

Și ceea ce separe ție
Că-n valul vremii ni s-arată
Acelea toate-n lumea-ntreagă
Se-ntâmplă toate deodată.

în marginea paginii avem reflecția „A sa vecie el a dat-o Ideii, nașterii eterne, cum o văzu divul Plato". ' "^

v. *9* În legătură cu imaginea din v. 9-10, notăm gândirea însemnată în ms. *2287, f.* 29v.: „Schema cursului naturii este un cerc de forme, prin care materia trece ca prin puncte de tranziţiune. Astfel, fiinţele privite în sine sunt asemenea unui râu curgător pe suprafaţa căruia sunt suspendate umbre. Aceste umbre stau pe loc ca o urzeală, ca ideea unei fiinţe sub care undele râului, etern altele, formează o bătătură, singura ce dă consistenţă acestor umbre şi totuşi ea însăşi într-o eternă tranziţie, într-un pelerinaj din fiinţă în fiinţă, un Ahasver al formelor lumii"... (vezi ed. *Scrieri politice şi literare* a lui I. Scurtu, vol.I, 1870-1977 Buc, 1905, p. 1).

v. *15-16 În Femeia?... măr de cearta,* v. 45:

Ironic e pământul — visternic de vieţe...

v. *28* În ed. Maiorescu: De-a pururi ziua cea de azi. În ed. Ibrăileanu şi Perpessicius: De-a purure ziua de azi.

v. *29-34* Gândire asemănătoare în *Ca făclie* (1880-1881).

Căci lumea pare *numai a curge trecătoare.*
Toate sunt coji durerii celei nepieritoare,
Pe când tot ce aleargă şi-n şiruri se aşterne
Repaoză în raza gândirii cei eterne.

Am dat mai sus note în legătură cu problema influenţei lui Schopenhauer ori a textului însuşi din *Rig-Veda* în poezia lui Eminescu. Problema pare să fie mult mai complexă. Apropierea se poate face şi de unele texte din Hegel. Astfel, Al. Dima citează din *Vorlesungen:* „Întrucât se ocupă cu adevărul, filosofia are de-a face cu *etern-prezentul.* Nimic din trecut nu este însă pierdut, căci *ideea este prezentă,* spiritul nemuritor nici n-a fost adică şi nici nu este încă, ci este esenţial *acum.* Cu aceasta am şi spus că forma prezentă a spiritului cuprinde în ea toate treptele anterioare" (vezi *Motive hegeliene în scrisul lui Eminescu,* Sibiu, 1934). Dar, în Hegel, textul e cuprins într-un sistem de cugetare de altă natură, asemănarea între Eminescu şi filozoful german fiind numai de expresie. Am amintit forma primă a poeziei *Cu mâne zilele-ţi adaogi...,* anume *Patria vieţii e numai prezentul,* şi aceasta, ca idee şi expresie, ne îndreaptă spre alt scriitor german, anume Jean Paul Richter. Citàm după traducerea lui Emile Rousse:

„Tu ne peux t'arrêter une seconde, et tu te plains: le temps est un écoulement perpétuel de moments qui tombent les uns derrière les autres et se réduisent en fumée; en haut, reste invariable l'avenir; en bas, croît éternellement le passé, qui s'accroît toujours, plus îi fuit en arrière; que me restet-il? Je réponds: le Présent.

Quoique le temps fuie devant toi, le présent est'ton éternité et ne t'abandonne jamais" *(Pousse de l'année du bocage philanthropique,* XI, *Consolation contre la fuite éternelle du temps,* în *Oeuvres diversses,* Paris, 1885, (p. 426-427).

(Vezi şi *Comentarii eminesciene, ed. cit.,* p. 300 şi urm.)

PAJUL CUPIDON...

Apărută în *Convorbiri literare,* 1 febr. 1879, odată cu *O, rămâi,.,* şi *Pe aceeaşi ulicioară.* În ed. Perpessicius, vol. I, p. 108; note în vol. II, p. 49 şi urm.

Despre această vioaie versificare, N. Iorga a spus pe drept cuvânt că este o „glumă subtilă" *(Istoria literaturii române contimporane,* I, 1934, p. 235). G Călinescu găseşte că poezia este „puerilă şi lascivă", că ea cuprinde „mitologie barocă" *(Opera lui Eminescu,* vol. V, p. 105). Autorul *Glossei* îşi permite să fie şi glumeţ, după bunu-i plac. Gluma este, în orice caz, plină de graţie. Din aceeaşi stare de spirit au căpătat expresie şi versurile din *între pasări.*

Pajul Cupidon ne îndreaptă în mod firesc gândul spre *Kamadeva* şi, ca şi această poezie, îşi are zămislirea în epoca ieşeană 1877-1878. Numai mai târziu, în ajunul trimiterii la *Convorbiri literare,* poezia şi-a căpătat retuşările definitive.

În notele la *Kamadeva* am reprodus următoarea strofa ms. *2262,* f. 96:

Dar viclean îi este ochiul,
Deși pasul i-i nătâng,
El întoarce a lui față
Înspre umărul lui stâng.

Deși sunt în marginea versiunii poeziei *Kamadeva* și se potrivesc și pentru ea, versurile și-au găsit un loc și-n *Pajul Cupidon,* tară însă să fi avut vreun moment destinația, cum crede Perpessicius, de-a înlocui versurile 29-32. Nu este justificată apropierea făcută de N. Tcaciuc-Albu între *Pajul Cupidon* și *Der Lenz* de Lenau, în *Convorbiri literare,* iunie-sept. 1939. (De aceeași opinie, Perpessicius, *loc. cit,* vol. II, p. 50, care socoate apropierea forțată și netemeinică.)

Că Eminescu scrie cu surâsul pe buze aceste versuri, avem o dovadă și în poezia reprodusă de Perpessicius în vol. II, p. 51 și urm. Pentru versificația deosebită față de *Pajul Cupidon* și pentru dibăcia în creionarea unui tablou, reproducem versiunea din ms. *2268,* f. 33v. (vezi și Perpessicius, *loc. cit,* vol. II, p. 57):

În lumina albăstrie unei lampe-atârnătoare,
Stă în rochie de noapte o femeie-ncântătoare
Și se uită în oglindă și zâmbind șoptește-n taină,
Însă Cupido, vicleanul, îi descinge a ei haină.
De pe umeri de zăpadă el să lunece o face,
Părul luciu despletește și îl mângâie în pace,
Și când ea se-ntinde leneș jumătate-acoperită
De-a lui [ochi] discret și dulce e dorită și privită
Și când genele-i se-mpreun, lângă ea se furișează,
Capul lui bălai [și tânăr] între sânii-i îl așează,
O sărută și în somnu-i ea îl strânge-ncet la piept,
Numai ochiul lui cel galiș de frumseta-i e deștept.
Ah! un singur dor el are... el n-o spune nimănui...
Cine n-ar dori în lume ca să fie-n locul lui?...

În versurile 8 și 10, completările de Perpessicius.

Eminescu a cunoscut desigur cântecul de la începutul actului II din *Götz von Berlichingen,* unde avem imaginea tradițională a lui Cupidon. Poetul român ne înfățișează un Cupidon original și nu imită întru nimic pe Goethe.

O, RĂMÂI...

Apărută în *Convorbiri literare,* febr. 1879. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 410; note în vol. II, p. 57 și urm.

În ceea ce privește tema, poezia trebuie pusă în legătură cu *Fiind băiet păduri cutreieram, Povestea codrului, Freamăt de codru,* toate acestea cuprinzând și elemente autobiografice. Amintim aici și o încercare versificată, nedusă la desăvârșire, din ms. 2259, f. 279 r. și v. A fost publicată de G. Bogdan-Duică în *Cele trei Crișuri* din iunie-iulie 1926 și analizată de Leca Morariu în *Eminescu, Note pentru o monografie,* din *Buletinul „Mihai Eminescu",* 1930, p. 18 și urm. Poetul și-amintește de jocurile copilăriei, de fratele sau Șerban, mort la Berlin în 1874, unde se dusese spre a se trata de boala de care suferea (vezi și Leca Morariu *Frăținii Eminescu,* Cernăuți, 1923). În această versificare se spune:

Adesea la scăldat mergeam
În ochiul de pădure,
La balta mare ajungeam

Și l-al ei mijloc înotam,
La insula cea verde...

Și tot aici, un accent dureros, care se întâlnește și în *O, rămâi...:*

Eu? Mai este inima-mi
Din copilărie?

v. *6* Într-o versiune a poeziei *Povestea codrului* (ms. *2283,* f. 71 v.-67v.):

Dar și eu sunt ca-n poveste
Puișor drăguț de prinț,
Cu obrajii plini și rumeni,
Cu ochi negri și cuminți.

v. *12* În aceeași versiune:

Iar prin frunza fremătoasă
Și mișcarea naltei ierbi,
Pintre visuri parcă pare
Mersul cârdului de cerbi.

v. 27 În aceeași versiune:

Hai să mergem iar în codru
Și să fim din nou copii...

(vezi și *Povestea codrului* în forma definitivă, v. 17-20).

Despre toate aceste poezii de inspirație silvestră, în legătură cu viața poetului, vezi Leca Morariu, *Eminescu - Note pentru o monografie,* în *Buletinul „Minai Eminescu",* 1930, p. 7 și urm.

G. Călinescu, în *Cultura lui Eminescu (Studii și cercetări de istorie literară șifolclor* nr. 1-2, 1956, p. 305) stabilește apropierea între începutul poeziei *O, rămâi...* și o poezie a lui Herder, *Der Wald und der Wanderer,* ale cărei prime strofe sunt următoarele:

Komm, o komm in meine Schatten.
In der Ruhe Aufenthalt,
Wanderer der heissen Strasse,
Wo dein Herz unruhig wallt.

Meine frisehen Zweige wehen
Lebenskraft dem Matten zu
Und mein Atem dufiet Balsam,
Neuen Mut und siisse Ruh...

Pădurea arată citadinului toate plăcerile pe care le poate oferi ea: liniște, miresmele frunzișului, cântecul pasărilor, scânteierea izvoarelor, și-l invită să părăsească străzile de sub arșița soarelui. Călătorul înțelege frumusețile ce i se oferă și binecuvântează pădurea.

Fără îndoială, Eminescu a cunoscut și această poezie, cum a cunoscut și multe altele mai ales că ea are asemănare Cu o temă obișnuită și-n poezia noastră populară: dragostea de codru. Poeziei lui Herder îi lipsește însă tocmai ceea ce-i caracteristic în *O, rămâi...:* afectivitatea omului care-a trăit încă din copilărie în intimitate cu pădurea și cu farmecele ei. Sensibilitatea Iui Eminescu s-a format, în primul rând, prin însăși viața în mijlocul naturii, așa cum a avut fericirea s-o ducă în timpul copilăriei. Sensibilitatea aceasta i-a fost apoi educată prin cunoașterea poeziei populare românești și prin contactul cu o literatură străină apropiată de sentimentele proprii. Din Herder, poate mai mult decât *Der Wald und der Wanderer,* i-au plăcut traducerile din Shakespeare, *Waldgesang* și *Waldlied.*

Poezie cu sensibilitate asemănătoare cu a lui Eminescu este *Im Walde* de Ferd Freiligrath. Poetul intră singur în pădure, nici o șoaptă omenească nu-l tulbură, trăiește în mijlocul vaierului copacilor, își simte inima vrăjită, iar amintirea i se lasă stăpânită de poveștile copilăriei. Pădurea este aceea a incantației, florile, copacii, animalele reprezintă ființe omenești, pe care poetul ar vrea să le smulgă de sub farmecul aruncat asupra lor și să le revadă așa ca-n basmul cunoscut cu mulți ani în urmă: un tânăr prinț, un rege și o crăiasă, un palat măreț, curteni și cavaleri, răsărind deodată de acolo unde-i o baltă înconjurată de copaci și de flori înmiresmate. în mod firesc vin versurile finale ale poeziei:

Waldesruhe, Waldeslust,
Bunte Märchen traüme,
O, wie labt ihr meine Brust,
Lockt ihr meine Reime!

Amintim și poezia *Die Tanne* pentru strofa ei din urmă:

O stilles Lehen im Walde!
O grüne Einsamkeit!
O blumenreiche Halde!
Wie weit seid ihr, wie weit!

Și nu trebuie, apoi, să uităm că Eminescu a fost un cititor pasionat al lui Hoffmann, Îndeosebi atragem atenția asupra povestirii *Das fremde Kind.* Pădurea te atrage cu frumusețile ei, și fiecare copac îți susură: „Bine ai venit, bine ai venit printre noi!" Felix și Christlieb sunt copii îndrăgostiți de pădure, se simt bine numai în jocurile și alergările lor printre copaci, au pătruns toate tainele și știu să povestească despre plante, flori, poame sălbatice și vietățile care foiesc printre ramuri și frunze.

Nimic nu le place mai mutt decât muzica codrului, în care întrevăd o melodie plină de duioșie, și li se pare că vântul, trecând prin ramuri, a atins niște harpe adormite, le-a trezit și le-a făcut să-și revele acordurile. Luminișurile sunt pline de viață, năluci apar de pretutindeni, florile, mușchiul catifelat, pietricelele colorate, gândăceii cu aripi poleite stau de vorbă cu tine. Felix îngenunche cu religiozitate, întinde brațele cu gestul de-a strânge la pieptul lui tânăr tot ce-l înconjoară.

Vraja pădurii este simbolizată în *Copilul străin,* pe care Felix și Christlieb îl văd, îl simt alături de ei, se bucură de jocul cu el, își deschid inima la minunile pe care li le arată, îi adulmecă de departe apropierea, când din adâncul hățișurilor ajunge până la ei sunetul din bucium. Vrajă asemănătoare a simțit și Eminescu în mijlocul pădurii din preajma Ipoteștilor și a retrăit-o când a citit pe Hoffmann.

Mai mult decât atât. În povestirea lui Hoffmann avem două generații față în față: copiii care trăiesc bucuriile și minunile copilăriei, așa cum le sunt dezvăluite de *Copilul străin,* și tatăl, Tadeus de Brakel, care se simte aproape de sfârșitul vieții, dar înțelege tot ce se petrece în sufletul copiilor și le face mărturisirea: „Iubiții mei copii, îmi stă pe suflet și nu mai pot amâna acum să vă spun că și eu am cunoscut odată, ca și voi, pe fermecătorul Copil străin, care v-a arătat aici în pădure atâtea minunății. Când eram de vârsta voastră, a venit și la mine, întocmai cum a venit la voi, arătându-mi cele mai frumoase jocuri. Cum m-a părăsit apoi, iată un lucru de care nu-mi pot aminti și nici nu-mi pot explica, cum am putut uita cu desăvârșire acel fermecător copil..." (Trad. E. Marghita).

În poezia lui Eminescu avem un singur personaj, poetul însuși, care se vede în două ipostaze: copilul fericit de altă dată și omul matur deziluzionat, copleșit de gândurile și grijile vieții și îndreptându-se numai cu nostalgie îndurerată spre ceea ce a fost. (Vezi și *Comentarii eminesciene, éd. cit.,* cap. IX.)

PE ACEEAȘI ULICIOARĂ...

Apărută în *Convorbiri literare,* februarie 1879. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 112; note în vol. II, p. 62 și urm.

Deși apărută numai în 1879, poezia ne îndreaptă tot spre epoca ieșeană a dragostei pentru Veronica, după cum arată și versiunile de tranziție. Și fiindcă poezia, în ms. *2289,* f. 48-50, 55 v. are un prim titlu *Plimbări noaptea,* trimitem și la *O stradă prea îngustă,* de prin 1876.

v. 27 Una din cugetările lui Eminescu: „Femeia e ca umbra, ca gloria, ca masele omenești: nu le cauți, te caută; o urmezi, fuge de tine: fugi de ea, se apropie de tine" (ms. *2258;* vezi ed. *Opere complete* Iași, 1914, p. 348). Eminescu, poate, a dezvoltat gândirea teologului portughez Osorio (Osorius) așa cum a găsit-o citată în *Aforismele* lui Schopenhauer: „gloria fuge de cei ce o caută și urmează pe cei ce nu se uită la ea" (vezi trad. Titu Maiorescu, p. 204-205). În orice caz, dezvoltarea aforismului este în sensul shakespearean din *Merry Wives of Windsor* (act. III, sc. II):

Love like a shadow flies, when substance
love pursues;
Pursuing that flies, and flying what
pursues

și în sensul epigrafului la *Namouna* de Musset:

„ Une femme est comme votre ombre: courez après elle,
elle vous fuit; fuyez-la, elle court après vous. "

VALURI PE LAC, STELELE-N CERURI

În ms. *2280,* f. 26v.-27. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 53; note în vol. V, p. 614 cu titlul după primul vers.

v. *3* La Perpessicius: Ca tot atâtea mari adevăruri.

ZBOAR-AL NOPȚII NEGRU FLUTUR

În ms. *2276,* f. 36-37. În ed. Hodoș, 1902. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 384; note în vol. V, p. 409.

v. *17-20* De comparat cu *Freamăt de codru,* v. 13-24. Ca și *De pe ochi ridici...,* această versificare este făcută din materialul unei versiuni de prin 1879 a poeziei *Lasă-ți lumea ta uitată* (ms. *2261,* f. 251-256).

DE PE OCHI RIDICI...

În ms. *2276,* f. 38. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 383; note în vol. V, p. 408.

v. *2* În *Ca și Stoa ce pretinde,* v. 26:

Languroase, lunge gene.

Versificare de prin 1879, cu parte din materialul unei versiuni a poeziei *Lasă-ți lumea ta uitată.*

TRECUT-AU ANII...

Apărută întâi în ed. I - Maiorescu, 1883. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 201; note în vol. III, p. 141 și urm.

v. *3-8* De comparat aceste versuri cu cele din *Melancolie* v. *25* și urm. Se poate stabili un paralelism, în ce privește dezvoltarea sentimentului și ajungerea la versul final de mare rezonanță, între *Trecut-au anii...* și *Melancolie.*

v. 14 Versul final este cel mai impresionant, el dă nota de adâncă deprimare, caracteristică acestei poezii. De aceea, transcriem aici formele de tranziție ale acestui vers, până să ajungă la definitivare:

Iar noaptea crește-n urma mea... mă-ntunec!
Iar umbra crește-n urma mea... mă-ntunec!
Mereu tot crește noaptea-njur... mă-ntunec!
Iar noaptea crește împrejur... mă-ntunec!
Iar umbra crește împrejur... mă-ntunec!

O,-NȚELEPCIUNE, AI ARIPI DE CEARĂ!

În ms. *2261,* f. 284-287, 283 și ms. *2255,* f. 302v. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 375; note în vol. V, p. 395 și urm.

Poezia începe în ed. Perpessicius cu strofa:

Cu mâni subțiri s-apuc de perdele
Și într-o parte timide le trag!
În umbra dulce, după vechi zăbrele
Suspină gură-n gură, drag cu drag.
Lucește luna printre mii de stele,
Suspină vântu-n frunzele de fag,
Se clatin codri mângâiați de vânt —
Lumini pe ape, neguri pe pământ.

Strofa este despărțită de restul versurilor prin ***. Vădit că nu face corp organic cu meditația severă care urmează.

Strofa v. 17-25, în ms. *2261,* nu este completă și are forma următoare:

În viața mea — un rai în asfințire —
Se scuturau flori albe de migdal;
Un vis purtam în fiece gândire,
Cum lacul poartă-o stea pe orice val;
....

În văi de vis, în codri plini de cânturi,
Atârnau arfe îngerești pe vânturi.

Perpessicius completează lacuna:

A zorilor suavă înflorire
Se prelungea până-n amurgul pal...

Credem că este preferabil să transpunem aici strofa completă corespunzătoare dintr-o versiune anterioară, care se află în ms. *2255,* f. 302v.

v. *33* Aceeași atitudine de melancolie și regret după trecut, la începutul poeziei *În van căta-veți...*
v. *46* Completare de Perpessicius.

v. ***55*** **O meditație care nu trebuie privită izolat. Aceleiași epoci de prin 1879 aparțin** ***O, stingă-se a vieții..., În van căta-veți...*** **și, poate, puțin mai târziu,** ***Ca o făclie...*** **și** ***N-am fost la înălțime.*** **Conștiința de slăbiciunea minții omenești în a pătrunde misterele vieții se poate urmări, la Eminescu, și în urmă, la** ***Mureșanu*** **(1872 și 1876),** ***E împărțită omenirea...*** **(1876) și** ***Memento mori*** **(partea finală)**

DUPĂ CE ATÂTA VREME

Apărută sub titlul ***Fragment,*** **în ed. VI - Maiorescu, 1892, și apoi în** ***Convorbiri literare,*** **1 iulie 1892. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 370; note în vol. V, p. 391 cu titlu după primul vers.**

Scrisă la Iași prin 1877 într-o primă versiune, poezia își primește forma definitivă în 1879, la București.

Este inspirată de dragostea pentru Veronica Micle.

ÎNTRE PASĂRI

Apărută în ed. IV - Maiorescu, 1892, și apoi în ***Convorbiri literare,*** **iulie 1892. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 369; note în vol. V, p. 390 și urm.**

Este una din puținele poezii glumețe scrise de Eminescu, și cât de neînțeles a rămas autorul se poate vedea din interpretarea dată de G. Călinescu: „Eminescu dorește stadiul animalic" ***(Opera lui Eminescu,*** **I, p. 111). Și fiindcă aceasta nu i se părea de ajuns, același interpret adaugă: „Puerilă și silită, în orice caz supărător de** ***mièvre*** **mi se pare şi poezia** ***Între pasări...*** **Astfel de compoziții cer spirit, adică ceea ce Eminescu hotărât n-avea"** ***(ibid.*** **V, p. 107). Dacă „hotărât" avea ori nu avea spirit, se poate vedea comparând** ***Între pasări*** **cu o mică versificare în gen pur popular și voit lipsită de o cât de mică aparență de intelectualitate:**

JOS ÎN VALE

Jos în vale pe-un pietroi.
Șade-un codobăturoi
Și mănâncă usturoi,
Și nu se mai satură
Cu-a lui codobatură.

În ms. ***2276,*** **f. 46v. În ed. Hodoș; în ed. Chendi; în Eminescu,** ***Literatură populară,*** **ed. D. Murărașu, p. 316.**

Compoziție de prin 1879.

ÎN VAN CĂTA-VEȚI...

În ms. ***2262,*** **f. 114 r. și v. În ed. Chendi, 1905; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 371; note în vol. V, p. 392.**

Tema „Fortuna labilis" își are o tradiție frumoasă în literatura noastră și poate fi urmărită la Miron Costin în ***Viața lumii*** **și apoi în poezia modernă a noastră, la V. Cârlova, Iancu Văcărescu, Gr. Alexandrescu, Bolintineanu (îndeosebi în pasagii din** ***Conrad),*** **Eliade Rădulescu. La Eminescu însuși nu trebuie să trecem cu vederea** ***S-a stins viața...***

„Metrul antic și anume detalii istorice duc, la prima lectură, cu gândul la vreuna din odele carducciene" (Perpessicius, *loc cit,* p. 392). Să remarcăm însă că Eminescu rămâne pur elegiac în poezia sa, pe când Carducci, în fața ruinelor Romei, are sentimentul măreției romane:

Se al Campidoglio non piu la vergine
tacita sale dietro il pontefice,
ne piu per la Via Sacra il trionfo
piega i quattro candidi cavalli,

questa del Foro tuo solitudine
ogni rumore vince, ogni gloria;
e tutto che al mondo è civile,
grande, augusto, egli è romano ancora...

Salve, Dea Roma! Chinato a i ruderi
del Foro, io seguo con doici lacrime
e adoro i tuoi sparsi vestigi,
patria, diva, santa genitrice!...

(NELL ' ANNUALE DELLA FONDAZIONE DI ROMA)

v. *4* Pentru vampirismul timpului, trimitem şi la strofa IV din sonetul lui Baudelaire *L'Ennemi:*

- O douleur! ô douleur! Le Temps mange la vie,
Et l'obscur Ennemi qui nous ronge le coeur
Du sang que nous perdons croît et se fortifie.

Expresia „viermele vremii" apare mai întâi într-o meditație asupra vieții și morții din epoca studiilor la Berlin (ms. *2290,* f. 47-49).

Care e viermele vremii? Cine lumea o împinge
Spre pieire, judecata generațiilor stinge
Și vârtelnița veciei o întoarce într-un fel?

(vezi Perpessicius, vol. II, p. 177, materiale pentru *Scrisoarea I).*

UN CÂNE-I OMENIREA

În ms. *2259,* f. 227. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 537; note în vol. V. p. 612. Considerație pesimistă asupra lumii, pe drept pusă de Perpessicius în legătură cu o notă a lui Eminescu - reflex schopenhauerian: „Această personalitate este o căldare atârnată de coada unui cățel, ca să facă zgomot și să excite râs. Ceea ce nu-i tinichea, însă, e voința de a trăi, care o găsim în om, în animal, în plantă, orișiunde și pretutindenea" (după ms. *2276,* 42-42v.). Apropierea „om-câne" o face și Goethe în *Faust,* partea I, Studierzimmer:

Wid sind gewohnt, dass die Menschen verhöhnen,
Was sie nicht verstehn,
Dass sie vor dem Guten und Schönen
Das ihnen oft beschwerlich ist, murren;
Will es der Hund, wie sie, beknurren?

O, STINGĂ-SE A VIEȚII...

În ms. *2261,* f. 7,3-76. În ed. Hodpș, 1902. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 388; note în vol. V, p. 412 și urm. cu titlul după primul vers.

De observat că *O, stingăse a vieții...,* în afară de faptul că cuprinde pasagii din *Mureșanu* - 1876, are și versuri comune cu încercarea *Ca ofăclie...* de prin 1880-1881.

În ms. v. 21-32 sunt barate de Eminescu.

v. *46* Este o traducere după celebrul vers al lui Vigny:

Laissez-moi m 'endormir du sommeil de la terre,

fără să aibă însă și semnificația din *Moïse.*

UŞOARE SUNT VIEȚILE MULTORA

În ms. *2279,* f. 17. În ed. Chendi, 1905; în ed. Perpessicius, vol. IV, p. 337; note în vol. V, p. 327 și urm. Pentru terțete, de comparat cu *Pe gânduri ziua, noaptea în veghere* din 1876. V. și notele la această poezie.

CE S-ALEGEA DE NOI, A MEA NEBUNĂ...

În ms. *2261,* f. 70-71 și *2259,* f. 362-364. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 344; note în vol. V, p. 348 și urm.

v. ii În *Codru și salon,* v. 153 și urm.

Să fii un pagi din basme și eu să fiu regină!
O, cum aș fi de bună și tu ai fi gentil,
Plutire-am lin pe lacul, ce doarme în grădină,
Căci eu mă simt copilă, de-aifi și tu copil!

v. *24* În 1879 avem o recrudescență a dragostei pentru Veronica Micle, după frământarea dureroasă, care arată deznădejde, din 1876, și autoironizarea din *Diamantul Nordului* ori întoarcerea nostalgică spre trecutul copilăriei și naivității din *Codru și salon,* în 1877.

Poezia are și o variantă *Ce s-alegea de doi nebuni, iubito...,* pe care o dăm aici după ms. *2279,* f. 18-20. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 345; note în vol. V, p. 348 și urm.

CE S-ALEGEA DE DOI NEBUNI, IUBITO...

Ce s-alegea de doi nebuni, iubito,
De ne-ntâlneam de mult și nu pierdeam
O tinerețǎ, care-am risipit-o?

De dragul tău de mult înnebuneam,
Sau că muream de-atâtafericire,
Dar numai sară vieții n-ajungeam.

Era de zgomot plină, de-nflorire,
Iar ochii tăi cei tineri de copil
M-arfi ținut de-a pururea-n uimire.

Iar graiul tău când blând și când ostil
Făcea singurătatea-mi zgomotoasă,
Cum e cu zgomot luna lui april.

Și în necazul tău și mai frumoasă
Te cuprindeam, să nu te mai retragi,
Să-mi plângi la piept la dragoste geloasă.

Și ne-am fi fost atât, atât de dragi...
Ca o crăiasă mi-ai fi fost cu toane,
Eu lacom de-al tău farmec ca un pagi.

Dar azi, loviți de ale sorții goane,
Viața-mi pare-un istovit izvor
Și plină de-ale toamnei reci icoane.

A noastre visuri cad pe rând și mor
Precum în vânt rotiri de frunze-uscate.
Statornic nu-i decât al nostru-amor...

Renunț silit la el, căci nu se poate,
Și lungi iluzii, ca un înțelept,
Naintea mea le văd căzând pe toate.

Nu cer nimic, nimic nu mai aștept,
Și nici întreb la ce o mai simțesc
Sărmana inimă bătând în piept.

La ce? Ca viața mea s-o risipesc
Într-o-ndelungă, tristă văduvire,
Lipsită de-al tău chip dumnezeiesc:

Să-l cat în veci, să nu fii nicăire.

URÂT ȘI SĂRĂCIE

În ms. *2279,* f. 38-42. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 390; note în vol. V. p. 416 și urm.

Meditație caracteristică anului 1879, ca și *O, stingă-se a vieții..., În van căta-veți...* De asemenea, *Ca o făclie...* și *N-am fost la înălțime,* care sunt de prin 1880-1881.

v. *18* În ms. corectat și „urât și sărăcie", dar versul următor arată că trebuie să lăsăm: „vreme și sărăcie",

v. *68* Corectat de Perpessicius. În ms. „Și buzele ce ascundeau odată mărgăritare și albe și mărunte",

v. *72* La Perpessicius: Tu numai vezi... (ed. *Opere alese,* vol. II, p. 420).

STAU ÎN CERDACUL TĂU...

În ms. *2279,* f. 45-44v. În ed. Hodoş, 1902. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 380; note, în vol. V, p.406 şi urm.
Fără îndoială, una din poeziile remarcabile ale lui Eminescu. Reuşeşte să se impună chiar şi Constanţei Marinescu, cercetătoarea atât de aspră din *Postumele lui Eminescu,* Bucureşti, 1912.

NOI AMÂNDOI AVEM ACELAŞI DASCĂL

În ms. *2279,* f. 74-75. În ed. Chendi, 1905. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 373; note în vol. V, p. 392 şi urm.

Poezia reflectă o discuţie contradictorie cu o personalitate a epocii, gata să critice stările de lucruri de la noi, dar lipsită de afectivitatea unuia legat de ţară şi de pământul nostru cum era Eminescu. Perpessicius crede că ar putea fi vorba de Mite Kremnitz, ceea ce nu este exclus.

Perpessicius stabileşte legătură între dictonul-refren de aici şi dictonul din *Pareneze si Maxime* de Schopenhauer: „duo cum faciunt idem, nou est idem". (Trad. Maiorescu. *Aforisme pentru înţelepciunea în viaţă,* 1912, p. 354.)

DIN CASTEL PRIVIND APUSUL

În ms. *2279,* f. 76. În ed. Perpessicius vol. V, p. 207. Versiunea de prin 1876 (ms. *2283,* f. 139v) se află în ed. Hodoş şi în ed. Perpessicius, vol. IV, 246; note în vol. V, p. 204. O redăm aici:

ÎN FEREASTRA DESPRE MARE

În fereastra despre mare
Stă copila cea de crai...
Fundul mării, fundul mării
Fură chipul ei bălai.

Iar pescarul trece-n luntre
Şi în ape vecinie cată...
Fundul mării, fundul mării
Ah! de mult un chip i-arată.

„Spre castel vrodată ochii
N-am întors şi totuşi plâng...
Fundul mării, fundul mării,
Mă atrage în adânc."

Tema a preocupat pe Eminescu mai demult. Vezi *Lida* (1866) şi notele; *Cine-i?* şi notele; în legătură şi cu încercarea dramatică *Mira* (de prin 1868-1869).

SUB CERUL PLIN DE NOURI

În ms. *2279,*. f. 87. În ed. Perpessicius, vol. IV, p. 537; note în vol. V, p. 612. Este aspectul Moldovei, privită de pe înălţimea Ceahlăului. Poezia aceasta descriptivă, cum remarcă şi Perpessicius, este dedusă dintr-un pasaj mai dezvoltat al piesei *Bogdan Dragoş,* de prin 1878. Vezi acest pasaj în ed. Eminescu, *Opere complete,* Iaşi, 1914, p. 292.

DE CÂTE ORI, IUBITO...

A apărut în *Convorbiri literare,* sept. 1879. în ed. Perpessicius, vol. I, p. 114; note în voi. II, p. 64 și urm.

v. *6* Poeziile de dragoste ale anului 1879 (începute mai dinainte, dar acum definitivate) arată mai cu seamă amarul deziluziei. Înfrumusețase și idealizase iubirea altădată, și cu atât mai mult i se pare acum tristă și întunecată realitatea. Starea sufletească se transpune în imagini impresionante, și în nici o altă poezie n-a ajuns Eminescu la un vers mai potrivit ca acesta:

O pasăre plutește cu aripi ostenite.

v. 13 Vezi și *Trecut-au anii...* (sonet), v. 14:

Iar timpul crește-n urma mea... mâ-ntunec...

Poezia a fost tradusă în nemțește de Mite Kremnitz sub titlul *Der Eisvogel* (Pescărușul), Însemnăm aici impresiile traducătoarei, așa cum apar în *Amintiri fugare despre Eminescu (Flüchtige Erinnerungen an M. Eminescu):* „Odată aduse cântecul său *Pescărușul;* eu îl tradusei în nemțește, și cu această ocazie îl rugai, jumătate în glumă, jumătate în serios, să nu mai zugrăvească mereu în poeziile sale tablouri așa de posomorâte! El îmi răspunse foarte amabil, iar eu îi promisei o pictură pe lemn, pe care tocmai o făceam și pe care el o admira mult, dacă ar voi să încerce odată serios să creadă în partea bună a vieții. Când vorbeam așa cu el, îi strălucea fața de un surâs blând, dar de superioritate; se purta cu mine ca un înțelept și ca un tată, și se bucura de prezența mea, dojenindu-mă ca pe un copil, pentru că eu, după părerea lui, nu cunoscusem niciodată părțile întunecate ale vieții, și toate cunoștințele mele asupra realității erau, cum zicea el: «aus den Fingern gesogen». «Da' nu știi mata, nu știi nimica», spunea el în sfârșit, cu totul fermecat, ca și cum ar fi stat de vorbă cu un copil care i-ar fi spus vrute și nevrute. Dacă însă uneori stăruiam serios în părerea mea, spunându-i că nu e nevoie să le fi trăit pe toate însuți ca să le cunoști și înțelege, devenea posomorât șf nervos, și atunci mă convingeam eu însămi că nu știu nimic! Atâta amărăciune și vină va fi apăsat pe tânărul om de lângă mine!"

Dar impresiile Mitei Kremnitz sunt ale unei cititoare sentimentale. Înregistrăm și impresiile unui critic transcendental: „În *De câte ori, iubito...* dezindividualizarea e desăvârșita, fiindcă mintea a ajuns la imaginea universală a apei, care e materia primordială"... (G. Călinescu, *Opera lui Eminescu,* vol. V, p. 110.)

RUGĂCIUNEA UNUI DAC

A apărut în *Convorbiri literare,* sept. 1879. În ed. Perpessicius, vol. I p. 115; note în vol. II, p. 69 și urm.

Prin caracterul aparte pe care-l are între poeziile lui Eminescu, a atras atenția cercetătorilor literari, preocupați de geneza și de etapele de formare ale poeziei, tot atât cât și de fondul de gândire pe care îl cuprinde. Cele două părți: cosmogonia și blestemul, spre a fi înțelese în sensul și expresia lor, au nevoie de multe lămuriri.

Nu a fost concepută de la început în forma pe care o cunoaștem. Primele indicii pentru blestem le avem în versiuni ale poeziei *Despărțire* și ne duc spre anii de zbucium psihologic al epocii Iașilor, 1876 și 1877.

În ms. *2254,* f. 109 și 122v. avem exerciții ca următoarele:

Apoi m-arunce chiar pe drumuri

Neîngropat să zac în soare
Și cânii inima să-mi rumpă

M-arunce-n drum... Căci pentru unul
Ca mine țărâna-i prea scumpă...
Neîngropat să zac în soare
Și cânii inima să-mi rumpă.

Apoi... apoi m-arunce-afară
Într-o răspântie

Apoi, apoi pot să m-arunce
Afară-n drumu-ncrucișat
Și cânii inima-mi mănânce
Și să rămân neîngropat

În ma. *2283,* f. 73, făcând parte tot dintr-o versiune a poeziei *Despărțire,* aceste versuri:

Apoi... apoi pot să mă zvârle
într-o răspântie de drum...
Și cânii inima să-mi rumpă,
Căci eu mi-am rupt-o pân-acum.

Între 1877 și 1879, pe măsură ce *Despărțire* se apropie de forma definitivă, versurile menționate se prefac, pierd din expresiile crude. *Despărțire,* așa cum s-a publicat în oct. 1879, mai cuprinde un slab ecou al lor. Să urmărim versiunile care arată că poezia își primise conturul ei general.

În *ms. 2308, f.* 60-61.

Apoi de vor, pot să mă zvârle
Într-o răspântie de drum
Și fiare inima-mi s-o rumpă,
I-a fi mai bine ca acum.

Odată cu versiunea din ms. *2261,* f. 57-59 se introduce imaginea corbilor, care sugerează ideea de părăsire în care se află trupul celui mort:

Apoi... apoi în drum, în codru
De vor, ei pot să mă arunce,
Să zboare corbii de asupră-mi,
Tot îmi va fi mai bine-atunce...

Cu versiunea din ms. *2259,* f. 359-361, aspectul lugubru se accentuează:

Apoi pot să mă-arunce
În drumul de pe lunci
Și corbii rumpă inima-mi,
I-a fi mai bine-atunci.

Cu versiunea din ms. *2259,* f. 357-358, versul poeziei își capătă amploarea necesară. Duritatea expresiei însă se menține:

Apoi pot să m-arunce în crucile de drum
Și inima s-o rumpă, mai bine-i ca acum...

În versiunea ms. *2261,* f. 63v.-65:

Apoi în drum de codru ei pot să mă arunce
Și corbii rumpă inima-mi, i-a fi mai bine-atunce.

Imaginea corbilor în zbor pe deasupra celui aruncat și părăsit stăruie de-acum înainte în toate versiunile, păstrând încă uneori din duritatea versurilor anterioare, accentuând-o chiar. În ms. 2279, f. 11:

Apoi, de vor, pe drumuri ei pot să mă arunce
Și corbii zboare-asupră-mi... mi-a fi mai bine-atunce.

În ms. 2277, f. 41-40v.:

Apoi m-arunce-n drum,
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum,
Din zare depărtată să vină-n stoluri corbi,
Să-ntunece văzduhul pe ochii mei cei orbi.

În ms. *2260,* f. 232v.-234:

Apoi, de vor, au voie în câmp să mă arunce
De cât în ceasu-acesta mi-a fi mai bine-atunce...
Din zarea depărtată să vie-un cârd de corbi,
Să fâlfâie deasupra, să-mi scoată ochii orbi,
De mine nu s-atingă decât păgâne mâni,
Dând pulberea-mi la vânturi și inima-mi la câni...

În ms. 2279, f. 83v.-86:

Apoi pot să m-arunce la margine de drum,
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum —
Din zare depărtată să vie-un stol de corbi,
Rotind încet deasupră-mi să-mi scoată ochii orbi...
Țărână m-or întoarce în sânu-astei țărani,
Dând pulberea-mi la vânturi, și inima-mi la câni.

Cu versiunea din ms. *2279,* f. 93-94 suntem aproape de cea definitivă, purificată de imaginile crude de mai înainte:

Din zare depărtată răsară-un stol de corbi,
Să-ntunece tot cerul pe ochii mei cei orbi,
Răsară-o vijelie din margini de pământ,
Dând pulberea-mi țărânii și inima-mi în vânt...

În *Convorbiri literare* nu mai avem decât o măruntă modificare:

Dând pulberea-mi țărânii și inima-mi la vânt...

În același timp, însă, expresiile și imaginile crude, pe care le-am aflat în diferite versiuni, au rămas ca nucleu în jurul căruia s-au grupat versurile blestemului din *Rugăciunea unui Dac.*

Poezia, așa cum reiese din primele versiuni, are un caracter independent. Deși cuprinde sentimente personale, credem noi, își justifică titlul, prin faptul că apare ca o rugăciune către Zamolxe. Iată partea care exprimă blestemul, după ms. *2306,* f. 68-69:

Și numele să piară în orișicare minte,
Ca visul despre care nu-ți poți aduce-aminte,
Da-a fi vreunu-n lume cărui prin gând i-ar trece,
În loc să-i stea gândirea și limba [lui] să sece,
Tu care dai uitării a oamenilor turmă,
Îngăduie-mi și mie să pier fără de urmă.

Blestem asupra-oricărui de mine are milă
Și binecuvântare celui ce mă împila
Și sfântă gura care dejalea-mi o să râdă,
Sfințit să fie brațul ce-a vrea să mă ucidă
Ș-acela între oameni să fie cel întâi,
Ce mi-ar răpi chiarpiatra ce-oi pune căpătâi.

Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrime e sec,
Că lunga mea durere simțirea mi-a-mpietrit-o,
Căpot să-mi blestem mama pe care am iubit-o,
Când ura cea mai crudă mi s-a pare amor,
Poate-oi uita durerea-mi și voi pute să mor.

Străin șifără lege de voi muri-atunce
Nevrednicu-mi cadavru în uliță arunce,
Și aibă aniferice și fie-i viața scumpă
Celui ce-asmuță cânii ca inima-mi s-o rumpă.
Iar celui ce cu pietre mă va izbi înfață,
Îndură-te, Părinte, și dă-i pe veci viață.

Astfel numai, Zamolxe, eu pot să-ți mulțămesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri genunchi șifrunte nu *plec,*
Spre ură și blesteme aș vrea să te înduplec.
Să simt că de suflarea-ți ființa mi se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă.

Prin 1876, Eminescu începe să lucreze la un poem dacic, *Nunta lui Brigbelu,* care cuprinde o laudă a puterii lui Zamolxe, precum și un blestem pe care îl aruncă Boerebista asupra fratelui trădător Brigbelu. Acest blestem nu cuprinde nimic din cel al poeziei independente *Rugăciunea unui Dac.*

Numai în versiunea dezvoltată din 1877, cuprinsă în ms. *2259,* f. 287-308, poemul *Gemenii* înglobează întreaga poezie concepută cu totul în afară de poem, dar această înglobare, menită să mascheze caracterul subiectiv al poeziei, arată lipsă de abilitate artistică. Avem impresia cutărui monolog din vreo dramă a lui Hugo, fixat în anumit loc, pentru a exprima sentimentele ori ideile autorului, nu ale personajului dramatic. Desprinderea poeziei *Rugăciunea unui Dac* de *Gemenii* și publicarea ei, de sine stătătoare, în 1879, o readuc la situația normală. Cuvântul hotărâtor și l-au avut împrejurările anului 1879, când nici moartea lui Ștefan Micle n-a adus o soluție pentru criza pasională a poetului. Nu poate fi lipsită de interes stabilirea unor raporturi, ca expresie și idee, între *Rugăciunea unui Dac* și alte poezii ale lui Eminescu.

Versul 20:

Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos

apare mai întâi într-o compoziție de prin 1876:

Pierdut în suferința, nimicniciei mele,
Cafrunza depe apă, cafulgerul în chaos,
M-am închinat ca magul la soare și la stele
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos...

În *O,-nțelepciune, ai aripi de ceară!,* de prin 1879, aceste versuri caracteristice:

Oricât oceanu-ar vrea să se ridice
Cu mii talazuri ce-nspumate trec,
Nimic el nouă nu ne poate zice.
Genunchiul gândul, eu la el nu plec...

Sentimentul de mândrie din ultimul vers apare și-n *Rugăciunea unui Dac,* v. 43. Versurile 20 și 43 intră în compoziția *Rugăciunii unui Dac* încă din versiunea ms. *2306,* f. 66-69, de prin 1877. Prin tema setei de liniște, de moarte, poate fi menționată aici și compoziția *O, stingă-se a vieții...* de prin 1879.

Despre caracterul subiectiv al poeziei s-a scris de multe ori. Se poate aminti în întregime părerea lui N. Iorga: „Și oricare ar fi originea *Rugăciunii unui Dac,* dezlipită dintr-o mai largă și veche alcătuire, împrejurările vieții triste și goale, obosite și fără orizont, departe și de puținii prieteni, explică singură tipărirea în acest moment a blestemului acelui închipuit aspru dac, nemilostiv cu sine însuși *(Istoria lit. rom. contimporane,* vol. 1,1934, p. 236).

Și de asemenea se poate afirma cu siguranță că atunci când poemul și-a luat conturul precis și a fost încorporat în *Gemenii,* poetul se afla sub stăpânirea pasiunii mari a vieții lui, dragostea pentru Veronica (vezi și ed. Perpessicius, vol. I, p. 115; vol. II, p. 69 și urm.).

Notăm și părerea lui D. Caracostea în ce privește caracterul poeziei: „Există la Eminescu și un număr redus de poezii fără un simbol central. Și nu este o întâmplare că în fruntea lor stă *Rugăciunea unui Dac,* cea mai pesimistă pagină a lui. Privită însă genetic, ea este un fragment dintr-un poem byronian, în care regele dac Sarmis, înnebunit de durere,, apare la nunta logodnicei necredincioase cu fratele care-i răpise tronul. Prăbușirea tragică a idealurilor surpate prin egoism îl duce la blestem și la pornirea de a nimici în el, prin suferință, setea de viață.

După cum, în dramele schilleriene, nu poate fi pesimism suferința provocată de căderea eroilor, tot astfel, la Eminescu, accentele de negațiune ale dacului sunt reversul unei mari iubiri" *(Simbolurile la Eminescu,* București, 1939, p. 4-5).

Poezia a fost publicată în *Convorbiri literare* o dată cu *De câte ori, iubito...* și cu *Atât de fragedă...* și situată între aceste două.

Se va spune că prea este spirit de sistemă în a vedea în amănunte numaidecât o semnificație. Totuși, socotim firesc să-ți pui întrebarea de ce poeziile acestea formează o grupare și de ce fiecare își are un anumit loc. Este ușor de întrevăzut că *De câte ori, iubito...pune* accentul pe o situație trecută, spre care un poet obosit, decepționat se-ndreaptă cu nostalgie. *Rugăciunea unui Dac* se înfățișează ca un rezultat al oboselii și îndurerării: exprimă dorința repaosului, fie și-n neființă. *Atât de fragedă...* este încă candidă ca sentiment, bogată în elemente descriptive, care arată contemplativitate, iar ceea ce-i reflexiv respiră seninătate.

Despre cunoașterea de către Eminescu a budhismului și a scrierilor vedice s-au scris pagini valoroase. Încă de la cercetarea poeziei *Epigonii* s-a văzut că Eminescu a avut informație și din lucrarea lui E. Burnouf, *Introduction à l'histoire du Bouddhisme indien,* Paris, 1844.

V.D. Păun a arătat că-n *Rugăciunea unui Dac* și-n *Scrisoarea I* Eminescu a imitat „călcându-l idee cu idee" un imn vedic, pentru a cărui cunoaștere trimite la Otto von Leixner, *Geschichte derfremden Literatur,* Leipzig, 1882, vol. I, p. 70.

Imnul X, 121 din *Rig-Veda* l-a dat în traducere Teohari Antonescu (această traducere cuprinde nouă strofe din cele zece ale imnului).

La început răsări germenul luminos de aur,
El unicul, stăpânitorul lumii era.
El pământului în adâncimi temelie puse și cerului în înălțimi.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

Cel care viață dă și putere, el al cărui reazim
Îl cer zeii, nemuritorii;
Căci nemurirea și moartea sunt umbrele sale.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

El este stăpânul firii celei fără de margini,
A tot ce are suflu ş-a lumii care viază,
El care pe om cârmuieşte şi vietăţile toate.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

Cel a căruia putere munţii acoperiţi cu zăpadă
O prevestesc şi fluviile depărtate şi marea,
Cel ale căruia braţe se-ntind peste zarea întreagă.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

Cel care văzduhul luminos şi pământul neclintit,
Cel care a priponit cerul şi înălţimile albastre,
Cel care a măsurat lumina în pânzele de nori.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

Cel către care şi cerul şi pământul,
Care din voinţa lui s-au zămislit, privesc cu spaimă,
De cumva aurora din creştetul său străluci-va.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

Când noianul apelor se răspândiră pretutindeni,
Purtător de germen şi născător de lumini,
Atunci răsări cel ce suflul lumii este.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

Cel care lin pluteşte pe faţa apelor adânci,
Purtător de tărie şi dătător de sănătate,
Cel care singur este zeu printre ceilalţi zei.
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

El nu ne duce-n pierzare, el clăditorul de tărie,
Cel ce întins-a cerul şi pavăză adevărului să fie,
Cel ce apele-ntinse şi străvezii le revarsă,
Cine este zeul căruia aducem jertfa noastră?

(*Priviri asupra filosofiei Upanişadelor,* în *Convorbiri literare,* XXXIII, 15 febr. 1899, p. 118-119.)

Mircea Djuvara, în *Filosofia poeziei lui Eminescu,* este preocupat şi de izvoarele unora din poemele lui Eminescu, trimiţând la Schopenhauer, Pitagora şi Rig-Veda. Despre poemul care ne interesează aici, următoarele rânduri: „Întreaga bucată *Nirvana (Rugăciunea unui Dac)* este una din cele mai splendide expresiuni care s-au întrupat vreodată, a moralei după care mântuirea stă în durere, în umilinţă şi în cele din urmă în nefiinţă" *(Convorbiri literare,* iunie 1914, p. 601).

În legătură cu izvorul indic al *Scrisorii I* şi al *Rugăciunii unui Dac,* Cezar Papacostea traduce după P. Deussen *(Allgemeine Geschichte der Philosophie,* I 1, p. 119 şi urm.) patru strofe din cele şapte ale *Imnului Creaţiunii (Nasadasya):*

„1. Pe când nu era nici nefiinţă, nici fiinţă; pe când nu era nici spaţiul atmosferic, nici spaţiul ceresc, care este dincolo, ce învăluia aşa de puternic acest tot? Unde era el, în a cui privighere? A fost apă, prăpastie, adâncuri?

2. Nu era nici moarte pe atunci, nici nemurire; nu era sclipirea nopţii, nici a zilei nu era. Acel *Unul* «tad ekam» respira fără respiraţie, printr-o aşezare de sine; căsi altul afară de el, oricum ar fi fost, nu avea fiinţă.

3. Era întunecime; acest *Tot,* învăluit în întuneric, era la început ca o fluctuaţie lipsită de lumină; puterea dătătoare de viaţă, care era desfăşurată ca într-o coaje, a acelui *Unul* s-a născut prin emanaţia căldurii creatoare a lui Tapas.

4. Atunci s-a desprins din el mai întâi *Kama,* care fu cea dintâi sămânţă a lui *Mamas.* Purcederea şi legătura *«bandhu»* fiinţei de nefiinţă au aflat-o în inimile lor înţelepţii, tot căutând-o cu lumina inteligenţei lor."

Iată comentariul lui Papacostea în legătură cu *Rugăciunea unui Dac:* „Dar trebuie să apropiem de strofele 2, 3 şi 4, unde se vorbeşte de *Unul* şi *Totul,* începutul unei alte poezii a lui Eminescu: *Rugăciunea unui Dac.*

Strofa 2 din imnul vedic începe: «Nu era nici moarte pe atunci, nu era nici nemurire» etc…

Strofa 3 începe: «Era întuneric; acest *Tot,* învăluit în întuneric, era la început ca o fluctuaţie lipsită de lumină etc….»" Papacostea citează apoi v. 1-8 din poezia lui Eminescu şi trage concluzia: „In faţa unor astfel de texte, se mai poate menţine părerea că în aceste puncte nu India, ci Eleea sau Schopenhauer au inspirat poezia filosofică a lui Eminescu?"

Versurile 5-9 surit comparate de Papacostea cu imnul X, 121 din *Rig-Veda:*

„El care dă viaţa, care dă puterea - ale cărui porunci toţi zeii le respectă; El, a cărui umbră e nemurire, a cărui umbră este moarte - cine-i acest zeu pe care-l cinstim cu sacrificii?
El, prin care există aceşti munţi de zăpadă şi marea cu ţărmul depărtat; El, care are drept braţe regiuni ale cerului - cine-i acest zeu pe care-l slăvim cu jertfe?
El, prin care spaţiul e luminos şi pământul e tare - prin care se întocmi cerul, chiar cerul cel mai înalt - El, care a măsurat spaţiile eterului - cine-i acest zeu pe care-l mărim cu jertfe? El, care prin a sa putere îşi plimba ochii peste apele ce dau puterea şi nasc focul jertfei: El, care singur este zeu mai presus de toţi zeii; cine-i acest zeu pe care-l venerăm cu jertfe?" *(Filosofia antică în opera lui Eminescu,* p. 23-24.) Traducerea lui Papacostea cuprinde strofele 2,4, 5, 8 din întregul imn.

Din acelaşi imn însă Eminescu a tradus şi transpus în versuri o parte, care s-a păstrat în ms. *2262,* f. 116v. şi aparţine probabil anului 1877.

Întâi ieşi această sămânţă a luminii,
Ea singură a lumii stăpână nenăscută,
Pământul, ceriu-l ţine ea cu a ei fiinţă,
Care e zeul cărui noi jertfa îi aducem?

Dă viaţă şi putere, iar binecuvântarea-i
Chiar zeii o imploră şi ei i se închină,
Iar moartea, nemurirea sunt muma umbrei sale,
Au cine-i zeul cărui noi arderi îi aducem?

De unde aleargă puternicile ape
De germeni purtătoare, luminii născătoare,
De-acolo au şi zeii suflare de viaţă,
Au cine-i zeul cărui noi ardere aducem?

El care cu putere privit-au preste ape
Prietenii puterii izvoare a mântuirii,
Ce singur zeu stătut-au nainte de a fi zeii -
Au cine-i zeul cărui noi ardere-i aducem?

Traducerea lui Eminescu cuprinde numai strofele 1-2 şi 7-8 din imnul întreg. îl dăm în versiunea germană de Hermann Grassmann *An Pradschâpati (Rig-Veda,* partea II-a, Leipzig, 1877, p. 398-399):

1 *Der Gold-entsprossene kam zuerst ins Dasein,*
geboren als der einz 'ge Herr des Weltalls,
Er machtefest âie Erd' und diesen Himmel,

[1] S-ar putea citi şi: *urma.*

wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
2 *Der Odem gibt und Kraft, und dessen Weisung*
Die Wesen alle, auch die Götter achten,
Dess Schattenbild Unsterblichkeit und Tod ist,
wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
3 *Der des beseelten, schlummernden, belebten*
allein 'ger König ist durch seine Grosse
Und Herr ist über Menschen hier unde Thiere,
wen sollen wir als gott mit Opfer dienen ?
4 *In dessen Macht die schneebedeckten Berge,*
das Meer, der Weltstrom sind nach sichrere Kunde,
Dess beide Arme alle Welt umfassen,
wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
5 *Durch den der Himmel starck ist, fest die Erde,*
der Aetherraum, des Himmels Dom gestützt ist,
Der in der Luft den weiten Raum durchmessen,
wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
6 *Aufdessen Schutz vertrauend beide Schlachtreihn*
aufihn hinblicken zitternd in den Herzen,
Dort wo die Sonne aufgegangen leuchtet,
wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
7 *Erst als die hehren Wasser, Agni zeugend,*
und alle Frucht des Leibes tragen kamen,
Da erst erstand der Lebenshauch der Götter,
wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
8 *Der auch die Wasser mächtig überschaute,*
die kräftig werden und das Opfer zeugten,
Als ein 'ger Gott die Götterschar beherrschte,
wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
9 *Uns thu kein Leid der Schöpfer dieser Erde,*
er, der nach heil'gem Recht den Himmel zeugte,
Und auch die lichten, mächtigen Gewässer,
wem sollen wir als Gott mit Opfer dienen?
10 *Pradschâpati, kein anderer als du nur*
hält alle diese Wesen hier umschlungen,
Um was wir heischend flehn, dar mög'uns werden;
wir mögen sein die Herren reicher Schätze

Cele mai serioase cercetări în privința izvoarelor *Rugăciunii unui Dac* au fost făcute de Cezar Papacostea, de aceea vom mai cita unele observații: „Cea mai budistă dintre creațiile lui Eminescu rămâne însă *Rugăciunea unui Dac.* Nicăieri mai puternice accente de protestare împotriva vieții simțurilor; nicăieri un refugiu mai hotărât din «lumea cărnii». Autoflagelație, mortificare a tot ce este plăcere, apoteozare a durerilor, până în pragul *stingerii eterne,* până la *dispariția fără urmă,* în *Nirvana* - încheierea definitivă a ciclului renașterilor - iată ideea ce susține ca o coloană vertebrală această creație. Vom produce și aici o paralelă, după cât știm nerelevată. Budha iscodește pe unul din discipolii săi devotați; el pune la încercare în modul următor pe un apostol și mucenic al religiei predicate de dânsul:

- Dar, zise Budha școlarului său, oamenii din această regiune unde vrei să te așezi sunt răi, sunt mânioși, cruzi și furioși. Când ei îți vor adresa în față cuvinte răutăcioase, grosolane și necuviincioase, când s-or înfuria pe tine și te vor jigni, tu ce vei gândi?

- Dacă oamenii din acel ținut, răspunde discipolul, îmi adresează în față cuvinte răutăcioase, grosolane și necuviincioase; dacă se vor înfuria pe mine și mă vor jigni, iată ce voi gândi: sunt desigur niște oameni cumsecade, sunt blânzi dacă nu mă lovesc nici cu mâna, nici cu piatra.

- Dar dacă aceşti oameni te lovesc şi cu mâna, şi cu piatra, tu ce vei gândi?
- Voi gândi că sunt buni şi blânzi, fiindcă nu mă lovesc nici cu bâţul nici cu sabia.
- Dar dacă te lovesc ori cu bâţul ori cu sabia, ce vei gândi?
- Voi gândi că sunt buni, fiindcă nu-mi iau de tot viaţa.
- Dar dacă-ţi iau de tot viate, ce vei gândi?
- Voi gândi că oamenii din această parte sunt buni şi blânzi, dacă *mă eliberează* de acest trup nenorocit, cu aşa de puţină durere.
- Bine, zise Budha; poţi să te aşezi cu locuinţa acolo, dacă eşti înzestrat cu o răbdare atât de perfectă. Mergi deci: eliberat, eliberează; mângâiat, mângâie; ajuns la completa despărţire, fă să se despartă şi alţii la fel ca tine."

,Dar ce cere în *Rugăciunea* sa Dacul lui Eminescu?

E de ajuns să întoarcem dialogul în rugăciune, şi se va vedea că ideea precumpănitoare este aceeaşi. Într-o parte şi-n alta se preferă eliberarea prin moarte, «căci ea conduce întrucâtva la *mântuire:* în drum spre Nirvana» vieţii de aici, lăsată pradă senzualităţii. Şi ca şi cum durerile trupeşti, ca şi cum lovirea, schingiuirea Si lapidarea ar face să crească iluzia fericirii în Nirvana, aceste agresiuni sunt, la Budha, suportate cu rezignare, la Eminescu, dorite cu nerăbdare."

Pentru *Rugăciunea unui Dac,* Tudor Vianu găseşte izvoare mai degrabă în *Lumea ca voinţă şi reprezentare* decât în cântecele vedice: „Eliberarea definitivă de sub jugul teribilei «voinţe», Schopenhauer credea că se desăvârşeşte în negaţia de sine a martirului şi ascetului: «Orice suferinţă care îl atinge, scrie despre aceştia Schopenhauer, adusă de întâmplare sau de răutatea altui om, orice infamie, orice insultă, orice pagubă, e binevenită; el le primeşte cu bucurie şi ca prilejul de a se încredinţa că nu mai afirmă voinţa şi că a trecut curajos de partea duşmanilor... persoanei sale... Când moartea vine în sfârşit să nimicească fenomenul acestei voinţe, a cărei existenţă, prin libera negare de sine însuşi, încetase mai demult, ea este salutată cu bucurie şi primită cu o inimă împăcată, ca o eliberare arzător dorită.» Dar această evocare a bucuriei cu care martirul îşi întâmpină chinurile nu o găsim oare ca într-un ecou în tragica dorinţă de mortificare din *Rugăciunea unui Dac* şi nu este prin urmare de prisos să-i căutăm acesteia izvoare îndepărtate şi vag asemănătoare în literatura indică, atunci când paginile adeseori recitite ale lui Schopenhauer au putut vorbi cu putere imaginaţiei poetului nostru? Printre idealurile schopenhaueriene a găsit Eminescu şi gândul glorificării martirului" *(Poezia lui Eminescu,* Bucureşti, 1930, p. 62-63).

După ce explică sensul cuvântului *tapas,* G. Bogdan-Duică scrie: „Pe scurt: *tapas* duce la Nirvana. Unde-i în M. Eminescu *tapas-ul?* În viaţa sa? doară în nesfârşita răbdare cu care-şi îndura durerile, lipsa, asceza - până la o vreme, până ce omul normal îşi recâştiga (chiar în forme exagerate) dreptul la viaţă. În poezie? mai energic decât oriunde în *Rugăciunea unui Dac,* pe care Ion Scurtu, un retor superficial, a crezut că o poate clasa întâia între poeziile «filosofico-sociale»... *de bunăvoie supus* suferinţei, da! cerşind tuturora chinul, pentru ca după acest chin de *tapas* să ajungă-n Nirvana, în «stingerea de veci»... *tapasul* la Eminescu apare-n *Rugăciunea unui Dac* într-o stare prea conştient îndreptată spre mântuirea de veci, pe care-o şi cere de la cel ce «singur zeu stătut-au înainte de-a fi zeii».

Observ că acesta nu este singurul caz în care M. Eminescu a împreunat pe daci cu inzii ***(Tapas, în Buletinul „Mihai Eminescu",* II, 1931, p. 98-99).**

N. Iorga afirmă că am avea o influenţă franceză din partea poetului Alfred de Vigny: „Cine crede că *Rugăciunea unui Dac* vine de la Eminescu singur se înşeală; ea reprezintă sensul vieţii aşa cum l-a înţeles întotdeauna înstrăinatul de lume, osânditorul lumii care este Alfred de Vigny. Şi răscolind ineditele lui Eminescu, va găsi şi alte bucăţi de acelaşi spirit". *(Istoria literaturii* ***româneşti - Introducere sintetică,* Bucureşti, 1929, p. 175).**

Petru Iroaie stabileşte unele raporturi între expresii din *Rugăciunea unui Dac* şi expresii din **poezia populară siciliana** ***(Eminescu şi dialectele Italiei meridionale,* în *Buletinul „Mihai*** ***Eminescu", IXI***1939, p. 82 şi urm.). Trebuie să le socotim simple coincidenţe.

Pentru celebrarea divinității, Eminescu a putut avea modele și-n literatura noastră. În legătură cu primele versuri din *Rugăciunea unui Dac,* I.M. Rașcu scrie următoarele: „Muzicalitatea începutului și aceea a unor versuri din conținutul *Legendei ciocârliei* (1875) a lui Alecsandri o fi cântat comunicativ în mintea celui ce, peste câțiva ani, va scrie *Rugăciunea unui Dac* (1879), căci și începutul acestei poeme reproduce mișcarea și armonia legendei celebre, ale cărei versuri îi legănau sufletul:

De când erau ca iarba anticii codri deși...
De când nu era încă pământul care este,
De când tot ce e-n lume era numai poveste
Și raza de lumină și razele căldurei
Erau comori ascunse în haosul naturei... "

(*Eminescu și Alecsandri,* p. 53-54.)

Amintim și începutul solemn și ditirambic al *Rugăciunii* lui Gr. Alexandrescu:

Al totului părinte, tu a cărui voință
La lumi nenființate ai dăruit ființă,
Stăpâne creator!
Putere fără margeni, izvor de vecinicie,
Al căruia sunt nume pământul nu îl știe,
Nici omul muritor!

Rugăciunea unui Dac, deși este poezie subiectivă, expresie a unei sensibilități spontane, care nu avea a ținea seamă de mitul dacic, și a unei fantazii care-și are logica ei proprie, pentru a fi înțeleasă în ce s-ar mai fi păstrat în ea „dacic", trebuie studiată în raport și cu *Sarmis - Gemeni,* cum a procedat și Iulian Jura în *Mitul în poezia lui Eminescu,* Paris, 1933.

Din *Gemenii,* versiunea cea mai completă din ms. *2259,* f. 287-308, de prin 1877, cunoaștem desfășurarea peripețiilor. Sarmis, tânărul rege al dacilor, iubește pe frumoasa Tomiris și-și arată iubirea în cuvinte pasionate și de-o înălțime poetică - așa cum ne-a obișnuit s-o cunoaștem Eminescu în câteva din operele sale. Sarmis însă, obligat de datoriile lui de conducător de țară, a plecat din cetatea de scaun și, după ce-a luat desigur parte la vreo luptă, se-ndreaptă în goana mare a calului și ajunge la porțile Sarmisegetuzei. Aici îl așteaptă o veste grozavă: în lipsa sa, fratele trădător Brigbelu i-a luat locul la domnie:

Spre Sarmisegetuza, oraș pierdut în zare,
Venea pe calu-i Sarmis în fuga cea mai mare,
Zărește-acum de-aproape a capiștelor bolți,
Crestate și lungi ziduri cu turnuri pe la colț.
S-apropie de poartă... norod vedea în uliți...

Deodat-oșteni de strajă cruciș pun a lor suliți
Ș-un căpitan de ceată îi strigă: „Îndărăpt!"
- „Au care e acolo atât de înțelept
Pre noi de nu cunoaște? Să stăm cu voi la sfaturi?
Faceți loc pentru craiul și sulițele-n laturi!"

- „Ba te cunosc prea bine, dar nu voi să te știu...
Brigbelu, care este al mumei tale fiu,
Te-au răsturnat din scaun, stătând el singur crai,
La capiștea cea mare privește-al lui alai...
Și fugi până nu cată să-ți ieie al tău cap...
În strâmtul țării scaun doi oameni nu încap.

Însă odată cu domnia, Brigbelu a cucerit-o și pe Tomiris, care-i devine logodnică. Regele pregătește strălucita lui nuntă, la care iau parte, în afară de măririle obișnuite ale țării, înșiși Zamolxe, soarele și luna. Deodată apare în sală Sarmis care, înnebunit de durere, își revarsă amărăciunea în cuvinte de imputare pentru Tomiris și de blestem pentru fratele trădător, pentru soare și lună. L-ar blestema și pe Zamolxe, dar acesta este atât de mare, încât nici blestemul nu se poate apropia de el:

Te-aș blestema pe tine, Zamolxe, dară vai!
De tronul tău se sfarmă blestemul ce visai...
Blestemele-mpreună a lumii uriașe
Te-ating ca suspinar ea copilului din fașe.
Învață-mă dar vorbe de care tu *să tremuri,*
Semănător de stele si-ncepător de vremuri...

Aici Eminescu a încorporat *Rugăciunea unui Dac* în întregime așa cum începe cu un imn de slavă pentru Zamolxe și se sfârșește cu un blestem, pe care dacul și-l aruncă asupra sa însuși. Poem al unui poet cu adâncime a sensibilității și cu elan al imaginației, poem al voluptății durerii, izvorât din deziluzie, amărăciune și revoltă, ca urmare a trădării săvârșite de femeia iubită.

Iulian Jura explică întreaga poezie prin mitul dacic. Sarmis ar fi un revoltat împotriva nedreptății pe care i-o fac fratele trădător și logodnica fragilă în fidelitate, nedreptate pe care Zamolxe o aprobă prin participarea lui la nuntă. Sarmis n-ar vrea să fie părtaș la fencirea de după moarte, în apropierea zeului, și-și dorește stingerea eternă. *Rugăciunea unui Dac* ar fi „negarea dreptății lui Zamolxe, iar nu o negare a existenței și a puterii zeului". Dacul își dorește umilințe și chinuri, care sunt o consecință a mitului dacic de la baza poemului. Revoltat, dacul nu mai vrea să aibă nimic comun cu divinitatea: „Conflictul creat de mit între dorința dacului de a-și răzbuna pe Zamolxe și între dificultatea pe care o întâmpină această răzbunare a oferit lui Eminescu cel mai puternic exemplu de tragism, căruia poetul a știut să-i dea expresia cuvenită. Personalitatea creatoare a urmat aici drumul drept pe care i l-a trasat mitul, fără ca Eminescu să fie nevoit să recurgă la vreun sistem filozofic, sau chiar la un model poetic străin" (p. 13). Explicațiile mitice ale lui Jura ar putea avea temei numai dacă poezia s-ar fi născut organic din complexul temei *Sarmis-Gemenii.* Adevărul însă este că a fost concepută independent și-și are unitatea ei de sensibilitate și idee. Că a înglobat-o silnic într-o versiune a poemului, este ceva de care Eminescu însuși și-a dat seama și a recurs la singura soluție bună: publicarea poeziei aparte, în *Convorbiri literare,* pe când poemul, rămas în manuscris, și-a aflat, și el, o realizare independentă. Este drept însă că Eminescu face parte dintre puținii care în epoca lui acordă atenție și originii noastre dace. Poezia se intitulează *Rugăciunea unui Dac* mai puțin fiindcă poetul este preocupat de mit și mai mult fiindcă se simte el însuși dac. În dacismul lui, Eminescu este pe linia strălucită a înaintașului, D. Cantemir, și a contemporanului, Hașdeu. Dacismul apare în admirația pentru Decebal, în *Odin și poetul:*

Dar un bătrân ce stă-ntr-un colț de masă
Ridică cupa lui cu mied: - „Ascultă,
Nu mi-i ști spune ce maiface țara
Ce Dacia se numea — regatul meu?
Mai stă-nrădăcinată-n munți de piatră
Cu murii de granit, cu turnuri gote,
Cetatea-mi veche Sarmisegetuza?"
- „Nicicum, o, Decebal! O văd
Pentru întâia dată acum înălțată
Prin părul tău ca o coroană mândră,
Lucrată-n pietre scumpe ca-n granit."

Mitul dacic, pe larg dezvoltat, însă contaminat cu elemente populare și pseudopopulare, îl avem și-n marele episod Dochia-Decebal-Traian din *Memento mori.* Semnificative sunt și versurile dintr-o versiune a satirei *Ai noștri tineri,* din 1876:

Dar ce să zic și eu acum săracul —
Ce n-am știut vreodată... păsărește:
Fiți voi romunculi; simt în mine dacul...

Și să ne amintim că poezia *Mai am un singur dor,* care, ca fond - sentimentul senin al morții în sânul naturii - se apropie de *Miorița,* în una din ciornele ei poartă titlul *Dorința unui dac* (ms. *2276,* f. 40). „Dacul" este însuşi poetul cu gândurile şi cu sensibilitatea proprie.

Ar fi zadarnică încercarea de-a explica *totul* în *Rugăciunea unui Dac* prin mitul dacic, Însuși Jura recunoaște că există asemănări între versuri din *Rugăciunea unui Dac* și imnurile vedice *(op. cit,* p. 16), ba face apropiere între elementele mitice din *Gemenii* şi mituri din *Edda* ori miturile egiptene ale primelor dinastii (p. 14-16). În Edda, traducerea germană din 1812 a lui F. Rühs, avem „Allvater" corespunzător invocației „Părinte" din poezia lui Eminescu. În ce privește divinitatea egipteană, atributele ce i se conferă sunt că e singura care trăiește în adevăr, că a dat naștere celorlalte ființe și zeilor inferiori, că s-a născut pe sine însăși și că a făcut totul tară să fi fost făcută.

Poezia *Rugăciunea unui Dac* trebuie privită nu numai în cadrul poemului *Sarmis - Gemenii,* versiunea 1877, ci al întregii opere a lui Eminescu, căci numai astfel se dă pe față atitudinea poetului, în raport cu divinitatea, în privința rigorii morții și triumfului răului și nedreptății.

În *Mortua est,* pierderea iubitei tinere duce spre revoltă, care ia aspectul negării existenței unui Dumnezeu atotputernic și atotfăcător:

De e sens într-asta, e-ntors și ateu,
Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu.

În *Strigoii,* Arald se revoltă contra divinității, în urma morții crăiesei Maria. Apostazia lui ia forma unor invective brutale împotriva Dumnezeului creștin:

Luați-o și duceți-o la groapă, voi preoții
Destul am supt prin ochi-mi în piept un crud venin,
De azi mai creadă dracul în Dumnezeu creștin...
La zeii mei cei nordici de-acum mă reînchin,
Zei cavaleri ca mine... Al vostru e un hoț!

Triumful răului provoacă revolta în sufletul lui Eminescu. În *Demonism,* Satan apare ca binefăcătorul omenirii, pe când Dumnezeu este cel care triumfa prin rău și reprezintă puterea răului:

O, Demon, Demoni Abia-acum pricep
De ce-ai urcat adâncurile tale
Contra nălțimilor cerești;
El a fost rău și fiindcă răul
Puterea are de-a învinge... 'nvinse.
Tu ai fost drept, de-aceea ai căzut...

Ideea triumfului răului este la baza poemului *Mureșanu,* versiunea 1872, poem al revoltei contra divinității și al glorificării lui Satan:

Și mai credeți în bine, în basme de copii!
O, ridicați în suflet gigantici vijelii
Și sfărâmați c-o mândră strigare triumfală
Ordinea cea nedreaptă, șireată, infernală.
Ce proștii și șireții, unii-nșelați, iar alții
Înșelători, susțin că de Dumnezeu e pusă
În lume.

O, Satan, geniu al disperării!
Acum pricep eu gându-ți, căci zvârcolirea mării
Trăiește-acum în mine. Pricep gândiri rebele
Când ai zmuncit infernul ca să-l arunci în stele...

Gândirea socială - o viziune pesimistă de natură istorico-filozofică - ia amploare în *Mureșanu* - versiunea 1876. Văzând pretutindeni triumful răului, recunoscând că sâmburele lumii și al vieții este chiar răutatea, poetul, prin glasul lui Mureșanu, se revoltă, aruncă invective divinității și caută să o coboare, imputându-i slăbiciunea de-a nu putea distruge viața decât în formele ei tranzitorii, în timp ce, în esența ei, viața se continuă:

Dar, vai, tu știi prea bine că n-am să mor pe veci -
Că vis e a ta moarte cu slabe mâni și reci,
La sorți va pune iarăși prin lumile din ceri
Durerea cea cumplită— un vecinie Ahasver -
Ca cu același suflet din nou să reapară
Migrației eterne unealtă de ocară...
Puternice, bătrâne, gigante — un pitic,
Căci tu nu ești *în stare să nimicești nimic.*

Într-o formă asemănătoare, ideea este exprimată și în fragmentul *Bolnav în al meu suflet,* v. 19-26 (vezi notele la cap. închinat poemului *Mureșanu* - 1876).

Dacul revoltat din *Sarmis - Gemenii* și din *Rugăciunea unui Dac* reprezintă o nouă etapă, cea din urmă. Vrea să scape de sub legea „migrației eterne", vrea să nu mai apară sub o altă încarnare, vrea eliberarea și de fericirea vieții în preajma divinității, deși recunoaște puterea acesteia, vrea moartea, stingerea totală și eternă. Pentru ajungerea poetului la acest gând din urmă, avem un indiciu încă din *Mureșanu* - versiunea 1872. între personagii se află și Mors, care pentru poet se identifică cu *Nirvana* și cu *Indiferențialul* (ms. *2254,* f. 74).

Blestemul crud, care-i și voluptate a durerii, poate avea și altă explicație, ca provenind din abnegație, sacrificiu de sine, nu din revoltă. *Predica din Benares* arată clar că Budha era contra mortificațiilor, pe care și le impuneau unii, pentru a ajunge la eliberare, la mântuire și la fericirea Nirvanei. Ideea suferințelor pe care și le dorește dacul, nesilit de nimeni, îi va fi fost sugerată, poate, lui Eminescu de *vreo jaina* cunoscută în traducere modernă.

H. Oldenberg se referă la jaina *Ayâramga - Sutta* I, 8, când desfășoară suferințele îndurate de cei ce-și părăseau pe ai lor, ca să apuce pe calea mântuirii. Veneau în conflict cu părinții, soțiile, copiii, care ar fi voit să-i oprească lângă ei, rătăceau flămânzi pe drumuri și prin păduri. Erau onorați de unii, dar tot așa și loviți ori urmăriți cu pietre și cu câini asmuțiți asupra lor (vezi H. Oldenberg, *Le Bouddha - Sa vie, sa doctrine, sa communauté,* Paris, 1903, p. 66 și nota. Traducere din germană). Firește, dezlegarea gândirii poetului trebuie să ne-o dea cele două versuri finale:

Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă.

Primul vers nu poate avea înțelesul că, la suflarea divină, s-ar nimici suflarea individuală a dacului: aceasta ar fi în contrazicere cu orice religie de pe lume. Sensul este că la suflarea divină se absoarbe în ea suflarea individuală, că existența dacului se contopește în ființa lui Zamolxe, ceea ce ar putea să fie suprema fericire. Versul nu stă ca înfruntare a divinității, ci dimpotrivă, ca preamărire a ei și ca urmare firească a accentelor religioase din: „Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i!" Este de nesusținut interpretarea lui G. Călinescu, în *Opera lui Eminescu,* V. p. 64. că am avea aici „exclamații ironice".

Versul al doilea însă, luând cuvintele cu sensul lor propriu, exprimă dorința de pierdere în nimicnicie, în neant. Se poate cere divinității ca ea însăși să-și distrugă, contopind cu neantul, propria ei creație? De la Zamolxe nu se putea cere așa ceva, căci știm doar că dacii credeau în nemurirea sufletului. De la Dumnezeul creștin de asemenea nu se putea cere o astfel de reducere

la neant. Rămâne să căutăm o explicaţie cu ajutorul budhismului, pentru o situaţie ale cărei dificultăţi le-a observat însuşi poetul şi, de aici, şovăirea lui în titlul poeziei: mai întâi *Rugăciunea unui Dac* în versiunea ms. *2306,* f. 66-69 (din 1877), apoi *Nirvana,* în versiunea ms. *2260,* f. 229-231 (de prin 1878), şi în urmă, din nou *Rugăciunea unui Dac,* în textul apărut în *Convorbiri literare.*

Din lucrarea lui Burnouf, *Introduction à l'histoire du Bouddhisme indien* (Paris, 1840), Eminescu putea afla că termenul care revine mai adesea în texte, şi cel mai greu de explicat este tocmai Nirvana (p. 17). Asupra înţelesului şi cuprinsului cuvântului nu este unanimitate în păreri; fiecare interpret dându-i altă nuanţă, dar toţi ajungând totuşi la ideea că *Nirvana* cuprinde o „eliberare". Iată o pagină de privire de ansamblu: "Le Nirvâna, c'est-à-dire, d'une manière très générale, la délivrance ou le salut, est le but suprème que le fondateur du Bouddhisme a proposé aux efforts de l'homme. Mais qu'est-ce que cette délivrance et quelle est la nature de ce salut? Si nous consultons l'etymologie, elle nous répondra que c'est l'anéantissement, l'extinction. Maintenant, comment entendre cet anéantissement, et sur quoi porte-t-il? Est-ce sur les conditions relatives de l'existence, ou sur l'existence elle-même, sur la vie? Le *Nirvâna* est-il pour l'homme cet état de repos dans lequel il se trouve lorsqu'il a par la méditation rompu les liens qui l'attachaient au monde extérieur, et qu'il rentre en possession de sa force propre considérée en elle-même et indépendamment de tout ce qui l'entoure? Ou bien est-ce l'état plus élevé, ou faisant abstraction et du monde extérieur et du monde intérieur, il se détache des phénomènes de sa vie propre, comme il s'est détaché des phénomènes de sa vie relative, et ne sent plus en lui que l'existence universelle au sein de laquelle coexistent toutes les parties de l'univers? En d'autres termes, l'homme, dans le *Nirvana,* est-il à l'état de vie individuelle, gardant avec le sentiment de sa personnalité celui de son activité? ou est-il à l'état d'être universel, de sorte qu'ayant perdu, avec le sentiment de sa personnalité, celui de son activité, il ne puisse plus être distingué de l'existence absolue, que cette existence soit Dieu ou la Nature? Enfin, dans l'hypothèse où l'anéantissement porterait sur l'existence elle-même, le *Nirvâna* est-il extinction, la disparition non seulement de la vie individuelle, mais encore de la vie universelle: en deux mots, le *Nirvâna* est-il le néant?

On voit que l'étymologie du mot de *Nirvâna* ne repond à aucune de ces questions, lesquelles ne sont autre chose que l'expression de systhèmes théologiques très divers. C'est à l'emploi qu'ont fait les Bouddhistes de ce terme, c'est aux définitions qu'ils en ont données qu'ils faut demander l'explication de ces grands problèmes.

Or comme les Bouddhistes sont, depuis bien des siècles, divisés en sectes ou en écoles, l'explication du terme de *Nirvâna* varie suivant les divers points de vues des sectaires. Et sans entrer ici dans une discussion délicate qui trouvera sa place ailleurs, je puis déjà dire que le *Nirvâna* est pour des théistes l'absorption de la vie individuelle en Dieu, et pour les athées, l'absorption de cette vie individuelle dans le néant. Mais pour les uns et pour les autres, le *Nirvâna* este la délivrance, c'est l'affranchissement suprême" (p. 18).

Avem aşadar două feluri de budhişti: credincioşi şi atei.

Versul:

Să simt că de suflarea-ti, suflarea mea se curmă

reprezintă budhismul credincioşilor:

Versul:

Şi-n stingerea eternă dispar fără de urmă

reprezintă budhismul ateilor.

Eminescu ar fi întrunit aşadar două stări care nu merg împreună şi, prin aceasta, nu este nici dac, nici creştin şi nici budhist autentic!

Nu rămâne decât să înţelegem poezia afectiv, raportându-ne numai la poet, în afară de orice religie bine definită în caracterele şi în principiile ei.

Şi apoi, de ce fel de stingere este vorba? De una pur individuală a „dacului", ori de una universală, în care se cuprinde şi cea individuală? Este întrebarea pe care şi-o pune Bumouf asupra sensului cuvântului *Nirvâna.*

Dacă dăm amploare gândirii şi rămânem la al doilea înţeles al cuvântului, versul:

Şi-n stingerea eternă disparfără de urmă

se lămureşte în tot cuprinsul lui, de îndată ce ne raportăm la *Femeia?... măr de ceartă,* v. 63-72 şi la *Muresanu* - versiunea 1876, v. 155-164, tabloul lucreţian al stingerii luminilor şi al reîntoarcerii în haos.

Este uşor de observat că-n lămuririle aduse *Rugăciunii unui Dac* procedeul principal a fost recurgerea la erudiţie. Aceasta însă poate fi complet inutilă, dacă privim poezia în sine şi admitem că poetul îşi putea avea o logică a lui, deosebită de cea a noastră. În mintea lui Eminescu puteau să capete sinteza unificatoare lucruri contradictorii, pe care logica obişnuită nu le-ar întruni împreună. Şi că un spirit poetic poate fi activ şi-n acest fel, avem o dovadă în lucrarea *Eureka* a lui Edgar Poe, ajunsă la cunoştinţa lumii culte şi prin traducerea lui Baudelaire.

În concepţia lui Edgar Poe, tot ce există pe lume sub forma a ceea ce numim sfera universală ar fi o iradiere dintr-o forţă tainică primordială. Dar după cum totul s-a desprins din această forţă, totul tinde să se apropie şi să ajungă a se contopi cu ea. Analizând sistemele lui Newton, Kepler, Laplace şi ale tuturor celor ,care au adus o contribuţie în ştiinţa astronomiei, Poe caută să arate că ceea ce numim gravitaţie şi atracţie universală este numai tinderea spre unitatea care a existat la începutul începuturilor.

Lumile toate - atomi titanici - tind spre o aglomerare, spre o precipitare într-un centru general, ca să se ajungă la un glob al globurilor, la un glob material unic.

Ceea ce numim Materie nu este însă decât atracţie şi repulsie, materia însăşi nu există decât sub aceste două forme. În momentul când se va ajunge la unitatea finală, Materia va exista fără de atracţie şi repulsie, va fi Materie fără de Materie, va fi absenţă de Materie scufundată în Unitatea, adică în Nefiinţa din care a fost făcută să apară prin voinţa divină; „Efforçons nous de comprendre que ce dernier globe, fait de tous les globes, disparaîtra instantanément, et que Dieu seul restera, tout entier, suprême résidu des choses".

După cum însă Dumnezeu material există în Materia difuză, Dumnezeu spiritual există în Spiritul difuz al Universului. Ajungerea la Unitatea finală însemnează concentrarea Materiei şi Spiritului pentru reconstituirea lui Dumnezeu Spiritual şi Individual.

Iată încheierea lucrării, în traducerea lui Baudelaire, singura cunoscută în epoca lui Eminescu:

„Il fut une époque dans la Nuit du Temps, où existait un Etre eternel - composé d'un nombre absolument infini d'Etres semblables qui peuplent l'infini domaine de l'espace infini. Il n'était pas et il n'est pas au pouvoir de cet Etre, - pas plus que ton pouvoir propre, d'étendre et d'accroître, d'une quantité positive, la joie de son Existence, mais, de même qu'il est en ta puissance d'étendre ou de concentrer tes plaisirs (la somme absolue du bonheur restant toujours la même), ainsi une faculté analogue a appartenu et appartient à cet Etre Divin, qui ainsi passe son Eternité dans une perpétuelle alternation du Moi concentré à une Diffusion presque infinie de Soi-même. Ce que tu appelles l'Univers n'est que l'expansion présente de son existence. Il sent maintenant sa propre vie par une infinité de plaisirs imparfaits, - les plaisirs partiels et entremêlés de peine de ces êtres prodigieusement nombreux que tu nommes ses créatures, mais qui ne sont réellement que d'innombrables individualisations de Lui-même. Toutes ces créatures, *toutes,* celles que tu déclares sensibles, aussi bien que celles dont tu nies la vie pour la simple raison que tu ne surprends pas cette vie dans ses opérations, - *toutes* ces créatures ont, a un degré plus ou moins vif, la faculté d'éprouver le plaisir ou la peine; - *mais la somme générale de leurs sensations est juste le total du Bonheur qui appartient de droit à l'Etre divin quand il est concentré en Lui-même.* Toutes ces créatures sont aussi des Intelligences plus ou moins conscientes; conscientes, d'abord, de leur propre identité, conscientes ensuite, par faibles éclairs, de leur identité avec l'Etre Divin dont nous parlons, - de leur identité avec Dieu. De ces deux espèces de consciences, suppose que la première s'affaiblisse graduellement, et que la seconde se fortifie, pendant la longue succession des siècles qui doivent s'écrouler avant que ces myriades d'Intelligences individuelles s'effacent et se confondent, - en même temps que les brillantes étoiles, - en Une seule suprême. Imagine que le sens de l'identité individuelle se noie peu à peu dans la conscience générale, que l'Homme, par exemple, cessant, par gradations imperceptibles,

de se sentir Homme, atteigne à la longue cette triomphante et imposante époque ou il reconnaîta dans sa propre existence celle de Jéhovah. En même temps, souviens-toi que tout est Vie, - que tout est la Vie, - la Vie dans la Vie, - la moindre dans la plus grande, et toutes dans l'Esprit de Dieu."

Aşadar, în viziunea mistico-poetică a lui Edgar Poe, ceea ce în aparenţă ar fi o stingere, o catastrofă totală cuprinzând materie şi viaţă, n-ar fi în realitate decât o naturală reintegrare în forţa divină primordială.

Romanul *Eureka* a fost considerat de cei mai mulţi o divagaţie cosmogonică. Aceasta însă nu-l împiedică pe Paul Valéry să analizeze lucrarea, să spună că a primit de la ea impulsuri de gândire şi de sensibilitate şi să vadă în ea „un poème abstrait qui est un des rares exemplaires modernes d'une explication totale de la nature matérielle et spirituelle". Cosmogonia lui Poe îl face să remarce cu subtilitate: „On dirait que le monde est à peine plus âgé que l'art de faire le monde" *(Variété-Au sujet d'Eureka,* Paris, 1928, p. 113 şi urm.).

Am mai amintit pe Poe în legătură cu sfârşitul poemului *Sarmis-Gemenii:* duelul lui Brigbelu cu propria lui imagine din oglindă. Aici îl amintim pentru sugestiile pe care le poate da *Eureka.* Dacă urmăm acestora, cele două versuri de la urmă din *Rugăciunea unui Dac,* deşi deosebite ca expresie, au acelaşi conţinut şi revelă la fel aspiraţia de contopire în aceeaşi forţă primordială - divinitate pe care cine vrea o poate numi şi Zamolxe!

Câteva mărunte observaţii:

El singur zeu stătut-au...

„Stătut-au" este o formă arhaică. O foloseşte şi Dosoftei în *Viaţa şi priceperea sfinţilor.* La Miron Costin avem: au stătut haitul,

În *Fata-n grădina de aur,* v. 98:

De ce-ai stătut în valea amintirii?

În *Strigoii,* avem: stătând.
(Vezi şi aspectele morfologice la Eminescu, în articolul lui Leca Morariu, *Şase versuri de Eminescu, Buletinul „Mihai Eminescu",* 1937, p. 39 şi urm.)

„Sus inimile voastre..."

După I.M.Raşcu, ar fi aici un ecou al formulei bisericeşti catolice: „Sursum corda" (M. Eminescu, *Poezii de iubire,* în *Alte opere din literatura română,* p. 149 nota). Dar la fel, în biserica ortodoxă, momentul când preotul, în uşa altarului, intonează solemn: „Sus să avem inimile noastre" şi i se răspunde: „Avem către Domnul!" Desigur însă că aceasta nu justifică argumentarea lui Radu Dragnea, în *Spiritualitatea lui Eminescu, Gândirea, IX,* p. 333, că în poezia lui Eminescu avem spirit creştin ortodox.

El este-al omenirii izvor... (v. 12).

La Perpessicius: al omenimei (în ed. *Opere alese,* voi. II, Buc. 1965).

v. *17* În *Rugăciunea* lui Gr. Alexandrescu, acest frumos vers:

Înfloreşti cu natura şi răcoreşti cu vântul,

v. 31.* În *Anul 1840:

După suferiri multe inima se-mpietreşte.

v. 38 Ed. Maiorescu, Scurtu, Bogdan-Duică: asmute
Ed. Botez, Ibrăileanu, Perpessicius: amuţe.

v. *43 Î*n *Conv. lit.* greşit: Să cer a tale daruri, genunchi şi frunte plec.
(Vezi *Comentarii eminesciene, e*d. cit., cap. VIL)

ATÂT DE FRAGEDĂ...

Apărută în *Convorbiri literare,* septembrie 1879 (vezi şi notele la *Rugăciunea unui Dac).* În ed. Perpessicius, vol. I, p. 117; note în vol. II, p. 83 şi urm.

Amintiri fugare despre Eminescu (vezi I.E. Torouţiu, *Studii şi documente literare,* vol. IV) ne dau informaţii despre geneza acestei poezii. Le reproducem aici: „Cum se întâmplă însă că deodată totul se schimbă între noi? Nu a fost un motiv deosebit: şedeam într-o zi la masa mea, unul lângă altul, eu cu tocul în mână, şi citeam *Convorbiri;* copiam cuvintele, şi el, cu finul său simţ al limbii, îmi dădea echivalentul german. Atunci, pe neaşteptate, nu însă într-o pasiune de moment, ci pe când eu, întoarsă spre el, vorbeam cu vioiciune, el mă sărută, şi eu îl lăsai fără să mă opun. În odaia de alături, spre care uşa era deschisă, copilul se juca cu dădaca, aşa că nici măcar nu fusesem singuri, ca de obicei. Nu ştiu ce i-am spus după acest moment surprinzător, ştiu numai că el mă întrebă dacă am un Dante, apoi se ridică, îl căută şi citi foarte vesel celebrul pasaj din *Infern.* Părea ca un şcolar care a făcut a straşnică poznă, şi deşi eram vişinie la faţă şi jenată că mi se întâmplase tocmai mie ceva aşa de extraordinar, nu puteam fi supărată pe el şi nici măcar pe mine. însă între noi totul se schimbase dintre dată." Eminescu a venit şi a doua zi, deşi nu era aşteptat, Mite fiind invitată cu soţul ei la un dineu: „Mersei întru întâmpinarea lui, tristă că trebuie să plec, şi-l întrebai dacă n-aş putea cel puţin să-i pregătesc masa. El refuză şi se uită numai la mine cu ochii arzători: «Cât de frumoasă eşti dumneata!» spuse el, tărăgănând vorba. El nu mă văzuse niciodată în rochie elegantă şi decoltată şi nici n-aveam multe de acestea, căci rar mi se întâmpla să ies în lume. Privirile lui le simţeam cu o durere nespusă. Ceea ce dorisem se realizase: fericirea lui atârna numai de mine. Însă acum începea să-mi fie teamă ca nu cumva să fie pentru el mai mult rău decât bine! El se întoarse şi coborî, iar eu cu inima strânsă de durere, plecai acolo unde eram poftită." În ziua următoare, Eminescu i-a adus poezia *Atât de fragedă...,* spunându-i: „Dumneata ai vrut întotdeauna să ai o poezie de la mine: iat-o, dar nu-i bună de nimic" *(loc. cit,* **p. 30-32).**

Mite plânge de emoţie, se simte mândră şi fericită, se crede destinată să inspire pe poet: „Când ne revăzurăm, în tăcere hotărârăm să ne iubim unul pe altul, ca doi copii, el îmi spunea că ar vrea să mă răpească şi să mă ducă departe, şi ce frumos ar fi dacă amândoi am fi copii de ţigan, liberi pe câmpia înnegrită" *(ibid.* p. 33).

Reflecţiile Mitei despre poet şi această situaţie sentimentală sunt desigur interesante, dar vom observa aici numai concordanţa de expresie între *Atât de fragedă...* şi amănunte din *Amintiri fugare* şi vom conchide că memorialista din 1893 îşi retrăieşte momente ale tinereţii şi sub influenţa poeziei din 1879.

Însă ceea ce povesteşte Mite cu delicateţe corespunde şi cu ceea ce relatează Maiorescu cu expresie nervoasă. În *însemnări zilnice,* vol. I, p. 321, la febr. 1879, această însemnare: „În interval, greul timp intern cu Mite şi Eminescu", completată la 1/13 iunie 1879 cu altă însemnare: „Grea epocă Eminescu.

Dacă ai fi fată, nu te-aş lăsa să trăieşti, ci te-aş ucide.

Îngenuchiere.

Sărutare de... şi de mână.

Scoate un volum de poezie din bibliotecă şi zice (citind ceva de acolo):

Asta a făcut-o el pentru ea! Când eu... ş.a.m.d.

Să fugă cu el în Dobrogea."

Amănuntele sunt prea precise, ca să nu fi venit chiar de la Mite. Ştim cît de strânsă era prietenia între Maiorescu şi Mite, şi neîndoielnic că şi Eminescu era la curent. încercarea lui de a o „cuceri" pe Mite, pentru care a avut un sentiment trecător, dar nu mai puţin sincer, însemna darea la o parte a lui Maiorescu. Şi criticul a înţeles de îndată că era pe atunci din partea poetului o pornire lipsită de amabilitate: în vreme ce Maiorescu se silea să păstreze o atitudine imparţială în chestia evreiască, Eminescu a publicat în *Timpul* articole antisemite, cu scopul vădit de a pune pe omul politic într-o situaţie defavorabilă în dezbaterile de la Cameră (vezi notele lui Maiorescu în *Însemnări zilnice,* vol. I,'p. 324).

Criza episodului Mite-Eminescu durează lunile februarie-iunie, căci *Atât de fragedă...,* apărută în sept. 1879, era gata în forma ei definitivă cu două luni mai înainte.

De ce Mite l-a pus în curent de îndată pe Maiorescu? Nu va fi fost și un dibaci joc feminir de-a provoca o recrudescență a sentimentelor criticului? Că Maiorescu n-a fost mulțumit de gestul lui Eminescu, este de la sine înțeles, și că a plasat repede cuvinte de depreciere pentru poet, c știm chiar din mărturia Mitei: „Cumnatul meu observase de câtva timp că Eminescu și cu mine aveam ochii numai unul pentru altul, și nu-i plăcea deloc că totdeauna găsea pe Eminescu la noi și că el se simțea aici ca la el acasă. Vorbi cu mine în această privință în mai multe rânduri; începuse să-și râdă de Eminescu în fața mea și mă întreba dacă nu cumva uitasem să-l fac să simtă distanța socială care ne separă, spunând că acești boemi uită adesea cuviința etc, etc." *(loc. cit.,* p. 35).

Asemenea mărturii arată că Maiorescu a avut momente de gelozie din cauza lui Eminescu, după cum alte mărturii arată că Mite era geloasă pe Veronica Micle, atunci când poetul și-a îndreptat din nou privirile spre aceasta.

De altă parte, Eminescu o informase pe Veronica despre legăturile dintre Mite și Maiorescu, iar Veronica, scontând, printr-o singură lovitură, o îndepărtare de poet și a lui Maiorescu și a Mitei, a adus totul la cunoștința lui Maiorescu, cu prilejul unei vizite a acestuia la Iași în vara 1880: „La Iași, aflat de la d-na Micle tot felul de lucruri ordinare contra mea (și a Mitei) provenite de la Eminescu" *(Însemnări zilnice,* vol. I, p. 335). Comedia socială, după cum se vede, își are protagoniștii capabili de înălțări în lumea artei și frumosului, dar și de coborâri la denigrări și intrigi comune.

Să ne oprim la unele date în legătură cu fondul și expresia poeziei înseși.

În *Atât de fragedă...,* sunt mai întâi elemente care nu au nimic comun cu Veronica ori cu Mite, elemente pe care le aflăm în poezii scrise cu mulți ani înainte,

v. *2* Comparația femeii cu o floare o avem în *Frumoasă-i...* de prin 1866:

Căci am eu pe-o floare necaz:
Frumoasă-i ca ziua de azi.

Floare albastră este publicată în aprilie 1873

v. *3* Comparația femeii cu un înger este ceva repetat în opera poetică a lui Eminescu. Vezi: *Care-o fi în lume..., De ce să mori tu?, Basmul ce i l-aș spune ei, Aveam o muză, Înger de pază, Înger și demon* etc. Dar dacă e vorba de femeia-înger, să nu uităm că-n *Pustnicul,* cu o scenă de societate ieșeană, Eminescu are numai ironii:

Ah! vorba înger scapă pe oricine
De lungi descrieri, dulce cetitori...
Cu vorba înger însă eu săracul
Mă voi scuti de a descri -pe dracul!

v. *11-12* „Ochii plini de noroc" au un corespondent asemănător în *Amorul unei marmure din 1868:*

Și te iubesc, copilă, cum repedea junie
Iubește-n ochi de flăcări al zilelor noroc...

v. 16 Epitetul „dulce" îl întâlnim destul de des la Eminescu.

În poezia pentru Milly, prietena poetului la Berlin:

O singură imagine, tu dulce,
Nemărginit de dulce-a mea iubită.

De asemenea, în *Noaptea...* (1871):

Pân-ești clară ca o rouă, pân-ești dulce ca o floare.

Și expresia „zâmbire dulce" este din altă epocă. În *Aveam o muză:*

Ca să mângâi junia mea bogată
Cu-a ta zâmbire dulce și curată.

v. *31* Spăsi-voi visul de lumină.

În *Povestea teiului,* v. 7: Vei spăşi greşala mumii.

În *Timpul* articolul din 16 aprilie 1881: „cată să le spăşească" (vezi I. Creţu. *Rectificări la ediţiile poeziilor lui Eminescu,* III, în *Limba română,* IX, 1960, nr. 1).

v. *34-35* Femeia divinizată - Fecioara Maria - Madona reprezintă ceva ce, aparţine epocii de primă tinereţe a poetului. În *Care-o fi în lume* (1867):

Dulce şi iubită, sântă şi frumoasă
Vergină curată, steauă radioasă...

Femeia divinizată şi încununată ca o regină, în *Venere şi Madonă:*

Te-am văzut plutind regină printre îngerii din cer

şi de asemenea:

Ţi-am dat palidele raze ce-nconjoară cu magie
Fruntea îngerului-geniu, îngerului ideal...

Pornind de la acest limbaj mistic din poezia lui Eminescu, I.M. Raşcu ajunge la o observaţie foarte întemeiată: „Cred că se exagerează când se insistă asupra senzualismului poeziei de dragoste a lui Eminescu şi cu atât mai mult când se caută, în expresia unui sentiment normal şi pur, substraturi psihoanalitice. Cu imaginaţie şi dialectică inteligentă, se poate găsi orice, la urma urmei, într-o poezie" *(M. Eminescu, Poezii de iubire,* în *Alte opere din literatura română,* p. 148, nota 2).

Atât de fragedă a trecut prin multe forme până să ajungă la aceea prezentată Mitei. Poetul a avut dibăcia de-a elimina tot ce s-ar fi putut raporta la Veronica Micle. A lăsat la o parte strofa de amintire a mamei moarte (ms. *2262,* f. 30-32), fiindcă apărea în *Pierduta pentru mine, zâmbind prin lume treci* (1876). A păstrat însă ecoul a două versuri, fiindcă se potriveau cu momentul Mite:

Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci...
În veci dup-a ta umbră eu braţele întind...

A lăsat la o parte şi alte amănunte obişnuit întâlnite în poeziile pentru Veronica:

Şi-nveninat de ochii verzi (ms. *2283,* f. 106 v.).

expresie care aminteşte pe aceea din *Ah, cerut-am de la zodii:*

Şi-ndărătnici ochii verzi...

De asemenea:

Cu-a ei faţă lin plecată în spre umărul ei stâng
(ms. *2262,* f. 360).

Şi faţa ta spre umăr în laturi întorcând
(ms. *2260,* f. 174-224),

imagini din poezia pentru Veronica *Zadarnic şterge vremea...* (1876):

Tu, chip frumos cu capul întors spre umăr stâng.

Cum ştie Eminescu să separe elementele, potrivit cu tema în cristalizarea ei definitivă, ne-o arată poezia *Venin şi farmec* (1876). Prefacându-le şi trecându-le în *Atât de fragedă...,* a barat din poezia originară versurile:

Tu ce ca marmura eşti albă,
Crăiasă mândră din poveşti,
Nu mă privi -a ta privire
Mi-arată cât de dulce eşti.

A păstrat însă în *Venin şi farmec...* ceea ce era foarte potrivit cu pasiunea din 1876 pentru Veronica.

Forma definitivă a poeziei *Atât de fragedă...* a păstrat, natural, cu unele modificări, ceea ce se potrivea cu Tomiris din *Nunta lui Brigbelu* și din *Gemenii:*

Tu ai zâmbit... o dulce zâmbiși peste măsură.
(*Nunta lui Brigbelu, 2283,* f. 151 v.»- 141 v. versul 82.)

Treceai... atât de armonic era mișcarea, pasul.
(*Gemenii,* versiunea, *2262,* f. 4 - 17, versul 81.)

Și cum mergeai, armonic și lin îți era pasul...
Privindu-te pe tine m-afost cuprins extazul,
Ci brațul întinzându-mi zic chipului să stele...
(*Gemenii,* versiunea ms. *2259,* f. 287 - 308, versurile 33 - 35.)

Forma definitivă a păstrat, cu modificări adecvate, ceea ce se potrivea cu Anna din *Bogdan Dragoș* (1877):

Anna! ierta-vei oare că eu am cutezat
Să viu acuma noaptea... și tu te-ai speriat,
Dar vezi că îngenunche eu cad naintea ta...
Și de ți-oi spune oare de ce, mă vei ierta?
O, nu privi în laturi, asupra mea privește!
Pot eu spera? O, Doamne, ce farmec... mă răpește!
Tu ești așa de albă ca floarea de cireș
Și soarta mea te puse în calea mea să ieși
Cu ochii tăi, cu... de lacrimi și de foc,
Pe-al genei tale tremur e viață și noroc,
Să treci ca o ușoară crăiasă din povești,
Cu-o singură privire să văd ce dulce ești,
Căci dulce ești... De-atuncea eu te visez mereu
Tu gingașă mireasă a sufletului meu,
Cu pustiirea vieții-mi de-atuncea eu mă cert
Și-ntind ca dup-o umbră eu dreapta în deșert,
O, spune-mi, spune numai că moartea mea n-o vrei,
Că n~au ochii degeaba atâta milă-n ei!
(ms. *2275,* f. 64-65).

De-a lungul tuturor versurilor poeziei *Atât de fragedă...* s-au păstrat forme ale versurilor:

Și alb ca floarea de cireș...
Crăiasă blondă din povești...
Și din clipirea genei tale
S-atârne viață și noroc...

S-a păstrat tot ce era potrivit cu o poezie de dragoste candidă. Sunt însă în *Atât de fragedă...* trei strofe caracteristice, tocmai cele în care Mite, pe drept cuvânt, putea să se recunoască pe sine.

În strofa a II-a aveam imaginea femeii aristocratice, dar plină de grație, în gest, în mers, în îmbrăcăminte. În strofa a III-a, primele două versuri ni-l arată pe poet contemplativ în creionarea a ceea ce era pur sculptural:

Din încrețirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc...

Cât de cu totul altul este Eminescu, când știe că se adresează Veronicăi față de care își putea permite multe libertăți! Ne-o arată o versiune a poeziei *Dorința* (ms. *2262,* f. 112).

Astăzi sunt setos de forme,
Urmăresc aprins cu ochii
Încrețirea trădătoare
A subțirei tale rochii.

Gărgăuni prin cap îmi îmbla —
Iară unu-i dintre mulți
Subsuoară să-ți văd brațul
Și piciorul tău desculț.

Înroșindu-te la față
Să arunci colanul jos
Să să lunece de pe-umeri
A ta haină-albastră-n jos.

Să apară dulce sânii,
Încet haina să coboare -
Să te văd o dată goală
De la cap pân' la picioare.

Strofa a VI-a este o intuire de către poet a ceea ce se petrecea în sufletul Mitei când a sărutat-o și poate fi pusă în raport și cu ceea ce povestește memorialista. Eminescu a înțeles că dragostea, așa cum va fi sperat-o un moment, nu putea avea nici o urmare. Mite era prea legată de viața de familie, de copilul ei - Georg Titus - și să se observe din *Amintiri fugare* că ea instinctiv a îndreptat privirea spre odaia copilului, gest care nu putea scăpa lui Eminescu. Mite era, apoi prea legată de Maiorescu, care nici un moment nu putea fi scos la o parte din cadrul familial al ei în anii 1876-1879.

În ce privește versul final:

Unde te duci? Când o să vii?

nu trebuie să-l interpretăm ca o întrebare pusă Mitei, ori, după alții, Veronicăi, ci ca o tainică șoptire a poetului pentru sine, fără menirea de-a primi vreun răspuns din altă parte.

Spre această concluzie ne îndreaptă cele din urmă forme de tranziție ale versului, în raport cu versurile precedente. *Atât de fragedă,* în 1878 și 1879, este supusă muncii de elaborare concomitent cu poezia înrudită *Te duci...* În versiunile din 1879 ale acesteia din urmă apar următoarele versuri, mereu prefăcute, până când își vor primi locul firesc în *Atât de fragedă...,* poezie ajunsă la definitivare înainte de *Te duci:*

O, rază blândă, rază blândă.
Unde te-ai dus, când o să vii?
(ms. 2308, f. 164.)

O, primăvară, primăvară,
Unde te-ai dus, când vei veni?
(ms. 2308, f. 164 v.)

O, an de chinuri, an de chinuri,
Unde te-ai dus, când vei veni?
(ms. 2279, f. 14 v. - 16; ms. 2308, f. 164 v., ms. 2289, f. 57-59.)

O, dulce flutur, dulce flutur,
Unde te-ai dus, când o să vii?
(ms. 2308, f. 164 v.)

Chestiunea dacă inspiratoarea poeziei a fost Veronica ori Mite și-a avut răspunsul în cercetările noastre literare. N. Iorga este categoric în cuvintele lui: „Cu toate reclamațiile postume ale lui Mite Kremnitz, cumnata lui Maiorescu, cred că ea-și atribuie pe nedrept versurile din *Atât de fragedă,* care se încheie ca după o lungă legătură de iubire" *(Ist. lit. rom. contimporane,* I, p. 235). Știm însă că N. Iorga avea aversiune pentru Maiorescu și ce putea fi în raport cu acesta.

G. Călinescu își spune de asemenea părerea: „Vorbele de dragoste ale tânărului (este vorba de Bogdan îndrăgostit de Anna) sunt acele folosite mai târziu de poet în *Atât de fragedă,* pe care Mite Kremnitz o crede dedicată ei, fiindcă i se citise, deși comparația cu floarea de cireș nu putea să o privească, de vreme ce fusese închipuită înainte ca poetul să o fi cunoscut" *(Opera lui Eminescu,* vol. II, p. 270). Concluzia este trasă grăbit, fără să se țină seama de toate datele. Cu asemenea argumentare s-ar putea susține tot atât de bine că poezia n-a fost inspirată nici de Veronica.

Înscriem și concluzia lui Perpessicius (în vol. II, p. 85): *„Atât de fragedă* putea să fie dedicată sau chiar dăruită Mitei Kremnitz, nu avea însă cum să fie și inspirată". Dar această concluzie își primește o corectare câteva pagini mai departe (p. 108): „Ultimele trei versiuni strofice se urmează la scurtă vreme și aparțin toate anului 1879, când momentul Mite grăbește cristalizarea definitivă a poemei". Dar „cristalizarea" nu poate fi decât încheierea procesului de eliminare, adăogare și șlefuire, tocmai pentru ca poezia să corespundă „momentului Mite".

Și să se observe că două din versiunile strofice ale anului 1879 reproduc exact ceea ce s-a petrecut în realitate între Eminescu și Mite:

Cu-mbrățoșări de brațe goale,
Cu sărutări de buze moi...

pe când a treia vresiune, care procede imediat forma transmisă Mitei, caută, pe cât este posibil în această materie, să spiritualizeze situația:

Cu-a gurii tale calde șoapte
Cu-mbrățișări de brațe reci.

Că în procesul de „cristalizare" al unei poezii creatorul ar folosi expresii care s-ar potrivi, după istoricii literari, cu cutare ori cutare persoană, nu poate fi ceva hotărât concludent pentru a elimina tocmai persoana principală: destinatara. Și vom da ca exemplu pe Baudelaire, care în limbajul lui de dragoste este tot atât de mistic cât și Eminescu. într-o poezie din *Spleen et idéal* (XLIII), acest vers care-o privește pe Jeanne Duval:

Je suis l'Ange gardien, la Muse et la Madone.

Dar Baudelaire folosește aceiași termeni și-ntr-o scrisoare pe care-o adresează actriței Marie Daubrun! în altă poezie celebră, a sa, *Réversibilité,* termenii: „Ange plein de gaîté", „Ange plein de bonté", „Ange plein de santé", „Ange plein de beauté", „Ange plein de bonheur" sunt pentru m-me Sabatier!

Și mai este o chestiune. Veronica Micle, inteligentă și, ca orice îndrăgostită, pătrunzătoare a tot ce se petrecea, a înțeles din prima clipă că *Atât defragedă...* era inspirată de altcineva, după cum se vede dintr-o copie de scrisoare aflată la» Biblioteca Academiei (ms. *4850,* f. 31-32): „Cât am admirat de mult poezia ta *Atât de fragedă...* cât am admirat-o pot oare să-ți spun? - tu singur trebuie să o admiri tainic în sufletul tău și să te închini la propria-ți creațiune, ca însăși ființa pe care o divinizezi în ea. E un sentiment atât de înalt, atât de curat, atât de adânc - însă adresat unei ființe cu care din nefericire sau din fericire poate eu nu mă pot nici măsura, nici compara (Elisabeth). Eminescule, acea poezie e simțită - și dar eu am dispărut din inima ta - era oare altceva decât inima ta la care eu am ținut mult mai mult decât am avut aparența? Versurile tale m-au făcut cu durere să simt că o figură *souverainement supérieure* m-a alungat afară din sufletul tău, unde poate fără drept și fără veste mă introdusesem..." (citată și de Perpessicius în voi. II, p. 86). Veronicăi nici nu putea să-i treacă prin gând că poezia ar fi inspirată de o muritoare de rând. Ea se gândea la Elisabeth - Carmen Sylva, al cărei poem *Vârful cu dor,* Eminescu îl tradusese în acea epocă.

Răspunsul Veronicăi la *Atât de fragedă...* sunt și versurile apărute în *Convorbiri literare* din dec. 1881:

Străin îmi ești acuma mie!
Și nici nu vreau ca să mai știu
De-n lume ai vreo bucurie,
Dac-ai murit ori de ești viu.

Suspinuri grele si amară,
Ce pieptul meu au sfărâmat,
Și care viața mi-o doboară
Din sufletu-mi te-au alungat.

Și-a mele lacrimi de durere
Ce-am plâns de când eu te-am pierdut,
Zilnic au șters, spre mângâiere,
Chinul și-amorul din trecut...

Mite Kremnitz scrie lui lacob Negruzzi, din București, 28 iunie 1879, între altele: „Wenn ich Eminescu Erlaubniss emgeholt, schreibe ich einige setner Gedichte ab, 'damit ich doch der Ehre nicht verlustig gehe, mit meiner Handschrift in Ihrem Redactionsbureau zu erscheinen." Aceasta înseamnează că Mite avea la ea, primite de la Eminescu, poezii în original și că le va transcrie pentru *Convorbiri literare,* dacă va obține aprobarea poetului. *Atât de fragedă...* apare la 1 sept. 1879, și trebuie să credem că s-a tipărit după copia prezentată de Mite.

TE DUCI...

Apărută în ed. I-Maiorescu, dec. 1883. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 211; note în vol. III, p. **202 și urm.**

Te duci... este o poezie înrudită cu *Atât de fragedă...,* pare chiar o continuare, pe plan ideologic și afectiv, a acesteia. Elaborarea ei este aproape din aceeași epocă în care s-a închegat și *Atât de fragedă...* - unele versuri le-au fost comune - dar cristalizarea numai vine ceva mai târziu. Că și poezia *Te duci...* a fost prezentată Mitei și că aceasta s-a recunoscut în relațile ei amicale cu poetul, nu avem nici un motiv să ne îndoim. Ceea ce povestește Mite în *Amintiri fugare despre Eminescu* este într-o formă cu totul naturală, nu se vede în nici un cuvânt vreo încercare a memorialistei de a se ridica pe sine, ba, dimpotrivă, apare recunoașterea faptului că dânsa a fost capabilă să-l atragă pe Eminescu, să-i deștepte dragostea, dar nu și s-o păstreze și dezvolte. Să nu uităm cât de semnificative sunt prefacerile ultime pe care le suferă două versuri din versiunile poeziei *Atât de fragedă...,* pe care le-am mai amintit.

„Brațe goale" și „buze moi" arată senzualitate, pe când „calde șoapte" marchează convorbiri familiaFe, care puteau să fie nu numaidecât mărturii de dragoste, iar „brațe reci" ne aduc pur și simplu pe terenul unor sentimente lipsite de elan. Spiritualizându-și versurile, Eminescu s-a apropiat de ceea ce era în fond Mite. Și aceasta corespunde perfect cu ceea ce scrie memorialista, o intelectuală capabilă să-și domine simțurile, dornică să fie muză, dar nu și să satisfacă pornirile inimii îndrăgostitului: „Se vede că așteptam de la el ceea ce numai anii de pe urmă ar fi putut scoate dintr-însul; pentru că eram mai tânără, el îmi părea cu mult mai în vârstă decât era într-adevăr. Pe cuvânt, după asigurările altora, îl luasem drept om cu cultură universală - cu măsura anilor de mai târziu ea poate ar fi fost găsită prea săracă. In orice caz, închipuirea mea de femeie despre ceea ce un poet care iubește ar trebui să simtă și să creeze, era atât de fără de margini, încât nimeni n-ar fi putut să o împlinească. Dar el nu observă deloc dezamăgirea mea. Lucram mai departe la dicționar, petreceam multe ore stând de vorbă, însă am rămas totdeauna

neschimbată față de dânsul: niciodată nu i-am deschis vreun colț din inima mea, nu i-am arătat vreo cută a sufletului meu. Vream să fiu totul pentru el, el nimic pentru mine! Totuși, în mintea mea proastă credeam că dragostea ar fi putut dura, ca și cum dragostea n-ar trebui să fie reciprocă! (Und dennoch glaubte ich, Thörin, dass seine Liebe von Dauer sein könnte, als ob nicht Liebe gegenseitig sein muss!) Adesea era recalcitrant, rău dispus: vorbeam atunci cu el până i se schimba dispoziția. Îmi reproșa, de multe ori, răceala mea și era mâhnit că refuzam tandrețele sale, dar nu era niciodată altceva decât un băiat răsfățat. în această dispoziție, el îmi aduse poezia:

Te duci și ani de suferința... "

(loc. cit, p. 33-34).

Te duci..., de-a lungul numeroaselor versiuni, până să ajungă la forma prezentată Mitei, a suferit numeroase eliminări și prefaceri. Este, așa cum scrie și Perpessicius, una din „poemele cele mai torturate" ale poetului:

Au fost eliminate strofe ca următoarele:

Te duci? te du în fundul lumii,
De tine numai nu încap
Și mulțumescu-ți, Doamne,-n ceruri
Că în sfârșit putui să scap.

Atâtea zile fără pace,
Atâtea nopți fără de somn...
Acuma iar mă simt mai liber,
Acuma iar pe mine-s domn.

Parcă mi-ar fi luat o piatră
Care de mult zăcea pe piept...
Eu voi afla în vin uitare
Și nu mai cuget îndărăpt
(ms. 2306, f. 82-84).

O, dulce chip ce trecător e,
Deși răpit e dintre zei,
Căci o femeie între flori e
Și-o dulce floare-ntre femei.
(ms. 2279, f. 14v.-16).

Versurile acestea se regăsesc și în *Iar fața ta e străvezie:* Tu, chip chinuitor de dulce,/ Tu, ideal în ochii mei,/ Tu, ce femeie între flori ești/ Ș-o dulce floare-ntre femei.

O strofa a suferit prefaceri radicale:

În viața lumii aceștie,
Ce n-are capăt și-nceput,
În toată neagra vecinicie
O clipă numai te-am avut —
(ms. 2261, f. 99v.-101 și ms. 2279, f. 57-59).

a devenit:

Viața-mi pare-o nebunie
Sfârșită fără-a fi-nceput,
În toată neagra vecinicie
O clipă-n brațe te-am ținut.

O poezie care avea să fie dată Mitei nu permitea termeni echivoci.

v. 4 Vezi *Atât de fragedă...,* v. 15.
v. *8* Vezi *ibid., v.* 10.
v. 15 În *Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci:*

De-a genelor mişcare nădejdea să mi-o prind.

v. 16 Vezi *Atât de fragedă...,* v. 11.
v. *22* În *Pierdută pentru mine...:*

Zâmbirea gurei crude să-mi fie al meu crez...
Copil cu gură caldă, cu mici picioare reci...

v. 23 În *Noaptea...*

Şi-apoi ca din vis trezită, cu mânuţe albe, dulci,
De pe fruntea mea cea tristă tu dai viţele-ntr-o parte.

v. *24* În *Pierdută pentru mine...:*

Copil cu păr de aur ce mintea mi-o pierdu.

v. 35 La acest vers ar fi aluzia din *Amintiri fugare...* ale Mitei: „De pe izvorul clocotitor trebuiau îndepărtate frunzele vestejite" (ed. Perpessicius, vol. II, p. 85 şi nota 1).
Forma: pustie (corect: pustii) se află şi-n *Călin Nebunul,* v. 381:

Ce uşor se poate stinge prin plânsorile pustie.

În *Ce s-alegea de noi a mea nebună* (de prin 1879):

Acum ca-n toamna cea târzie,
Un istovit şi trist izvor,
Asupra-i frunzele pustie -
A noastre visuri cad şi mor.

v. *40* În *Gândind la tine:*

Ce mi-a fost dat să-l strâng o clipă-n braţe...

Foarte interesantă este problema discutată de D. Caracostea: conştiinţa timpului în erotica lui Eminescu. Această conştiinţă îşi are nuanţa ei specifică în fiecare poezie: este idilică în *Singurătate,* tragică în *Departe sunt de tine.* Apoi concluzia: „Fireşte, întreaga lui erotică, bunăoară *Te duci* şi *Adio,* ar trebui privită sub unghiul acesta de vedere al formelor pe care le ia sentimentul timpului. S-ar vedea atunci limpede cum, necontenit şi în accente variate, acest sentiment pătrunde când cu o subtilă, când cu o tragică spiritualitate erotica lui. Obişnuit, gândul clipei se asociază elanurilor nemărginite, şi adesea opoziţia dintre clipă şi veşnicie duce la accente neuitate" *(Arta cuvântului la Eminescu,* p. 230-231).

AFARA-I TOAMNA

Apărută în *Convorbiri literare,* oct. 1879.

„Faţă de această redusă frecvenţă a rimelor în *uri* (în *Strigoii),* cu atât mai sugestivă este frecvenţa lor în sonete, mai ales în *Afară-i toamnă* şi *Veneţia,* singurele sonete răspicat descriptive, primul fiind o descriere de interior. Dominanta de evocare a lucrurilor este aici în concordanţă cu caracterul pluralelor în *uri.* Se poate obiecta că, în forma fixă a sonetului, un cuvânt de rimă atrage după sine încă trei. Dar aceasta nu schimbă datele problemei. Morfologic, cuvântul generator de rime este, în ambele sonete, forma cea mai adecvată pentru a evoca un aspect al lucrurilor ca atare" (D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu,* p. 208).

Despre evadarea poetului în atmosfera de basm în *Afară-i toamnă,* vezi D. Murărașu, ***Eminescu** și **literatura** populară, ed. cit,* **p. 95** și **urm.**

SUNT ANI LA MIJLOC

A apărut în *Convorbiri literare,* oct. 1879, în ed. Perpessicius, vol. I, p. 120; note în vol. II, p. 118 și urm.

Sonetele *Afară-i toamnă, Sunt ani la mijloc* și *Când însuși glasul,* trimise odată la *Convorbiri literare,* formează o unitate:

„Versiunile acestui text... dimpreună cu lămuririle respective, îngăduie să se spună că cel de al doilea sonet era, și sub -aportul concepției, nu numai sub acela al ordinei, punctul de întâlnire al celorlalte două fețe ale tripticului. *Și cânturi nouă smulge tu din liră-mi* e una din temele acestui sonet, și ea nu poate fi izolată de stihul *Faci versuri nouă după vechi tipicuri,* ce se întâlnește în sonetul anterior. El joacă, în acest stih, rolul unei mlădițe, care nu numai a prins rădăcină aci, dar a și comunicat, distilând-o, toată seva întâiului sonet. La rândul lui, sonetul acesta, al doilea, anticipează pe următorul prin cel mai frumos și cel mai patetic dintre versurile de iubire: *Pe veci pierduto. vecinie adorato,* grav și prelungit acord de violoncel, cu care se încheie nu numai cel de al treilea, dar întreg grupul acestor sonete și care stih se întâlnește, cu anticipație, într-unui din tiparele acestui al doilea sonet..." (Perpessicnis, *loc. cit,* p. 118-119).

În versiunea ms. *2261,* f. 139, a sonetului *Afară-i toamnă* se află versul:

Faci versuri nouă după vechi tipicuri

Sugerându-i poetului o temă demnă să fie dezvoltată cu rol principal, versul a fost înlocuit în redacție definitivă prin:

Iar vântul zvârle-n geamuri grele picuri,

desigur mult mai potrivit și mai creator de atmosferă afectivă în raport cu titlul poeziei.

În versiunea ms. *2259,* f. 323-324, a sonetului *Sunt ani la mijloc* se afla În adevăr versul

Pe veci pierduto, vecinie adorato,

care și-a luat locul definitiv În *Când însuși glasul,* dar este de-o elaborare mai veche, fiind notat izolat în ms. *2283,* f. 104v. prin 1876 (vezi și Perpessicius, *loc. cit).* Amintim că-n *Portret - dedicat principesei Natalia Ghica* de Alecsandri (pastel apărut în *Convorbiri literare,* febr. 1869) întâlnim două din epitetele principale din poezia lui Eminescu: „minune" și „adorată":

Ești cea mai drăgălașă minune cu ochii vii,
Ești cea mai adorată... și numai tu n-o știi...

Femeia este, dealtfel, o „minune" pentru Eminescu încă din altă epocă *(Floare albastră, Convorbiri literare,* aprilie 1873):

Și te-ai dus dulce minune...

În *Care-i amorul meu în astă lume?* (1873)

Unde e îngerul cu-aripi senine,
A sufletului meu scumpă minune?

CÂND ÎNSUȘI GLASUL

A apărut în *Convorbiri literare,* oct. 1879, în ed. Perpessicius, voi. I, p. 120; note în voi. II, p. 124 și urm.

În primele ediții ale traducerilor Mitei Kremnitz *Rumänische Dichtungen,* întâiul vers al sonetului este: „Wenn Schlaf und Schweigen sich auf Alles breiten", ceea ce corespunde versiunii

din ms. *2260,* f. 235. în ed. 1889, numai, versul devine: „Wenn ganz verklungen der Gedanken Saiten" (Perpessicius, *loc. cit.,* p. 113, nota 1). Aceasta însemnează ca Mite era în curent nu numai cu ce publica Eminescu, dar și cu ce avea în manuscrisele lui. Încă un amănunt care arată prietenia și încrederea între cei doi.

v. *8* Versul este interesant nu numai ca expresie a autoiluzionării poetului, ci și ca dovadă că și atunci când rimele sunt rare, ele nu sunt căutate, ci vin natural cerute de fondul însuși al poeziei.

FREAMĂT DE CODRU

ri

A apărut în *Convorbiri literare,* oct. 1879. În ed. Perpessiciùs, vol. I, p. 121; note în vol. II p. 131 şi urm.

„Când însă, ca în *Lasă-ți lumea ta uitată, Somnoroase păsărele* și *Freamăt de codru,* Eminescu părăsește elegia, reia poezia de fericire, de chemare, de blândă melancolie din faza primă - natura devine iarăși element esențial în poezia sa erotică *(Freamăt de codru* e una din acele poezii despre care spuneam mai sus că e greu să hotărăști dacă au fost inspirate mai mult de natură sau de iubire). În aceste poezii Eminescu cântă *iarăși* mai mult amorul decât femeia" (Ibrăileanu, *Studii literare,* ed. III, cap. *Eminescu,* p. 154).

În legătură cu vraja pădurii în poezia lui Eminescu vezi notele la poezia *O rămâi,*

v. 15 și urm. Cu titlu de curiozitate cităm după Gérard de Nerval *Les nuits d'Octobre - Mon ami:* „Il s'arrêtera une heure à la porte d'un marchand d'oiseaux, cherchant à comprendre leur langage d'après le dictionnaire phonétique laissé par Dupont (de Nemours) - qui a determiné quinze cents mots dans la langue seule du rossignol!"

v. *31-36* Reminiscență din *Miron șifrumoasafără corp,* v. 361-369.

v. *45 În* versiunea ms. *2283,* f. 49-50, stejarul răspunde cuvintelor poetului:

Ce mai vrei și tu prin crânguri
Și cu noi te prinzi tovarăș?
Viața noastră e-ncântată.
De-unde vii te-ntoarce iarăși -
Să fim singuri.

În versiunea *2279,* f. 66-69, poetul își exprimă regretul după crângul martor al dragostei celei care acum nu mai era de față:

Ce frumos era în crânguri,
Când cu ea m-am prins tovarăș!
Lumea dulce și-ncântată
Iară azi e-ntunecată...
De-unde ești, revino iarăși
Să fim singuri.

Apoi s-a ajuns la forma definitivă din *Convorbiri literare.*

Este firește o evoluție în nuanțarea sentimentului naturii şi a celui de dragoste. Trecerea de la un final la altul, cum remarcă Perpessicius *(loc. cit,* p. 135) „oferă multe sugestii comentatorului". (Vezi *Comentarii eminesciene, ed. cit,* cap. IX.)

REVEDERE

A apărut în *Convorbiri literare,* oct. 1879. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 123; note în vol. I, p. 137 și urm.

Această producție în vers popular înglobează și părți dintr-o compoziție de prin 1875, *Oliolio codruțule,* din ms. *2283,* f. 86v. (vezi această compoziție și notele în *M. Eminescu, Literatura populară,* ed. D. Murărașanu, p. 319 și 565 și urm.).

„Acest sentiment al clipei intră ca un component și în contemplarea naturii, care adesea la el nu este o adâncire în sens schopenhauerian în esența contururilor, dar devine ea însăși un prilej de sugerare fie prin contrast, fie direct a necontenitei treceri... În *Revedere* motivul stă chiar în inima poeziei. Apostrofa:

Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine,
Tu din tânăr precum ești
Tot mereu întinerești...

este un prilej de a afirma contrastul: dintre codru, mare, râuri, lună soare și izvoare, care cum au fost așa rămân, și trecerea omului" (D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu,* p. 231). În ed. Maiorescu: v. 18. Mi-or cânta femeile; v. 20. Vremea trece, vremea vine. (Vezi *Comentarii eminesciene, ed. cit.,* cap. IX.)

DESPĂRȚIRE

A apărut în *Convorbiri literare,* oct. 1879. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 127; note în vol. II, p. 146 și urm.

Cunoaștem din poeziile lui Eminescu, și din cele publicate până în 1879, dar mai ales din cele manuscrise, care au ajuns la cunoștința publicului, ca postume, cât de capricios este zigzagul stărilor afective ale lui Eminescu, trecând, între iubire și ură, și prin dispreț, insultă, aluzii ironice, denigrare și chiar divulgări.

Despărțire, elaborată între 1877 și 1879, cum reiese bine din notele și variantele ediției lui Perpessicius, se deosebește în forma *Convorbirilor literare* mult de versiunule prime, fiind purificată de tot ce era mai prejos de poezie.

Pentru înțelegerea elaborării poeziei, credem că este necesar să cunoaștem ciorna unei scrisori a poetului către Veronica Micle. Ni s-a păstrat în ms. *2255,* f. 316 și urm., și a fost publicată de G. Bogdan-Duică în *Buletinul „M. Eminescu ",* 1932, p. 10 și urm. în ce privește data ei, este desigur anul 1877, cum socoate și Perpessicius *(loc. cit,* p. 147). Aluzia este la un Menelaos, care nu putea fi decât soțul - Ștefan Micle. (Acesta a murit în urma unei boli la 6 august 1879).

Neînțelegerea între poet și Veronica a continuat, întreruptă de trecătoare reconcilieri și speranțe înșelătoare, ducând la ruperea relațiilor, în 27 iunie 1880, după cum se poate vedea în notele la poezia *Dorință.*

Observații ale lui Ibrăileanu în legătură cu rima în câteva poezii, între care și *Despărțire:*

„Poeziile de deznădejde ale lui Eminescu, am văzut, sunt iambice. Iar cele de mai profundă deznădejde mai au ceva: au toate rimele masculine, adică se isprăvesc toate în iambi puri - se isprăvesc *pur iambic...* încă o dată: versurile isprăvite cu rimă masculină, versurile isprăvite pur iambic sunt *mai* iambice, și atunci e firesc ca poeziile cele mai deznădăjduite, mai «iambice» să aibă versurile cu rimă masculină. Iată acele poezii: *Departe sunt de tine, Despărțire* (în fiecare din aceste poezii numai o singură rimă e feminină), *Din valurile vremii, O, mamă, Din noaptea, De ce nu-mi vii,* versurile nepărechi din *Mai am un singur dor* în toate variantele și *Pe lângă plopii fără soț... "(Studii literare,* p. 175-176).

În ed. Maiorescu:

v. *3* „O floare veștedă nu are nici un preț. Dar floarea pe care o cere amantul este peste măsură de prețioasă fiindcă s-a vestejit la sânul femeii iubite..." În elegia *Despărțire,* unde elementul prea senzual ar fi nelalocul lui, floarea pe care ar putea să o ceară iubitei ca o amintire e „floarea veștejită din părul tău bălai" (Ibrăileanu, *loc. cit.,* p. 196 și note).

v. *10* *Vezi* și *Mureșanu* - versiunea 1876, v. 54; *O, stingă-se a vieții...,* v. 38 și notele respective. Amintim și cuvintele din *Hamlet,* act. II, sc. 2: „the very substance of the ambitions is merely the shadow of a dream"... „A dream itself is but a shadow"... „it is a shadow's shadow".

v. *15* Alecsandri în *Adio* (din culegerea *Mărgăritarele):*

„Să văd stins din a ta minte / Întreg suvenirul meu ".

(Apropiere făcută de I.M. Rașcu în *Eminescu și Alecsandri,* p. 62.)

v. *17* În care-om fi pierit; v. *38* Să nu mă știi pe mine, cum nu m-oi ști nici eu.

v. *19-20* În versiunea din ms. *2283,* f. 72v.-73v.-75v. (de prin 1877) acestor versuri le corespunde strofa:

Iară din clipa întâlnirii-mi
Să pară anii ca deșerți;
Că m-am lăsat mințit de tine,
Că m-ai ucis, te rog să-mi ierți.

„Că m-ai ucis" corespunde cu srisoarea menționată mai sus:
„Mi-ai omorât orice idee bună în cap..."

v. *21* În aceeași versiune, strofa corespunzătoare:

Să mor cu fața spre părete,
Să-nchidă ochi-mi un străin
Și să mă puie-n racla-ngustă,
Stropindu-mi trupul meu cu vin.

v. 28 În ms. *2254,* la f. 123 sunt numeroase versuri și strofe ale unei versiuni, cu modificări, eliminări, adaose și reluări, constituind o pagină de chinuită elaborare. Din această pagină a selecționat câteva strofe, pe care le avem transcrise în același ms. la f. 108:

Și ce să voi eu de la tine
Când tu de mult nu ești a ta,
Când mă apasă negrul cuget
Că nu mai pot nimic spera.

Și totuși am o rugăciune,
Crăiasa mea cu păr bălai -
Te rog, te rog din suflet, scumpo,
În veci uitării să mă dai.

N-atingă umbra cugetării-ți
Câte-am visat odată doi,
Să uiți cu totul să te cugeti
Cu multă vreme înapoi.

Însă din clipa întâlnire-mi
Să-ți pară anii toți deșerți,
Că te-am ținut închisă-n suflet,
Că te-am [iubit], te rog să-mi ierți.

Voi fi cum am mai fost odată
Nainte de a te vedea.
Pe nimene n-aveam în lume
Și nimene nu mă avea.

Murind cu fața spre perete,
Mi-o-nchide ochii un străin,
Și mă vor pune între scânduri,
Stropindu-mi trupul meu cu vin.

De i-ar veni numai la preot
Ca de aiurea vre un gând,
Ca peste fața mea să sufle,
Iubito, numele tău sfânt!

v. *29* Vezi legătura cu *Răgăciunea unui Dac,* v. 38 și notele respective.

v. *35-36* „Floare - copil - april" apar într-o versificare de-a lui Eminescu, publicată de Filomon Taniac în *Almanah literar pe anul 1905,* Cernăuți, 1905, p. 61-63, și reprodusă de Leca Morariu cu toate versurile după originalul care-a fost depus la arhiva de manuscrise a Bibliotecii Universității din Cernăuți (vezi *Buletinul „Mihai Eminescu"* 1931, p. 13 și urm. *Din moștenirea lui Eminescu).*

Eu te iubesc, a mea Irenă,
În a mea inimă te cresc,
Tu, suflet dulce de sirenă,
Cu al tău zâmbet îngeresc.

Plăcute-s zilele acele,
Când te întâmpin' ochii mei,
O, tu femeie între stele,
Tu mândră stea între femei.

Ades în noaptea de tăcere,
Mi-apare chipul de copil
Frumos și plin de mângâiere,
Cu flori ca luna lui april.

O, vino iar fermecătoare,
Al vieții mele scump odor,
Să-ți sărut [mână și] picioare
Și la genunchii tăi să mor.

Versul 3 din strofa ultimă n-a putut fi în întregime descifrat de Leca Morariu. Completarea noastră este ipotetică. Între versiunile versului, una care s-ar potrivi, și ca rimă, este: „Ca s-aud gura ta de floare".

Versificarea aceasta a fost cunoscută sub formă apropiată de A.C. Cuza, la Botoșani, în 1887. A publicat-o în cursul articolului *Kamadeva* din *Neamul rom. lit.,* iulie 1909:

Eu te iubesc, a mea Irenă,
În a mea inimă te cresc,
Tu, suflet gingaș de sirenă,
Cu al tău zâmbet îngeresc,

Ades în noaptea de tăcere
Mi-apare chipul tău bălai,
Frumos și plin de mângiere
Și înflorit ca luna mai.

Îmi place-a feței tale jale
Când te întâmpin ochii mei,
O, tu, femeie între stele
O, mândră stea între femeii

O, vino iar, fermecătoare,
Al vieții mele scump odor,
Ca s-aud gura ta de floare,
Și la genunchii tăi să mor.

Forme de tranziție;

v. 1 Dulce Elenă; 5. Plăcute-s zilele acele; 10. Capul de copil; 12. Cu flori ca luna lui april.

În legătură cu *Despărțire* să se cerceteze și toate notele la *Rugăciunea unui Dac.*

În privința temei poeziei *Despărțire,* care poate fi tratată atât de deosebit, după geniul fiecărui poet, merită să se facă o comparație cu sonetul LXXI de Shakespeare. Dăm sonetul în traducere:

Când voi muri, să simți tristețe-amară
Cât clopotu-o vesti sunând a jale
Și-ursuz că pentru viermi mai mârșavi chiară,
Lăsai a lumii mult murdară vale,
Nu-ți aminti, citind aceste rânduri,
De mâna ce le-a scris... Iubirea-mi mare
Atâta-i că decât să depeni gânduri
Mâhnindu-te, mai bine-aș fi-n uitare.
Când voi fi una cu țărâna, mâne,
Pe scrisu-mi de-or vrea ochii-ți să s-aplece,
Nici bietu-mi nume buza-ți nu-l îngâne,
Cu trupu-odat' și dragostea va trece.
Dus dintre voi, când gemete ai scoate,
Cuminți, de tine-or râde aste gloate!

MINTE ȘI INIMĂ

În ms. *2260,* f. 110-108-107-109-111-114-115-116 (I), 118-119 (II); ms. *2289,* f. 34-41 (III); ms. *2260* f. 121-129 (IV). În ed. Perpessicius vol. IV, p. 524 și urm.; note în vol. V, p. 605 și urm.

Subliniem că organizarea materialului acestei compoziții risipite în două manuscrise, din care unul are foile legate anarhic, este un merit al ediției Perpessicius. În ce privește partea a II-a a compoziției, ea arată un scris mai liniștit și mai puțin supus prefacerilor, poate chiar să nu aparțină scrierii *Minte și inimă,* totuși, privind scrierea ca gândită dramatic, nu liric, ea s-ar încadra și aici: fiecare parte constituie astfel un tablou dramatic dintr-un fel de comedie socială, cu unele date evident biografice.

Lucrarea, deși cuprinde aluzii la *Povestea codrului,* publicată în *Convorbiri literare* din martie 1878, nu poate fi decât diri 1879, după moartea lui Ștefan Micle (6 august), când se va fi pus problema unei recăsătoriri a Veronicăi (Vezi versurile 79-80). Foarte interesantă apropierea făcută de Perpessicius *(loc. cit, p.* 605, notă) între titlul lucrării și versurile Veronicăi Micle, *Fugi îți zic,* apărute în *Convorbiri literare,* din dec. 1875:

Vai! și eu Nedumerită
Mă muncesc cu mult mai mult;
Căci nu știu ce-a fi mai bine:
Mintea, inima s-ascult?

Adăugăm că, în vreme ce Veronica ezită între ceea ce o îndeamnă inima și ce-i spune mintea, poetul iubește cu amândouă, așa cum mărturisește, ca răspuns șovăitoarei, în v. 197-200:

Și să crezi că ștears-o lasă,
Dacă tu vei zice: nu!
Te aprobă căci în minte-i
Și în inimă-i ești tu.

v. 27 În *Povestea teiului:*

Și de dragi unul altuia,
Ei din ochi se prăpădesc.

82 și urm. Teodor este Eminescu. Versul cuprinde o aluzie la *Povestea codrului,* unde avem si versurile:

Hai și noi la craiul, dragă,
Și să fim din nou copii...

v. *93* Perpessicius arată *(loc. cit.)* că avem aici cântecul XXXVI din colecția de irmoase transcrise de Eminescu în ms. *2306,* f. 27. În realitate, în acest ms. avem o variantă a cântecului. Textul din *Minte și inimă* corespunde Cântecului din ms. *2260,* f. 109.

Eminescu, după cum se vede din v. 91, credea că acest cântec este de Conachi. Nu se află între „alcătuirile" poetului, dar, trebuie să recunoaștem, este în „maniera" lui. În *Amorul din prieteșug,* aceeași temă își găsește această expresie:

Într-un loc pustiu și tainic, de curând aflat la lume,
Unde spre tămăduire pătimașii merg anume,
Unde firea întristată și întru posomorâre
Au revărsat toate cele ce pricinuiesc mâhnire:
Munți înalți până la nouri, pâraie sub stânci vărsate,
Codri de copaci sălbateci printre pietre răsturnate,
Prăpăstii peste prăpăstii, adâncimi întunecoase,
Unde smeura și fragii și mura cea mai frumoasă
Cresc în voie despre oameni, că numai câte-o potică
Slujește la bieții bolnavi de trecut cu mare frică -
Acolo bietul Ikanok, *acolo biata* Zulnie,
S-o-ntâlnit... Ah! cine poate întâlnirea lor s-o scrie?

v. *127* Desigur, nu se poate socoti că tot ce se spune aici în versuri corespunde numaidecât realității. Totuși, că poetul se va fi pricepând și la plugărie, nu este ceva extraordinar. În articolul *Pro domo* din *Timpul,* 5 ian. 1878, Eminescu se apără pe sine și apără și pe prietenul său *Slavici* de unele învinuiri aduse de foaia liberală *Telegraful:* „Ba o foiță care-și macină palavrele tot la moara *Românului* ajunge să se anine până și de persoana colaboratorilor *Timpului.* Ba unul e ungurean, ba cellalt a fost corist la teatru. Despre asta nu e supărare - pot să înșire mult și bine asemenea filosofii și să se intereseze prea cu de-amănuntul de viața noastră privată, în care nu vor găsi nici umbră de faptă rea. Că unu-i român din Ardeal, că celălalt în copilărie a legat câtăva vreme cartea de gard și și-a făcut mendrele printre actori, nu dovedește nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenței lor. Dacă vor cerceta și mai departe, vor găsi că unul a legat araci în via părintească și cellalt a ținut coarnele plugului pe moșie părintească, și, la urmă, că amândoi sunt viță de țăran românească, pe care nu-l faci străin nici în ruptul capului, și pace bună."

v. *137-140* În *E împărțită omenirea:*

Mânând cu anii colbul școlii
Ei cred făr-a fi înțeles,
Din cărți străvechi roase de molii
Își umplu mintea cu eres.

Amintim și versurile din *Scrisoarea II:*

> ***Amețiți de limbe moarte, de planeți, de colbul școlii,***
> ***Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii.***

v. *143* Perpessicius propune să se citească: „fusta". Cuvântul greu de descifrat.

v. *156 și urm.* Un aspect de viață familială, în care s-ar putea să fie aluzie și la ceea ce Eminescu știa despre căsnicia Veronicăi. Aceasta s-a măritat de foarte tânără cu un om mult mai în vârstă decât ea.

v. *159-160* La Perpessicius:

> ***Decât iar să-mi risc eu sama***
> ***C-un bărbat ori c-un nebun.***

v. *171-172* La Perpessicius:

> ***Să vorbești ce vrei ai voie***
> ***Dar nici glasul nu-i auzi.***

v. *225 și urm.* Partea a III-a este fără îndoială reușită și justifică publicarea lucrării. Numele „Ana" se mai întâlnește în poeziile lui Eminescu. În *Icoană și privaz* (1876): „Și niciodată Ana nu m-a lăsat la sânu-i". Ana este desigur Veronica, după cum Muți și Bibi ar fi copiii ei.

v. *251-252* La Perpessicius: cu șir - din păr în fir.

v. *306* Moșu este, în acest caz, Eminescu.

v. *311* Muți mai are și numele de Mimi.

v. *331* La Perpessicius: ce desemnuri.

v. *341* La Perpessicius: și ți-am mai spus.

v. *350* Stelineanu ar fi Ghika-Kogălniceanu (Perpessicius, *loc. cit.,* p. 606). Numele apare și-n ciorna de scrisoare menționată în notele la *Despărțire.*

v. *395* La Perpessicius: dară vezi cu-aceste toate.

CUPRINSUL*

1875-1879

Făt-Frumos din tei ... 7 (287)
Rime alegorice ... 11 (291)
Călin Nebunul ... 17 (293)
Fata-n grădina de aur ... 34 (303)
Miron și frumoasa fără corp ... 47 (304)
Antropomorfism ... 61 (306)
Iubind în taină ... 70 (307)
Gândind la tine ... 71 (308)
În liră-mi geme și suspin-un cânt ... 72 (308)
Când te doresc ... 73 (308)
Eu număr, ah! plângând ... 74 (308)
Pe gânduri ziua ... 75 (308)
Poet ... 76 (309)
Eu nu cred nici în Iehova ... 77 (310)
Azi e zi întâi de mai ... 78 (310)
Femeia?... măr de ceartă ... 79 (310)
Ce șoptești atât de tainic ... 82 (311)
Zadarnic șterge vremea ... 83 (311)
M-ai chinuit atâta cu vorbe de iubire ... 84 (312)
Lui Samson Bodnărescu ... 86 (312)
Coborârea apelor ... 87 (313)
Maria Tudor ... 88 (313)
Democrația ... 89 (314)
Dormi! ... 90 (314)
O stradă prea îngustă ... 92 (314)
Ah, cerut-am de la zodii ... 94 (314)
Cărțile ... 95 (315)
Tu cei o curtenire ... 97 (315)
E împărțită omenirea ... 98 (315)
Sonet satiric ... 100 (316)
Vorbește-ncet ... 101 (316)
Melancolie ... 102 (317)
Crăiasa din povești ... 104 (319)
Lacul ... 106 (320)
Dorința ... 107 (320)
Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci! ... 108 (322)
Pierdut în suferință ... 112 (323)
Icoană și privaz ... 113 (323)

Titlurile culese cursiv sunt ale poeziilor publicate în timpul vieții poetului; cifrele incluse în paranteze indică pagina din cuprinsul *Comentariilor eminesciene.*

Tu mă privești cu marii ochi .... **118 (324)**
Ai noștri tineri .... **120 (326)**
Lumea îmi părea o cifră .... **121 (326)**
De ce în al meu suflet .... **122 (326)**
Cu gândiri și cu imagini .... **123 (327)**
Stând cu șirul de imagini .... **125 (327)**
De ce mă-ndrept ș-acum .... **126 (327)**
Venin și farmec .... **127 (327)**
Să țin încă o dată .... **128(327)**
O dată te văzusem .... **129 (328)**
Vis .... **130(328)**
Criticilor mei .... **132(328)**
Mureșanu - 1876 .... **134 (329)**
Se bate miezul nopții .... **148 (339)**
O, dulce înger blând .... **149 (340)**
Iar fața ta e străvezie .... **151 (340)**
Cu penetul ca sideful .... **152 (341)**
Kamadeva .... **153(341)**
Călin - File din poveste .... **154(341)**
Strigoii .... **161(347)**
Peste vârfuri .... **170(354)**
Cântec caracudesc .... **171 (355)**
De vorbiți mă fac că n-aud .... **173 (357)**
Codru și salon .... **174 (358)**
Diamantul Nordului *(Capriccio)* .... **180 (361)**
Lectură .... **188(366)**
Prescurtare din *Odiseeia* .... **189 (367)**
Un luceafăr .... **191(368)**
Sună pietricică .... **192(368)**
Povestea codrului .... **194(369)**
Povestea teiului .... **196(370)**
Singurătate .... **199(371)**
Departe sunt de tine .... **201 (372)**
Oricâte stele .... **202(373)**
Învierea .... **203(373)**
Vre o zgâtie de fată .... **205 (374)**
Umbra lui Istrate Dabija-voievod .... **206 (374)**
Oricare cap îngust .... **210 (376)**
Ea-și urma cărarea-n codru .... **211 (376)**
Pe un album .... **213 (376)**
Petri-notae .... **214(377)**
Lumineze stelele .... **215(378)**
Atât de dulce .... **216 (378)**
Părea c-așteaptă .... **217(378)**
Iambul .... **218(378)**
Fiind băiet păduri cutreieram .... **219 (379)**
Când se juca *Luisa Miller*. .... **221(379)**
Cu mâne zilele-ți adăogi .... **224(379)**
Pajul Cupidon .... **226(383)**
O, rămâi .... **228(384)**
Pe aceeași ulicioară .... **230 (386)**
Valuri pe lac, stelele-n ceruri .... **232 (387)**

Zboar-al nopții negru flutur ... 233 (387)
De, pe ochi ridici ... 234 (387)
Trecut-au anii. ... 235(388)
O,-nțelepciune, ai aripi de ceară! ... 236 (388)
După ce atâta vreme ... 238 (389)
Între pasări ... 239(389)
În van căta-veți ... 240 (389)
Un câne-i omenirea ... 242 (390)
O, stingă-se a vieții ... 243(391)
Ușoare sunt viețile multora ... 245 (391)
Ce s-alegea de noi, a mea nebună ... 246 (391)
Urât și sărăcie ... 247 (392)
Stau în cerdacul tău ... 250(393)
Noi amândoi avem același dascăl ... 251 (393)
Din castel privind apusul ... 253 (393)
Sub cerul plin de nouri ... 254 (393)
De câte ori, iubito ... 255 (394)
Rugăciunea unui Dac ... 256 (394)
Atât defragedă ... 258(410)
Te duci ... 260(416)
Afară-i toamnă ... 262(418)
Sunt ani la mijloc ... 263(419)
Când însuși glasul ... 264(419)
Freamăt de codru ... 265 (420)
Revedere ... 267(421)
Despărțire ... 269(421)
Minte și inimă ... 271 (424)

Comentarii eminesciene ... 285
Mii de stele... dulce sară ... 287
Luna iese dintre codri ... 300
Hai în codri la izvorul ... 320
Terține ... 325
O dată te văzusem ... 328
Confesiune ... 336
Bolnav în al meu suflet ... 338
Luna trece lin prin ceață ... 344
Stăm în fereasta susă ... 366
Oricare altul ... 376
Sauve qui peut ... 377
Le Baron de Trois-Etoiles ... 377
Patria vieții e numai prezentul ... 380
În lumina albăstrie ... 384
Ce s-alegea de doi nebuni, iubito ... 391
În fereastra despre mare ... 393
Astăzi sunt setos de forme ... 414
Eu te iubesc, a mea Irenă ... 423

Lector: VIORICA FLOREA
Tehnoredactor: VASILE CIUCĂ

Culegere și paginare computerizată
Secția Fotoculegere - Imprimeria Coresi

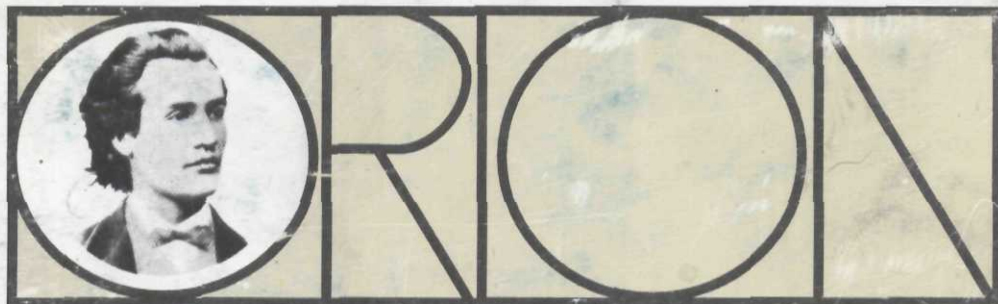


Coli de tipar 27
Bun de tipar 02 X 1995

Există o condiție excepțională care ridică pe Eminescu deasupra poeților de circulație mărginită. A cunoscut poporul și provinciile românești, a devenit familiar cu speculațiile filosofice cele mai înalte, a iubit fără a fi fericit, a dus o existență nesigură și trudnică, a trăit într-un veac ingrat ce nu răspundea idealului său, a plâns și a blestemat, apoi s-a îmbolnăvit și a murit foarte tânăr. Tot ce a avut de spus, a spus până la 33 de ani. Viața lui se confundă cu opera, Eminescu n-are altă biografie... Și de aceea oricine îl va citi, pe orice punct al globului, va înțelege că Eminescu a exemplificat o dramă a omului, că el a scris în versuri o zguduitoare biografie. Alții au o operă eminentă și o biografie monotonă și fără semnificație. Rar se întâmplă ca un poet să fie sigilat de destin, să ilustreze prin el însuși bucuriile și durerile existenței și de aceea multă vreme M. Eminescu va rămâne în poezia noastră *nepereche*.

(1964) **G. Călinescu**

COLECTIA



ISBN 973-9232-02-7
ISBN 973-9232-13-2

Vol. I-II-III: 100.000 lei

EDITURA GRAI ȘI SUFLET - CULTURA NAȚIONALĂ